

Utredningen om
den kommunala demokratin

**Förtroende-
valda
och partier
i kommuner
och landsting**

Ur KB:s samlingar

Digitaliserad år 2013

National Library
of Sweden

SOU
1975:18

Ref
Utredningen om
den kommunala demokratin

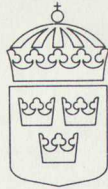
**Förtroende-
valda
och partier
i kommuner
och landsting**

Rapport

SOU
1975:18

Statens offentliga utredningar
1975:18
Kommundepartementet

Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting

Rapport

Utredningen om den kommunala demokratin
Stockholm 1975

Omslag Jan Boman
ISBN 91-38-02316-4
Göteborgs Offsettryckeri AB
Stockholm 1975

Förord

Utredningen om den kommunala demokratin

Kungl Maj:t bemyndigade den 20 mars 1970 chefen för civildepartementet att tillkalla sakkunniga och experter för att göra en översyn av den kommunala demokratin (utredningen om den kommunala demokratin). Med stöd av detta bemyndigande tillkallades såsom sakkunniga riksdagsledamoten Anna Lisa Lewén-Eliasson, ordförande, förbundsordföranden Bengt Blomdahl, riksdagsledamöterna Karl Boo och Claes Elmstedt, universitetslektorn Agne Gustafsson, riksdagsledamöterna Gördis Hörnlund, Hilding Johansson och Sigvard Larsson samt kommunalkonsulenten Göran Åstrand. Fr o m den 1 januari 1972 förordnades riksdagsledamoten Nils Hörberg som sakkunnig i utredningen sedan riksdagsledamoten Sigvard Larsson på egen begäran blivit entledigad från utredningsuppdraget.

Som experter åt utredningen har förordnats informationschefen i Svenska kommunförbundet Lennart Edström (fr o m den 13 september 1971) och statssekreteraren i kommundepartementet Lars Eric Ericsson (huvudsekreterare t o m den 30 november 1971).

Kanslirådet Sven-Runo Bergqvist är huvudsekreterare i utredningen sedan den 1 december 1971. Som sekreterare tjänstgör kommunalsekreteraren Lars Högdahl, utredningsmannen Bertil Albertson och planeringssekreteraren i Malmöhus läns landsting Anders Ek.

Utredningsuppdraget

I direktiven till utredningen framhålls inledningsvis att den djupgående omvandlingen som kommunerna varit föremål för motiverar en översyn av formerna för medborgarinflytandet över den kommunala verksamheten. Även införandet av en gemensam valdag för de kommunala valen och riksdagsvalet ger anledning till överväganden i detta sammanhang. Riksdagen begärde år 1968 i samband med beslutet om den partiella författningsreformen att förberedelser skulle vidtas för en samlad översyn av den kommunala demokratin. I enlighet med denna riksdagens önskan hölls överläggningar mellan företrädare för de stora politiska partierna, Svenska kommunförbundet, Svenska landstingsförbundet samt för den forskning om den kommunala demokratin som bedrivs med stöd av medel från riksbankens jubileumsfond.

Av direktiven framgår vidare att partiernas och kommunförbundens representanter vid dessa överläggningar varit överens om ett par väsentliga utgångspunkter för översynen av den kommunala demokratin.

En sådan utgångspunkt är de politiska partiernas centrala roll, när det gäller att vidga medborgarinflytandet över de kommunala frågorna. Det understryks i direktiven att den svenska demokratin är en representativ demokrati där medborgarnas inflytande utövas genom de politiska partierna. Effektiviteten i systemet beror ytterst på partiernas förmåga att forma och genomföra en politik som överensstämmer med medborgarnas önskningar. De grundläggande principerna för detta system skall givetvis inte rubbas. De åtgärder som de sakkunniga söker sig fram till bör syfta till att skapa förbättrade förutsättningar för systemet att verka.

En annan utgångspunkt för utredningsarbetet, som det rått enighet om, är att kommunerna i så stor utsträckning som möjligt skall ges frihet att själva bestämma om formerna för sin verksamhet. I direktiven sägs att tillkomsten av större och bättre rustade kommunala enheter talar för att man strävar efter att öka kommunernas frihet i detta avseende. De sakkunniga bör därför i första hand överväga ändringar som gör det möjligt för kommunerna att vidta åtgärder men inte tvingar dem att göra det.

Mot denna bakgrund har utredningen haft att behandla åtgärder för att förstärka *den kommunala självstyrelsens lokala förankring*. I detta sammanhang har det gällt sådana frågor som inrättande av kommundelsråd, sockenråd e d eller utvidgning av rätten till delegation av den kommunala förvaltningen.

Andra åtgärder som utredningen enligt sina direkt haft att överväga, är sådana som syftar till att förbättra förutsättningarna för *information till förtroendevalda och medborgare* om den kommunala verksamheten under olika skeden av beslutsprocessen. Även åtgärder för att vidga och fördjupa kontakterna med föreningar och organisationer inom kommunen har omnämnts i direktiven. Hit hör också frågan om vidgad information och fördjupad debatt i planfrågor. En särskild fråga i detta sammanhang, som också ingått i utredningsuppdraget, är formen för *insyn och inflytande i kommunala bolag* och andra särskilda rättssubjekt. Utredningen har vidare från länsdemokratiutredningen fått övertaga uppdraget att pröva frågorna om *minoritetsrepresentation i kommunernas styrelser* — dvs det som ibland i debatten har kallats "kommunal parlamentarism" eller majoritetsstyre — och *kommunal- och landstingsrådets kommunalrättsliga ställning*.

Vidare har det gällt att kartlägga erfarenheterna från tillämpningen av de nya bestämmelserna om suppleanter för fullmäktige samt överväga frågan om en förläggning av *mandattidens början* för de representativa organen i nära anslutning till valen.

Dessutom erhöll utredningen på våren 1972 genom tilläggsdirektiv i uppdrag att utreda frågan om *närvarorätt för de anställdas representanter i kommunala nämnder* samt överförande av beslutanderätt i frågor av intresse för personalen till sk partsammansatta organ. Samma år erhöles uppdraget att kartlägga *småpartiernas roll* i den kommunala demokratin.

Slutligen har utredningen varit oförhindrad att ta upp även andra frågor av väsentlig betydelse för formerna för medborgarinflytandet över den kommunala verksamheten.

Avlämnade betänkanden och publikationer

Utredningen har hittills tillsammans med kommunallagsutredningen avgivit delbetänkandet "Nya bestämmelser för utseende av suppleanter för kommunfullmäktige" Stencil C 1971:4.

Utredningen har vidare samlat in ett omfattande material till underlag för sin bedömning av lämpliga åtgärder för att förbättra medborgarinflytandet i kommunerna. Sådant material har tidigare vid flera tillfällen offentliggjorts för att tillföra den allmänna debatten ett aktuellt underlag. Det gäller diskussionspromemorian "Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre" SOU 1972:32, undersökningsrapporten "Rapport ang. kommunal information m m" SOU 1972:52 samt rapporten "Information och medverkan i kommunal planering" SOU 1974:50.

Utredningen har även publicerat underlagsmaterial rörande "Småpartier i den kommunala demokratin" Stencil Kn 1975:2.

Rapportens innehåll och syfte

Föreliggande rapport har utarbetats av docent Harry Forsell vid statsvetenskapliga institutionen vid Umeå universitet. De undersökningar som rapporten grundar sig på har utförts i samarbete med fil. kand. Janeric Gidlund. Arbetet ingår som ett led i utredningens arbete på att kartlägga förhållanden som har betydelse för den kommunala demokratin. Resultaten ingår som underlag för utredningens huvudbetänkande. I betänkandet kan undersökningsresultaten redovisas endast i begränsad omfattning. Avsikten med denna rapport är därför att göra det fullständiga materialet tillgängligt för en större allmänhet.

Författaren har samrått med utredningen i fråga om de allmänna riktlinjerna för undersökningen. Under arbetets gång har utredningen informerats om de preliminära resultaten. Vissa önskemål har därvid uttalats. Författaren har emellertid själv svarat för arbetets genomförande, för redovisningen av undersökningsresultaten och för de i rapporten lämnade kommentarerna.

Stockholm i april 1974

Utredningen om den kommunala demokratin

Innehåll

<i>Inledning</i>	13
En ny illustration	13
<i>Presentation av undersökningen</i>	15
Uppläggning	15
Kommunurval	16
Urval av ledamöter i kommuner och landsting	17
Kapitel 1 Partiverksamhet på lokal nivå	19
1.1 Partiernas organisationsstruktur	19
1.1.1 Riks- och regional nivå	19
1.1.2 Lokal nivå	19
1.1.3 Antal partimedlemmar	21
1.1.4 Mötesverksamhet	22
1.1.5 Partiorganisationernas kärngrupper	23
1.2 Aktiviteten inom den kommunala partiverksamheten i kommunala frågor	25
1.2.1 Kurser och konferenser för förtroendevalda	25
1.2.2 Kurser och konferenser för blivande förtroendevalda	26
1.2.3 Intern mötesverksamhet i kommunala frågor	26
1.2.4 Service till fullmäktigegruppen	26
1.2.5 Utåtriktad mötesverksamhet	27
1.2.6 Framställning av trycksaker med lokalkommunalt innehåll	28
1.2.7 Annonsering i kommunala frågor	28
1.2.8 Kommunal information genom de politiska partierna	28
1.2.9 Kommunens budget	30
1.2.10 Det kommunala bostadsbyggnadsprogrammet	32
1.2.11 KELP	32
1.2.12 Aktiviteter i planfrågor	33
1.3 Partiernas ekonomiska och personella resurser	33
1.3.1 Förvaltning och fördelning av KPS	37
1.3.2 Ekonomiska förändringar i samband med införandet av partistödet	39
1.3.3 Verksamhetskostnader	42
1.4 Lokal dagspress och partipolitisk verksamhet	50

1.4.1	Partiföreträdarnas inställning till pressituationen i den egna kommunen	51
1.4.2	Den lokala dagspressens bevakning av partiernas verksamhet på lokal nivå	52
1.4.3	Partipressens betydelse för det närliggande partiets lokala verksamhet	55
1.5	Partiorganisationer och utomparlamentariska grupper	56
1.6	Förekomst av partiexpeditioner i kommunerna	57
1.7	Enighet och konflikt på lokal nivå inom partiorganisationerna	58
1.7.1	Enighet och konflikt i samband med kommunsammanslagningar	58
	 Kapitel 2 <i>Förtroendevalda på lokal nivå</i>	61
2.1	Fullmäktigegruppers arbetsformer	61
2.1.1	Organisation	61
	Sammanfattning	64
2.1.2	Arbetsformer	65
	Sammanfattning	70
2.1.3	Nämndgrupper	71
2.1.4	Administrativa resurser	73
2.2	Fullmäktigeledamöternas arbetssituation	74
2.2.1	Aktivitet i fullmäktigegrupperna	75
	Sammanfattning	83
2.2.2	Kommunala kärnfrågor	83
2.2.3	Särskilda talesmän för gruppen i fullmäktige	85
2.2.4	Diskussionens spridning i fullmäktige	86
2.2.5	Informationsnivå	86
2.2.6	Personlig arbetssituation för förtroendevalda	89
2.2.7	Önskemål beträffande primärkommunala åtgärder för att förbättra fullmäktigeledamöternas arbetssituation	91
2.2.8	Önskemål beträffande respektive partis åtgärder för att förbättra fullmäktigeledamöternas arbetssituation	91
2.2.9	Aktivitet i lokal partiverksamhet	92
2.3	Förhållandet förtroendevalda — tjänstemän	94
2.3.1	Allmänt om de förtroendevaldas möjligheter att hävda sig bland experter och tjänstemän	94
2.3.2	I vilka nämnder dominerar förtroendemannan- respektive tjänstemannainflytandet?	95
	Sammanfattning	99
2.4	Allmänt om de förtroendevaldas arbetssituation	99
2.5	Kommunpolitik och partipolitik	100
2.5.1	Partipolitiska skillnader i primärkommunerna under mandatperioden 1971—1973	101
2.5.2	Inriktning på kommunal information	104
2.5.3	Kommunala handlingsprogram	106
2.5.4	Tilltron till partierna som kanal för medborgarinflytande	109

Kapitel 3 <i>Partiverksamhet på regional nivå</i>	111
3.1 Aktiviteten inom den regionala partiverksamheten	111
3.1.1 Indelning	111
3.1.2 Material	111
3.1.3 Styrelsemöten	112
3.1.4 Konferensverksamhet	112
3.2 Partiernas ekonomiska och personella resurser	117
3.2.1 Administrativa resurser	117
3.2.2 Likviditet	119
3.2.3 Verksamhetskostnader	121
Sammanfattning	127
Kapitel 4 <i>Förtroendevalda på regional nivå</i>	129
4.1 Landstingsgruppernas arbetsformer	129
4.1.1 Organisation	129
Sammanfattning	134
4.1.2 Arbetsformer	135
Sammanfattning	142
4.1.3 Nämndgrupper	143
4.2 Landstingsledamöternas arbetssituation	144
4.2.1 Aktivitet i landstingsgrupperna	144
4.3 Landstingskommunala kärnfrågor	150
4.4 Särskilda talesmän för gruppen i landstinget	151
4.5 Diskussionens spridning i landstinget	151
4.6 Informationsnivå	152
4.7 Allmänt om de förtroendevaldas arbetssituation	155
4.8 Förhållandet förtroendevalda – tjänstemän	155
4.8.1 Allmänt om de förtroendevaldas möjligheter att hävda sig bland experter och tjänstemän	155
4.8.2 I vilka nämnder och styrelser dominerar förtroendemannans- respektive tjänstemannainflytandet?	157
4.9 Landstingsrådets roll och väsentligaste insatser	160
4.10 Landstingspolitik och partipolitik	166
4.10.1 Partipolitiskt och regionalt agerande vid gruppmöten	169
4.10.2 Inflytandet i landstingspolitiken	171
4.11 Sammanfattning	174
Kapitel 5 <i>Jämförelse mellan förtroendevalda på lokal och regional nivå</i>	177
5.1 Partigruppernas arbetsformer	177
5.2 Aktivitet i partigrupperna	177
5.3 Gruppdiskussionernas innehåll	178
5.4 Diskussionsdeltagande i de beslutande församlingarna	179
5.5 Arbetssituation som förtroendevald	179
Kapitel 6 <i>Kommunalt partistöd 1970–1974</i>	183
6.1 Bakgrund	183
6.2 Totala förändringar under perioden 1970–73	184

6.2.1	Kommunsammanläggningar som förändringsfaktor . . .	186
6.2.2	Mandatförändringar som förändringsfaktor	187
6.2.3	Majoritetsförhållanden som förändringsfaktor	187
6.2.4	Sammanfattande bild av förändringarna	190
6.2.5	Landstingens partistöd	192
6.3	Partistödet 1974	192
6.3.1	Kommunerna	192
6.3.2	Landstingen	193
	Kapitel 7 Sammanfattning	195
	Tabellbilaga	201

Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting

En undersökning utförd vid statsvetenskapliga
institutionen vid Umeå universitet

Av docent *Harry Forsell*

Inledning

En ny illustration

Att studera och beskriva den kommunala demokratin kan ske utifrån många aspekter: det kan gälla de enskilda människornas medverkan i beslutsprocessen (participation), det kan gälla kommunikationen mellan beslutsfattare och väljare (information), det kan gälla de politiska partiernas förmåga att på lokal nivå leva upp till förväntningar att vara effektiva kanaler in i den politiska beslutsprocessen för krav på förändringar som väcks av deras sympatisörer.

Listan kan göras lång och speglar den kommunala självstyrelsens svår fångade värden. Inte desto mindre utgör svårigheterna en utmaning till fortsatt och fördjupat studium.

Denna framställning är främst beskrivande, men ges av och till en framåtsyftande prägel. Den resonerar sig fram från detaljer på ett konkret plan till reflexioner över större problem på ett abstrakt plan.

Hittills har framställningar om kommunaldemokratiska problem i stor utsträckning varit uppbyggda kring en nivågrupperad föreställning. Pyramider har ritats upp där basen skulle motsvara väljarna och toppen skulle motsvara de valda. Däremellan befinner sig i olika ordningsföljder parti-medlemmar, partiaktiva och partiorganisatoriskt förtroendevalda.

Sådana nivågrupperade föreställningar kan i och för sig vara fruktbara ur forskningssynpunkt i olika avseenden. Emellertid behäftas nivågrupperingar av svagheten att läsaren som en bieffekt kan bibringas "halvfeodala" felaktiga föreställningar om den kommunala beslutsprocessen.

Som inledning är det därför lämpligt att lansera en ny illustration som utgångspunkt för ett studium av den kommunala demokratin. Denna illustration är horisontellt uppbyggd och anger den befolkningsfördelning som kan urskiljas med avseende på roller i det kommunalpolitiska systemet. Fördelen med illustrationen är dels den verklighetsnära problematik vad gäller informationsförutsättningar mellan olika aktörer som åskådliggöres t ex mellan förtroendevalda och den stora invånarmassan. Dels den "demokratiska medverkan-problematiken" som åskådliggöres genom de givna storleksrelationerna mellan aktörerna.

Presentation av undersökningen

Upplägning

Undersökningen "Förtroendevalda i kommuner och landsting" är uppdelad i fyra moment enligt följande:

- 1 Partiverksamhetens omfång och inriktning på det primär- och sekundärkommunala fältet.

Metod: Intervju med kommunorganisationens ordf (85) för de olika partierna representerade i fullmäktige i 16 primärkommuner.

Intervju med kommunorganisationens kassör (80) i dessa primärkommuner.

Partidistriktens verksamhetsberättelser för åren 1969–1972 (ca 2/3 insamlade).

- 2 Partigruppverksamhet i primärkommuner och landsting.

Metod: Intervju med fullmäktigegruppernas ordf (83) i 16 primärkommuner enligt urvalet.

Telefonintervju med landstingsgruppernas ordf (100) i samtliga landstingsgrupper i riket.

- 3 Arbetssituation som förtroendevald för fullmäktigeledamöter och landstingsledamöter.

Metod: Telefonintervju med fullmäktigeledamöter (209). Enkät till landstingsledamöter (250).

- 4 Det kommunala partistödets storlek och förekomst 1972, 1973 och 1974.

Metod: Enkät till rikets dåvarande 464 kommuner och 23 landsting jämte insamlat material från nuvarande kommuner och landsting.

Eftersom undersökningen genomförts på uppdrag av kommunaldemokratiutredningen har stor vikt fästs vid att inrikta undersökningen på utredningens frågeställningar.

En speciell tonvikt har lagts vid studiet av partiernas verksamhetsformer utifrån aspekter på resurstillgång. Tillkomsten av det primärkommunala och det landstingskommunala partistödet har i grunden ändrat de ekonomiska betingelserna för det lokala och det regionala partipolitiska arbetet. Därför är det av värde att utvecklingstendenser analyseras, utan att därvid grannlaghetsmässiga hänsyn åsidosätts.

De förtroendevaldas arbetssituation och partigruppernas arbetsformer utgör andra hörnstenar i denna undersökning. Dessa faktorer är minst

sagt avgörande för den framtida kommunala självstyrelsens fortlevnad. Kommunsammanläggningar och den växande kommunala kansliorganisationen är härvid faktorer, som ägnas särskild uppmärksamhet.

Informationsproblematiken i samspelet mellan lokala partiorganisationer och medlemmar/sympatisörer studeras utifrån olika aspekter. Bl a behandlas hur de kommunala kärnfrågorna förs ut.

Kommunurval

Eftersom en stor del av de kommuner som fanns våren 1973 skulle bli föremål för indelningsändring vid årsskiftet 73/74 måste urvalet av undersökningspraktiska skäl begränsas till de färdigindelade 188 primärkommunerna.

Vid diskussionen av urvalsdesign uppkom önskemål att dels erhålla en fördelning av primärkommunerna i en storleksskala och dels inrymma aspekten befolkningsförändring och slutligen få med aspekten indelningsförändring.

Följande principer för urvalet fastlades:

- Färdigindelade kommuner med en tätortsgrad större än 50 % utgjorde huvudpopulation, tillsammans 155 kommuner, varav 10 %, dvs 16 kommuner, ingår i urvalet.
  - Kommunernas befolkningsutveckling 1965/1971 studerades, liksom befolkningsprojektioner. Urvalet av kommuner skedde bland utpräglade befolkningsexpanderande, stabila och minskande enheter.
  - Följande storleksklasser fastställdes:

Under – 15 000 inv	– ”Små kommuner”	(57)
15 001 – 49 000 ”	– ”Medelstora kommuner”	(84)
49 001 – 100 000 ”	– ”Stora kommuner”	(8)
100 001 – över	– ”Mycket stora kommuner”	(6)
  - Vid urvalet skulle i möjligaste mån kommunernas storlek vara jämförbara inom storleksklasserna, med följande riktmärken:

Små kommuner	ca 10 000 inv
Medelstora	ca 30 000 ”
Stora	ca 60 000 ”
Mycket stora	ca 100 000 ”
  - Inom varje storleksklass och kategori av befolkningsutveckling skulle i möjligaste mån ingå såväl indelningsförändrade kommuner efter år 1963 (unga) som ej indelningsförändrade kommuner (gamla).
  - Politiska ”balanslägen” i fullmäktige skulle i möjligaste mån vara genomgående i urvalet.
- Slutresultat av urvalet och den slutliga designen lokalt blev:

BEFOLKNINGSUTVECKLING

Kommunstorlek		Ökande	Stabil	Minskande
Små	U	Stenungssund	Vaggeryd	Heby
	G	Lomma	Hammarö	Rättvik
Medel- stora	U	Sigtuna	Nässjö	Ljusdal
	G	Tyresö		Gällivare
Stora	U	Karlstad	Örnsköldsvik	
	G	Järfälla		
Mycket stora	U	Linköping		
	U	Västerås		

Figur 2 Undersökningens design och urvalet av kommuner.

U = "Unga" sammanlagda kommuner efter 1963

G = "Gamla" ej sammanlagda kommuner efter 1963

Urval av ledamöter i kommuner och landsting

För att belysa de förtroendevaldas informations- och arbetssituation i kommuner och landsting gjordes en nivågruppering av ledamöterna i följande tre grupper:

- Kommunstyrelse- resp förvaltningsutskottsledamöter
- "Tunga ledamöter"
- "Övriga ledamöter"

Den första kategorin utgöres således av kommunstyrelse- respektive förvaltningsutskottsledamöter som tillika är fullmäktige- respektive landstingsledamöter.

Den andra kategorin "tunga ledamöter" avser fullmäktige- respektive landstingsledamöter med ordinarie ledamotskap i centrala styrelser och nämnder.

Kommunalt avsågs med "centrala styrelser och nämnder":

Byggnadsnämnd

Social centralnämnd (eller socialnämnd)

Skolstyrelse

Fritidsnämnd (eller motsvarande)

Motsvarande avgränsning i landsting var:

Sjukvårdsstyrelse

Byggnadsnämnd

Omsorgsstyrelse

Kulturnämnd

Socialnämnd och

Lasarettsdirektion

Den tredje kategorin "övriga ledamöter" avser fullmäktige- respektive landstingsledamöter utan ordinarie uppdrag i centrala styrelser och nämnder. Vidare uteslöts följande ur denna kategori:

- Riksdagsledamöter
- Kommunalråd/landstingsråd
- Länsstyrelseledamöter
- Suppleanter i kommunstyrelse (KS) resp förvaltningsutskott (FU).

Vidare valdes i mån av tillgång högst fyra ledamöter per parti i de lokala och regionala enheterna, varav högst två "övriga" och högst två "tunga".

Genomgående tillämpades ett slumpförfarande vid urvalet av ledamöter i de fall flera alternativa "kandidater" fanns tillgängliga.

Landstingsledamöter som i någon egenskap deltagit i den primärkommunala undersökningen ingick ej i urvalet på landstingsnivå.

1 Partiverksamhet på lokal nivå

1.1 Partiernas organisationsstruktur

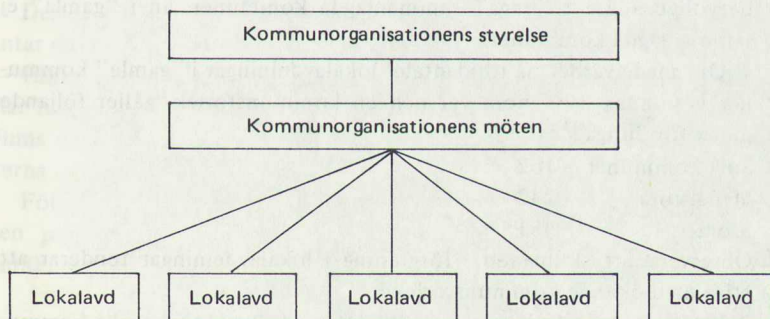
1.1.1 Riks- och regional nivå

I olika sammanhang har lämnats initierade beskrivningar för partiernas organisatoriska uppbyggnad, från kommunnivå och uppåt till regional och riksnivå.¹

Därför anses partiernas organisationsstruktur på regional och riksnivå fullödigt belysta. Den finstruktur som återfinnes i partiernas organisatoriska uppbyggnad på lokal nivå finns emellertid anledning att redovisa, då tillgänglig information om dessa förhållanden inte kan anses uppfylla kraven på aktuell och tillförlitlig information.

1.1.2 Lokal nivå

Partiernas kommunala organisation är i princip uppbyggd enligt följande:

Från detta mönster finns ett betydelsefullt undantag. Centerpartiets sidoorganisationer CUF och CKF representeras vid kommunorganisationens möten på samma sätt som lokalavdelningarna.

Ofta förekommer att partierna vart och ett för sig lokalt endast har en enda avdelning, vilken har hela primärkommunen som verksamhetsområde. I sådana fall fungerar lokalavdelningens styrelse som kommunorganisationsstyrelse och lokalavdelningens medlemmöte som kommunorganisationsmöte, enligt detta betraktelsesätt.

¹ En sådan redovisning återfinnes t ex i Dan Brändströms avhandling "Nomineringsförfarande vid riksdagsval", Umeå 1971.

Den förgrening i lokalavdelningar som respektive parti har i primärkommunerna uppvisar betydande variationer. En variation avser *partimässiga skillnader*. Partierna kan grupperas i tre väl åtskilda "förgreningskategorier" enligt nedanstående redovisning:

Strukturgrupp	Parti	Totalantal lokalavdelningar i de 16 undersökta kommunerna
Kategori I	Socialdemokraterna	112
	Centerpartiet	105
Kategori II	Moderata samlingspartiet	37
	Folkpartiet	36
Kategori III	Vänsterpartiet kommunisterna	20,5 ^a
	Kristen demokratisk samling	11 ^b

^a VPK är ej representerat i fullmäktige i två små kommuner, varför dessa informationer om ev partiorganisation saknas.

^b KDS är ej representerad i fullmäktige i 11 av kommunerna, och dessutom saknas informationer från en kommun.

I de fall partier har endast en lokalavdelning, vilken täcker in kommunen som verksamhetsområde, har denna medräknats, fastän kommunorganisationen för övriga fall ej ingår.

I övrigt kan konstateras beträffande förgreningen i lokalavdelningar:

- Antalet lokalavdelningar ökar i allmänhet med ökande kommunstorlek. Medelvärde på totalantalet i kommunerna¹:

Små kommuner. 10 lokalavdelningar
 Medelstora 11
 Stora 22
 Mycket stora 43

- Antalet lokalavdelningar är inom samma storleksklass av kommuner betydligt högre i "unga" sammanlagda kommuner, än i "gamla" ej sammanlagda kommuner.

Om medelvärdet på totalantalet lokalavdelningar i "gamla" kommuner ges index 100 inom var och en kommunstorlek, gäller följande index för "unga"¹:

Små kommuner 162
 Medelstora 242
 Stora 481

Observera att skillnaden i förgrening i lokalavdelningar tenderar att stiga med ökande kommunstorlek.

- Antalet lokalavdelningar stiger allmänt med ökande ytareal i kommunen. Vi finner ett mer förgrenat partiväsen i de ytmässigt stora och befolkningsmässigt minskande enheterna. Denna tendens kommer starkast till uttryck inom den första "förgreningskategorin" enligt ovan.

I de ytmässigt små urbaniserade kommunerna är partierna i relativt liten omfattning förgrenade i lokalavdelningar. Denna tendens slår absolut sett starkast för centerpartiets vidkommande, vilket i och för sig kan sägas vara ett uttryck för detta partis traditionellt svaga ställning i starkt urbaniserade områden.

¹ M + C + F + S.

□ Inom den andra "förgreningskategorin" (M och F) är det slående hur partierna i så gott som samtliga fall har en enda lokalavdelning i de "gamla" ej indelningsändrade kommunerna oavsett kommunstorlek. Samtidigt synes det inom denna kategori finnas en strävan att minska antalet lokalavdelningar inom de nybildade kommunerna, då främst till en enda stor lokalavdelning för partiet i kommunen.

I 7 av de 20 kommunorganisationerna (M och F) i "unga" kommuner har denna process redan genomförts. Det finns anledning att antaga att antalet lokalavdelningar inom den närmaste framtiden ytterligare kommer att inskränkas.

1.1.3 Antal partimedlemmar

Medlemsantalet är ett ur många synpunkter osäkert mått på ett partis reella storlek, styrka och förankring. Ofta förekommer dubbelregistreringar t ex i den egentliga partiorganisationen och sidoorganisationer av enskilt anslutna och kollektivt anslutna medlemmar inom det socialdemokratiska partiet.

En annan svårighet är den inaktuella medlemsredovisningen, dvs förekomsten av sk pappersmedlemmar. Denna typ av svårighet är omöjlig att överblicka, men erfarenheten pekar på att denna faktor kan vara betydelsefull.

Den tredje svårigheten är kollektivanslutningen, främst inom socialdemokratin. Det är ett i det närmaste olösligt metodproblem att ge medlemsiffror som grundas på kollektivanslutning en jämförbarhet med iffror som helt grundas på enskild anslutning.

Totalt sett är den partianslutna invånarandelen i procent störst i de minsta och i de största kommunerna som ingår i urvalet.

Detta resultat är rimligt med hänsyn till att i de små kommunerna intar de areella näringarna en framträdande plats i sysselsättningsavseende – vilket medför att centerpartiet traditionsenligt i dessa kommuner ofta har högre medlemsantal än socialdemokraterna. I de största kommunerna finns markerade inslag av storindustri, vilket medför att socialdemokraterna ofta har en medlemsmässigt mycket stark ställning.

Följande *medelvärden* gäller inom kommunstorleksklasserna för andelen partianslutna invånare (även anslutning till sidoorganisationer är inräknad) räknat i procent:

Små kommuner	13,9
Medelstora	9,0
Stora	10,1
Mycket stora	17,5
	<hr/>
Totalt	12,5

Totalt sett dominerar socialdemokraterna medlemsstatistiken. Om urvalskommunernas medlemsiffror summeras för respektive parti erhålles följande fördelning:

	Absolut antal ^a	Procent
Socialdemokraterna	56 200	68,0
Centerpartiet	11 500	14,0
Moderata samlingspartiet	8 000	9,7
Folkpartiet	4 450	5,4
Vpk	1 450	1,7
KDS	1 050	1,2
Totalt	82 650	100,0

^a Medlemsuppgifterna avser förhållandena 1973-01-01.

I övrigt kan noteras beträffande det totala partimedlemsantalet i kommunerna:

- Medlemsantalet i partierna i kommunerna är betydligt högre i "unga" sammanlagda kommuner i urvalet, än vad som är fallet för de "gamla" sammanlagda enheterna, i jämförbara storleksklasser.
- Medlemsantalet i partierna i expanderande kommuner är påfallande lägre än medlemsantalet i kommuner med stabil eller minskande befolkningsutveckling. I de expanderande kommunerna är en stor del av befolkningen tämligen nyinflyttad och bosatt inom nya bostadsområden utan grannkännedom och föreningstradition, vilket inverkar negativt på benägenheten att söka medlemskap i de politiska partierna.¹

1.1.4 Mötesverksamhet

Ett bättre mått på partiernas styrka än medlemsantalet är den mötesaktivitet de genomför. Det bör observeras att beräkningarna av aktivitet i föreliggande studie dels inte inkluderar sidoorganisationers mötesverksamhet och dels utgörs av uppskattningar från respektive partiledning i kommunerna.

¹ Harry Forsell: Struktur-
omvandling och kom-
munala beslut. Doktors-
avhandling, Umeå 1972.

Tabell I Mötesaktivitet i urvalskommunerna för respektive parti. Antal kommunorganisationer.

Parti	Antal möten/år							N
	1-5	6-15	16-30	31-50	51-100	101-200		
S	—	2	4	3	2	3	14 ^a	
C	—	7	3	1	3	—	14 ^b	
F	3	10	2	1	—	—	16	
M	7	5	2	—	1	—	15 ^c	
Vpk	1	9	1	—	—	—	11 ^d	
KDS	1	4	—	—	—	—	5	
Totalt	12	27	12	5	6	3	75	
Procent	16,0	49,4	16,0	6,6	8,0	4,0	100,0	

Anm: Bortfall: ^a 1 medelstor kommun, 1 stor.
^b 1 medelstor, 1 mycket stor.
^c 1 medelstor.
^d 1 liten, 1 medelstor, 1 stor.

Måtten ovan avser såväl kommunorganisationens mötesverksamhet, som i förekommande fall lokalavdelningarnas.

De högre mötesfrekvenserna för respektive parti återfinnes i regel i de stora kommunerna och de lägsta mötesfrekvenserna i de små kommunerna.

Det är alldeles påtagligt hur mötesaktiviteten uppvisar analoga drag med antalet lokalavdelningar för respektive parti i kommunerna. Följaktligen är det överflödigt att rekapitulera ytterligare de tendenser som kan utläsas av mötesaktivitetens fördelning.

Däremot är det av stort intresse att notera att besöksfrekvensens utveckling under den senaste 5-årsperioden varit sådan att kommunorganisationer med hög mötesfrekvens haft den gynnsammaste utvecklingen, enligt partiledningens bedömning.

Antal möten/år	Positiv besöksutveckling/andel i procent
1-5	60
6-15	66
16-30	75
31-50	80
51-100	83
101-200	100

Mötesverksamheten bör således som partimässigt styrkemått tillmätas betydande vikt. Genom att hålla en hög mötesfrekvens skapar man i ett parti förutsättningar för ett högre mötesdeltagande.

1.1.5 Partiorganisationernas kärngrupper

Inom en partiorganisation i en kommun kan man avgränsa "kärngruppen" i partiet till att gälla de partimedlemmar som normalt besöker partiorganisationens möten. Genom att summera de normala besökstalen för de lokala avdelningarna inom partiet kan man få fram ett mått på kärngruppens storlek, enligt denna arbetsdefinition. Självfallet inräknas ej de olika representantskapen vid denna beräkning, då detta i stort sett skulle medföra dubbelräkning.

I föreliggande redovisning har denna kärngrupps storlek ställts i relation till partiernas medlemskader i vid mening, dvs att såväl kvinnosom ungdomsorganisationernas medlemmar i kommunen ingår. Ett sådant tillvägagångssätt motiveras bl a av det kända förhållandet att sidoorganisationerna, aktiva medlemmar ofta deltar vid huvudorganisationens olika möten.

Kärngruppens andel av totalantalet partianslutna i kommunerna minskar med ökande kommunstorlek. I de undersökta kommunerna framkom följande genomsnittsvärden inom varje kommunstorlek.

Om man jämför kärngruppens storlek mot respektive partiorganisationens storlek finner man att dess andel minskar successivt. För de större

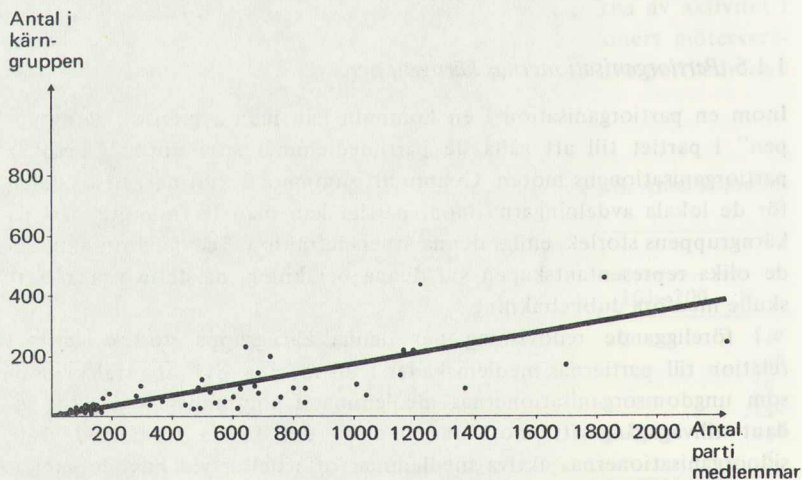
Tabell 2 Kärngruppens andel av totalantalet parti-anslutna. Genomsnittsvärden inom varje kommunstorlek.

Kommunstorlek	Kärngruppens andel i procent
Små kommuner	15,5
Medelstora	13,0
Stora	10,0
Mycket stora	6,0
Totalt	ca 13

partiorganisationerna är alltså kärngruppens andel minst (se figur 3).

Vad gäller skillnaderna mellan partierna grupperar de sig i två skilda grupper. I den ena ingår centerpartiet och socialdemokratiska partiet, främst kännetecknade av höga medlemsantal och rikt förgrenad organisation i kommunerna. Kärngruppens andel av medlemskadern är betydligt lägre för socialdemokraterna jämfört med centerpartiet, vilket har sin motsvarighet i ett betydligt högre medlemsantal för socialdemokraterna. Absolut sett finns stora överensstämmelser mellan kärngruppernas storlek, en överensstämmelse som ökar med ökande kommunstorlek.

I den andra gruppen ingår moderata samlingspartiet, folkpartiet, Vpk och KDS, vilka främst kännetecknas av relativt låga medlemsantal och i regel obetydligt förgrenade kommunorganisationer. Ofta finns bara en avdelning i kommunen och kärngruppen är koncentrerad till centralorten. Det relativt låga medlemsantalet medför emellertid att kärngruppens andel av medlemskadern når relativt sett höga värden.

Figur 3 Kärngruppens storlek i förhållande till kommunorganisationernas storlek.

1.2 Aktivitet inom den kommunala partiverksamheten i kommunala frågor

I avsikt att beskriva förekomsten och inriktningen av partiorganisationernas behandling av kommunala frågor presenteras nedanstående resultat. Materialet har strukturerats genomgående på ett likartat sätt för att underlätta förståelsen. I den första kolumnen redovisas "ej förekomst" av respektive aktivitet. Därefter redovisas "förekomst" uppdelat på tre särskilda kategorier med avseende på vilken organisationsnivå, som anordnat (svaret för) aktiviteten ifråga. "Lokalt" betyder således att aktiviteten anordnats lokalt, dvs genom kommunorganisationen. På samma sätt betyder "Lokalt/centralt" att aktiviteten är ett samarrangemang mellan kommunorganisation och länsorganisation, medan "centralt" betyder att endast länsorganisationen ansvarar för aktivitetens tillkomst och genomförande. Observera dock att aktiviteten ifråga är avsedd för det lokala planet. Genom att tillämpa denna uppdelning av presentationen erbjuds en möjlighet att få en nyanserad uppfattning om partiorganisationernas egeninsats av resurser och organisationsstyrka på kommunnivå. Uppgifterna refererar till 1972 års verksamhet, där inte annat anges. För kompletterande redovisning av fördelningen på partier hänvisas även till särskild tabellbilaga (tabell B4–B7).

1.2.1 Kurser och konferenser för de kommunalt förtroendevalda

I samband med frågor kring användningen av det kommunala partistödet anföres vanligen "skolningen" av de förtroendevalda som det mest väsentliga användningsområdet.

Partiorganisationerna i de små kommunerna avviker markant från de övriga. I nära hälften av fallen förekommer ej anordnandet av aktiviteten ifråga. I den återstående hälften står länsorganisationerna i huvudsak för anordnade arrangemang. I de medelstora och stora kommunerna står länsorganisationerna för mer än hälften av arrangemangen. I de mycket stora kommunerna svarar kommunorganisationerna själva för 70 % av kurs- och konferensverksamheten. Socialdemokraterna på kommunnivå synes i större utsträckning än de övriga partierna vara "självförsörjande" när det gäller ifrågasvarande arrangemang.

Tabell 3 Arrangemang av kurser och konferenser för de kommunalt förtroendevalda. Antal kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Förekommer ej	Arrangeras			
		Lokalt	Lokalt/ Centralt	Centralt	N
Små kommuner	48,3 (14)	13,3 (2)	6,7 (1)	80,0 (12)	29
Medelstora	4,2 (1)	43,5 (10)	21,7 (5)	34,8 (8)	24
Stora	—	35,7 (5)	21,4 (3)	42,9 (6)	14
Mycket stora	—	70,0 (7)	10,0 (1)	20,0 (2)	10
Totalt	19,4 (15)	38,3 (24)	16,2 (10)	45,0 (28)	77

Tabell 4 Arrangemang av kurser och konferenser för "blivande" förtroendevalda. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Förekommer ej	Arrangeras			
		Lokalt	Lokalt/Centralt	Centralt	N
Små kommuner	62,1 (18)	18,2 (2)	—	91,8 (9)	29
Medelstora	20,8 (5)	55,0 (11)	10,0 (2)	35,0 (7)	25
Stora	35,7 (5)	44,4 (4)	11,1 (1)	44,4 (4)	14
Mycket stora	20,0 (2)	75,0 (6)	12,5 (1)	12,5 (1)	10
Totalt	38,5 (30)	47,9 (23)	8,5 (4)	43,6 (21)	78

1.2.2 Kurser och konferenser för "blivande" förtroendevalda

Kurs- och konferensverksamhet speciellt anordnad för dem partierna ämnar satsa på som förtroendevalda förekommer, men i väsentligt mindre omfattning än för dem som redan innehar uppdrag.

Tendensen är ifråga om de "blivande" förtroendevaldas kurs- och konferensverksamhet densamma som för de redan valda. Inga partiskillnader föreligger (se tabell 4).

1.2.3 Intern mötesverksamhet i kommunala frågor

Med denna fråga i intervjun avsågs att mäta förekomsten av medlemsmöten särskilt rubricerade att enbart behandla kommunala frågor. Det kan synas vara en märklig fråga, eftersom det knappast borde förekomma annat än sådan aktivitet till 100 %. Ändå anger 6,4 % (5 av 78) att sådan verksamhet inte förekommit under 1972. Detta var fallet i vardera 2 partiorganisationer av F och Vpk jämte i en socialdemokratisk organisation.

1.2.4 Service till fullmäktigegruppen

Samtidigt som partiorganisationen självfallet utgör den förmedlande länken mellan partimedlemmarna och de förtroendevalda är det rimligt att partiorganisationen fungerar som organisatoriskt serviceorgan för vissa aktiviteter särskilt avsedda för fullmäktigegruppen och övriga nämndledamöter. Servicen exemplifierades vid intervjun såsom exempelvis någon av följande aktiviteter:

- Anordnande av temakonferenser
- Nämndvisa sammandragningar
- Faktainsamling och utskrift av underlag för t ex motioner, interpellationer m m.

En jämförelse med förekomst av partiexpedition (se tabell 32 sid 57) bekräftar en samvariation med förekomst av service. Sådan förekommer mycket sparsamt i de små kommunerna. I övriga kommuntyper ges service i 40–60 % av det totala antalet fall.

Tabell 5 Förekomst av service till fullmäktigegruppen. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Förekommer ej	Arrangeras			N
		Lokalt	Lokalt/Centralt	Centralt	
Små kommuner	89,7 (26)	100,0 (3)	—	—	29
Medelstora	60,0 (15)	100,0 (10)	—	—	25
Stora	42,9 (6)	62,5 (5)	12,5 (1)	25,0 (2)	14
Mycket stora	50,0 (5)	100,0 (5)	—	—	10
Totalt	66,7 (52)	88,4 (23)	3,9 (1)	7,7 (2)	78

1.2.5 Utåtriktad mötesverksamhet

I vissa avseenden tenderar partiernas verksamhet att bli mycket intern till sin karaktär, dvs angelägenheter för medlemmarna. Nomineringarna är bara ett exempel härpå.¹ I vilken utsträckning och på vilka sätt söker då partierna exponera sig för — nå ut till allmänheten? Ett sätt är att anordna offentliga möten t ex i kommunala frågor. Förekomsten av sådana framgår bl a av materialet i nedanstående tabell.

I nära hälften av de små kommunernas partiorganisationer förekommer ej arrangemang av offentliga möten i kommunala frågor. Aktiviteten ökar med ökande kommunstorlek till 80–90 % i de större kommunerna. Det bör noteras att partiorganisationerna i de två minsta storleksklasserna av kommuner får hjälp från länsorganisationen med sina arrangemang. Detta förhållande, som kan konstateras i en mängd olika avseenden, tyder på bristande resurser och bristande organisationsstyrka i de mindre kommunernas partiorganisationer. Socialdemokraterna och centern anordnar i större utsträckning offentliga möten i kommunala frågor än övriga partier.

¹ Jfr Kommunalforskningsgruppens resultat bl a Brändström a a.

Tabell 6 Förekomst av utåtriktad mötesverksamhet i kommunala frågor. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Förekommer ej	Arrangeras			N
		Lokalt	Lokalt/Centralt	Centralt ^a	
Små kommuner	48,3 (14)	93,3 (14)	6,7 (1)	—	29
Medelstora	40,0 (10)	86,5 (13)	13,5 (2)	—	25
Stora	7,1 (1)	100,0 (13)	—	—	14
Mycket stora	20,0 (2)	100,0 (8)	—	—	10
Totalt	34,6 (27)	94,1 (48)	5,9 (3)	—	78

^a Måste enligt tidigare gjord definition arrangeras med bistånd av lokala krafter.

1.2.6 *Framställning av trycksaker med lokalkommunalt innehåll*

Bilden av aktivitetsutövningen i det hänseende den beskrivits ovan stämmer väl överens med den när det gäller framställning och spridning av foldrar, tidningar m m.

Två nyanser kan tillföras beskrivningen av organisationsstyrkan eller avsaknad av sådan. Trycksakerna uppträder redan i stor utsträckning i de medelstora kommunerna. Den centrala nivån, länsorganisationen, ansvarar i betydande grad för trycksakerna i de små, medelstora och stora kommunerna (se tabell 7).

1.2.7 *Annonsering om kommunala frågor*

I valrörelsen annonseras det relativt flitigt, men hur omfattande är denna aktivitet under mellanvalsår? Den förekommer i ca 35 % av partiorganisationerna. Omfattningen är minst i de små kommunerna och störst i de stora och mycket stora.

1.2.8 *Kommunal information genom de politiska partierna*

Den kommunala informationen genom de politiska partierna på lokal nivå förs ut till partimedlemmar och väljare på olika sätt. Den dominerande och mest förekommande "kanalen" för information är *mötet*, antingen det inriktas externt eller internt.

Vid information till väljarna kommer trycksakerna som den näst vanligaste informationsformen, medan motsvarande form i ordningen för information till partimedlemmarna är studier, kurser och konferenser (se figur 4).

Det är anmärkningsvärt vilken betydelse kommunstorleken synes ha för förekomsten av olika informationsformer. Generellt sett ökar det differentierade utbudet av informationsformer mycket kraftigt med ökande kommunstorlek. I avsnittet om partiernas ekonomiska resurser kommer dessa aspekter ytterligare att belysas.

Vid intervjuerna med partiorganisationernas ordförande fick dessa ange vilka informationsformer man tänkte satsa speciellt på inför framtiden. Frågan riktades för varje informationsform till partiföreträdaren, i

Tabell 7 *Framställning av trycksaker med lokalkommunalt innehåll. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)*

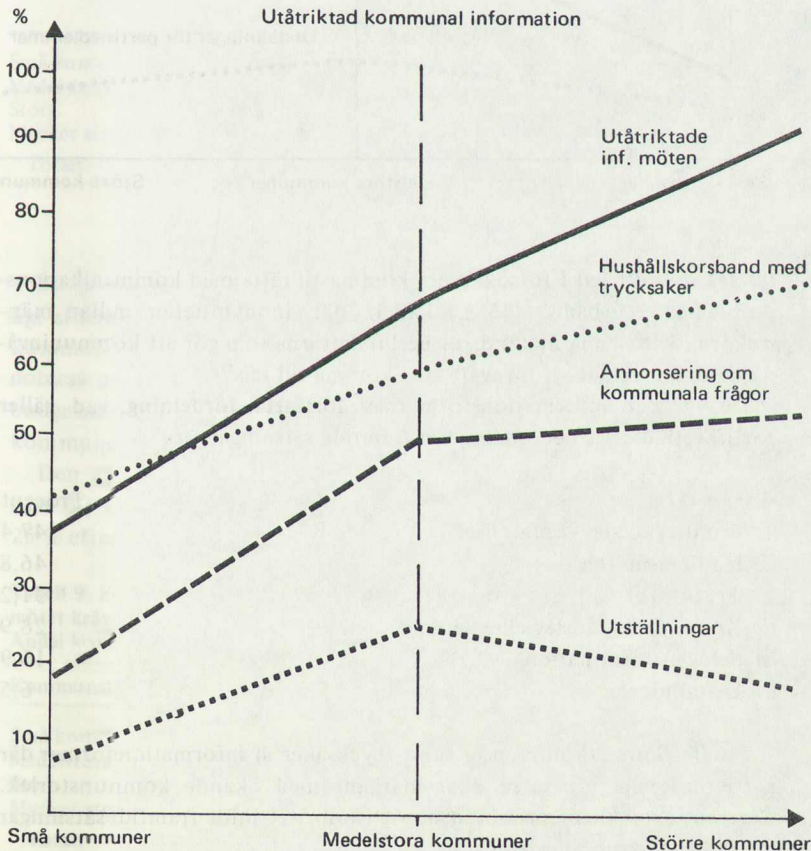
Kommunstorlek	Förekommer ej	För aktiviteten ansvaras			N
		Lokalt	Lokalt/ Centralt	Centralt	
Små kommuner	44,8 (13)	68,9 (11)	—	31,1 (5)	29
Medelstora	8,0 (2)	73,9 (17)	8,7 (2)	17,4 (4)	25
Stora	28,6 (4)	70,0 (7)	10,0 (1)	20,0 (2)	14
Mycket stora	10,0 (1)	100,0 (9)	—	—	10
Totalt	25,6 (20)	76,0 (44)	5,2 (3)	18,8 (11)	78

de fall informationsformen redan praktiserades och man alltså hade konkreta erfarenheter därav.

Följande fördelning beträffande de *utåtriktade* informationsformerna framkommer sammanfattningsvis:

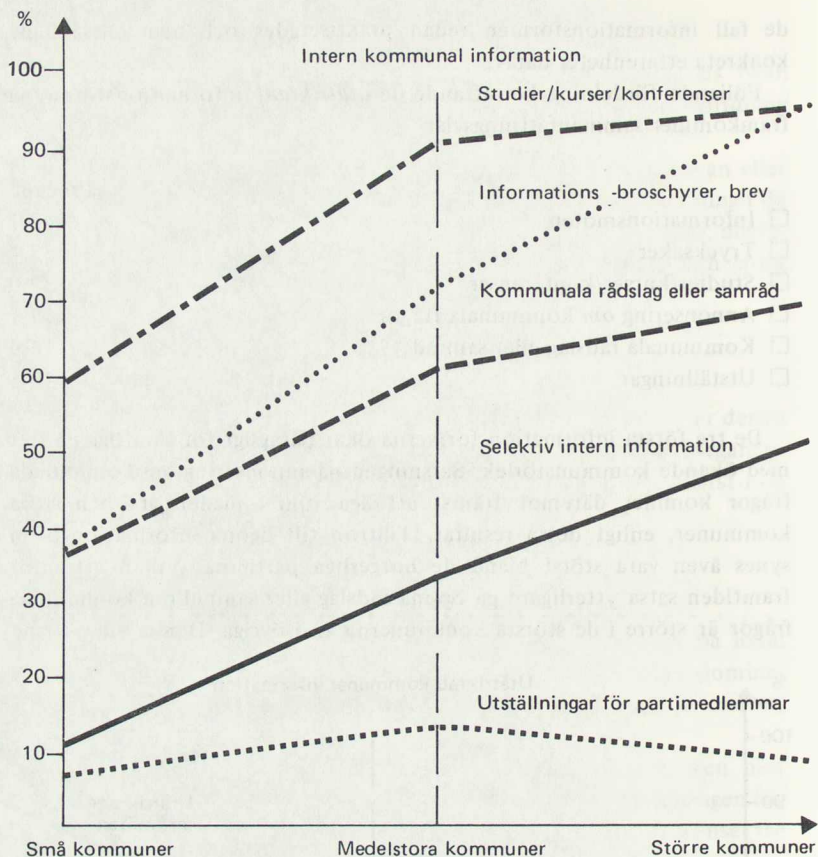
	Procent
☐ Informationsmöten	42,1
☐ Trycksaker	37,7
☐ Studier/kurser/konferenser	32,0
☐ Annonsering <i>om</i> kommunala frågor	17,1
☐ Kommunala rådslag eller samråd	16,9
☐ Utställningar	10,5

De tre första informationsformerna ökar påtagligt för samtliga partier med ökande kommunstorlek. Satsningen på annonsering om kommunala frågor kommer däremot främst att äga rum i medelstora och stora kommuner, enligt dessa resultat. Tilltron till denna informationsform synes även vara störst bland de borgerliga partierna. Viljan att inför framtiden satsa ytterligare på öppna rådslag eller samråd om kommunala frågor är större i de största kommunerna än i övriga. Denna viljeyttring

Figur 4a Utåtriktade informationsformers förekomst i kommunala frågor under år 1972, fördelade efter kommunstorlek. Andel kommunorganisationer i procent. (M, C, F, S, Vpk, KDS.)

Figur 4b Interna informationsformers förekomst i kommunala frågor under år 1972, fördelade efter kommunstorlek. Andel kommunorganisationer i procent. (M, C, F, S, Vpk, KDS.)

får ses som ett led i försöken att komma tillrätta med kommunikationsproblemen i urbaniserade samhällen, där anonymiteten mellan människorna kan skapa avstånd till beslutsfattarna som gör att kommuninvånarna upplever det såsom svårt att "komma till tals".

De interna informationsformernas fortsatta fördelning, vad gäller partiföreträdarnas bedömning om framtida satsningar, är:

	Procent
☐ Studier/kurser/konferenser	47,4
☐ Medlemsmöten	46,8
☐ Trycksaker	31,2
☐ Kommunala rådslag eller samråd	28,9
☐ Selektiv information	16,9
☐ Utställningar	6,5

Studier/kurser/konferenser samt trycksaker är informationsformer där partiernas vilja att satsa ökar markant med ökande kommunstorlek. Däremot avtar medlemsmöten något i prioritet inför framtida satsningar med ökande kommunstorlek.

Partimässigt önskar folkpartiet i högre utsträckning än andra partier en satsning på trycksaker för intern information, medan moderata samlingspartiet i högre utsträckning än andra partier vill satsa på medlemsmöten.

Rådslagssatsningen kommer i huvudsak att utövas av socialdemokraterna och folkpartiet och den selektiva informationen, som förutsätter ett stort medlemsantal, av socialdemokraterna och centerpartiet.

1.2.9 Kommunens budget

Beträffande behandlingen av kommunens budget på medlemsmöte ställdes i undersökningen tre frågor. De gällde om budgeten behandlas, huruvida den erhåller ett eget möte eller spränges in som en del samt när den behandlas i förhållande till kommunstyrelse- och/eller fullmäktigesammanträdet. Dessutom fick intervjupersonerna ange förekomsten av ändringsinitiativ föranledda av medlemsmötet.

Tabell 8 Behandling av kommunens budget vid medlemsmöte i partiorganisationerna 1972. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal).

Kommunstorlek	Speciellt medl.möte	Mindre del av medl.möte	Behandlades ej	N
Små kommuner	30,0 (9)	43,4 (13)	26,6 (8)	30
Medelstora	70,8 (17)	16,7 (4)	12,5 (3)	24
Stora	71,4 (10)	21,5 (3)	7,1 (1)	14
Mycket stora	70,0 (7)	20,0 (2)	10,0 (1)	10
Totalt	55,1 (43)	28,2 (22)	16,7 (13)	78

Budgeten erhåller i de medelstora och större kommunerna ett väsentligt större utrymme på partiorganisationernas medlemsmöten än i de små kommunerna, där mer än $\frac{1}{4}$ aldrig behandlar budgeten. Det kan särskilt noteras att i de medelstora och större kommunerna anordnas speciella budgetmöten i dubbelt så stor omfattning jämfört med i de små kommunerna.

Den andra frågan angående budgetbehandlingen gav följande resultat: nära 60 % diskuterar budgeten före kommunstyrelsebehandlingen och ca 25 % efter kommunstyrelsens men före fullmäktiges behandling.

Tabell 9 Förekomst av ändringsinitiativ i budgetsammanhang p g a att medlemsmötet krävt förändringar av mera betydande slag. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Förekomst	Ej förekomst	Vet ej	N
Små kommuner	13,3 (4)	83,3 (25)	3,3 (1)	30
Medelstora	41,7 (10)	58,3 (14)	—	24
Stora	14,3 (2)	85,7 (12)	—	14
Mycket stora	60,0 (6)	40,0 (4)	—	10
Totalt	28,2 (22)	70,5 (55)	1,3 (1)	78

Som framgår av tabellen föranleder medlemsmötena ändringsinitiativ i drygt $\frac{1}{4}$ av fallen. Någon helt entydig storlekseffekt föreligger knappast. Något vanligare synes förekomsten av ändringsinitiativ vara i de större kommunerna.

1.2.10 *Det kommunala bostadsbyggnadsprogrammet*

En relativt entydig storlekseffekt kan avläsas i resultaten av frågan om partiorganisationernas behandling av det kommunala bostadsbyggnadsprogrammet. Denna effekt är ganska självfallen, då byggaktiviteten har större omfattning i de större kommunerna.

Tabell 10 Förekomst och omfattning av behandling av det kommunala bostadsbyggnadsprogrammet i partiorganisationerna under perioden 1970–1973. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Speciellt medl.möte	Mindre del av medl.möte	Större del av medl.möte	Behandlas ej	N
Små kommuner	6,7 (2)	56,7 (17)	3,3 (1)	33,3 (10)	30
Medelstora	37,4 (9)	50,0 (12)	–	12,5 (3)	24
Stora	14,3 (2)	57,1 (8)	–	28,6 (4)	14
Mycket stora	20,0 (2)	40,0 (4)	30,0 (3)	10,0 (1)	10
Totalt	19,2 (15)	52,6 (41)	5,1 (4)	23,1 (18)	78

Jämfört med den behandling som ges kommunens budget behandlas bostadsbyggnadsprogrammet i mindre omfattning vid partiorganisationernas medlemsmöten.

1.2.11 *KELP*

Behandlingen av den kommunalekonomiska långtidsplaneringen är väsentligt mera sparsamt förekommande än de två tidigare genomgångna kommunala kärnfrågorna.

Tabell 11 Förekomst och omfattning av behandling av KELP-frågorna under perioden 1970–73. Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal).

Kommunstorlek	Speciellt medl.möte	Mindre del av medl.möte	Större del av medl.möte	Behandlas ej	N
Små kommuner	–	43,3 (13)	3,3 (1)	53,3 (16)	30
Medelstora	20,8 (5)	41,7 (10)	–	37,5 (9)	24
Stora	21,4 (3)	35,7 (5)	–	42,9 (6)	14
Mycket stora	–	10,0 (1)	–	90,0 (9)	10
Totalt	10,3 (8)	37,2 (29)	1,2 (1)	51,3 (40)	78

De mycket stora kommunerna avviker från de övriga. Från de små kommunerna, vilka i partiorganisationerna behandlar KELP i ca 47 % av fallen, ökar omfattningen till ca 63 % i de stora kommunerna. I de mycket stora kommunerna är KELP nästan helt avförd från dagordningen. Frågan behandlas endast i 1 av 10 partiorganisationer.

1.2.12 Aktiviteter i planfrågor

För att ytterligare försöka mäta partiorganisationernas aktivitet i centrala kommunala frågor ställdes följande fråga till kommunorganisationernas företrädare:

– Har någon av de lokala partiavdelningarna i Er kommun genomfört någon aktivitet i någon planfråga under år 1972?

Svaren redovisas nedan.

Tabell 12 Antal aktiviteter i planfrågor bland partiernas lokalavd. och kommunorganisationer under år 1972.

Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Ingen aktivitet	1–5 aktiviteter	Mer än 5	N
Små kommuner	72,0 (20)	28,0 (6)	–	26
Medelstora	68,0 (15)	32,0 (7)	–	22
Stora	33,3 (4)	58,3 (7)	8,3 (1)	12
Mycket stora	30,0 (3)	70,0 (7)	–	10
Totalt	60,0 (42)	38,6 (27)	1,4 (1)	70

Det är ostridigt att aktiviteterna är flera ju större kommunen är.

1.3 Partiernas ekonomiska och personella resurser

För att få en bedömning av partiorganisationernas subjektivt upplevda resurssituation konstruerades en indelning av resurser: ekonomiska och personella resurser. Till viss del kan denna indelning sägas vara överlappande eftersom ekonomiska svårigheter för partierna kan kompenseras genom frivilliga arbetsinsatser från medlemmarnas sida och vice versa. Samtidigt utgör samspelet mellan ekonomiska och personella resurser en betydelsefull kvalitativ skillnad mellan de olika partiorganisationernas verksamhetsformer.

I undersökningen intervjuades partiorganisationernas kassörer på kommunnivå och de ombads göra en samlad bedömning av det egna partiets resurser i kommunen. Resultatet utvisar att resursbrister upplevs större med ökande kommunstorlek. Omkring 2/3 av partiorganisationerna upplever resursbrister. Centerpartiet, speciellt i små kommuner, redovisar färre antal enheter med resursbrister än övriga. För fördelningen på partier hänvisas även till särskild tabellbilaga (tabell B8).

Tabell 13 Partikassörernas bedömning av det egna partiets resurser i kommunen och fördelat på kommunstorlek (M, C, F, S, Vpk, KDS)

Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Resursbrister	Ej resursbrister	N
Små kommuner	58,6 (17)	41,4 (12)	29
Medelstora	66,7 (16)	33,3 (8)	24
Stora	71,4 (10)	28,6 (4)	14
Mycket stora	70,0 (7)	30,0 (3)	10
Totalt	64,9 (50)	35,1 (27)	77

Tabell 14 Upplevda resursbrister fördelat på kommunstatus (M, C, F, S, Vpk, KDS)
Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Unga kommuner	Gamla kommuner	N
	Sammanlagda	Ej sammanlagda	
Små kommuner	77,8 (14)	30,8 (4)	31
Medelstora	56,3 (9)	88,9 (8)	25
Stora	55,6 (5)	100,0 (5)	14
Totalt	65,0 (28 av 43)	63,0 (17 av 27)	70

Resursbristerna upplevs vara störst i de minskande kommunenheterna och minst i de expanderande. Denna iakttagelse ligger väl i linje med de erfarenheter som vanns inom det sk strukturprojektet.¹ Minskande kommuner med areell näringsstruktur och stora geografiska områden har betydligt lägre partiaktivitet, högre verksamhetskostnader och större brist på personella resurser än expansiva tätortskommuner.

En intressant infallsvinkel på partiernas resursläge i kommunerna är hur de genomförda kommunindelningförändringarna har påverkat partiernas resurser. Jämförelsen mellan partiorganisationer i unga (sammanlagda) kommuner och motsvarande gamla (icke sammanlagda) kommuner måste sägas utgöra ett bättre mått på "sammanläggningseffekterna i partihänseende" än en jämförelse mellan partiverksamheten i kommuner före samt efter en sammanläggning. Bortsett från de rent praktiska svårigheterna att utföra undersökningar sammanhängande över en lång tidsperiod, utgör ett sådant förfarande ett stort risktagande, då tidsfaktorn genom de stora tidsavstånden mellan partiverksamheten före och efter sammanläggning, blir en svårkontrollerad variabel i sammanhanget.

Ovanstående tabell visar att resursbristen upplevs störst i stora ej sammanlagda kommuner, samt att den avtar med minskande kommunstorlek. För sammanlagda kommuner är förhållandet det omvända, där de små sammanlagda kommunerna redovisar stora resursbrister, vilka avtar med ökande kommunstorlek. Förklaringen till detta förhållande torde vara att de resurssvaga partiorganisationerna i de gamla kommundelarna – med relativt liten verksamhet och informell struktur – efter en sammanläggning tvingas till en betydligt högre aktivitets- och ambitionsnivå. Ambitionen påverkas samtidigt av att partierna måste genomföra organisatoriska anpassningar till de nya kommungränserna.

För de större kommunernas vidkommande torde de mindre ofta förekommande resursbristerna i sammanlagda kommuner, jämfört med ej sammanlagda, förklaras av den relativt höga ambitionsnivån för partiverksamheten som finns i dessa kommuner. Vid en sammanläggning tillföres moderkommunens redan aktiva partiorganisationer ytterligare förstärkning från delkommunerna, vilket resulterar i en (i regel) fortsatt partiverksamhet i kommundelarna med relativt hög ambitionsnivå.

I de icke-sammanlagda större kommunerna är partiorganisationerna mindre förgrenade i lokalavdelningar över kommunens olika delar, samtidigt som partiverksamheten koncentreras till centralorten, varför

¹ Se Harry Forsell: *Strukturömvandling och kommunala beslut. Doktorsavhandling, Umeå 1972.* Stencil.

man upplever sig behöva större resurser för att föra ut information till medlemmar och väljare.

En varierande del av det kommunala resurstillskottet i form av partistöd stannar ej inom den kommunala partiorganisationen, utan föres vidare till högre partinivåer ofta genom en direkt procentmässig taxering. Detta gäller främst för de borgerliga partierna, samt småpartierna. Intressant nog, med undantag för folkpartiet, tycks regeln vara att med ökad uttaxering från högre partinivåer, följer ökade ekonomiska svårigheter för partiorganisationerna i kommunerna. Förenklat uttryckt antyder materialet att partierna egentligen *ej* har råd att vidarebefordra partistödet, helt eller delvis, med hänsyn till den egna verksamhetsvolymen. Främst för folkpartiets del kompenseras personella behov på kommunnivå med administrativa insatser från regional nivå, då de dominerande behoven är personella.

Däremot föreligger ej något entydigt samband mellan det kommunala partistödets storlek per mandat och upplevelsen av resursbrister i den egna partiorganisationen.

Vad gäller resursbehovens natur fördelar de sig totalt enligt följande:

☐ Personella behov	42,0 % (21)
☐ Ekonomiska behov	36,0 % (18)
☐ Personella + ekonomiska behov	22,0 % (11)

Fördelningen mellan de olika behovstyperna uppvisar inget bestämt samband med kommunstorleken. Däremot är partivariabeln urskiljbar.

Ett par tydliga resultat faller omedelbart ut av tabellen; 1) att resursbehoven ökar med minskande partistorlek, såväl på det personella som på det ekonomiska planet, 2) att ett parti på tillbakagång (som folkpartiet) arbetar med stora personella resursbrister. Åderlåtningen i ett parti tränger över tiden även in på partiets kärngrupp och resulterar i direkta svårigheter att bedriva verksamhet.

Sammanläggningarnas effekt kan sägas vara att i små kommuner skapas främst ekonomiska problem för partiorganisationerna, av orsaker som tidigare berörts. Dessa effekter avtar med stigande kommunstorlek och förbyts från resurssynpunkt till en resursmässig fördel såväl ekonomiskt som personellt.

Tabell 15 Resursbehoven fördelade på partier
Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Behovstyp	Parti				
	M	C	F	S	Vpk
Personella	18,7 (3)	25,0 (4)	47,2 (8)	33,3 (5)	7,7 (1)
Ekonomiska	25,0 (4)	18,7 (3)	11,8 (2)	20,0 (3)	46,1 (6)
Ekonomiska + personella	18,7 (3)	6,3 (1)	5,9 (1)	13,3 (2)	30,7 (4)
N	16	16	17	15	13

Tabell 16 Upplevda personella resursbehov fördelat på kommunstatus (alla partier)
Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Unga kommuner		N
	Sammanlagda	Gamla kommuner Ej sammanlagda	
Små kommuner	22,2 (4)	15,4 (2)	31
Medelstora	18,8 (3)	55,6 (5)	25
Stora	22,2 (2)	20,0 (1)	14
Totalt	20,9 (9)	29,7 (8)	70

Tabell 17 Upplevda ekonomiska resursbehov fördelat på kommunstatus (alla partier)
Andel partiorganisationer i procent (Absoluta antal)

Kommunstorlek	Unga kommuner		N
	Sammanlagda	Gamla kommuner Ej sammanlagda	
Små kommuner	38,9 (7)	7,7 (1)	31
Medelstora	25,0 (4)	22,2 (2)	25
Stora	22,2 (2)	40,0 (2)	14
Totalt	30,2 (13)	18,5 (5)	70

Tabell 18 Upplevda såväl personella som ekonomiska resursbehov fördelat på kommunstatus (alla partier)
Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Unga kommuner		N
	Sammanlagda	Gamla kommuner Ej sammanlagda	
Små kommuner	16,7 (3)	7,7 (1)	31
Medelstora	12,5 (2)	11,1 (1)	25
Stora	11,1 (1)	40,0 (2)	14
Totalt	14,0 (6)	14,8 (4)	70

I minskande kommuner upplevs de personella resurserna vara mest bristfälliga, medan materialet antyder att behoven i större utsträckning är ekonomiska i de expanderande kommunenheterna.

Med ökat partistöd per mandat i de olika kommunstorlekarna minskar påtagligt partiernas ekonomiska behov. Effekterna minskar dock med ökande kommunstorlek.

Tabell 19 Upplevda ekonomiska resursbehov (inkl uppgifter om såväl personella som ekonomiska resursbehov) fördelat på KPS/mandat och kommunstorlek
Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	KPS per mandat år 1973					N
	-999 kr	1 000- 1 999 kr	2 000- 2 999 kr	3 000- 3 999 kr	4 000- kr	
Små kommuner	55,6 (10)	15,8 (2)	-	-	-	31
Medelstora	-	60,0 (3)	16,7 (1)	-	42,9 (6)	25
Stora	-	-	-	50,0 (2)	50,0 (5)	14
Mycket stora	-	-	-	25,0 (1)	50,0 (3)	10
Totalt						80

1.3.1 Förvaltning och fördelning av KPS

Partistödet förvaltas och fördelas av de olika partiorganisationernas kommunorganisationer. I de fall en partiorganisation inte nått en sådan organisatorisk nivå, att kommunorganisation organiserats, och det finns flera lokala partiavdelningar i kommunen synes bilden vara att den största lokalavdelningen, förvaltar och fördelar KPS. I något fall adjungeras regelmässigt de mindre lokalavdelningarnas ordförande till den större lokalavdelningens styrelse, varför en typ av kommunorganisationsstyrelse existerar. I andra fall finns ett slags styrelse för kommunorganisationen, sammansatt av representanter från lokalavdelningarnas styrelser, men utan representantskap. Dessa nämnda avvikelser gäller mindre partier i kommunerna, innefattande de sk småpartierna och ibland folkpartiet respektive moderata samlingspartiet. I de fall de nämnda partierna har endast en lokalavdelning uppstår självklart inte något organisatoriskt problem, då denna avdelning kan sägas utgöra kommunorganisation, komplett med styrelse och även representantskap (=medlemsmötet).

Rent allmänt följer med ökande kommunstorlek en högre grad av organisatorisk styrka och fasthet i arbetet inom de kommunala partiorganisationerna.

En intressant aspekt är frågan: Hur stor del av det kommunala partistödet slussas vidare uppåt i de olika partiorganisationerna? Totalt sett ger de företagna mätningarna besked om att ca 55 % av partiorganisationerna förmedlar mer än 25 % av sitt erhållna partistöd "uppåt" i sina partier. Av dem är det en femtedel som förmedlar mer än hälften.

Partimässigt är det huvudsakligen moderata samlingspartiet, folkpartiet, KDS och Vpk som förmedlar någon större del av KPS "uppåt".

En genomförd beräkning av andelen av det totala partistödet i de olika kommunerna, som överförs "uppåt" inom partierna, visar en siffra på i genomsnitt ca 15 %. Kommunstorleken förändrar inte den siffran i någon väsentlig grad.

Det bör uppmärksammas att andelen kommunorganisationer som transfererar mer än 25 % av sitt erhållna partistöd ökar med ökande befolkningsmässig minskning i kommunerna. Detta förhållande åter-

Tabell 20 Förmedling av partistödet till "högre partinivåer" mer än 25 % av det erhållna partistödet

Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	M	C	F	S	Vpk	KDS
Små kommuner	42,9 (4)	33,3 (2)	100 (7)	—	33,3 (1)	Uppg. saknas
Medelstora	50,0 (2)	—	100 (5)	—	80,0 (4)	
Stora	50,0 (1)	—	33,3 (1)	—	100 (2)	
Mycket stora	50,0 (1)	—	100 (2)	—	100 (2)	

Ann: Frågeställningen upplevdes tydligen som känslig av partiorganisationerna, vilket avspeglar sig i ett högre internt bortfall än som gäller för de flesta övriga frågorna.

Tabell 21 Förmedling av partistödet till "högre partinivåer" (mer än 25 % av det erhållna partistödet) fördelat på kommunernas befolkningsutveckling. Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Befolkningsutveckling		
	Ökande	Stabil	Minskande
Små kommuner	20,0 (2)	50,0 (6)	62,5 (5)
Medelstora	40,4 (4)	50,0 (3)	55,5 (5)
Stora	25,0 (2)	50,0 (2)	("tom cell")

speglar den diskussion som fördes i avsnittet om partiernas resurssituation. Med andra ord köper partierna i minskande kommuner regionala tjänster inom partiet för att tillgodose tekniska och personella behov på lokalplanet.

En del av det överförda stödet till "högre partinivåer" återföres till partiorganisationerna i form av tjänster. I en rangordning som de olika kommunorganisationernas ordförande utförde, beträffande de tre viktigaste serviceinslagen, visade det sig att $\frac{1}{2}$ av partiorganisationerna placerade "kallelser till medlemsmöten" bland de tre viktigaste. För "talarförmedling" och "verksamhetsplanering" var motsvarande siffra ungefär $\frac{1}{3}$.

En annan och mera indirekt form för transferering av KPS till "högre partinivåer" är införande och/eller höjning av avgifter för varor och tjänster.

Omkring $\frac{1}{4}$ av partiorganisationerna redovisar en sådan förändring, i samband med införandet av det kommunala partistödet. Vpk framstår här i stort sett som ett undantag, då endast ett fall av avgiftshöjning registrerats. Detta ökade avgiftsuttag samvarierar ej med kommunstorlek eller andra strukturella kommunvariabler. Inte heller synes ett större kommunalt partistöd öka frekvensen av registrerade avgiftshöjningar i samband med införandet av KPS. I så gott som samtliga av dessa fall nyinfördes avgifter på service som tidigare var kostnadsfri för de lokala partiorganisationerna.

De principer som gäller för fördelningen av partistödet till "lägre partinivåer" dvs lokalavdelningar av partierna inom kommunen, visar föga partiskiljande mönster. Härvid bortses från det faktum att de mindre partierna i små och medelstora kommuner ofta har enbart en partiavdelning som har hela kommunen som verksamhetsområde, eftersom någon fördelning "nedåt" i de fallen knappast är aktuell. (I några fall förekommer emellertid stöd till sidoorganisationer.) En annan betydelsefull insikt är att partiorganisationerna är mer förgrenade i lokalavdelningar i de sammanlagda kommunerna, än i de ej sammanlagda. I de sammanlagda kommunerna finns dubbelt (och därutöver) fler partiorganisationer med rikare förgrening än i ej sammanlagda kommuner (jfr sid 20).

Principerna för fördelning av KPS till "lägre partinivåer" är följande:

	Procent
☐ Efter medlemsantal i lokalavdelningarna	31,3 (15)
☐ Efter antalet mandat i fullmäktige som lokalavdelningarna representeras av	20,8 (10)
☐ Efter gjorda framställningar	18,8 (9)
☐ Ingen fördelning till lokalavdelningarna	14,6 (7)
☐ Efter verksamhetsvolym (aktivitet)	10,8 (5)
☐ I form av service från partiexpeditionen i kommunen, samt ett mindre ekonomiskt stöd	4,2 (2)

Av dessa principer torde den andra i ordningen närmast vara att betrakta som en tillfälligt kvardröjande rest av kommunsammanläggningarna. Efter sammanläggningen fördelas i dessa fall KPS efter samma kriterier som rådde före sammanläggningen. De olika kommunaldelsorganisationerna får en andel av KPS som svarar mot det antal mandat i kommunfullmäktige som de är representerade med.

Hur stor del av partistödet som på detta sätt fördelas till lokalavdelningarna är omöjligt att presentera i form av några siffror, på grund av den blandade organisationsstrukturen. I den ena ytterligheten finns kommunorganisationer som bildats huvudsakligen för att administrera partistödet och nomineringarna, men utan någon egentlig egen utåtriktad verksamhet. I den andra ytterligheten finns komplicerade organisatoriska konstruktioner med representantskap, olika utskott och styrelser, som i hög grad driver en egen verksamhet. Till detta kommer dessutom anslag till sidoorganisationer och andra partierna närstående organisationer.

1.3.2 Ekonomiska förändringar i samband med införandet av KPS

Vid tiden för införandet av det kommunala partistödet diskuterades vilka effekter som partistödet skulle få på övriga finansieringsformer av partiverksamheten. Den mest spridda åsikten syntes vara att partistödet skulle "slå ut" övriga finansieringsformer av typen frivilliga, mindre bidrag etc. En sådan åsikt stöds av slutsatser från undersökningar i valrörelserna åren 1966 och 1970.¹ Föreliggande studie, som avser mellanvalsår, nyanserar bilden av det förväntade förhållandet. Drygt hälften av de tillfrågade partikassörerna menar sig inte ha märkt någon skillnad överhuvud, sedan partistödet infördes, vad gäller möjligheterna att genom anslag, insamlingar etc få in pengar till partiverksamheten. De resterande partikassörerna fördelar sig jämnt mellan bedömningen att det blivit svårare respektive att det blivit lättare att få in pengar till partiverksamheten genom insamlingar etc. I de minsta kommunerna har drygt $\frac{2}{3}$ av kassörerna angivit oförändrade möjligheter, medan siffran är lägre i de större kommunerna.

Vad gäller de reella ansträngningarna från partiorganisationernas sida, att på frivillig väg sedan KPS infördes få in pengar till verksamheten är bilden något annorlunda. Drygt hälften av de socialdemokratiska kommunorganisationerna uppger minskade ansträngningar att insamla medel till partiverksamheten, vilken frekvens är tre gånger så stor som

¹Jfr SOU 1972:2 s. 63-64.

den för de övriga partierna.

Totalt sett är resultatet följande:

	Procent
☐ Oförändrade åtgärder	41,7 (33)
☐ Minskade åtgärder	24,1 (19)
☐ Ökade åtgärder	18,9 (15)
☐ Ingen åtgärd, varken före eller efter KPS	15,2 (12)

Sammanfattningsvis skulle det kommunala partistödet kunna sägas ha haft stor effekt på möjligheterna för partiorganisationerna att upprätthålla de gamla finansieringsformernas betydelse, i jämförelse med förhållanden som rådde innan partistödet infördes. Från ett partis sida – socialdemokraternas – har ansträngningarna minskat påtagligt att insamla medel på frivillighetens väg till partiverksamheten. För de övriga partiernas vidkommande gäller inte entydigt den slutsatsen. Däremot gäller den alla partier under valår.

Totalt sett kan det sägas, med tanke på det socialdemokratiska partiets storlek, att partistödets införande medförde en sänkt självfinansieringsgrad, i förhållande till tiden före partistödets införande. Partiernas likviditet förbättrades avsevärt. Det bör dock noteras att det i partiorganisationerna förs en debatt kring frågan om fondering för kommande valrörelse kontra att driva en hög aktivitet kontinuerligt. Detta har kommit fram vid intervjuerna. Härigenom har den bedömning valledarna gjorde i intervjun i 1970 års valrörelse blivit styrkt. Trots dokumenterade resursbrister, särskilt ekonomiska, fonderas en betydande mängd KPS under mellanvalsår för kommande val.

En möjlig väg att gå för partiorganisationer för att skapa intäkter är att i någon form uttaxera av det arvode som de kommunalt förtroendevalda erhåller för sina uppdrag. I de undersökta kommunerna praktiseras metoden av 30 % av partiorganisationerna. Siffran är lägre i de små kommunerna och högre i de större.

Socialdemokraterna och Vpk praktiserar metoden i ca $\frac{1}{2}$ av kommunerna, medan moderata samlingspartiet som den andra ytterligheten taxerar

Tabell 22 Partiorganisationernas inkomster från kommunala uppdragsarvoden under mellanvalsår
Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Alternativ	M	C	F	S ^a	Vpk	Totalt
Frivilligt belopp	6,2 (1)	12,5 (2)	6,3 (1)	–	38,5 (5)	12,0 (9)
En viss andel	–	6,3 (1)	18,8 (3)	40,0 (6)	7,7 (1)	14,7 (11)
Ej inkomster av uppdragsarvoden	93,8 (15)	81,3 (13)	75,0 (12)	53,3 (8)	53,8 (7)	73,3 (55)

^a I ytterligare ett fall förekom ett system med fixerade belopp av arvoden.

Tabell 23 Förekomst av reseersättning vid olika sammanträden inom partiorganisationer

Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

Aktivitet	Centerpartiet	Socialdemokraterna
Partiorganisationens styrelsemöten	18,8 (3)	53,3 (8)
Fullmäktige-gruppens sammanträden	6,3 (1)	6,7 (1)
Nämndgruppernas sammanträden	—	13,3 (2)

de förtroendevaldas arvoden i endast en kommun. Vanligen sker uttaget genom att en viss procentandel av arvodena inbetalas till partierna eller genom att de förtroendevalda sänder in frivilliga belopp till sina respektive partier. Båda sätten är ungefär lika vanliga totalt sett. Socialdemokraterna tillämpar vanligen den förra metoden, de övriga partierna den senare.

Reseersättningar och arvoden förekommer överhuvud mycket sparsamt vid partiorganisationernas styrelsemöten, fullmäktige-gruppernas sammanträden och nämndgruppernas sammanträden. Folkpartiet och Vpk betalar genomgående ej ut vare sig arvoden eller reseersättningar vid dessa tillfällen. Moderata samlingspartiet medger arvode vid styrelsesammanträden för kommunorganisationen i endast en kommun. Någon mera allmän princip om reseersättningar har ej registrerats i någon av undersötningskommunerna.

Återsår således centerpartiet och socialdemokraterna, av vilka det senare partiet har det mest utbredda ersättningssystemet. Reseersättning utbetalas i samband med kommunorganisationens styrelsemöten i drygt hälften av kommunerna, arvoden i en femtedel av dem. (Den senare ersättningsformen förekommer enbart i stora och mycket stora kommuner.)

För centerpartiets del infördes reseersättningarna huvudsakligen före tillkomsten av KPS och för socialdemokraterna efter tillkomsten av KPS.

De arvoden som utbetalas avser i samtliga fall partiorganisationens styrelse i medelstora och större kommuner. Arvodena infördes i regel efter tillkomsten av partistödet.

Tabell 24 Förekomst av arvoden vid olika sammanträden inom partiorganisationen. Andel partiorganisationer i procent (Absolut antal)

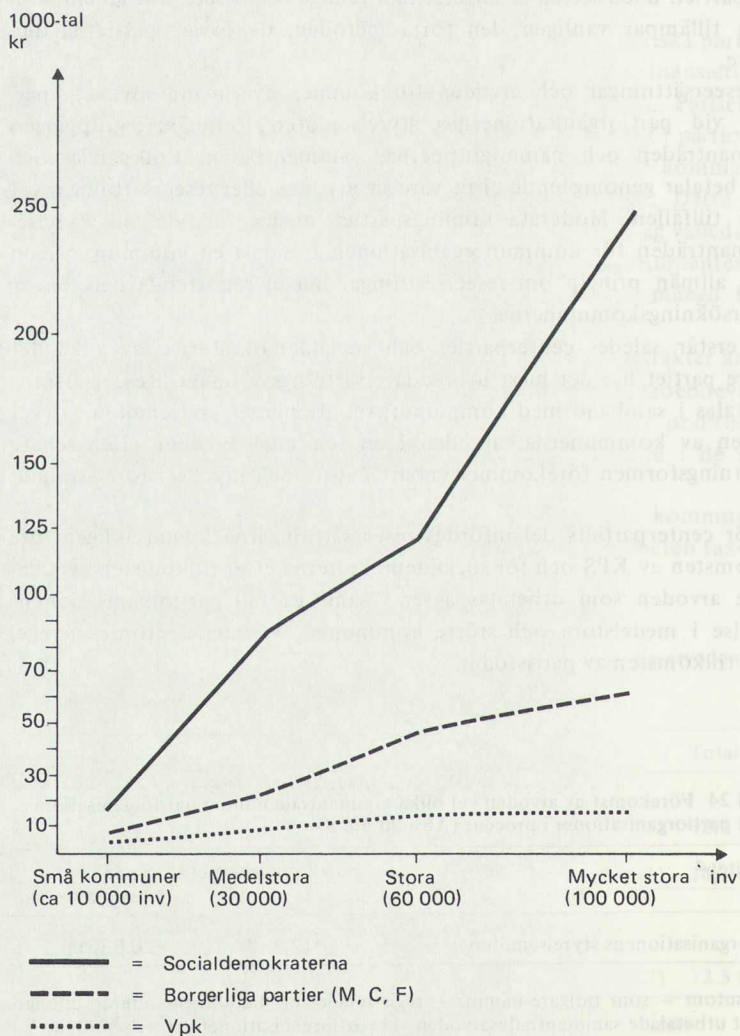
Aktivitet ^a	Centerpartiet	Socialdemokraterna
Partiorganisationens styrelsemöten	12,5 (2)	20,0 (3)

^a Dessutom — som tidigare nämnts — registrerades ett fall där moderata samlingspartiet utbetalade sammanträdesarvoden vid partiorganisationens styrelsemöten.

1.3.3 Verksamhetskostnader

De lokala partiorganisationernas nettokostnader för verksamheten stiger med ökande kommunstorlek påfallande markerat, särskilt för socialdemokraternas vidkommande. (Se figur 5.)

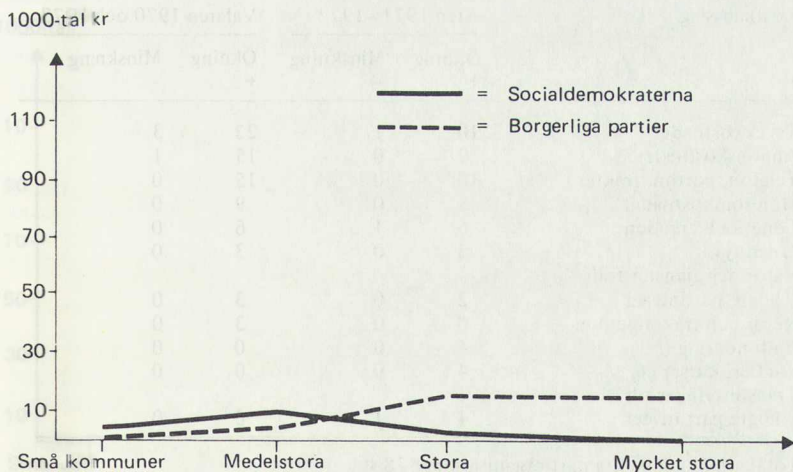
Medan skillnaden i förbrukningen av ekonomiska resurser är mycket måttlig mellan de olika partiorganisationerna i små kommuner, växer skillnaden med ökande kommunstorlek. I de mycket stora kommunerna förbrukar socialdemokraterna i medeltal fyra gånger så mycket pengar som i medeltal något av partierna M, C eller F. Resursförbrukningen med ökande kommunstorlek är inte lika framträdande för Vpk:s vidkommande, som för övrigt genomgående har mycket begränsade ekonomiska resurser i kommunerna.

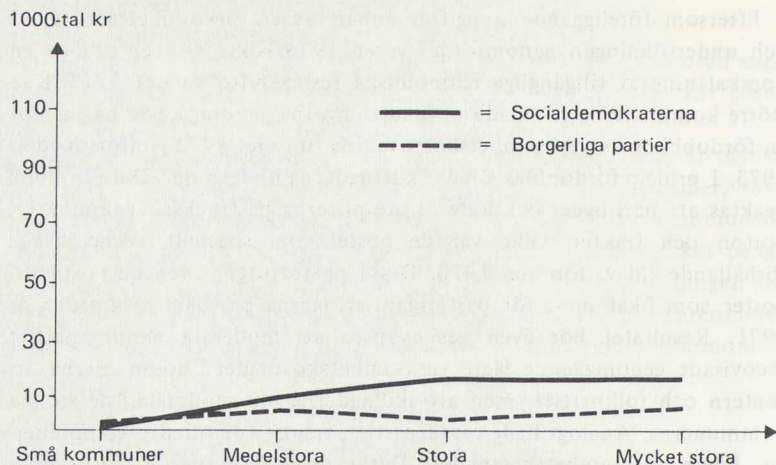
Eftersom föreliggande uppgifter enbart avser verksamhetsåret 1972 och undersökningen genomfördes våren 1973 sökte vi även erhålla en uppskattning av tillgängliga ekonomiska resurser för valåret 1973. I de större kommunerna hamnade uppskattningarna genomgående på inemot en fördubbling av verksamhetskostnaderna om året 1972 jämförs med år 1973. I princip fördubblas således kostnaderna under valår. Det bör dock beaktas att häri ligger också de ökade priserna på trycksaker, annonser, porton och frakter, vilka var de poster som speciellt avsågs öka i förhållande till valrörelsen 1970. Dessa poster utgör även de kostnadsposter som ökat mest för partiorganisationerna på lokal nivå sedan år 1971. Resultatet bör även ges nyansen att moderata samlingspartiet redovisade genomgående lägre verksamhetskostnader i kommunerna, än centern och folkpartiet, men att skillnaderna blir minimala i de största kommunerna. Analogt hade centerpartiet, främst i de mindre kommunerna, högre verksamhetskostnader. Detta resultat avspeglar naturligtvis partistödsflödet till de olika partierna, ett flöde som är proportionellt mot antal mandat i kommunfullmäktige. I princip innebär detta att partier med stora röstunderlag erhåller betydligt större ekonomiska resurser än mindre partier.

Valfondering och anslagsgivning

Eftersom det kommunala partistödet infördes under ett valår (1970) är det av intresse att studera i vad mån stödet kom att fungera mera som "valstöd" i motsats till "verksamhetsstöd". En sådan studie förutsätter en längre tidserie där ett flertal valår ingår. Den korta tid som förflutit sedan partistödet infördes erbjuder endast begränsade undersökningsmöjligheter. De genomförda undersökningarna visar en påfallande hög nivå på valfonderingen. Totalt sett kan emellertid sägas att den avtar med stigande kommunstorlek. Den socialdemokratiska valfonderingen är störst i de mindre kommunerna, medan de borgerliga partierna i högre

Figur 6 Valfondering i medeltal på lokal nivå år 1972.

Figur 7 Anslag i medeltal från lokal nivå år 1972.

utsträckning fonderar för valrörelsen i de större kommunerna.

Eftersom vi inte genomfört någon studie av partiorganisationernas likviditet på lokal nivå är det omöjligt att uttala sig om i vad mån det förekommer annan form av kapitalavsättning, som inte är speciellt destinerad till valrörelseaktiviteter.

De anslag till sidoorganisationer och lokalavdelningar och högre partinivåer som förmedlas från lokal nivå avtar med ökande kommunstorlek, relativt verksamhetskostnaderna, även om beloppen absolut sett växer.

Administrativa kostnader

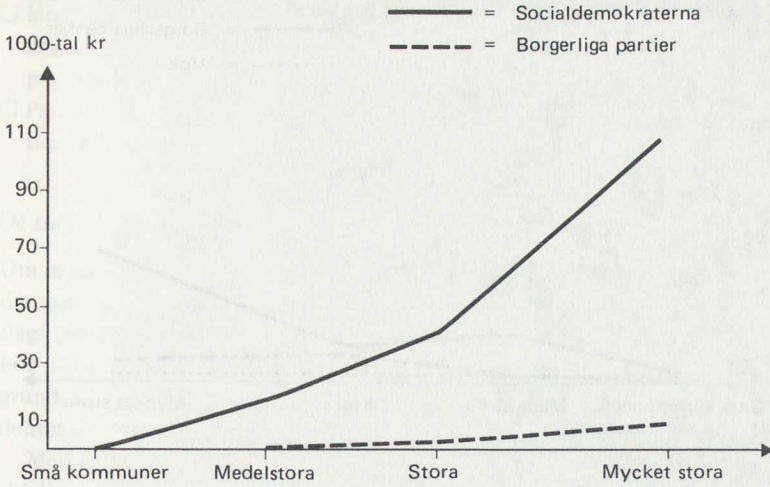
För de socialdemokratiska kommunorganisationerna växer kostnaderna brant för tjänster och resor med ökande kommunstorlek. Tendensen är

Tabell 25 Kostnadsändring för partiverksamheten inom olika områden under 1971/1972 respektive valåren 1970 och 1973.

Antal kommunorganisationer (+ = största ökning, - = största minskning)

Kostnadsslag	Åren 1971-1972		Valåren 1970 och 1973	
	Ökning +	Minskning -	Ökning +	Minskning -
Tryckkostnader	10	1	23	3
Annonskostnader	9	0	15	1
Telefon, porton, frakter	10	0	15	0
Mötesomkostnader	5	0	9	0
Löner och arvoden	6	1	6	0
Lokalhyror	3	0	3	0
Varor och tjänster från högre partinivåer	2	0	3	0
Resor och traktamenten	0	0	3	0
Valfondering	4	0	0	0
Studier, kurser etc	4	0	0	0
Transfereringar till högre partinivåer	4	1	0	0

Totalantal undersökta partiorganisationer 78 st.

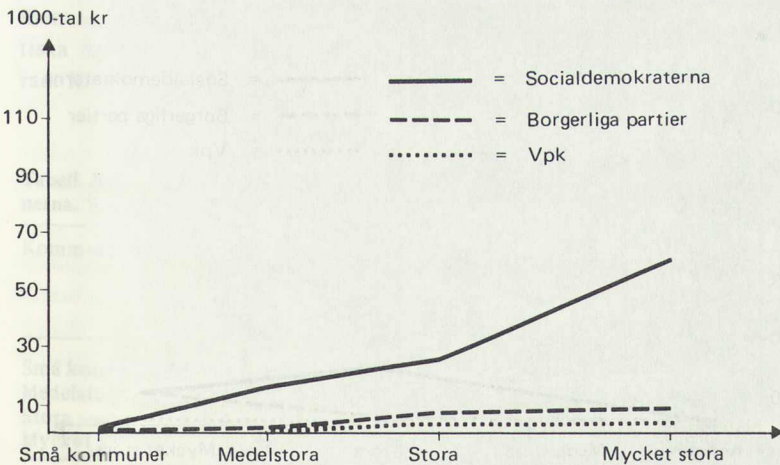
Figur 8 Kostnader för tjänster och resor i medeltal på lokal nivå år 1972.

mycket obetydlig för de borgerliga partiernas vidkommande. (Se figur 9.) Anledningarna till denna utveckling kan främst sökas i den personella ansvällning som äger rum på lokal nivå inom det socialdemokratiska partiet, vad gäller anställandet av ombudsmän och kontorspersonal.

Tendensen är densamma i bilden som visar den övriga administrativa kostnadsutvecklingen på lokal nivå. I de större kommunerna inrättas expeditionslokaler med hel- eller deltidsanställd personal. Ofta utökas kontorspersonal med s k arkivarbetartjänster.

Kostnaderna för resor uppgår till en liten del av kostnadslaget "tjänster och resor", ofta omkring tio procent.

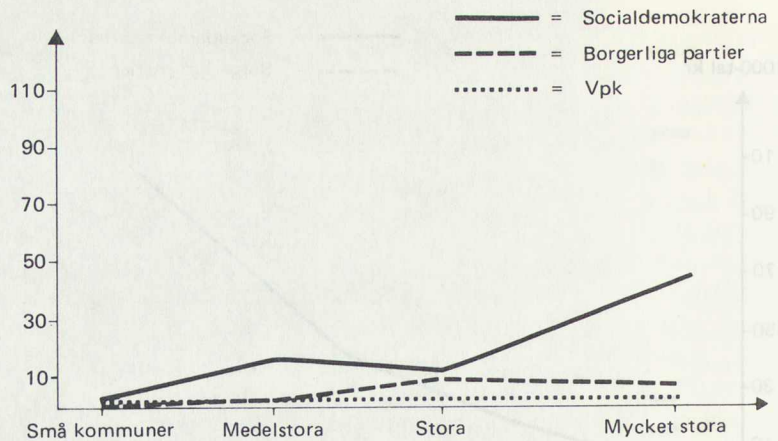
Den administrativa expansionen för partier på lokal nivå torde vara den mest anmärkningsvärda partiorganisationsutvecklingen av idag. Självklart bygger denna utveckling på kommunalt partistöd som både nödvändigt och tillräckligt villkor.

Figur 9 Administrationskostnader i medeltal på lokal nivå år 1972.

Figur 10 Kostnader för mötesverksamhet, kurser, konferenser, studier etc i medeltal på lokal nivå år 1972.

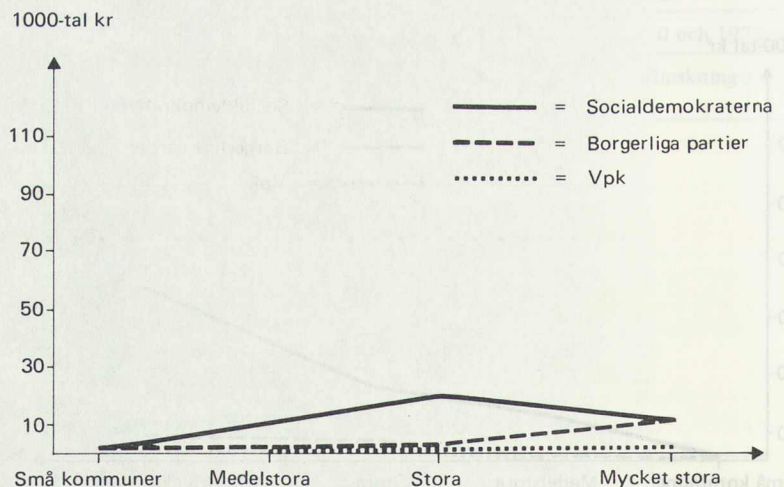
Kostnader för mötesverksamhet, kurser, konferenser, studier etc

Vad gäller verksamheten på lokal nivå växer allmänt kostnaderna med ökande kommunstorlek. Emellertid är problematiken med studiet av året före ett valår i mångt och mycket att försöka avgöra i vad mån de lokala partiorganisationerna söker hålla en så anpassad ambitionsnivå på verksamheten under mellanvalsår att de ekonomiska tillgångarna tillåter en större resursmobilisering under det kommande valåret.

Denna problematik torde speciellt inverka på t ex ett sådant kostnadskrävande inslag i verksamheten som trycksaker och annonsering.

Skillnaderna mellan partierna på verksamhetssidan är inte så stora som man skulle kunna föreställa sig utifrån studiet av totalkostnaderna för partierna på lokal nivå. I anslutning till vad som tidigare understrukits kan man här slå fast en resurseffekt:

Figur 11 Kostnader för trycksaker, annonser etc i medeltal på lokal nivå år 1972.

- Med ökat ekonomiskt resursflöde ökar partiorganisationernas benägenhet till institutionaliserande åtgärder mest påtagligt, medan partiverksamheten i övrigt i långt mindre grad ökar.
- Partistorleken spelar en avgörande roll i denna partiernas organisationsutveckling.

De totala verksamhetskostnaderna för partiverksamheten i kommunerna

Om man summerar de olika partiernas genomsnittliga verksamhetskostnader per kommunorganisation i olika kommunstorlekar erhåller man ett slags genomsnittligt värde för verksamhetskostnaderna totalt sett. Därvid bör uppmärksammas att ytterligare poster tillkommer i kalkylen på grund av lokalavdelningarnas verksamhetskostnader, i den mån lokalavdelningar utöver kommunorganisationen överhuvud förekommer.

Med ökande kommunstorlek ökar lokalavdelningarnas antal. Emellertid finns det i de minsta kommunerna ofta bara en lokalavdelning inom vart och ett parti, som då samtidigt innehar rollen av kommunorganisation.

De verksamhetskostnader som genomsnittligt framräknats bör med fördel relateras till det kommunala partistödets genomsnittliga storlek i de undersökta kommunstorlekarna, för att ge en bild av partistödets ekonomiska andel av den bedrivna verksamheten på kommunorganisationsnivå.

Det visar sig att överensstämmelsen mellan partistöd och verksamhetskostnader är mycket stor, i synnerhet i de mindre kommunerna. I större kommuner överstiger verksamhetskostnaderna emellertid det erhållna partistödet – genomsnittligt sett.

Överensstämmelsen är partimässigt sett störst för centerpartiet mellan verksamhetskostnader och erhållet kommunalt partistöd. I 13 av de 16 undersökta (C) – kommunorganisationerna är KPS den enda inkomstkällan av betydelse, dvs upptar över 90 % av erhållna inkomster.

Främst i större kommuners kommunorganisationer baseras centerpartiets verksamhet även på andra inkomstkällor. Något av samma bild, men med ett par tiotal procent lägre nivå, gäller för de socialdemokratiska kommunorganisationerna. För de övriga partierna är bilden splittad. KPS' andel varierar från 100 till 30 % av budgeten.

Tabell 26 Genomsnittliga totalkostnader för partiverksamhet i kommunorganisationerna. Samtliga partier ingår.

Kommunstorlek	KPS i medeltal (kr)	Verksamhetskostnader i medeltal för partiverksamheten (kr)	KPS andel i procent av verksamhetskostnaderna
Små kommuner	32 800	40 000	82,0
Medelstora	153 500	156 400	98,1
Stora	227 300	271 900	83,6
Mycket stora	311 300	448 100	69,4

Tabell 27 **Kostnadsfördelning i procent av de genomsnittliga totalkostnaderna för partiverksamhet i kommunorganisationerna. Samtliga partier ingår.**

Kommunstorlek	Tjänster och resor	Administration	Möten och Informati- studier	Informa- tion ^a	Anslag	Fonde- ring
Små kommuner	2,8	12,6	16,1	10,5	22,0	31,0
Medelstora	13,6	15,6	16,5	12,6	23,0	17,3
Stora	18,8	20,1	11,7	12,8	14,0	20,9
Mycket stora	31,6	19,8	14,7	11,6	11,8	10,1

^a Till denna post tillkommer "varor och tjänster från högre partinivåer", vilket har följande storlek: Små kommuner 5,0 %, Medelstora 1,5 %, Stora 1,6 % och Mycket stora 0,5 %.

Den logiska slutsatsen blir att med ökande partistorlek – och därmed ökande KPS – följer en sjunkande självfinansieringsgrad av verksamheten på kommunorganisationsnivå. Slutsatsen gäller partiorganisationerna i små, medelstora och stora kommuner.

Vad gäller fördelningen av verksamhetskostnaderna utifrån det totala perspektiv som här anlagts, där partiernas genomsnittliga verksamhetskostnader i de olika kommunstorlekarna summerats till ett totalgenomsnitt, framkommer följande resultat (se tabell 27).

- Posten "tjänster och resor" ökar markant med ökande kommunstorlek, liksom övriga administrationskostnader.
- Verksamhetskostnader av typen mötesverksamhet och informationskostnader av typen trycksaker och annonser håller en relativt sett konstant nivå i de olika kommunstorlekarna.
- Anslagsverksamheten (till lokalavdelningar och sidoorganisationer) liksom valfonderingen avtar relativt sett med ökande kommunstorlek.

Användning av KPS – allmänt

Erfarenhetsmässigt är det känt att KPS på samma sätt som övriga partiintäkter går in i budgeten utan speciell destinerings.

Från tidigare undersökningar¹ har bl a följande resultat framkommit:

- Att KPS utgör partiorganisationernas största inkomst
- Att KPS ökat över tiden
- Att KPS i åtskilliga kommuner varit högre under valår än mellanvalsår
- Att en betydande del av kommunernas partiorganisationer fonderar en stor del av KPS under mellanvalsår för kommande valrörelse.

Med dessa fakta som utgångspunkt ansågs det rimligt att i föreliggande undersökning göra en jämförelse av partiernas användning av KPS under hittillsvarande mellanvalsår och kommande. Ett av de främsta skälen härför utgår från det faktum att KPS infördes ett valår (1970), vilken omständighet med största sannolikhet kom att påverka användningen. Det kan hållas för troligt att en större andel av KPS gick in i valrörelsen under det första skedet efter tillkomsten, än vad fallet kan komma att

¹ SOU 1972:52.

blir när förhållandena föranledda av detta penningtillflöde efter hand stabiliserats.

Hittillsvarande användning av KPS under mellanvalsår

Resultaten beträffande den hittillsvarande användningen av KPS bekräftar vad som kommit fram i tidigare undersökningar. Användningsområdena grupperar sig enligt följande:

	Andel kommun- org. i procent (Absolut antal)
I Fondering av valrörelsen	24,0 (19)
Skolning av förtroendevalda	21,4 (17)
II Framställning av trycksaker m m	12,6 (10)
Mötesverksamhet	11,3 (9)
Inrättande av ombudsmannatjänster eller del i sådana	8,8 (7)
III Kurser och konferenser	6,4 (5)
Anslag till sidoorganisationer	5,1 (4)
Anställning av kontorspersonal	2,5 (2)
Annonsering	2,5 (2)
Lokalhyror	1,3 (1)

Vissa kommunskillnader framträder. De mest avgörande skillnaderna består i att ju större kommunen är desto större är benägenheten att satsa på skolningen av de förtroendevalda och framställningen av trycksaker medan fonderingen för valrörelsen, som tidigare noterats, avtar med ökande kommunstorlek. Givetvis ökar också benägenheten att anställa ombudsmän och annan personal i de större kommunerna. Moderata samlingspartiet är det parti som i väsentligt större omfattning än andra anger att partistödet fonderas för kommande valrörelse. Användningsområdet "skolning av förtroendevalda" anges i större omfattning av centerpartiet och socialdemokraterna än av de övriga partierna. Folkpartiet säger sig i betydligt större omfattning än de andra partierna ha använt KPS för inrättande av ombudsmannatjänster. Framställning av trycksaker synes ha tagit en större andel av KPS i moderata samlingspartiet, folkpartiet och Vpk jämfört med centerpartiet och socialdemokraterna.

Användningen av KPS kommande mellanvalsår

Vissa förändringar av användningen av KPS under de närmaste mellanvalsåren är tydligt markerade. Således anger flera kommunorganisationer än tidigare att de i första hand kommer att satsa på skolning av de förtroendevalda. De användningsområden vilka anges komma att minska är i storleksordning inrättande av ombudsmannatjänster respektive fondering för valrörelsen.

**Tabell 28 Partiorganisationernas attityd till en förändring av KPS
Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal).**

Vill ha oförändrat KPS	45,5 (35)
Vill höja KPS	36,4 (28)
Vill sänka KPS	1,2 (1)
Vill avskaffa KPS	3,9 (3)
Vill ändra fördelningsgrunderna men ej totalbeloppet	7,8 (6)
Vill ändra såväl fördelningsgrunderna som totalbeloppet	5,2 (4)
Summa	100,0 (77)

Attityden till en förändring av KPS

På annan plats i föreliggande redovisning (s 184) framgår att under perioden 1970–1973 har KPS förändrats i mer än hälften av kommunerna.

Av tabell 28 framgår partiorganisationernas attityd till KPS de närmaste åren, sådan den ter sig utifrån en bedömning av kommunorganisationernas ordförande.

Så långt dessa resultat avspeglar verkligheten kan följande sägas beträffande troliga förändringar av KPS under de närmaste åren:

- Nära hälften av kommunerna kommer att behålla KPS oförändrat
- En större andel av kommunerna än tidigare kommer att företaga en justering av KPS storlek – de flesta av dessa kommuner kommer att höja KPS
- Höjningarna av KPS kommer företrädesvis att inträffa i kommuner med mer än 15 000 inv – de flesta av höjningarna kommer att ske i de stora och mycket stora kommunerna.

Övriga kommunala stödformer till partierna

I 4 av de 16 undersökta kommunerna utgår annan stödform till de politiska partierna förutom det kommunala partistödet.

Tre av fallen avser hyressubventioner av grupplokaler, och förekommer i medelstora kommuner och uppåt.

I det fjärde fallet i en liten kommun förekommer utbildningsbidrag, som beviljas partierna efter ansökan. Totalsumman för bidragen är fastställd till 10 000 kr.

1.4 Lokal dagspress och partipolitisk verksamhet

Den lokala dagspressens partipolitiska betydelse är en mycket omdebatterad fråga. Det har ofta framförts att ett parti, som har en närstående dagspress med kommunen som spridningsområde, drar stor fördel av tidningarnas partipolitiska opinionsbildning framför andra partier. Dels skulle ett sådant parti härigenom ha större möjligheter att nå medborgar-

grupper, som annars inte nås av politisk propaganda, och dels skulle partiet i långt mindre utsträckning än andra partier behöva förlita sig på särskilda trycksaker eller särskild annonsering. Mot detta har framförts bl a den låga samvariationen mellan dagspressens politiska anknytning och de allmänna valens partimässiga röstutfall, som kan konstateras i riket.

En kartläggning som utredningen om den kommunala demokratin tidigare genomfört av dagspressläget i Sverige visar påfallande skillnader mellan de borgerliga partiernas (främst F) goda tillgång till närstående dagspress i kommunerna och framförallt socialdemokraternas dåliga tillgång till dagspress. I betänkandets sammanfattning konkluderas:¹

”– Det kan konstateras att pressläget i kommunerna i många fall synes ge dåliga förutsättningar för den politiska oppositionen att på ett effektivt sätt kunna fullgöra sin funktion. Sammanställningen av tidningsdata och röstsiffror visar att oppositionen – om man tillämpat kommunalt majoritetsstyre vid 1970 års val i kommunblocken – skulle saknat egen lokaltidning i 101 kommunblock. I nästan samtliga fall, eller i 94 av blocken skulle det ha varit den socialdemokratiska oppositionen som fått klara sig utan ett eget språkrör.”

Den centrala frågeställningen blir utifrån denna redovisning i vad mån den lokala dagspressen, objektivt eller subjektivt värderat, agerar instrumentellt utifrån sin värdemässiga profil.

Kan man t ex visa att lokaltidningar av en viss politisk tendens på ett medvetet och konsekvent sätt framhäver vissa företeelser i samhället och en viss partipolitisk verksamhet utanför det traditionella politiska utrymmet på ledarsidan, dvs i nyhetsbevakningen, har man därmed påvisat incitament till allvarlig obalans i partiorganisationernas möjligheter att få ut sin information till kommuninvånarna.

1.4.1 Partiföreträdarnas inställning till pressituationen i den egna kommunen

För att få en översiktlig uppfattning om hur de olika partiföreträdarna på lokalplanet upplever sin pressituation, tillfrågades såväl kommunorganisationernas ordförande som fullmäktigegruppernas ordförande angående följande:

– Hur upplever Ni som företrädare för Ert parti pressituationen i Er kommun?

De givna förväntningar som ställdes infriades tämligen entydigt. Partiföreträdarna blir alltmer positiva till den aktuella dagspressituationen ju närmare den dominerande lokaltidningens politiska tendens står det egna partiet.

I de undersökta kommunerna gäller att socialdemokratiska tidningar på ett undantag när täcker mindre än $\frac{1}{3}$ av hushållen. Tidningar med borgerlig tendens (främst liberal) i 12 av de 16 kommunerna täcker mer än $\frac{2}{3}$ av hushållen. I de återstående 3 kommunerna domi-

¹ ”Kommunalt samlingsstyre eller majoritetsstyre?”, SOU 1972:32.

Tabell 29 Inställningen till dagspressituationen i den egna kommunen fördelat på partitillhörighet.
Andel av population av kommunorg ordf och fullmäktigegrupporf i procent (Absolut antal)

Parti	Inställning			
	Mycket positiv	Ganska positiv	Negativ	N
M	23,5 (8)	47,1 (16)	26,4 (9)	34
C	21,9 (7)	62,5 (20)	12,5 (4)	32
F	33,3 (11)	45,5 (15)	21,3 (7)	33
S	3,1 (1)	31,3 (10)	65,7 (21)	32
Vpk	8,0 (2)	28,0 (7)	52,0 (13)	25
KDS	37,5 (3)	50,0 (4)	12,5 (1)	8
Totalt	19,5 (32)	43,9 (72)	33,5 (55)	164

Anm. 5 partiföreträdare hade "ingen åsikt", därav 3 från Vpk.

nerar "neutrala" tidningar, av vilka två längre bakåt i tiden haft en uttalad borgerlig politisk tendens.

Partiföreträdarna för M, C och F visade sig i högre grad vara positiva till pressituationen jämfört med de socialistiska.

Utöver vad som framgår av denna allmänna översikt gör sig ett flertal faktorer gällande. De viktigaste av dessa är:

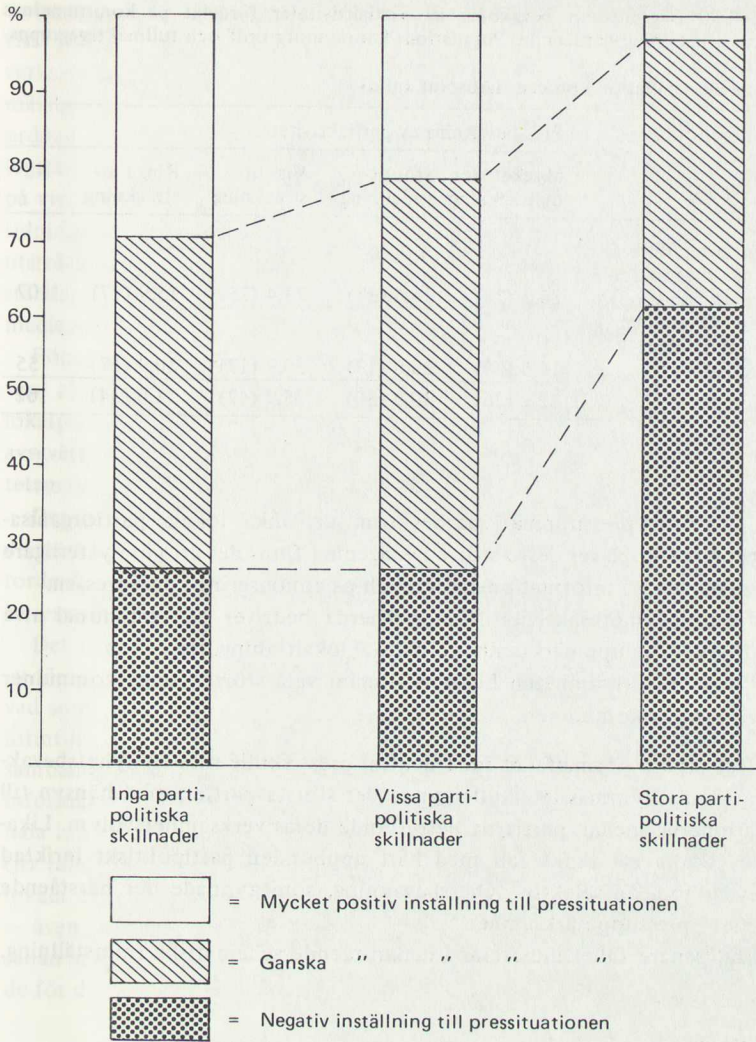
- Med ökande partipolitiska skillnader i kommunalpolitiken stiger "missnöjet" med den lokala pressituationen påfallande. (Se figur 12.)
- Med ökande kommunstorlek avtar tillfredsställelsen med pressituationen. Det är dubbelt så stor andel partiföreträdare som är negativa till den rådande pressituationen i de största kommunerna som i de små.
- I expansiva kommuner upplevs pressituationen mer negativ än i de minskande kommunerna.

Resultaten innebär att den lokala dagspressen av de lokala partiföreträdarna i betydande utsträckning uppfattas som en partipolitisk faktor i kommunalpolitiken. Slutsatsen stärks om man beaktar de samvariationer som påvisar att den partipolitiska relevansen för dagspressen tillväxer i takt med de partipolitiska skillnaderna i kommunalpolitiken; det kan gälla ett stressande expansionsskede i kommunens utveckling eller den fördelningspolitiska diskussion som väcks när ekonomiska resurser ackumulerats till hög nivå, vilket främst inträffar i större kommunala enheter.

1.4.2 Den lokala dagspressens bevakning av partiernas verksamhet på lokal nivå

För att ytterligare "ringa in" de lokala partiorganisationernas erfarenheter och syn på den lokala pressituationen ställdes ytterligare en följdfråga till samma population som ovan:

- I vilken utsträckning uppmärksammar den lokala dagspressen i Er kommun, Er partis kommunala verksamhet enligt Er åsikt?

Figur 12 Inställning till den lokala pressituationen fördelat på partipolitisk situation i kommunen. Population bestående av partiorg ordf och fullmäktigegrupps ordf.

I de fall flera konkurrerande dagstidningar fanns i kommunen ombads intervjupersonerna att söka göra en allmänbedömning av situationen. Resultatet är ur många synpunkter överraskande:

- Synen på pressituationen i kommunen har ingen påtaglig korrelation till utvärderingen av pressens bevakning av partiaktiviteterna. Partimässigt framtonar tre grupperingar. I den första gruppen ingår S och F där närmare $\frac{2}{3}$ av företrädarna anger att det egna partiets aktiviteter uppmärksammas i "stor eller mycket stor utsträckning". I den andra gruppen ingår M och C där omkring $\frac{1}{2}$ av företrädarna anger motsvarande uppgifter. I den tredje gruppen finns Vpk med enbart $\frac{1}{5}$ av företrädarna som i motsvarande grad är tillfredsställda med dagspressens bevakning av partiets aktiviteter.

Tabell 30 Dagspressens bevakning av partiaktiviteter fördelat på kommunernas status i indelningshänseende. Population: kommunorg ordf och fullmäktigegrupps-ordf.

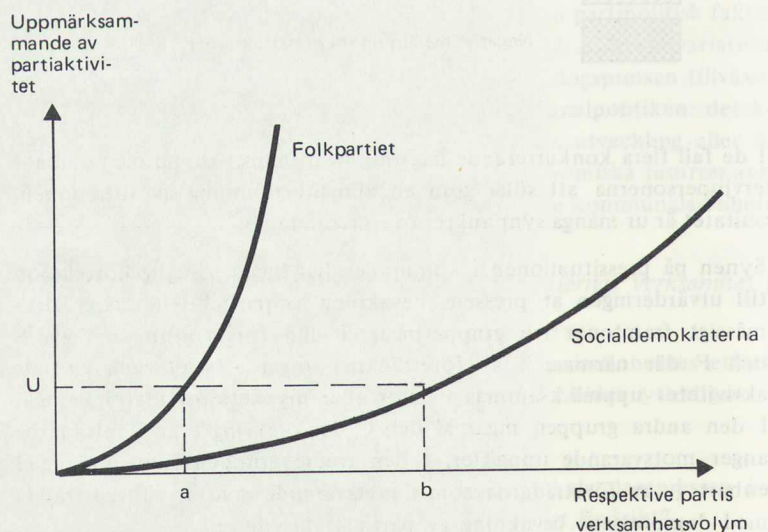
Andel av population i procent (Absolut antal)

Kommunstatus	Pressbevakning av partiaktiviteter				N
	Mycket stor utsträckning	Stor utsträckning	Viss utsträckning	Ringa utsträckning	
Unga kommuner (Indelningsändrade efter år 1963)	26,2 (28)	34,6 (37)	23,4 (25)	15,9 (17)	107
Gamla kommuner (Ej indelningsändrade)	14,5 (8)	23,6 (13)	30,9 (17)	30,9 (17)	55
Totalt	22,2 (36)	30,9 (50)	25,9 (42)	21,0 (34)	162

- Ju större pressuppmärksamhet som de olika lokala partiorganisationerna upplever desto större benägenhet finns det att göra ytterligare satsningar på informationsmöten och på annonsering i dagspressen.
- Ju större mötesaktivitet som partierna bedriver på kommunal nivå desto större uppmärksamhet erhålles i lokaltidningarna.
- Pressuppmärksamheten bedöms allmänt vara större i unga kommuner än i gamla kommuner.

Det tänkta normalfallet med neutral press skulle vara en nyhetsbevakning som volymmässigt skulle gynna det största partiet, med hänsyn till relationerna mellan partierna beträffande deras verksamhetsvolym. Likaledes skulle ett tänkt fall med hårt uppbunden partipolitiskt inriktad press utgöra en selektiv nyhetsbevakning, som gynnade det närliggande partiet i pressuppmärksamhet.

Det senare fallet illustreras i nedanstående schematiska framställning.

Figur 13 Uppmärksamhet av partiaktiviteter i tänkt folkpartistisk lokal dagspress.

Figuren har byggts upp utifrån den utgångspunkten att tidningar med viss politisk tendens uppmärksammar ideologiskt närstående partiers verksamhet utifrån främst denna politiska viljeyttring, medan den volymmässiga aktiviteten hos det närstående partiet är av mindre eller underordnad betydelse. För partier som företräder markerat avvikande ideologiska värdesystem ställs i hög utsträckning ett större kvantitativt krav på viss verksamhetsvolym för att partiet skall uppmärksammas. Eftersom tidningarna är ekonomiskt beroende av sin läsekrets tvingas de att i viss utsträckning uppmärksamma partiorganisationer som är politiska motståndare. Detta gäller i den mån dessa partier tänkes ha ett sådant medlems- och väljarunderlag att detta har ekonomisk relevans.

Följaktligen bör (enligt figuren) i detta tänkta fall folkpartiet uppnå en viss aktivitet a , för att få den kvantitativa uppmärksamheten U i lokalpressen. För den politiske motståndaren socialdemokraterna bör den avsevärt högre verksamhetsvolymen b uppnås för att ge samma kvantitetsmässiga uppmärksamhet U i pressen.

Det är mot denna bakgrund en slående iakttagelse att grupperingen av de mest uppmärskammade partierna i lokalpressen är just S och F. Vidare torde Vpk:s bedömning av sin erhållna uppmärksamhet vara minst lika intressant sett ur detta perspektiv.

Det faktum att den politiska informationen uppskattas ha större mått av täckning av samtliga partiers verksamhet i de "unga" kommunerna, än vad som gäller i de ej indelningsförändrade "gamla" kommunerna, är en hitintills obekräftad erfarenhet. Den demokratidiskussion som fördes i samband med kommunsammanslagningarna handlade till stor del om informationsproblematiken och partiernas ökade ansvar för den kommunala informationen i de olika kommundelarna. Föreliggande resultat bör (jfr tabell 30) sannolikt kunna tas till intäkt för en viljeyttring från den lokala dagspressens sida, att sträva för en allsidig kommunal information – även om det handlar om politiska motståndares partiverksamhet. En sådan strävan måste sägas vara vällovlig och antyda ett ökat ansvarstagande för den kommunala politiska informationen från dagspressens sida.

1.4.3 Partipressens betydelse för det närstående partiets lokala verksamhet

Den betydelse som partipressen på lokal nivå kan tillmätas det närstående partiet har ovan berörts ur ett flertal aspekter. Populationen som bestod av kommunorganisationsordförandena och fullmäktigegruppernas ordförande fick slutligen ta ställning till följande fråga:

– Om Ni tänker Er en kommun, där det finns en lokal dagstidning, som företräder ett visst parti, eller kan räknas som en partiet närstående tidning, vad anser Ni att detta förhållande har för betydelse för detta partis kommunala verksamhet?

Frågan formulerades hypotetiskt för att intervjupersonerna skulle få möjlighet att avge ett generellt svar, som inte enbart avsåg den egna situationen.

Svaren på frågan visade inga partipolitiska skillnader av betydelse.

Sammanfattningsvis kan konstateras att $\frac{3}{4}$ av intervjupersonerna bedömde den partipolitiskt anknutna lokala dagstidningen som varande av "mycket stor" eller "stor" betydelse för det tänkta aktuella partiet. Av dessa angav merparten alternativet "mycket stor betydelse".

Partiföreträdarna i större kommuner tillerkände den partianknutna lokala dagstidningen större betydelse för det närstående partiet, än partiföreträdarna i mindre kommuner.

I kommuner med borgerlig majoritet fanns större tendens att betona den tänkta partianknutna tidningens betydelse än vad som var fallet i kommuner med socialdemokratisk majoritet.

1.5 Partiorganisationer och utomparlamentariska grupper

Under senare år har i kommunerna uppstått sk utomparlamentariska grupper. Dessa grupper är grovt räknat av tre olika typer:

- Grupper av varaktigt slag* med allmänorienterad inriktning på kommunala frågor i närperspektivet; *typ byalag*
- Grupper av varaktigt slag* med inriktning på speciella intresseområden; *typ miljö- och ulandsgrupper*
- Grupper av tillfälligt slag* med inriktning för eller emot en speciell kommunal fråga såsom: "Mot Kyrkbron", "Rädda Ljusnan" etc; *typ aktionsgrupper*

Dessutom förekommer särskilda kvinnoaktionsgrupper och grupper som "Alternativ stad" och liknande.

Åtskilliga föreställningar har föresvävat dem som undersökt förekomsten av/och aktiviteten hos sådana grupper beträffande orsakerna till att grupper uppstått. En gängse och ofta spridd föreställning om deras förekomst är att denna kraftigt ökar med ökande kommunstorlek. Många har vidare förklarat att dessa grupper uppstått i kommunsammanläggningarnas spår som länkar mellan medborgarna och kommunen eller "apparaten". Främst har förklaringen varit att partierna icke förmått attrahera människornas aktivitetsbehov eller på annat sätt visat sig vara otillräckliga instrument för att föra fram krav och önskemål.

Kanske finns det skäl att ytterligare fördjupa studiet av dessa grupper inte minst då det finns anledning tro att de ofta förekommande generaliseringarna torde väsentligt kunna revideras.

I tabell 31 redovisas såväl förekomst av grupper som organiserat samarbete mellan dessa och partiorganisationerna.

U-landsgrupper och "alternativ stad" förekommer enbart i de mycket stora av våra urvalskommuner. Byalagen är företrädna jämnt över samtliga kommuntyper. Miljögrupperna finns i större omfattning i de små och medelstora kommunerna. Aktionsgrupperna – 70 % av dem – är lokaliserade till de små kommunerna.

I föreliggande material finns ett visst stöd för hypotesen att de utomparlamentariska grupperna förekommer flitigast i stora kommuner.

Tabell 31 Förekomst av grupper jämte organiserat samarbete mellan dessa och de lokala partiorganisationerna

Kommunstorlek	Procentandel parti- org. som samarbetat	Antal grupper	Antal möjliga fall av samarbete
Små kommuner	6,8 (10)	5	148
Medelstora	2,0 (4)	8	200
Stora	1,0 (1)	7	105
Mycket stora	6,0 (6)	10	100
Totalt	3,2 (21)	30	653

Anm: Antal möjliga fall av samarbete har räknats fram på följande sätt: I en kommun med 5 partiorganisationer och 1 grupp finns enligt metoden ett "m-värde" = 5.

Däremot styrkes inte uppfattningen att de utomparlamentariska gruppernas uppkomst skulle ha ett direkt samband med kommunsammanläggningarna. Mera tyder på att gruppernas förekomst bör ses som allmänna påtryckningsinstrument vid sidan av de etablerade partierna, och som protester mot deras "tråkiga och tröga mötesformer och arbetsätt".

Beräffande partiernas benägenhet att etablera samarbete med de utomparlamentariska grupperna kan följande sägas:

- Omfattningen av förekomst av samarbete är ytterst marginell
- Varken antalet grupper eller antalet lokala partiorganisationer synes på något entydigt sätt påverka samarbetsfrekvensen
- Ingen entydig storlekseffekt synes kunna iakttagas

1.6 Förekomst av partiexpeditioner i kommunerna

För att erhålla en uppfattning om de olika partiernas organisationsresurser på kommunnivå ställdes en fråga angående förekomsten av särskild partiexpedition och vilken personalbemanning, som förekommer.

Partiorganisationerna i de små kommunerna har endast undantagsvis inrättat särskild expedition för sitt arbete. I de övriga kommuntyperna förekommer partiexpeditioner i betydande omfattning. Socialdemokraterna och folkpartiet i nu nämnd ordning har i flera fall än andra partier en egen expedition.

Tabell 32 Förekomst av partiexpedition och typ av personal
Andel kommunorganisationer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Expedition finnes		Expedition finnes ej	N
	Anställd personal	Frivillig personal		
Små kommuner	3,4 (1)	—	96,6 (28)	100 (29)
Medelstora	25,0 (6)	20,8 (5)	54,1 (13)	100 (24)
Stora	35,8 (5)	—	64,3 (9)	100 (14)
Mycket stora	40,0 (4)	—	60,0 (6)	100 (10)
Totalt	20,8 (16)	6,5 (5)	72,7 (56)	100 (77)

1.7 Enighet och konflikt på lokal nivå inom partiorganisationerna

Beslutsprocessen inom den kommunala verksamhetens ram rymmer en mängd aspekter. En väsentlig aspekt är den grad av enighet som präglar partiernas kommunala ställningstaganden. Visserligen kan tillförlitlig information aldrig erhållas i detta avseende utan en omfattande undersökning bland sympatisörer och partimedlemmar beträffande deras stöd eller missnöje med det egna partiets kommunalpolitiska ställningstaganden i olika hänseenden. I detta sammanhang kommer därför intresset mer att ägnas graden av enighet och konflikt inom partiets politiska representation och organisatoriska ledning. Materialet behäftas visserligen med den skevheten att de tillfrågade partiföreträdarna samtidigt kan sägas vara "parter i målet", vilket torde kunna ge ogynnsamma effekter, men dessa bör inte överdrivas.

Vi tänker oss i huvudsak tre konfliktnivåer inom beslutsprocessen:

- För lite informationsutbyte och kommunikation
- Delade meningar i väsentliga kommunala frågor
- Konfliktbetonat förhållande

De svar som avgivits avser till $\frac{3}{4}$ den första konfliktnivån och till $\frac{1}{4}$ den andra konfliktnivån. Den tredje konfliktnivån är enbart sporadiskt förekommande i materialet.

Den tillfrågade populationen bestod av 248 intervjupersoner, däribland fullmäktigegruppens ordförande, kommunorganisationens ordförande och kommunorganisationens kassör. Ca 45 % anger någon konfliktmarkering. Partimässigt föreligger små differenser. I den mån de förekommer har folkpartiet den högsta konfliktnivån.

De relationer som angivits för någon av konfliktnivåerna är:

- Partiledning på lokal nivå kontra partimedlemmarna (33)
- Kommunstyrelserepresentanter kontra övriga fullmäktigeledamöter (30)
- Nämndrepresentanter kontra övriga fullmäktigeledamöter (26)
- Kommunstyrelserepresentanter kontra partiledning på lokal nivå (13)
- Fullmäktigegrupp kontra partiledning på lokal nivå (9)

Som synes är konfliktmarkeringarna få i förhållande till populationens storlek. Resultatet är på intet sätt anmärkningsvärt. Interna politiska spänningar av denna karaktär är synnerligen jämnt fördelade på olika kommunstorlekar, med undantag för storleksklassen "medelstora kommuner" vilken endast har $\frac{1}{3}$ av övriga kommuners konfliktmarkeringsandel.

1.7.1 *Enighet och konflikt i samband med kommunsammanläggningar*

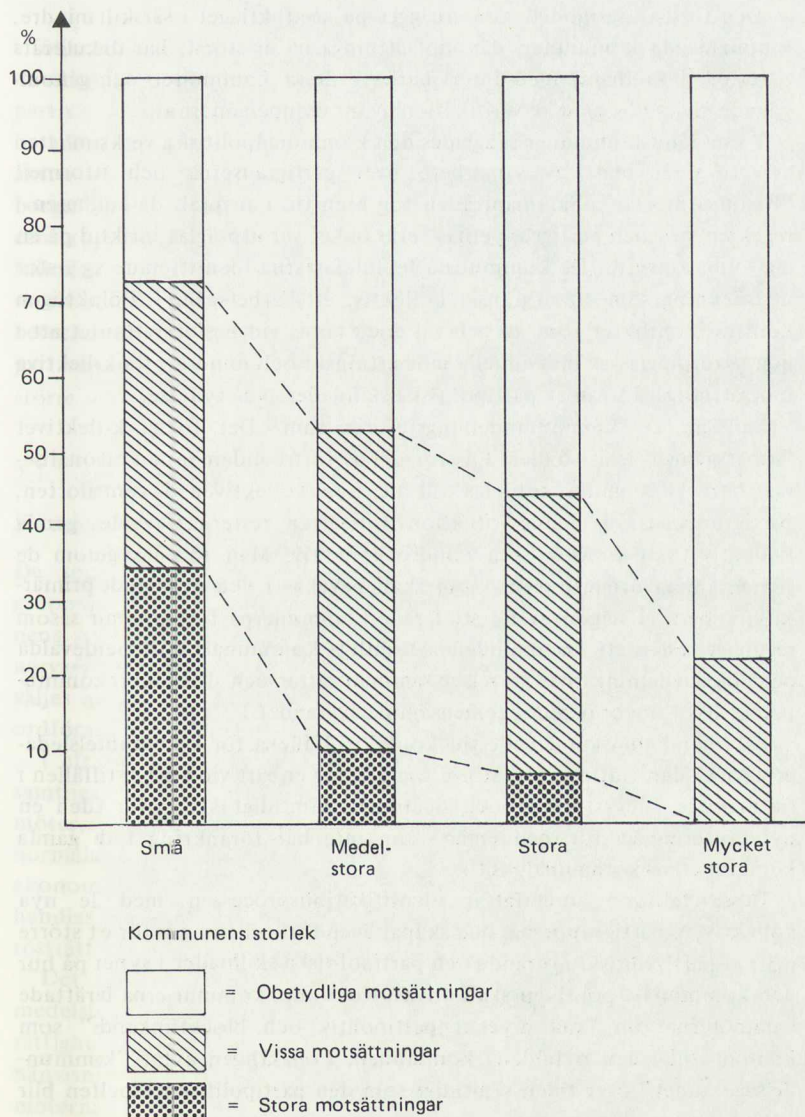
Vid kommunindelningsreformens genomförande befarades det ofta att tvångsmomentet i sammanläggningen av kommunerna skulle innebära ett besvärligt samarbetsklimat i de nybildade primärkommunerna. Man tänkte sig att många ledamöter i fullmäktige och i nämnder och styrelser

skulle agera utifrån sin kommundels ensidiga intresse, snarare än utifrån en mer sammanvägd partipolitisk ram.

Eftersom 10 kommunblock i olika storleksklasser ingick i denna undersökning fanns möjligheter att ta del av de erfarenheter som vunnits i detta avseende bland fullmäktigeledamöterna. Merparten av dessa kommuner indelningsändrades 1.1.1971 och i något fall föregicks denna sammanläggning av en tidigare partiell sammanläggning.

I populationen ingick totalt 134 fullmäktigeledamöter, jämnt fördelade på de olika storleksklasserna för kommunblocken.

Resultaten visar:

Figur 14 Förhållandet mellan de olika kommundelarnas fullmäktigeledamöter efter kommunsammanslaggnig.

- Konfliktnivån bland fullmäktigeledamöterna från de olika kommundelarna var störst i de små kommunerna efter sammanläggningen, för att nästan linjärt avtaga med ökande kommunstorlek. (Se figur 14.)
- Inga partimässiga skillnader av betydelse kan påvisas i detta avseende.
- Totalt sett uppger 52,2 % (70) av fullmäktigeledamöterna att endast "obetydliga motsättningar" uppstått, 35,1 % (47) att "vissa motsättningar uppstått" och 12,7 % (17) att "stora" eller "mycket stora" motsättningar uppstått efter kommunsammanläggningen mellan de olika kommundelarnas fullmäktigeledamöter.
- I de fall kommunsammanläggningen ägde rum före år 1971 talas genomgående om "minskade motsättningar" mellan fullmäktigeledamöterna över tiden.

Den förklaringsmodell som anlägges på konfliktläget i särskilt mindre, sammanlagda kommuner, där motsättningarna är störst, har diskuterats utförligt i samband med intervjuerna i dessa kommuner och genomgående givits hög grad av verifikation av intervjupersonerna:

I små landskommuner präglades den kommunalpolitiska verksamheten av ett stort mått av samarbete över partigränserna och informell "beslutsatmosfär". Sammanträden tog liten tid i anspråk då enigheten i regel var stor och partigruppernas verksamhet var utpräglat inriktad på en låg ambitionsnivå. De kommunala beslutsfattarna identifierade sig i stor utsträckning som ett avgränsat kollektiv, ett "arbetsgäng". Följaktligen kom de konflikter som av och till ändå fanns vid beslutsfattandet att i hög grad präglas av individuella motsättningar och mindre ofta kollektiva motsättningar i form av partipolitiska skillnader av betydelse.

Så äger en kommunindelingsreform rum. Det forna kollektivet "arbetsgänget" slås sönder. En stor del av förtroendemännen rationaliseras bort och andra fördelas till de nya kollektiven i centralorten, partigrupperna. I denna situation fortsätter resterna av det gamla kollektivet att fungera som mindre kollektiv. Man förenas genom de gemensamma orsintressena, som skall bevakas i den nybildade primärkommunen. (I någon av de studerade kommunerna förekommer såsom reguljärt inslag att kommundelens samtliga kommunala förtroendevalda och lokalavdelningarnas styrelser sammanträffar och diskuterar kommunalpolitiska frågor och det gemensamma agerandet.)

Efterhand minskar emellertid kontakttillfällena för kommunledamöterna. Man träffas i allt större omfattning enbart vid beslutstillfällen i fullmäktige eller styrelser och nämnder. Samtidigt sker över tiden en nyrekrytering av förtroendemän, som inte har förankring i de gamla kommunernas kommunalpolitik.

Dessa faktorer underlättar identifikationsprocessen med de nya kollektiven, partigrupperna, och skapar även förutsättningar för ett större mått av partipolitiskt agerande och partipolitiska skillnader i synen på hur den kommunala politiken skall drivas. Runt om i kommunerna berättade ledamöterna om "vad mycket partipolitik och blocktänkande" som kommit till i den nybildade kommunen. Följaktligen avtar "kommundelsagerandet" över tiden samtidigt som den partipolitiska aspekten blir alltmer framträdande.

2 Förtroendevalda på lokal nivå

2.1 Fullmäktigegruppernas arbetsformer

I följande avsnitt avses med *fullmäktigegrupp* den grupp som utgöres av de olika partiernas fullmäktigerepresentanter, antingen de sammanträder partivis eller har för två eller flera partier gemensamma gruppmöten. Vid beskrivningen av fullmäktigegruppernas organisation, arbetsformer och aktivitet indelas grupperna i socialdemokratiska fullmäktigegrupper, borgerliga fullmäktigegrupper och småpartiers fullmäktigegrupper. Inom centern, folkpartiet och moderaterna är det ett utbrett förfarande att fullmäktigeledamöterna sammanträder gemensamt. Denna omständighet motiverar en för dessa partier sammanslagen redovisning. Under beteckningen småpartiers fullmäktigegrupper redovisas Vpk och KDS. En partivis redogörelse för dessa partier, även om de i något fall kan ha större representation än övriga, skulle skymma en bred överblick.

2.1.1 Organisation

Socialdemokratiska fullmäktigegrupper

De socialdemokratiska fullmäktigegrupperna håller uteslutande egna gruppmöten. Enligt partiets normalstadgar¹ gäller att arbetarekommunens styrelse och ev förekommande ombudsman äger, förutom rätt att närvara vid gruppens möte, även yttrande- och förslagsrätt. En styrelse väljes av gruppens årsmöte. Styrelsen skall bestå av minst tre personer: ordförande, sekreterare och kassör.

I ett par av urvalets kommuner — en liten och en medelstor — äger samtliga partimedlemmar rätt att närvara vid gruppmötena. Nämndledamöter, som ej tillika är ledamöter av fullmäktige, skall enligt normalstadgarna kallas till gruppens möten, då ärenden av större ekonomisk eller principiell betydelse inom de.s. arendeområde behandlas. Sådana ledamöter skall åtnjuta yttrande- och förslagsrätt, men ej rösträtt vid ev förekommande votering.

Det synes emellertid i praktiken vara brukligt, företrädesvis i de medelstora kommunerna, att nämndledamöter tillerkännes en allmän rättighet att närvara vid gruppmötena. I de stora kommunerna, med hänvisning till det stora antalet fullmäktigeledamöter, deltar nämndledamöterna i stadgeenlig ordning.

¹ "Regler, stadgar" utgivna 1969.

Fullmäktigesuppleanterna tillåtes i stor utsträckning delta i gruppmötena. I några av de små kommunerna innehar suppleanterna huvudsakligen rollen som ersättare i gruppmötet vid frånvaro av ordinarie ledamot. I en av dessa kommuner inkallades suppleanterna till gruppmötet vid förekommande frånvaro. I ett par andra småkommuner hade denna praxis uppkommit pga det bristande intresset från suppleanternas egen sida. I de stora kommunerna fungerar suppleanterna likvärdigt med de ordinarie fullmäktigeledamöterna vid gruppmötet. De deltar regelbundet. Emellertid har de i regel ej rösträtt vid förekommande omröstningar.

Orsakerna till de redovisade skillnaderna beträffande suppleanternas ställning i gruppen kan vara många. Det är ostridigt att kommunstorleken har en avgörande betydelse. I de större kommunerna betraktas suppleanterna som "påläggskalvar", dvs användes med avsikt som rekryteringsbas i kommande nominering. I de mindre kommunerna har suppleanterna en helt annan ställning.

I några av de större kommunerna har registrerats närvaro vid gruppmötena av representanter från SSU och från landstingsgruppen.

Representanter från A-pressen deltar endast i gruppmötena i de mycket stora kommunerna.

Borgerliga fullmäktigegrupper

Centern, folkpartiet och moderaterna har ett väl utvecklat samarbete i partigrupperna. I 13 av de 16 undersökta kommunerna förekommer ett etablerat samarbete. Gemensamma gruppmöten förekommer alltid i 4 av de undersökta 6 små kommunerna, medan i de återstående 2 såväl egna som gemensamma gruppmöten förekommer. I en av dessa kommuner finns en samarbetsgrupp bestående av respektive partiets presidier i fullmäktigegruppen. Denna grupp sammanträder regelbundet. I två små kommuner deltar i regel dessutom KDS-ledamöterna i de gemensamma gruppmötena. I de undersökta 5 medelstora kommunerna uppvisas ett mera oregelbundet mönster. Gemensamma gruppmöten förekommer alltid i 2 kommuner och egna gruppmöten i 2 kommuner. Dessa senare har ofta karaktären av vanliga medlemsmöten, där fullmäktigegruppen är med. I en kommun har man egna gruppmöten, som kompletteras med en samarbetsgrupp bestående av 2 representanter per parti.

I samtliga undersökta större kommuner förekommer gemensamma gruppmöten, kombinerade med egna gruppmöten.

I den ena av gruppen mycket stora kommuner har det utvecklade samarbetet givits ett speciellt namn – Samverkande Opposition. I den andra kan det noteras att KDS deltar i gruppmötena.

Vid beskrivningen av de socialdemokratiska fullmäktigegruppernas organisation framhölls betydelsen av inverkan av kommunstorleken. En annan faktor av betydelse är den partipolitiska strukturen, dvs respektive partiets antal fullmäktigerepresentanter. Om representationen är liten, deltar i gruppmötena en stor andel vanliga partimedlemmar. Med minskande gruppstorlek följer således en ökande andel informella

sammanskomster och kontakter. I de fall fullmäktigegrupperna sammanträder partivis är det vanligt att man antingen till sina gruppmöten inbjuder intresserade partimedlemmar eller att man förlägger gruppmötena till partiets medlemsmöte. Det finns emellertid en klar tendens till ett fördjupat samarbete med gemensamma gruppsammanträden i kommuner där de borgerliga partierna tillsammans innehar majoritet i fullmäktige.

I 3 av de kommuner, där enbart gemensamma gruppmöten förekommer – 2 små och en medelstor – är samtliga partimedlemmar välkomna att delta i gruppmötena. I ett fall annonseras i dagspressen om gruppmötet, varvid intresserade partimedlemmar inbjuds. I de andra fallen sker inbjudan via partiorganisationen. Det kan noteras att inslagen av andra än fullmäktige och suppleanter dock icke i något av fallen är särskilt stort. De kombinerade grupp- och medlemsmötena är speciellt ofta förekommande i små och medelstora kommuner. Av 15 egna gruppmöten var 13 kombinerade med medlemsmöten. Mest vanligt förekommer detta hos moderaterna och centern.

Nämndledamöter som ej tillika är fullmäktigeledamöter kallas i regel ej till de gemensamma gruppmötena. Undantagen är en medelstor kommun, med få borgerliga fullmäktigeledamöter, och en liten kommun, där centerpartiet kallar ordförande i nämnd som ej är representerad i gruppen.

Vid de egna gruppmötena kallas nämndledamöterna i större utsträckning. Ibland vid speciella tillfällen då frågor inom det aktuella nämndområdet behandlas och ibland, särskilt i större kommuner, förväntas de deltaga aktivt i gruppen.

Fullmäktigesuppleanterna har i regel möjlighet att deltaga såväl vid gemensamma gruppmöten som vid förekommande egna gruppmöten. Undantagen är ett par medelstora kommuner där centerpartiet respektive folkpartiet betraktar suppleanterna enbart som ersättare vid förfall för ordinarie ledamöter. I praktiken deltar suppleanterna i varierande utsträckning. Speciellt flera små och medelstora kommuner redovisar fullständig passivitet från suppleanternas sida. Med ökande kommunstorlek synes suppleanterna fungera allt jämbördigare vid gruppmötena, jämfört med de ordinarie ledamöterna, i den mån de deltar.

En väsentlig anmärkning i detta sammanhang är att de borgerliga partierna i större omfattning än socialdemokraterna går fram med flera olika listor vid kommunalvalen, vilket får till följd att dessa partier får ett större antal suppleanter i förhållande till antal erövrade mandat.

Vid gruppmöten, antingen de hålls gemensamt eller partivis, deltar i regel ej pressrepresentanter. I endast ett fall, en medelstor kommun, har

Tabell 32a Procentandel i fullmäktige grupper där suppleanterna fungerar likvärdigt med ordinarie fullmäktigeledamöter (M, C, F) (Absolut antal)

Små kommuner	36,8	(19)
Medelstora	64,3	(14)
Stora	66,7	(9)
Mycket stora	80,0	(5)

en tidningsredaktör (M) möjlighet att regelbundet deltaga vid gemensamma gruppmöten.

Småpartiers fullmäktige grupper

Vpk har, med undantag för ett par medelstora kommuner, mycket liten representation i kommunfullmäktige — i regel en till tre ordinarie ledamöter. Dessutom är partiet mer sällan företrätt i nämnder och styrelser. "Gruppmöten" blir därför av varierande sammansättning, även om regeln synes vara att partiorganisationens möten får utgöra referens för fullmäktigeledamöterna. I en liten och en medelstor kommun förekommer överhuvud ingen aktivitet som kan betecknas som gruppmöten. I stället finns informella kontakter via telefon och sporadiska diskussioner när ledamöterna träffas i olika sammanhang.

I den mån nämndledamöter förekommer deltar de vid aktiviteter som kan betecknas som gruppmöten. Suppleanterna är likaledes självskrivna som deltagare. I en liten och en medelstor kommun fungerar de dock huvudsakligen som ersättare vid förfall för ordinarie ledamöter.

Eftersom KDS är representerat i bara 5 av 16 undersökta kommuner, är det svårt att dra allmänna slutsatser om fullmäktigegruppens sammansättning. Representationen varierar från en till tre ledamöter, och ofta finns ingen nämndrepresentation. I ett par kommuner har KDS deltagit vid gemensamma borgerliga gruppmöten, och i en kommun vid något tillfälle vid socialdemokratiska gruppmöten. I en kommun har ledamöterna en referensgrupp på ett tjugotal partimedlemmar, som samtidigt fungerar som kretsstyrelse för kommunens avdelningar.

"Gruppmötena" är genomgående öppna för samtliga partimedlemmar. Suppleanter liksom nämndledamöter fungerar i arbetet likvärdigt med ordinarie fullmäktigeledamöter.

Sammanfattning

S-grupper

- Endast egna gruppmöten förekommer.
- Närvaro av enskilda partimedlemmar förekommer endast undantagsvis.
- Nämndledamöter, vilka icke tillika är fullmäktigeledamöter, äger rätt att närvara och inbju-

B-grupper

- Förutom arbete i speciella samarbetsorgan förekommer såväl egna som gemensamma gruppmöten.
- Gruppmötena organiseras ofta i anslutning till partiorganisationens reguljära medlemsmöten eller på så sätt att de enskilda partimedlemmarna inbjudes att närvara.
- Samma gäller som för S-grupper. I praktiken synes utnyttjandet av denna organisation

- des också i praktiken att vara med vid gruppmötena.
- Fullmäktigesuppleanternas närvaro och ställning i gruppen är olika i små resp. stora kommuner. I små kommuner lägre närvarofrekvens och lägre status i funktionerna i gruppen jämfört med stora kommuner.
- Sporadisk förekomst av närvaro från sidoorganisationer.
- A-persrepresentant närvarande i de stora kommunerna.
- förekomma i mindre omfattning.
- I huvudsak gäller samma förhållande som för S-grupper.
- Ingen närvaro noterad.
- Närvaro av persrepresentant noterad i ett fall.

Småpartigrupper

Informella gruppmöten i direkt anslutning till medlemsmöten vanligast. Ev nämndledamöter och suppleanter fungerar i gruppen likvärdigt med ordinarie fullmäktigeledamöter.

2.1.2 Arbetsformer

Socialdemokratiska fullmäktigegrupper

Gruppmötena hålles i regel före varje kommunfullmäktigesammanträde, ibland redan före kommunstyrelsensammanträdena. Dessutom inlägges extra gruppmöten vid behov.

Gruppmötena äger rum i lokaler som tillhandahålls av kommunen. I något fall äger sammanträdena rum i partiorganisationens lokaler. Sammanträdestiden är normalt 2–3 timmar, i någon liten kommun mindre än en timme och i några medelstora kommuner 3–4 timmar och däröver.

Gruppmötena hålles i regel 2–3 dagar före kommunfullmäktigesammanträdena. I så gott som alla kommuner med stor areal (över 1 000 km²) förläggs sammanträdena till någon eller några timmar före kommunfullmäktige. Anledningen är bl a svårigheterna att samla ledamöter med lång resväg till sammanträden på kvällstid. I de mycket stora kommunerna hålles gruppmötena en eller två dagar före kommunfullmäktige.

Vid gruppmötena förs i regel protokoll. Undantag finns i ett par små och en medelstor kommun. Vid mötena diskuteras alla ärenden på föredragningslistan inför kommunfullmäktige. Undantag finns i en liten och en medelstor kommun, där man för diskussion väljer ut ett fåtal ärenden ur kungörelsen.

Kraven från fullmäktigegrupperna på den enskilde gruppedlemmen att företräda en konsekvent handlingslinje är genomgående höga. I 11 av de 16 undersökta grupperna räknas ledamöterna vara bundna av ställningstaganden på gruppmöten, inför beslut i kommunfullmäktige.

Hälften av de små kommunernas grupper tillämpar dock inte denna praxis.

Däremot tillämpas den praxisen i samtliga undersökta grupper att den enskilde gruppmedlemmen har skyldighet anmäla avvikande röstning i kommunfullmäktige än gruppflertalet, före ärendets avgörande.

I kontroversiella kommunala frågor är det rimligt tänka sig att grupper med utpräglat formella arbetsformer, med regelbundna, protokollförda gruppmöten och fungerande gruppstyrelser, tillämpar ett voteringsförfarande för att få en uppfattning om gruppmajoritetens ståndpunkter. Under 1972 och första halvåret 1973 förekom i stort sett inte voteringar i små kommuners grupper. Däremot var voteringar regeln i medelstora kommuner. I detta sammanhang kan noteras att dessa också uppvisar de största kommunalpolitiska skillnaderna mellan partierna. I de mycket stora kommunerna både förekom och icke förekom voteringar. I detta avseende framkom ingen differens mellan "gamla" och "unga" kommuner.

Inga skillnader föreligger, vad gäller förekomst av voteringar, mellan kommuner med borgerlig eller socialistisk majoritet i fullmäktige.

När det gäller förekomsten av beslut från gruppens sida hur ledamöterna skall ställa sig i någon viss fråga i fullmäktige är det förfarandet mest vanligt i de små och i de stora kommunerna. I de medelstora kommunerna förekommer visserligen detta men är inte så vanligt.

Vad gäller medverkan av kommunala chefstjänstemän vid gruppmöten, eller erhållande av särskilt material utöver vad gruppen normalt får som beslutsunderlag, ökar detta förfarande, med ökande kommunstorlek. I små kommuner redovisar bara en grupp sådan medverkan eller särskilt material i någon omfattning. Detta torde hänga samman med förhållandet att antalet tjänstemän ökar med ökande kommunstorlek. Ingen skillnad registreras i detta avseende mellan kommuner med borgerlig och socialistisk majoritet.

Borgerliga fullmäktige grupper

Gruppmöten, antingen de är egna eller gemensamma, förekommer alltid före kommunfullmäktigesammanträdena i de borgerliga partierna. Däremot, vilket berördes i det tidigare avsnittet, är inte alltid de egna gruppmötena till sin utformning och sammansättning direkt jämförbara med de socialdemokratiska.

Undantagen finns för moderata samlingspartiet och folkpartiet i en medelstor respektive liten kommun. Utöver sammanträdena i anslutning till kommunstyrelse- eller kommunfullmäktigesammanträde, inlägges extra gruppmöten vid behov som t ex ofta vid budgetbehandlingen.

De gemensamma gruppmötena äger i regel rum i lokaler som tillhandahålls av kommunen, medan de egna partigruppmötena i större utsträckning äger rum i partiorganisationens lokaliteter eller i olika lokaler. Till en del torde detta förhållande kunna sättas i samband med att de egna gruppmötena i stor utsträckning kan betecknas som medlemsmöten inom partiorganisationen.

Vad gäller sammanträdestidens längd har centerpartiet längre egna sammanträden än folkpartiet och moderata samlingspartiet. I de små kommunerna är sammanträdestiden kortast och i de medelstora kommunerna är den längst.

Från den bilden avviker ej de gemensamma sammanträdena. Översiktligt sett tar ett normalgruppmöte 2–3 timmar i anspråk.

Gruppmötena hålls 2–3 dagar eller ännu längre före kommunfullmäktige i de allra flesta kommuner. Undantagen är två kommuner med stor landareal, där gruppmötena är förlagda till några timmar före kommunfullmäktige.

Vad gäller upprättande av protokoll är bilden blandad. I hälften av de kommuner där uteslutande gemensamma gruppmöten anordnas, förekommer protokoll, medan vid de egna gruppmötena moderata samlingspartiet och centerpartiet i ungefär hälften av kommunerna upprättar protokoll och folkpartiet i enbart en kommun. Totalt sett föres protokoll i en tredjedel av grupperna.

Vid de gemensamma sammanträdena diskuteras i regel samtliga ärenden på kommunfullmäktiges kungörelser, med undantag för en liten kommun, medan vid de egna sammanträdena i stor utsträckning diskuteras ett fåtal ärenden i kungörelserna. Det senare förhållandet hänger intimt samman med gruppmötenas ofta förekommande karaktär av medlemsmöte inom partiorganisationen.

I de mycket stora kommunerna väljs ett fåtal ärenden ut för diskussion inom fullmäktigegrupperna för centerpartiet och folkpartiet, medan moderata samlingspartiets grupper behandlar samtliga ärenden.

Man kan märka en tendens till större benägenhet att behandla alla ärenden i kommuner med borgerlig majoritet.

Tabell 33 Behandling av ärenden på fullmäktiges föredragningslista vid gruppmöten (M, C, F)

Kommunstorlek	Antal behandl ärenden	Egen grupp M	Egen grupp C	Egen grupp F	Gemensam grupp	Totalt
Små kommuner	Alla	2	2	2	3	9 82 %
	Ett fåtal	0	0	1	1	2
Medelstora	Alla	1	3	1	2	7 64 %
	Ett fåtal	2	0	2	0	4
Stora	Alla	2	2	3	—	7 78 %
	Ett fåtal	1	1	0	—	2
Mycket stora	Alla	2	0	0	—	2 33 %
	Ett fåtal	0	2	2	—	4

Totalt (Alla) = 68 % av grupperna.

Ett genomgående drag för de borgerliga fullmäktigegrupperna, vare sig de sammanträder gemensamt eller partivis, är hur få grupper som räknar sina ledamöter vara bundna av sina ställningstaganden på gruppmöten, inför omröstningar i fullmäktige. Moderata samlingspartiet har fler grupper med sådana krav än centerpartiet och folkpartiet.

Med ökande kommunstorlek synes dock kraven på att företräda en konsekvent handlingslinje öka.

Omkring hälften av de borgerliga fullmäktigegrupperna redovisar en praxis, att den som avser att rösta annorlunda än gruppflertalet, inför en omröstning i fullmäktige, har skyldighet att anmäla detta i gruppen före ärendets avgörande. Härigenom ges ett tillfälle för gruppen att i kontroversiella partipolitiska frågor kunna få kontroll över hur de enskilda ledamöterna avser att agera, och ev kunna få till stånd ett gemensamt uppträdande genom att resonera "ihop sig" före avgörandet i fullmäktige. Denna praxis blir – översiktligt sett – mer utbildad med ökande kommunstorlek.

I de kommuner där det råder borgerlig majoritet i fullmäktige blir naturligtvis det gemensamma uppträdandet i viktiga frågor av avgörande betydelse. I konsekvens härmed kan även noteras en mer utbildad praxis i detta avseende i sådana kommuner.

Att man tillgriper ett voteringsförfarande vid gruppmöten blir också vanligare med ökande kommunstorlek. Dessutom är voteringsförfarande vanligare i "unga" kommuner än i "gamla". En rimlig tolkning av detta förhållande kan vara, att de nya fullmäktigegrupper som konstituerats vid kommunsammanläggningarna i högre utsträckning agerar "regionalt", samt att de personliga kontaktmönstren som vanligen återfinnes i de "gamla" kommunerna inte finns i samma utsträckning i de "unga". En sannolik slutsats bör vara att kommunsammanläggningarna medfört en ökad formalitetsgrad vad gäller såväl arbetsformer som beslutsfattande inom fullmäktigegrupperna.

Totalt sett tillgreps voteringsförfarande under 1972–73 i inte mer än 30 % av de borgerliga fullmäktigegrupperna, där folkpartiet hade något större andel än de två andra partierna.

När det gäller konkreta beslut från gruppens sida om de enskilda ledamöternas agerande – "bundna mandat" – följer förfarandet ej någon kommunstorleksvariabel. Möjligen kan man peka på att förfarandet är vanligt i de mycket stora kommunerna.

Mellan partigrupperna finns däremot skillnader, där moderata samlingspartiet och folkpartiet genomgående praktiserar förfarandet i större utsträckning än centerpartiet.

I de kommuner där enbart gemensamma gruppmöten förekommer, redovisas genomgående tillämpandet av sådant kollektivt agerande, som ett bundet mandat innebär.

Totalt sett använder sig inemot 90 % av de borgerliga fullmäktigegrupperna av bundna mandat i varierande omfattning.

Vad gäller medverkan eller förmedling av särskilt material från de kommunala chefstjänstemännens sida, blir förfarandet vanligare med ökande kommunstorlek. Tendensen är förväntad med hänsyn till den

ökning av tjänstemannakåren och de olika kommunala frågornas komplexitet som följer med ökande kommunstorlek.

Mellan de borgerliga fullmäktigegrupperna kan vissa skillnader iakttas vad gäller särskilt material eller medverkan från chefstjänstemän. Folkpartiet och moderata samlingspartiet har tolv resp elva fullmäktige-grupper där sådant förfarande är "vanligt", medan motsvarande notering för centerpartiets fullmäktige-grupper är åtta. Detta styrker slutsatsen att med ökande storlek på fullmäktige-grupperna minskar behovet av tjänstemannamedverkan. En annan faktor som påverkar detta behov är självfallet ett partis innehav av centrala förtroendeposter, såsom t ex kommunalråd.

Småpartiers fullmäktige-grupper

Vpk har i de undersökta små kommunerna en eller två fullmäktige-ledamöter, vilket naturligtvis avspeglas även i deras arbetsformer. De informella kontakterna dominerar. Man brukar vanligtvis räkna med att en "grupp" består av minst tre ledamöter. Tillämpas detta betraktelsesätt finns inga kommunistiska grupper i de undersökta små kommunerna.

I de större kommunerna där Vpk har tre eller fler representanter förekommer synnerligen varierande arbetsformer. I en medelstor kommun träffas Vpk-ledamöterna två gånger per månad inför kommunstyrelse- respektive fullmäktigesammanträdena, medan i andra medelstora kommuner "gruppmötet" helt kombineras med partiorganisationens månatliga medlemsmöten.

Mötesaktiviteterna, antingen man betecknar dem som gruppmöten eller partimöten, äger i regel rum några dagar före kommunfullmäktige. I två ytmässigt stora kommuner (där Vpk f ö har sin största representation) äger gruppmötet rum några timmar före kommunfullmäktige.

Om framställningen fortsättningsvis koncentreras till att avse endast arbetsformerna i de två medelstora kommuner där Vpk har relativt stor representation (5 resp 9 ledamöter) i fullmäktige framkommer att gruppmötena pågår 2-3 timmar och däröver, samt äger rum i lokal som tillhandahålls av kommunen. Det formella beslutsfattandet är inskränkt till upprättande av gruppmötesprotokoll, däremot voterar man ej. Man räknar ej ledamöterna som bundna av ett eventuellt ställningstagande vid gruppmötet inför omröstningar i fullmäktige, ej heller föreligger anmälningsplikt till gruppen för de enskilda ledamöter som avser att rösta annorlunda än gruppfletalet. Till bilden hör att det ej finns enkel socialdemokratisk majoritet i dessa kommuner.

Vid mötena behandlas i regel alla punkter på fullmäktiges dagordning. Medverkan eller särskilt material från kommunala chefstjänstemän förekommer mera sporadiskt.

Inför val av ledamöter i styrelser och nämnder har man i en av kommunerna haft gemensamma överläggningar med den socialdemokratiska fullmäktige-gruppen.

Vad gäller KDS' "gruppmöten" är informationen begränsad till en liten och en mycket stor kommun där KDS uppnår antalet tre ledamöter.

I båda kommunerna har gemensamma sammanträden med de borgerliga partigrupperna hållits. Det är en påtaglig skillnad vad gäller formaliteten i beslutsfattandet mellan de båda grupperna, antingen det nu beror på skillnaden i kommunstorlek eller på KDS-gruppens "vågmästarroll" i den större kommunen.

I den större kommunen förekommer såväl protokoll som voteringsförfarande, i motsats till i den mindre. Däremot finns likheter vad gäller praxisen att anmäla avvikande röstning i förväg till gruppen, ett utbrett "kollektivt" beslutsfattande där de enskilda ledamöterna ges "bundna mandat" inför omröstningar. Däremot räknas, motsägelsefullt nog, en ledamot som obunden av ett eventuellt tidigare ställningstagande vid gruppmötet. Förmodligen är motsägelsen skenbar, i den meningen att ledamöterna är bundna av de kollektiva besluten, men ej bundna av eventuella ståndpunkter de personligen framfört i övriga frågor. Tjänstemannamedverkan är vidare betydligt vanligare i den mycket stora kommunen än i den lilla, vilket följer det allmänna mönstret.

Gruppmötena som äger rum före varje fullmäktigesammanträde – tre eller flera dagar före i den lilla och en dag före i den mycket stora – har stora inslag av partimedlemmar utanför fullmäktige och nämnder. I den lilla kommunen behandlas ett fåtal av ärendena på dagordringen, medan man behandlar samtliga ärenden i den mycket stora kommunen.

Sammanfattning

S-grupper

- Det är regel att gruppmöten hålles före varje fullmäktige.
- Gruppmötena hålles i av kommunen tillhandahållna lokaler på något undantag när.
- Gruppmötena förlägges i regel till 2–3 dagar före fullmäktige. I kommuner med långa reseavstånd hålles gruppmötet samma dag som fullmäktige.
- Sammanträdestiden är normalt 2–3 tim. I stora kommuner 3–4 tim och mer.
- Beslutsprotokoll föres i regel.
- Huvudregeln är att alla ärenden i fullmäktiges föredragningslista diskuteras.

B-grupper

- Samma gäller som för S-grupper.
- Gemensamma gruppmöten hålles i av kommunen tillhandahållna lokaler. Egna gruppmöten oftast i andra lokaler p g a anknytningen till medlemsmöten.
- Samma gäller som för S-grupper.
- Samma gäller som för S-grupper.
- Protokoll föres i ca 1/3 av grupperna.
- I regel diskuteras alla ärenden vid gemensamma gruppsammanträden. Vid egna gruppsammanträden göres ett urval av ärenden.

- Kontinuitet i handlandet krävs av enskilda fullmäktigeledamöter beträffande ståndpunkt intagen i gruppen och agerandet i fullmäktige kontrolleras.
- Praxisen att binda agerandet i fullmäktige genom gruppbeslut är utbredd.
- Beslut i gruppen genom omröstningsförfarande är relativt sett utbrett. I de medelstora kommunerna är detta regel.
- Medverkan i gruppen av kommunens chefstjänstemän liksom förmedling av material utöver vad fullmäktigeledamöterna erhåller i normala fall förekommer ytterst sparsamt i små kommuner. I medelstora kommuner förekommer detta och förfarandet ökar med ökanle kommunstorlek.
- Småpartiers grupper
- Gradn av formalitet synes vara betydligt mera påtaglig hos KDS än hos Vpk.
- Kontinuiteten kontrolleras i mindre utsträckning. Kontrollen ökar markant i kommuner med borgerlig majoritet.
- Praxis är något mindre utbredd än i S-grupper. Förekommer oftare i kommuner med borgerlig majoritet och där gemensamma gruppmöten regelmässigt hålls.
- Förekommer i ca 1/3 av grupperna. Förekommer oftare i större än i mindre kommuner samt i kommuner med socialistisk majoritet.
- Samma gäller som för S-grupper. Det kan noteras att förfarandet är betydligt vanligare i de egna gruppmötena för M och F än för C.

2.1.3 Nämndgrupper

Socialdemokratiska nämndgrupper

Den allmänna regeln kan sägas vara att nämndgrupper förekommer, såväl för kommunstyrelsens socialdemokratiska ledamöter som för de centrala

Tabell 34 Nämndgruppsammanträden fördelade på nämndkategori, soc dem. Andel nämndrepresentanter i procent (Absolut antal)

Kategori	Egna nämndgruppmöten	Gemensamma nämndgruppmöten	Förekommer i regel ej
Kommuntyr ledamöter	87,5 (14)	--	12,5 (2)
Ledamöter i centrala nämnder	76,5 (13)	--	23,4 (4)
Totalt	81,8 (27)	--	18,2 (6)

Tabell 35 Förekomst av nämndgruppsammanträden. Procentandel nämndrepr fördelade på kommunstorlek (Absolut antal)

Kommunstorlek	Egna nämndgrupp- möten	Gemensamma nämndgrupp- möten	Förekommer i regel ej
Små kommuner	61,5 (8)	---	38,5 (5)
Medelstora	84,6 (11)	---	15,4 (2)
Stora	100,0 (7)	---	---
Mycket stora	100,0 (4)	---	---
Totalt	81,1 (30)	---	18,9 (7)

Anm: Den differens i antal individer som finns mellan denna tabell och tabell 34 härrör från arbetsdefinitionen av "centrala nämnder" vilken inte innefattar t ex kulturnämnden. I denna tabell ingår all registrerad nämndgruppsverksamhet, medan den tidigare tabellen enbart avser kommunstyrelser och övriga *centrala* nämnder.

Samma förhållande gäller för tabell 37.

nämndernas. 87,5 % av kommunstyrelseledamöterna anger att nämndgruppöte hålles i anslutning till kommunstyrelsens sammanträden. För de övriga centrala nämnderna är siffran något lägre, där hålles i regel nämndgruppöten i ca 3/4 av fallen. I återstående fjärdedel förekommer gruppöten någon gång eller inte alls.

Genomgående praktiseras ej gemensamma nämndgruppsammanträden med något annat parti. Orsakerna ligger till stor del däri att socialdemokraterna i regel har tillräckligt stor representation i de centrala kommunala nämnderna för att kunna bilda egna nämndgrupper.

I tabell 35 redovisas resultatet per storleksklass. Det är ostridigt att kommunstorleken har en avgörande betydelse för partiets benägenhet att hålla gruppöten för sina nämndledamöter. Det är även här angeläget att understryka att antalet ledamöter i partigruppen sannolikt är av mycket stor betydelse för förekomsten av gruppöten för nämndledamöterna.

Borgerliga nämndgrupper

Den allmänna regeln kan sägas vara att de borgerliga kommunstyrelseledamöterna har gruppöten, ibland egna och ibland gemensamma. För

Tabell 36 Nämndgruppsammanträden fördelade på nämndkategori, för de borgerliga partierna
Andel nämndledamöter i procent (Absolut antal)

Kategori	Egna nämnd- gruppsamman- träden	Gemensamma nämndgrupp- sammanträden	Förekommer i regel ej
Kommunstyrelse- ledamöter	38,0 (8)	47,6 (10)	14,3 (3)
Ledamöter i cen- trala nämnder	32,6 (14)	34,9 (15)	32,5 (14)
Totalt	34,4 (22)	39,1 (25)	26,5 (17)

Tabell 37 Förekomst av nämndgruppsammanträden fördelade på kommunstorlek för de borgerliga partierna

Andel nämndledamöter i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Egna nämndgruppsammanträden	Gemensamma nämndgruppsammanträden	Förekommer i regel ej
Små kommuner	33,8 (8)	21,8 (5)	44,4 (10)
Medelstora	23,5 (4)	35,2 (6)	41,3 (7)
Stora	58,9 (11)	41,1 (8)	—
Mycket stora	8,3 (1)	75,0 (9)	16,7 (2)
Totalt	(24)	(28)	(19)

de övriga centrala nämnderna är förekomsten av nämndgrupper betydligt mindre.

85,7 % av de borgerliga kommunstyrelseledamöterna anger att gruppmöten hålles i anslutning till kommunstyrelsens sammanträden varav ca hälften avser gemensamma gruppmöten. Vad gäller de egna gruppmötena för kommunstyrelseledamöter är de absolut vanligast för det största borgerliga partiet, centerpartiet.

För de övriga centrala nämndernas vidkommande är tendensen vad gäller proportionen mellan egna och gemensamma möten liksom fördelningen egna möten på partierna, likartad — med den skillnaden att ett mindre antal ledamöter redovisar förekomst av gruppmöten, nämligen ca 2/3 av ledamöterna.

I likhet med de socialdemokratiska nämndgrupperna ökar förekomsten av borgerliga nämndgrupper med kommunstorleken.

Rent metodiskt förtjänar avsnittet om de borgerliga nämndgrupperna en kommentar. I redovisningen ges individrelaterade uppgifter beträffande förekomst av nämndgrupper, vilket kan innebära att uppgifterna "lappar över" varandra mellan de olika partiföreträdarna i de fall gemensamma gruppmöten förekommer. Denna störning har dock ingen avgörande betydelse. I vid bemärkelse anger resultaten förekomst av nämndgruppsammanträden.

På grund av fåtalet ledamöter för småpartierna förekommer ej nämndgrupper i dessa.

2.1.4 Administrativa resurser

För närvarande synes fullmäktigegrupperna i allmänhet ej disponera några administrativa resurser i form av särskild personal, anställd för att på olika sätt ge service åt fullmäktigegruppen. I små kommuner förekommer sådan service inte överhuvud, medan den är sporadiskt förekommande i de större kommunerna. Totalt i urvalet har inte mer än 1/9 av fullmäktigegrupperna tillgång till särskild personal, av vilka 1/3 hade mer eller mindre tillfällig och obetydlig hjälp. De grupper som har tillgång till administrativ personal önskar förstärkning i detta avseende.

Fördelat mellan partierna är särskild personal vanligast för socialde-

mokratiska fullmäktige grupper, samt förekommer inte alls – av naturliga skäl – hos småpartierna.

Vad gäller behovet av särskild personal för grupperna växer detta brant med ökande kommunstorlek.

Om fullmäktige grupperna jämföres synes behoven av ytterligare personal vara störst för centerpartiets grupper och minst för moderata samlingspartiets och KDS' (se tabell 38 och 39).

Sammanfattningsvis kan konstateras att fullmäktige grupperna idag i regel har mycket små administrativa resurser vad gäller skrivhjälp och assistans för utredningsarbete, utkast till motioner, interpellationer etc. Mera sällan finns egen personal anställd. Tjänsterna utföres, i den mån de förekommer, av partiets ombudsman på orten vid sidan av dennes övriga uppgifter i det partiorganisatoriska arbetet.

I medelstora och större kommuner redovisas ett påfallande stort behov av administrativ förstärkning för fullmäktige grupperna.

2.2 Fullmäktigeledamöternas arbetssituation

Med "deltagande" kommer fortsättningsvis att avses den kommunikationsprocess vari fullmäktigeledamöterna under varierande former för fram sina kommunalpolitiska krav. På det formella planet finns dels det system som representeras av partiorganisation och fullmäktige grupp/nämndgrupper, dels det system som representeras av de olika kommunala församlingarna som fullmäktige, nämnder och styrelser.

Svårigheterna att mäta deltagande – med en redan begränsad kunskap om deltagandet på det formella planet – är uppenbara, då det informella planet aldrig kan ges särskilda gränser, eller kompetensområden. Följaktligen återstår med detta konstaterande i minnet att studera det rent fysiska deltagandet på det formella planet utifrån enkla frekvensmått, samt genom subjektiva utsagor från målgruppen – i detta fall fullmäktigeledamöterna – söka få total bild av den faktiska verkligheten.

2.2.1 Aktivitet i fullmäktige grupperna

Socialdemokratiska fullmäktige grupper

En naturlig utgångspunkt vid studiet av deltagandet blir att söka kartlägga de ordinarie fullmäktigeledamöternas närvaro vid gruppmötena.

Tabell 38 Fullmäktige gruppernas behov av administrativ personal. (Grupper som f n ej har särskild personal)

Andel fullmäktige grupper i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Stort behov	Visst behov	Ej behov	N
Små kommuner	3,7 (1)	22,2 (6)	74,1 (20)	27
Medelstora	33,3 (7)	38,2 (8)	28,5 (6)	21
Stora	41,7 (5)	25,0 (3)	33,3 (4)	12
Mycket stora	44,5 (4)	33,3 (3)	22,2 (2)	9
Totalt	24,7 (17)	29,1 (20)	46,2 (42)	69

Tabell 39 Fullmäktigegruppernas behov av administrativ personal fördelat på de olika partiernas fullmäktigegrupper. (Av de grupper som f n ej har särskild personal.) Andel fullmäktigegrupper i procent (Absolut antal)

Behovsgrad	M	C	F	S	Vpk	KDS
Stort behov	13,7 (2)	40,0 (6)	23,1 (3)	23,1 (3)	23,1 (3)	— —
Visst behov	26,7 (4)	26,7 (4)	30,7 (4)	15,3 (2)	30,7 (4)	50,0 (2)
Ej behov	59,6 (9)	33,3 (5)	56,2 (6)	61,6 (7)	56,2 (6)	50,0 (2)

Tabell 40 Uppskattning av andelen ordinarie fullmäktigeledamöter som regelbundet är närvarande vid de socialdemokratiska gruppmötena. (Grupprelaterad bedömning)

Antal fullmäktigegrupper

Kommunstorlek	Andel	Andel	N
	51–75 %	76–100 %	
Små kommuner	3	3	6
Medelstora	2	3	5
Stora	—	3	3
Mycket stora	—	2	2

Vid undersökningen fick ledamöter ur de olika grupperna göra en grov uppskattning av andelen fullmäktigeledamöter som regelbundet är närvarande vid gruppmötena. Eftersom deras svar var grupp-relaterade, klassades de olika grupperna efter det alternativ som en majoritet av den aktuella gruppens ledamöter markerat.

För socialdemokraternas del är gruppmötena väl besökta av de ordinarie ledamöterna. I en majoritet av kommunerna redovisas att 3/4 eller fler av ledamöterna regelbundet är närvarande vid gruppmötena. I de större kommunerna blir besöksfrekvensen utpräglat högre än i de små och medelstora (se tabell 40).

Tabell 41 Förekomst av kategoriidentifikation för dem som i regel diskuterar vid fullmäktigegruppens möten

Antal fullmäktigegrupper

Kommunstorlek	Tunga ledam	Allmänt nämndledam	Äldre o erfarna	Tunga i partiorg
Små kommuner	5	2 (1)	3	—
Medelstora	4	3 (2)	—	—
Stora	2	1	—	1
Mycket stora	2	1 (1)	1	1
Totalt	13	7 (4)	4	2

Anm. 41,8 % (23) av ledamöterna angav "ingen spec kategori".

Siffror inom parentes betecknar antal grupper där identifikationen "nämndledamöter" överlappar "tunga ledamöter"

Tabell 42 Förekomst av kategoriidentifikation för dem som i regel "sitter tysta" vid fullmäktigegruppens möten
Antal fullmäktigegrupper

Kommunstorlek	Övriga ledamöter	Kvinnor	Yngre ledamöter	Suppl	Landsbygdsled	Lågutbildade
Små kommuner	1	2	2	—	1	—
Medelstora	3	3 (1)	—	2	—	1
Stora	3	1 (1)	1	—	—	—
Mycket stora	—	1	1	—	—	—
Totalt	7	7 (2)	4	2	1	1

Anm. 51,8 % (29) av ledamöterna angav "ingen spec kategori".

Siffror inom parentes betecknar antal grupper där identifikationen "övriga" överlappar identifikationen "kvinnor".

Vid gruppmötena måste framförandet av krav huvudsakligen ske genom ett aktivt deltagande i diskussionen. En summering av ledamöternas subjektiva identifikation visar ett genomgående drag vid de socialdemokratiska gruppmötena. Diskussionen domineras i stor utsträckning av de deltagare som har uppdrag i kommunala nämnder, i synnerhet de sk tunga ledamöterna. Med "tunga ledamöter" avses här de som sitter i kommunstyrelse och/eller i någon av följande: skolstyrelse, byggnadsnämnd, social centralnämnd och fritidsnämnd.

Å andra sidan utgörs den "tysta" delen av gruppdeltagarna i stor utsträckning av "övriga ledamöter" och kvinnliga fullmäktigeledamöter. Med "övriga ledamöter" avses sådana som icke innehar ordinarie styrelse- och/eller nämnduppdrag i någon central nämnd.

De äldre och erfarna ledamöterna identifieras i småkommunerna som tongivande vid diskussionerna, medan yngre ledamöter, i den mån de identifieras som diskussionskategori, uteslutande hänförs till den "tysta" delen av deltagarna (se tabell 41 och 42).

Bristande möjligheter (eller motivation) att närvara vid gruppssammanträdena kan naturligtvis av och till gälla alla tänkbara kategorier av ledamöter. Emellertid är det av intresse att söka identifiera systematiska inslag i den grupp av fullmäktigeledamöter som *inte* regelbundet är närvarande vid gruppmöten. För socialdemokraternas del identifierades

Tabell 43 Förekomst av kategoriidentifikation för "icke regelbundet närvarande" vid fullmäktigegruppens möten
Antal fullmäktigegrupper

Kommunstorlek	Landsbygdsledam	Skiftarb	Centralortsledam
Små kommuner	1	2	1
Medelstora	2	1	—
Stora	—	—	—
Mycket stora	—	1	—
Totalt	3	4	1

Anm. 81,5 % (44) av ledamöterna angav "ingen spec kategori".

Tabell 44 Deltagande vid diskussioner i fullmäktigegruppen
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
Kommunstyrelseledamöter	75,0 (12)	25,0 (4)	—	—	16
"Tunga ledam"	64,7 (11)	23,5 (4)	11,8 (2)	—	17
"Övriga ledam"	37,5 (9)	20,8 (5)	37,5 (9)	4,2 (1)	24
Totalt	56,1 (32)	22,8 (13)	19,3 (11)	1,8 (1)	57

("Brukar Ni yttra Er vid gruppmötena?")

Tabell 45 Deltagande vid diskussioner i fullmäktigegruppen
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
Små kommuner	68,4 (13)	15,8 (3)	15,8 (3)	—	19
Medelstora	63,2 (12)	26,3 (5)	5,3 (1)	5,3 (1)	19
Stora	36,4 (4)	45,5 (5)	18,1 (2)	—	11
Mycket stora	37,5 (3)	—	62,5 (5)	—	8
Totalt	56,1 (32)	22,8 (13)	19,3 (11)	1,8 (1)	57

två kategorier, nämligen i tre respektive fyra kommuner landsbygdsledamöter och skiftarbetare. Varierande orsakssammanhang är tänkbara. En tolkning kan vara att landsbygdsledamöterna dels har längre resväg till sammanträden och dels att de kan ha sin sysselsättning inom areella näringar med därtill sammanhängande säsongintensiv verksamhet. Skiftarbetarna å sin sida kan på grund av sin arbetstid ha svårigheter att komma ifrån arbetet vid gruppsammanträden. Den senare kategorin återfinns just i kommuner med markerade inslag av storindustrier.

Vad gäller deltagandet vid diskussionerna i fullmäktigegruppen bekräftas den iakttagelse av "tysta" övriga ledamöter som fullmäktigeledamöterna själva gjort, av den uppdelning i grupperna "tunga" och "övriga" som utförts beträffande svaret som givits på den individrelaterande frågan om deltagande i gruppmötesdiskussioner. Resultaten ger vid handen att kommunstyrelseledamöter främst, men även andra ledamöter i tunga nämnder, har ett i det närmaste fullständigt deltagande i diskussionerna regelmässigt, medan av de övriga ledamöterna omkring 40 % ganska sällan yttrar sig. Dessa tendenser synes ytterligare renodlas i de allra största av de undersökta kommunernas fullmäktige grupper.

Vad gäller själva ärendehandlingens karaktär i fullmäktige grupperna utgör ledamöternas utsagor den enda rimliga kunskapsgrunden, då grupperna i stor utsträckning för beslutsprotokoll¹. Omkring 2/3 av ledamöterna anser att detaljeringsgraden är lämplig vid behandlingen av kommunala frågor i den lokala partiorganisationen i fullmäktigegruppen och i fullmäktige. De tunga ledamöterna i nämnder och styrelser upplever i högre grad än såväl kommunstyrelseledamöter som övriga, att man på

¹ A Gunnmo. Huvudorganisation – partigrupp – fullmäktige. Lic. avhandling, Umeå 1968. Stencil.

Tabell 46 Detaljeringsgraden vid behandlingen av kommunala frågor i olika sammanhang fördelat på kategori av fullmäktigeledamöter (s)
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori		Lokala partiorg	Fullmäktige-gruppen	Kommunfullmäktige	N
KS-ledamöter	D	18,8 (3)	12,5 (2)	18,8 (3)	16
	P	12,5 (2)	12,5 (2)	12,5 (2)	
"Tunga ledamöter"	D	41,2 (7)	23,5 (4)	29,4 (5)	17
	P	5,9 (1)	5,9 (1)	11,8 (2)	
"Övriga ledamöter"	D	13,0 (3)	8,3 (2) a	17,4 (4)	23 (a=24)
	P	8,7 (2)	16,7 (4) a	26,1 (6)	
Totalt	D	23,2 (13)	14,0 (8) b	21,4 (12)	56 (b=57)
	P	8,9 (5)	12,3 (7) b	17,9 (10)	

D = För mycket detaljfrågor.

P = För mycket principfrågor.

de olika nivåerna sysslar för mycket med detaljfrågor på principdiskussionens bekostnad. Å andra sidan redovisar de övriga ledamöterna i högre grad än andra kategorier önskemål om mera inträngande detaljdiskussioner och mindre utpräglade principdiskussioner. Nämnas bör även att önskemålen om mindre andel principdiskussioner i stort sett förekommer i de små och de medelstora kommunerna.

En sannolik förklaring till de tunga nämndledamöternas upplevelser av för stora inslag av detaljdiskussioner torde vara att de inom sina nämndområden deltagit i ärendeberedningsdiskussionerna — varför grupp mötets diskussioner i långa stycken blir upprepningar. De tunga nämndledamöterna har också i större utsträckning än andra specialiserat sig på bestämda sektorer i kommunalpolitiken.

Fullmäktigesuppleanterna är närvarande i stor utsträckning vid gruppmöten i stora och mycket stora kommuner. I de mindre kommunerna är närvaron relativt låg delvis beroende på en tidigare omnämnd praxis att suppleanterna enbart fungerar som ersättare även vid gruppmöten, och

Tabell 47 Detaljeringsgraden vid behandling av kommunala frågor i olika sammanhang fördelat på kommunstorlek
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek		Lokala partiorg	Fullmäktige-gruppen	Kommunfullmäktige	N
Små kommuner	D	21,1 (4)	10,5 (2)	5,3 (1)	19
	P	10,5 (2)	15,8 (3)	26,3 (5)	
Medelstora	D	21,1 (4)	21,1 (4)	38,9 (7) a	19 a=18
	P	15,8 (3)	15,8 (3)	22,2 (4) a	
Stora	D	27,3 (3)	9,1 (1)	18,2 (2)	11
	P	—	9,1 (1)	—	
Mycket stora	D	28,6 (2)	12,5 (1)	25,0 (2)	7
	P	—	—	12,5 (1)	

D = För mycket detaljfrågor.

P = För mycket principfrågor.

Tabell 48 Suppleanternas närvaro vid fullmäktigegruppernas möten
Antal grupper

Kommunstorlek	Inget intresse ^a	Under 50 %	Över 50 %	Alla suppl	N
Små kommuner	3	1	2	—	6
Medelstora ^b	—	2	1	1	4
Stora	—	—	1	2	3
Mycket stora	—	—	2	—	2
Totalt	3	3	6	3	15

^a Eller fungerar enbart som ersättare vid förfall för ordinarie ledamot.

^b En uppgift saknas.

delvis beroende på lågt personligt intresse att delta. Den ovannämnda praxisen fungerar i enbart små kommuners fullmäktigegrupper av de undersökta. Se tabell 48.

Genomgående redovisas emellertid en synnerligen positiv inställning till suppleantinstitutionen som sådan. Endast i ett par små kommuner betecknas suppleantsystemet som "ganska bra", medan de övriga kommunernas fullmäktigegrupper står för "mycket bra".

Borgerliga fullmäktigegrupper

De ordinarie ledamöterna besöker regelbundet gruppmötena. Huvudinttrycket är detsamma som för de socialdemokratiska fullmäktigegrupperna — i de mindre kommunerna en väsentligt lägre närvaro än i de större. Folkpartiet har en genomsnittligt högre närvarofrekvens än såväl centerpartiet som moderata samlingspartiet.

Det förhåller sig på samma sätt i de borgerliga fullmäktigegrupperna som i de socialdemokratiska, vad avser diskussionsintensiteten. Denna domineras av nämndledamöterna, främst dem i tunga nämnder.

Samma grupper identifieras som "tysta" vid de borgerligas gruppsammanträden jämfört med förhållandet hos socialdemokraterna, de utgörs

Tabell 49 Uppskattning av andelen ordinarie fullmäktigeledamöter som regelbundet är närvarande vid de borgerliga gruppmötena (Grupprelaterad bedömning)
Antal fullmäktigegrupper

Kommunstorlek	Andel i procent	Egen grupp M	Egen grupp C	Egen grupp F	Gemen- sam grupp	Totalt
Små kommuner	51-75	2	—	—	1	3
	76-	—	2	2	3	7
Medelstora	51-75	—	1	—	1	2
	76-	3	2	3	1	9
Stora	51-75	—	1	—	—	1
	76-	3	2	3	—	8
Mycket stora	51-75	—	—	—	—	—
	76-	2	2	2	—	6

Tabell 50 Förekomst av kategoriidentifikation för dem som i regel diskuterar vid fullmäktigegruppernas möten (M, C, F, gemensamma grupper)

Antal grupper

Kommunstorlek	"Tunga" ledam	Allmänt nämndled	Äldre o erfarna	Tunga i partiorg	Företagare, tj m
Små kommuner	6	1 (1)	—	1	2
Medelstora	4	3 (1)	—	—	—
Stora	6	4 (3)	—	1	—
Mycket stora	5	2 (2)	—	—	—
Totalt	21	10 (7)	—	2	2

Anm. 63,2 % (79) av ledamöterna angav "ingen spec kategori".

Siffror inom parentes betecknar antal grupper där identifikationen "nämndledamöter" överlappar "tunga ledamöter".

av övriga ledamöter, kvinnor, yngre ledamöter, suppleanter och landsbygdsledamöter. Även en och annan äldre och erfaren ledamot sitter tyst. Det kan noteras att en väsentligt mindre andel av de borgerliga ledamöterna gör denna identifikation än de socialdemokratiska. Iakttagelsen kan tolkas så att gruppstorleken spelar stor roll. I en större grupp förekommer flera "tysta" än i en mindre grupp. Stöd för denna tolkning finns i materialet i andra hänseenden.

Skiktningen i fullmäktigegrupperna kan ytterligare dokumenteras. Flera av de grupper, vilka identifieras som "tysta" återfinnes också bland dem som icke regelbundet är närvarande på gruppsammanträdena. Detta gäller bl a landsbygdsledamöter och kvinnor. Lite tillspetsat skulle man kunna säga: — En del av dem kommer inte på gruppmötet och kommer de så sitter de i regel tysta. Ytterligare ett antal kategorier identifieras ha svårigheter att regelbundet närvara: centralortsledamöter, ledamöter med andra samhällsuppdrag, företagare och högre tjänstemän. Exempel finns också på sådana som är hårt engagerade i föreningar och samfund och därför har vissa svårigheter att ägna sig åt gruppsammanträdena.

Tidigare i detta avsnitt har det påvisats, hur diskussionsbenägenheten skiktat sig. Den domineras klart av dem som tillika sitter i nämnder och styrelser. Förhållandet dokumenteras ytterligare i tabellerna 53 och 54.

Tabell 51 Förekomst av kategoriidentifikation för dem som i regel "sitter tysta" vid fullmäktigegruppernas möten (M, C, F, gemensamma grupper)

Antal fullmäktigegrupper

Kommunstorlek	Övriga ledamöter	Kvinnor	Yngre ledamöter	Suppl	Landsbygdsledamöter	Erfarna o äldre ledamöter
Små kommuner	4	3	—	—	1	1
Medelstora	3	1	1	2	1	—
Stora	1	2	1	—	—	—
Mycket stora	—	3	1	—	1	—
Totalt	8	9	3	2	3	1

Anm. 77,1 % (101) av ledamöterna angav "ingen spec kategori".

Tabell 52 Förekomst av kategoriidentifikation för "icke regelbundet närvarande" vid fullmäktigegruppernas möten (M, C, F, gemensamma grupper)

Antal fullmäktige grupper

Kommunstorlek	Landsb ledam	Centr ords ledam	Ledam med and samhälls uppdrag	Kvinnor	Föret. högre tjm	Nämnd- ledam	Andra engagem i fören. o samfund
Små kommuner	1	1	3	1	—	—	—
Medelstora	1	—	1	—	—	—	—
Stora	—	1	1	1	—	1	1
Mycket stora	1	3	—	—	2	—	—
Totalt	3	5	5	2	2	1	1

Anm. 79,7 % (98) av ledamöterna angav "ingen spec kategori".

Emellertid föreligger en väsentlig skillnad mellan de borgerliga och de socialdemokratiska fullmäktigegrupperna. En större andel av de övriga ledamöterna deltar i diskussionen i de borgerliga partigruppernas möten. Om kategoriidentifikationen konstanthålles och jämförelsen göres utifrån variabeln kommunstorlek blir jämförelsen särskilt intressant. I små och medelstora kommuner är skillnaderna inte stora. 55–70 % av ledamöterna deltar som regel i överläggningarna. 15–35 % anger att det är ganska vanligt att de deltar, 0–15 % deltar endast sällan eller undantagsvis. I urvalets stora och mycket stora kommuner kan följande noteras: i borgerliga grupper deltar som regel 70–75 % och i socialdemokratiska grupper 35–40 %. Det framlagda materialet stöder bl a antagandet att skiktningen i fullmäktigegruppen accentueras i den grad gruppens storlek tilltar.

Tabell 53 Deltagande vid diskussioner i fullmäktigegrupperna (M, C, F, gemensamma grupper)

Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
KS-ledamöter	80,0 (20)	20,0 (5)	—	—	25
"Tunga ledam"	71,1 (32)	24,4 (11)	4,4 (2)	—	45
"Övriga ledam"	53,8 (35)	33,8 (22)	3,1 (2)	4,7 (3)	65
Totalt	64,5 (87)	28,1 (38)	3,0 (4)	2,2 (3)	135

Tabell 54 Deltagande vid diskussioner i fullmäktigegrupperna (M, C, F, gemensamma grupper)

Andel individer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
Små kommuner	55,3 (26)	34,0 (16)	6,4 (3)	4,3 (2)	47
Medelstora	71,8 (28)	25,6 (10)	—	2,6 (1)	39
Stora	75,9 (22)	24,1 (7)	—	—	29
Mycket stora	70,0 (14)	25,0 (5)	5,0 (1)	—	20

Tabell 55 Detaljeringsgraden vid behandlingen av kommunala frågor i olika sammanhang fördelat på kategori av fullmäktigeledamöter (M, C, F, gemensamma grupper)

Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori		Lokala partiorg	Fullmäktige gruppen	Kommunfullmäktige	N
KS-ledamöter	D	16,0 (4)	16,0 (4)	12,0 (3)	25
	P	12,0 (3)	4,0 (1)	16,0 (4)	
"Tunga ledam"	D	22,2 (10)	15,6 (7)	26,7 (12)	45
	P	2,2 (1)	4,4 (2)	4,4 (2)	
"Övriga ledam"	D	16,9 (11)	15,4 (10)	24,6 (16)	65
	P	4,6 (3)	7,7 (5)	20,0 (13)	
Totalt	D	18,5 (25)	15,6 (21)	23,0 (31)	135
	P	5,2 (7)	5,9 (8)	14,1 (19)	

D = För mycket detaljfrågor.

P = För mycket principfrågor.

Den bedömning de borgerliga gruppernas ledamöter gör beträffande detaljeringsgraden vid behandlingen av kommunala frågor i olika sammanhang är skarpare konturerad än de socialdemokratiska ledamöternas. En mycket kraftig majoritet anser visserligen detaljeringsgraden såsom lämplig. Av dem som uttalar sig (ca 30 %) anser mer än 2/3 att såväl den lokala partiorganisationen som fullmäktigegruppen sysslar för mycket med detaljfrågor på bekostnad av principfrågor. Mönstret är detsamma oavsett kommunstorlek.

Liksom socialdemokraternas gruppordförande intar de borgerligas en positiv inställning till suppleantinstitutionen. Som tidigare har anförts är dock antalet suppleanter väsentligt större i de borgerliga grupperna p g a det flitigt använda flerlistsystemet i kommunalvalen.

I ett jämförelsevis stort antal grupper i urvalets små, medelstora och även stora kommuner är suppleanterna icke närvarande vid gruppmötena. För de små, medelstora och stora kommunerna gäller dessutom att mindre än hälften av suppleanterna är närvarande i ganska många grupper.

Tabell 56 Detaljeringsgraden vid behandling av kommunala frågor i olika sammanhang i förhållande till kommunstorlek

Andel individer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek		Lokala partiorg	Fullmäktige gruppen	Kommunfullmäktige	N
Små kommuner	D	19,5 (9)	13,0 (6)	19,5 (9)	46
	P	4,3 (2)	8,7 (4)	8,7 (4)	
Medelstora	D	18,4 (7)	18,4 (7)	29,0 (11)	38
	P	7,7 (3)	5,3 (2)	21,0 (8)	
Stora	D	17,2 (5)	17,2 (5)	20,7 (6)	29
	P	3,5 (1)	3,5 (1)	17,2 (5)	
Mycket stora	D	20,0 (4)	15,0 (3)	25,0 (5)	20
	P	5,0 (1)	5,0 (1)	10,0 (2)	

D = För mycket detaljfrågor.

P = För mycket principfrågor.

Tabell 57 Suppleanternas närvaro vid fullmäktigegruppernas möten (M, C, F, gemensamma grupper)

Antal grupper

Kommunstorlek	Īnget intresse ^a	Under 50 %	Över 50 %	Alla suppl	N
Små kommuner	4	3	3	—	10
Medelstora	2	2	4	1	9
Stora	2	—	2	3	7
Mycket stora	—	2	2	1	5
Totalt	8	7	11	5	31

^a Eller fungerar enbart som ersättare vid förfall för ordinarie ledamot.

Sammanfattning

S-grupper

- I små kommuner lägre närvarofrekvens än i stora kommuner. Förhållandet gäller såväl ord led som suppleanter.
- Nämndledamöter tillika fullmäktige har väsentligt högre diskussionsbenägenhet än övriga. Främst dominerar ledamöter i "tunga nämnder". Tyssta sitter: övriga ledamöter, kvinnor, yngre ledamöter, suppleanter och landsbygdsledamöter.
- Upplevelsen av att såväl den lokala partiorganisationens diskussioner som fullmäktige-gruppens och fullmäktiges präglas av för mycket detaljfrågor markeras av ca 1/3 av ledamöterna.
- Suppleanternas närvaro är väsentligt lägre i små än i stora kommuner.

B-grupper

- Samma gäller som för S-grupper.
- I princip gäller samma som för S-grupper. Emellertid synes skiktningen i vissa avseenden vara mindre markerad än i S-grupper.
- Samma gäller som för S-grupper. Förhållandet markeras kraftigare.
- Samma gäller som för S-grupper.

2.2.2 Kommunala kärnfrågor

Budget – bostäder –KELP

I utredningens önskemål ingick bl a att få en överblick av hur fullmäktige-grupperna behandlar ett antal för den kommunala utvecklingen centrala frågor.

Tabell 58 Fullmäktigeledamöternas bedömning av hur fullmäktigegruppen behandlat kommunens budget, bostadsbyggnadsprogrammet och KELP
Andel ledamöter i procent i hela materialet (Absolut antal)

Kommunal fråga	Mycket detaljerat	Ganska detaljerat	Endast översiktligt	N
Kommunens budget	48,0 (100)	38,5 (80)	13,5 (28)	208
Bostadsb. programmet	31,3 (65)	45,2 (94)	23,5 (49)	208
KELP	30,9 (64)	47,3 (98)	21,8 (45)	207

Fullmäktigeledamöterna fick i intervjuerna svara på följande fråga:

– Hur detaljerat anser Ni att Ert partis fullmäktige-grupp under den senaste mandatperioden har behandlat följande frågor: kommunens budget, bostadsbyggnadsprogrammet och KELP (kommunalekonomisk långtidsplanering).

Kommunens budget sättes främst. Detta markeras mycket klart. Bostadsfrågan och KELP behandlas med ungefär lika stor intensitet inbördes, men distansen till budgeten framgår mycket tydligt.

Ett detaljstudium av hur de olika kommuntyperna förhåller sig till varandra ger följande resultat beträffande behandlingen av kommunens budget.

- Sambandet mellan kommunstorlek och en ingående budgetbehandling i fullmäktige-gruppen är starkt och entydigt; med ökande kommunstorlek ökar detaljeringsgraden i behandlingen.
- Sambandet mellan kommunens utvecklingssituation och en ingående budgetbehandling i fullmäktige-gruppen är klart markerat; de expanderande och minskande kommunerna behandlar budgeten mera detaljerat än de befolkningsmässigt stabila kommunerna.

Behandlingen av bostadsbyggnadsprogrammet avviker från det mönster som gäller för budgeten.

- Sambandet mellan kommunstorlek och en ingående behandling av bostadsbyggnadsprogrammet påvisas enligt följande: från små till stora kommuner fördubblas detaljeringsgraden och i stora och mycket stora kommuner ligger detaljeringsgraden på samma nivå som i små kommuner.
- Sambandet mellan kommunens utvecklingssituation och en ingående behandling av bostadsbyggnadsprogrammet påvisas enligt följande: den största detaljeringsgraden återfinnes i de expanderande kommunerna, den sjunker i de befolkningsmässigt stabila och är minst i de minskande.

En detaljgranskning av materialet beträffande KELP bekräftar att denna kommunala kärnfråga behandlas efter samma mönster i de olika kommuntyperna som bostadsbyggnadsprogrammet.

Tabell 59 Fullmäktigeledamöternas bedömning av vilka sektorer som behandlas för lite i fullmäktigegruppen
Antal markeringar redovisade i procent

I	Sysselsättnings- och lokaliseringssektorn	22,0
	Plansektorn	21,2
II	Miljöpolitiska sektorn	11,3
	Sociala sektorn	11,3
III	Skolsektorn	7,8
	Kultursektorn	7,8
	Servicesektorn övr	7,8
	Fritid och turism	6,5
IV	Vatten, avlopp, el och gas	4,3

Övriga sektorer

Endast 5,3 % av hela undersökningspopulationen fullmäktigeledamöter anger exempel på vissa sektorer, som behandlas för mycket vid gruppmötena. Dessa exempel är strödda över hela det kommunala fältet och föranleder ingen närmare kommentar. 42,3 % anser att avvägningen i behandlingen sektorer emellan är lämplig, medan däremot 52,4 % anger ett eller flera exempel på sektorer som behandlas för lite vid gruppmötena. Dessa (109) fördelas enligt följande: 1 sektor – 46,8 % (51), 2 sektorer – 31,2 % (34), 3–4 sektorer – 16,5 % (18) och flera än 4 sektorer – 5,5 % (6). I analysen grupperar sig de sektorer som anses bli diskuterade i för liten omfattning i fyra klart markerade skikt. Överst på listan står sysselsättnings- och lokaliseringssektorn jämte plansektorn, vilka sektorer på ett tydligt sätt markeras i angelägenhetsgrad (se tabell 59).

En närmare analys av hur bedömningarna faller ut med hänsyn till de olika kommuntyperna ger följande resultat:

- Kommunstorlekens betydelse bekräftas än en gång; med ökande storlek ökar frekvensen "behandlas för lite". Detta gäller samtliga sektorer. Särskilt framträder detta när det gäller plansektorn, sysselsättning och lokalisering, sociala sektorn och skolsektorn.
- Kommunens utvecklingssituation avspeglar sig synnerligen markant. Det är genomgående så att fullmäktigeledamöterna i de expanderande och de minskande kommunerna i mycket högre grad än i de oförändrade anger att ett antal sektorer diskuteras för lite. På några undantag när återfinnes markeringarna för kommuntypen "stabil" på plansektorn och sysselsättnings- och lokaliseringssektorn.

2.2.3 Särskilda talesmän för gruppen i fullmäktige

Erfarenhetsmässigt är det känt att grupppordföranden (därest denne inte sitter i presidiet) eller någon annan "tung" ledamot för gruppens talan i fullmäktige. Resultaten av en direkt fråga till grupppordförandena beträffande denna praxis bekräftar detta förhållande. Praxisen är dock mindre utvecklad i de små kommunerna än i de medelstora och större. Den är vanligare i socialdemokratiska grupper än i borgerliga.

Tabell 60 Deltagande vid diskussioner i kommunfullmäktige fördelat på kategori (soc dem)
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
KS-ledamöter	43,8 (7)	37,5 (6)	6,3 (1)	12,5 (2)	16
"Tunga ledamöter"	5,9 (1)	35,3 (6)	29,4 (5)	29,4 (5)	17
"Övriga ledamöter"	4,2 (1)	8,3 (2)	37,5 (9)	50,0 (12)	24
Totalt	15,8 (9)	24,6 (14)	26,3 (15)	33,3 (19)	57

2.2.4 *Diskussionens spridning i fullmäktige*

Det förhåller sig i huvudsak på samma sätt i fullmäktige som vid gruppmötena, vad avser ledamöternas direkta deltagande i diskussionerna. En viss del av kommunstyrelsens ledamöter jämte en viss del av övriga "tunga" ledamöter för huvudsakligen den debatt som förekommer (se tabell 60).

Förhållandena är likartade i såväl socialdemokratiska grupper som i borgerliga. En skillnad, som väcker intresse, föreligger dock vid en gruppjämförelse. De sk övriga ledamöterna synes vara väsentligt mera aktiva i de borgerliga fullmäktigegrupperna än i de socialdemokratiska. Ju större kommunen är desto större synes begränsningen av antalet som ytttrar sig i fullmäktige vara — relativt sett (se tabell 61–63).

Tabell 61 Deltagande vid diskussioner i kommunfullmäktige fördelat på kategori (M, C, F –ledamöter)
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
KS-ledamöter	32,0 (8)	24,0 (6)	44,0 (11)	— (0)	25
"Tunga ledamöter"	8,9 (4)	35,6 (16)	33,3 (15)	22,2 (10)	45
"Övriga ledamöter"	6,1 (4)	21,5 (14)	46,1 (30)	26,1 (17)	65
Totalt	11,9 (16)	26,7 (36)	41,5 (56)	20,0 (27)	135

Tabell 62 Deltagande vid diskussioner i kommunfullmäktige fördelat på kommunstorlek (soc dem)
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
Små kommuner	15,8 (3)	31,6 (6)	31,6 (6)	21,1 (4)	19
Medelstora	15,8 (3)	31,6 (6)	26,3 (5)	26,3 (5)	19
Stora	9,1 (1)	9,1 (1)	27,3 (3)	54,5 (6)	11
Mycket stora	25,0 (2)	12,5 (1)	12,5 (1)	50,0 (4)	8

Tabell 63 Deltagande vid diskussioner i kommunfullmäktige fördelat på kommunstorlek (M, C, F)

Andel individer i procent (Absolut antal)

Kommunstorlek	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
Små kommuner	6,4 (3)	34,0 (16)	38,3 (18)	21,3 (10)	47
Medelstora	20,5 (8)	15,4 (6)	46,2 (18)	18,0 (7)	39
Stora	13,8 (4)	31,0 (9)	44,8 (13)	10,3 (3)	29
Mycket stora	5,0 (1)	25,0 (5)	35,0 (7)	35,0 (7)	20

2.2.5 Informationsnivå

Svårigheterna att erhålla någon absolut uppfattning om hur effektivt arbetet i fullmäktigegrupperna bedrivs och hur välinformerade ledamöterna är i de olika sakfrågorna är uppenbara.

I undersökningen har gjorts ett försök att låta ledamöterna själva skatta informationsnivån.

Materialet beskriver i detta avseende inga större olikheter i partierna och de olika kommuntyperna. Möjligen synes en viss inverkan av storleksvariabeln kunna skönjas. Således kommer den tidigare påvisade skiktningen fram, även om den är mycket obetydlig. Den yttrar sig så att med ökad kommunstorlek följer dels ett ökat antal ledamöter med mycket låg informationsnivå och dels ett ökat antal ledamöter med mycket hög informationsnivå.

Det torde få betecknas som anmärkningsvärt att ca 30 % av ledamöterna bedömer att endast hälften av fullmäktigeledamöterna är välinformerade i de frågor de har att fatta beslut i.

Lika svårt som det är att mäta fullmäktigeledamöternas informationsnivå är det att söka fastställa orsakerna till att de är otillräckligt informerade. Det är rimligt tänka sig att informationsutbudet är för litet eller att tillgängligheten begränsas av ett antal såväl rationella som

Tabell 64 Uppskattning av andelen fullmäktigeledamöter som kommer välinformerade till kommunfullmäktige (Hela materialet)

Procentandel tillfrågade som bedömer sin fullmäktigegrupp i olika kommunstorlekar	Omkr 1/4 av gruppen är välinformerad	Omkr 1/2 av gruppen är välinformerad	Omkr 3/4 av gruppen är välinformerad	Så gott som hela gruppen är välinformerad	Samtliga tillfrågade
Små kommuner	6,3 (4)	23,4 (15)	43,8 (28)	26,6 (17)	64
Medelstora	15,6 (10)	18,8 (12)	45,3 (29)	20,3 (13)	64
Stora	10,0 (4)	20,0 (8)	40,0 (16)	30,0 (12)	40
Mycket stora	10,3 (3)	13,8 (4)	44,8 (13)	31,0 (9)	29
Totalt	10,7 (21)	19,8 (39)	43,7 (86)	25,9 (51)	197

irrationella faktorer, att ett antal barriärer hindrar informationen att tränga igenom. I tabell 65 redovisas resultaten av fullmäktigeledamöternas syn på sin arbetssituation. De har fått ta del av en rad påståenden angående sin arbetssituation. De har ombetts nyansera svaren så att dessa motsvarat deras egen uppfattning. Påståendena har i formuläret haft en annan inbördes ordning än i redovisningen, där de har ordnats i stigande skala med avseende på andelen som instämt "helt eller i stort sett".

Personmotsättningar, styrningen från det egna partiet eller den egna fullmäktigegruppen upplevs icke i någon större utsträckning. Däremot synes fullmäktigeledamöterna benägna påstå att utbudet av information för beslutsfattarna i betydande grad är otillräckligt. Tendensen blir starkare med ökande kommunstorlek. Den är starkare i unga än i gamla kommuner. Den kommer tydligare till uttryck i befolkningsmässigt expanderande och minskande enheter är i stabila. Folkpartiet är det mest "nöjda" partiet och moderata samlingspartiet det minst "nöjda".

Upplevelsen av för lite egna kunskaper gör sig starkt påmind bland ledamöterna i alla kommuntyper. Denna upplevelse uttalas starkast av fullmäktigeledamöterna i följande kommuntyper: mycket stora, stora och medelstora unga kommuner samt befolkningsmässigt minskande kommuner.

Tiden mellan informationstillfället och beslutstillfället bedömes av många vara alltför kort. Upplevelsen härav ökar med ökande kommunstorlek. I den minsta kommuntypen expanderande kommuner instämmer endast *en* ledamot i detta påstående. För övrigt synes tidsmarginalen mest pressad i expanderande och minskande kommuner. Kommuner med stor landareal bidrar mest till de höga värdena i denna mätning. Detta bör sannolikt sättas i samband med att det är just i dessa kommuner som fullmäktigegruppsmöten p g a de långa reseavstånden förlägges till samma dag som fullmäktige sammanträder. Cirka 28 % av totalpopulationen instämmer helt eller i stort sett i påståendet att tiden mellan information och beslut är otillräcklig. I en fallande skala ordnar sig partierna från M (39 %), S (28 %), C (23 %) till F (9,5 %). Den enskilde ledamotens tillgång till tid för att tränga in i frågorna är svårt att särskilja från det förhållandet att informationsutbudet sker för sent. Dock synes resultaten av de två måtten skilja sig från varandra. Upplevelsen av att man själv har för lite tid anges av 30–45 % av alla ledamöter oavsett kommuntyp. I de mycket stora kommunerna ökar procentandelen till över 50 %.

Över 40 % av de fullmäktigeledamöter vilka icke tillika tillhör kommunstyrelsen känner sig ofta överspelade av densamma. De förmedlade kringkommentarerna verifierar vad som redan erfarenhetsmässigt är bekant, nämligen att sedan kommunstyrelsen tagit ställning är de tunga ledamöterna bundna därav. Dessa driver sedan hårt sin uppfattning i gruppen. Det övertag i informationsnivå m m sådana ledamöter besitter upplevs i mycket hög grad i alla kommuntyper oavsett storlek och utvecklingsituation.

Tabell 65 Fullmäktigeledamöternas bedömning av sin arbetssituation
Andel ledamöter i procent (Absolut antal) Hela populationen

Påstående	Stämmer helt eller i stort sett	Stämmer delvis	Stämmer ej	N
Det är för mycket inslag av rena personmotsättningar, vilka påverkar besluten i fullmäktige-gruppen.	4,8 (10)	20,3 (42)	74,9 (155)	207
Som fullmäktigeledamot upplever man sig alltför styrd av sitt eget parti.	8,7 (18)	20,3 (42)	71,0 (147)	207
Som fullmäktigeledamot upplever man sig alltför styrd av sin egen fullmäktige-grupp.	12,6 (26)	21,3 (44)	66,1 (137)	207
Som fullmäktigeledamot får man otillräcklig beslutsin-formation.	14,5 (30)	39,6 (82)	45,9 (95)	207
Som fullmäktigeledamot har man för lite egna kunskaper för att kunna tillgodogöra sig beslutsunderlaget och informationen.	20,4 (42)	55,3 (114)	24,3 (50)	206
Det är otillräcklig tid mellan det att man får informationen och beslut skall fattas.	28,0 (58)	36,7 (76)	35,3 (73)	207
Man har för lite tid för att kunna sätta sig in i besluts- underlag och information.	40,4 (84)	42,8 (89)	16,8 (35)	208
Man upplever sig ofta som överspelad genom kommun- styrelsens agerande och överenskommelser.	43,4 (72)	33,1 (55)	23,5 (39)	166 ^a

^a Kommunstyrelseledamöter ingår ej.

2.2.6 Personlig arbetssituation för förtroendevalda

En många gånger bortglömd faktor är den personliga arbetssituation de aktiva förtroendevalda i kommunerna har att verka i. Därför har denna aspekt något berörts vid de intervjuer som genomförts med fullmäktige-gruppernas ordförande respektive kommunorganisationernas ordförande. Som utgångspunkt för frågekonstruktionen sattes den prioritering mellan olika aktiviteter som de förtroendevalda ständigt måste göra. I en sådan situation kan en sysselsättningskonflikt uppkomma, där den förtroende-valde tvingas att prioritera en aktivitet framför en annan – fastän han helst velat hinna med båda aktiviteterna.

För att få ett så brett register som möjligt på denna kartläggning bad vi intervjupersonerna att göra en allmän bedömning i sin egen kommun av de aktiva förtroendevaldas personliga arbetssituation. De fick försöka

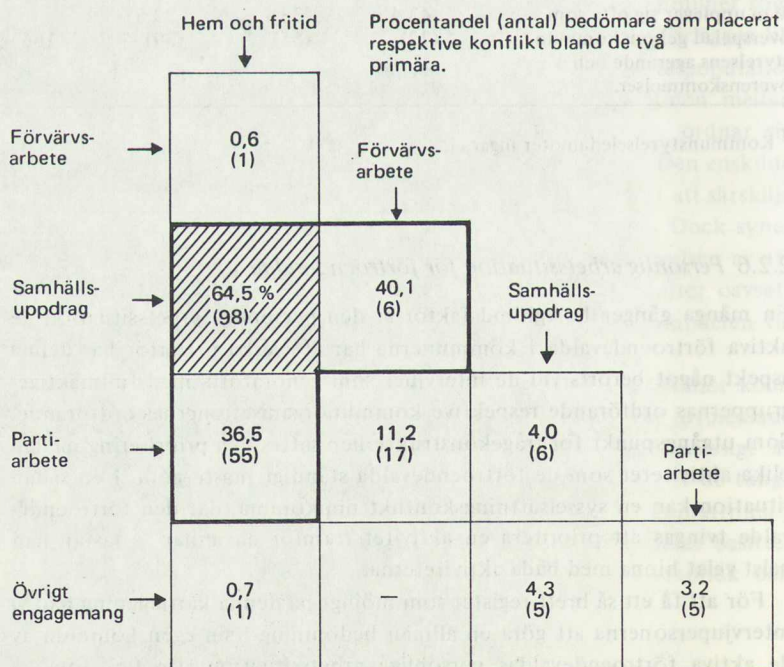
ange vilken typ av sysselsättningskonflikt (om överhuvud sådan fanns), som var ett genomgående drag.

Resultaten visar med önskvärd tydlighet den slitning som finns mellan önskemålen att få tillbringa mer av sin tid tillsammans med familjen eller i olika fritidsaktiviteter, och att fullgöra de kommunala förtroendeuppdragen, vilka oftast är förlagda till de förtroendevaldas fritid. Enligt de gjorda mätningarna uppskattar ca 2/3 av bedömarna denna sysselsättningskonflikt som primär. Ytterligare 1/3 ser sysselsättningskonflikten mellan partiarbetet och hem och fritid som en av de två viktigaste konflikterna.

En tredje central sysselsättningskonflikt framstår, nämligen mellan samhällsuppdragen och det egna förvärvsarbetet. Cirka 40 % har markerat denna konflikttyp, vilket förhållande har flera orsaker. De viktigaste är dels de problem som uppstår i samband med kommunala sammanträden på dagtid och därmed sammanhängande svårigheter att fullgöra förvärvsarbetet och dels de problem som finns för förtroendevalda med andra arbetstider än dagtid t ex skiftande arbetsplats, egna företagare, skiftarbetare och anställda inom servicesektorn.

Dessa tre konflikter svarar för ca 85 % av bedömarnas markeringar. Till denna bild kommer att enbart ca 7 % anger att inga sysselsättningskonflikter finns överhuvud i deras kommun för de aktiva förtroendevalda.

När det gäller den egna arbetssituationen visar det sig att fullmäktigegruppernas ordförande i högre grad betonar problemen att förena förtroendeuppdrag med hem och fritid än kommunorganisationernas ordförande, vilka i ungefär motsvarande grad betonar konflikten mellan partiarbetet och hem och fritid.

Figur 15 Sysselsättningskonflikter för de förtroendevalda enligt allmän bedömning. Procentandel (antal) bedömare som placerat respektive konflikt bland de två primära.

2.2.7 Önskemål beträffande kommunala åtgärder för att förbättra fullmäktigeledamöternas arbetssituation

Efter att ha besvarat intervjufrågorna gavs fullmäktigeledamöterna möjlighet att ge förslag till kommunala förändringar, som skulle kunna förbättra deras arbetssituation som förtroendevalda.

41 % (87) av ledamöterna hade inga förslag till förändringar och bland de förslagsställande dominerande delförslag till lösningar på informationsproblematiken.

15,8 % (33) av ledamöterna önskade en *kvantitativt utökad information* men även sådana inslag som *temakvällar i fullmäktige*. Vidare föreslogs att i högre utsträckning än som gäller för närvarande låta *kommunala tjänstemän fungera som föredragande vid partigruppernas sammanträden*.

Kvalitativt förbättrad information fördes fram som krav från 6,7 % (14) av ledamöterna, varibland ingick förslag om att *de beredande organen skulle företaga utredningar utifrån alternativutgångspunkter i högre utsträckning än för närvarande*.

Att den kommunala informationen skulle utgå *snabbare och tidigare* än för närvarande fördes fram av 10,5 % (22) av ledamöterna.

Ökade administrativa resurser för fullmäktigegrupperna fördes fram av 7,7 % (16) av ledamöterna. Det gällde *förslag om anställande av fullmäktigesekreterare* som skulle disponeras av partierna, *särskild tjänsteman på kommunkansliet* som skulle disponeras av partierna, *möjligheter för fullmäktigegrupperna att få disponera kommunens tekniska apparatur och lokaler i högre utsträckning än f n*.

6,2 % (13) ansåg att fullmäktigeverksamheten borde ges *förbättrade ekonomiska villkor* i form av *högre partistöd, högre ersättning för förlorad arbetsförtjänst*.

Några ledamöter (7) krävde *bättre insyn i beslutsprocessen, t ex genom representation av alla partier oavsett storlek i alla nämnder, att stora och viktiga frågor som budgeten skulle delas upp på ett sammanträde för föredragning och ett för beslut*.

Sammanträdenas tidmässiga förläggning var föremål för krav från 12 ledamöter. Dessa önskade *dagtidssammanträden, bättre samordning mellan sammanträdestid och normala arbetstider för förtroendevalda, anordnande av barntillsyn under sammanträdestid för de förtroendevaldas barn*.

2.2.8 Önskemål beträffande respektive partis åtgärder för att förbättra fullmäktigeledamöternas arbetssituation

Fullmäktigeledamöterna (209) fick även möjligheter att uttrycka önskemål som partiorganisationerna skulle kunna förverkliga för att förbättra de förtroendevaldas arbetssituation.

Andelen av ledamöterna som inte hade några förslag var aningen högre i detta fall 48,9 % (102) än som var fallet i förra avsnittet 41 %.

Liksom tidigare dominerade informationsproblematiken. Av ledamöter-
na underströk 18,2 % (38) behovet av *informationsutbyte mellan parti-
medlemmar och den politiska representationen*. De lösningar som anvisa-
des handlade om brett rekryterade kurser och konferenser med inslag av
såväl förtroendevalda som vanliga partimedlemmar.

I övrigt spreds kraven efter en vidsträckt skala, t ex:

- Bättre fördelning av de kommunala uppdragen (8)
- Bättre samordning mellan fullmäktigegruppsammanträden och kom-
munfullmäktige (7)
- Större informationsutbyte mellan fullmäktige och styrelser/nämnder
(7)
- Fler gruppsammanträden (7)
- Ökad administrativ service från partiorganisationen till de förtroende-
valda, t ex kommunal sekreterare, tillhandahållandet av lokalteter för
gruppmöten, bättre utnyttjande av de tekniska resurserna (6)
- Utarbetande av kommunala handlingsprogram (3)
- Frikoppla fullmäktigeledamöter från alltför mycket organisatoriskt
arbete i partiet (1)

2.2.9 Aktivitet i lokal partiverksamhet

Av fullmäktigeledamöterna har 97,5 % under 1972 besökt 2 eller flera
medlemsmöten.

Fullmäktigeledamöternas subjektivt skattade aktivitet i den lokala
partiverksamheten visar att knappt 1/3 betecknar sig som mycket aktiva,
drygt hälften som ganska aktiva och återstoden ganska eller mycket
passiva.

En ganska begränsad, men fullt märkbar effekt synes kommunstor-
leken ha på ledamöternas upplevelse av sin egen aktivitet. Med avseende
på fullmäktigeledamöternas aktivitet bildar de små kommunerna en
grupp, de medelstora en och de större kommunerna en grupp.

En skiktning, som tidigare påvisats vad avser de mycket stora kom-
munerna, framträder även här: i mycket stora kommuner bildas dels en
ganska stor grupp aktiva och dels en ganska stor grupp passiva jämfört

Tabell 66 Fullmäktigeledamöternas aktivitet i lokala partiverksamheten fördelat på
kategori (Hela materialet i procent)

Kategori	Mycket aktiv	Ganska aktiv	Ganska passiv	Mycket passiv	N
KS-ledamöter	26,8 (11)	63,4 (26)	4,8 (4)	—	41
"Tunga ledamöter"	25,8 (17)	57,6 (38)	16,7 (11)	—	66
"Övriga ledamöter"	31,3 (31)	48,5 (48)	19,2 (19)	1,0 (1)	99

Tabell 67 Fullmäktigeledamöternas aktivitet (subjektiv) i den lokala partiverksamheten fördelat på kommunstorlek (Hela materialet i procent)

Kommunstorlek	Mycket aktiv	Ganska aktiv	Ganska passiv	Mycket passiv	N
Små kommuner	19,7 (13)	62,1 (41)	18,2 (12)	—	66
Medelstora	26,1 (17)	55,4 (36)	16,9 (11)	1,5 (1)	65
Stora	38,6 (17)	50,0 (22)	11,4 (5)	—	44
Mycket stora	36,7 (11)	43,3 (13)	20,0 (6)	—	30
Totalt	28,3 (58)	54,6 (112)	16,6 (34)	0,5 (1)	205

Tabell 68 Fullmäktigeledamöternas aktivitet som talare vid partiarrangemang under 1972 fördelat på kategori (Hela materialet i procent)

Kategori	Fler än 5 tillfällen	Färre än 5 tillfällen	Ej medverkat	N
KS-ledamöter	15,4 (6)	51,3 (20)	33,3 (13)	39
”Tunga ledamöter”	6,2 (4)	44,6 (29)	49,2 (32)	65
”Övriga ledamöter”	5,0 (5)	22,0 (22)	73,0 (73)	100

med övriga kommuner. I den egna skattningen framträder en klar tendens att andelen ganska eller mycket passiva är störst bland ”övriga ledamöter” och minst bland kommunstyrelsens.

Vid val av ett annat och mera bestämt mått – medverkan som talare – erhålles mycket tydliga skillnader.

En jämförelse mellan de olika kategorierna ledamöterna utfaller till klar fördel för kommunstyrelseledamöterna, varefter kommer de övriga ”tunga ledamöterna”. Av kategorin ”övriga ledamöter” har endast 1/4

Tabell 69 Fullmäktigeledamöternas aktivitet som talare vid partiarrangemang, under 1972 fördelat på kommunstorlek (Hela materialet i procent)

Kommunstorlek	Fler än 5 tillfällen	Färre än 5 tillfällen	Ej medverkat	N
Små kommuner	4,3 (3)	19,9 (13)	75,8 (50)	66
Medelstora	6,1 (4)	35,4 (23)	58,5 (38)	65
Stora	6,8 (3)	50,0 (22)	43,2 (19)	44
Mycket stora	16,2 (5)	41,9 (13)	41,1 (13)	31
Totalt	7,3 (15)	29,6 (61)	63,1 (130)	206

tagits i anspråk som talare vid olika partiarrangemang. Kommunstorleken tycks ha en avgörande betydelse med avseende på ledamöternas aktivitet som talare. Av tabell 69 framgår att kommunerna grupperar sig som vi tidigare lagt märke till. Nu är det angeläget understryka att förekomsten av partiarrangemang också samvarierar med storleken på kommunen.

I en liten kommun förekommer således väsentligt färre sammankomster än i en stor kommun.

2.3 Förhållandet förtroendevalda – tjänstemän

2.3.1 Allmänt om de förtroendevaldas möjligheter att hävda sig bland experter och tjänstemän

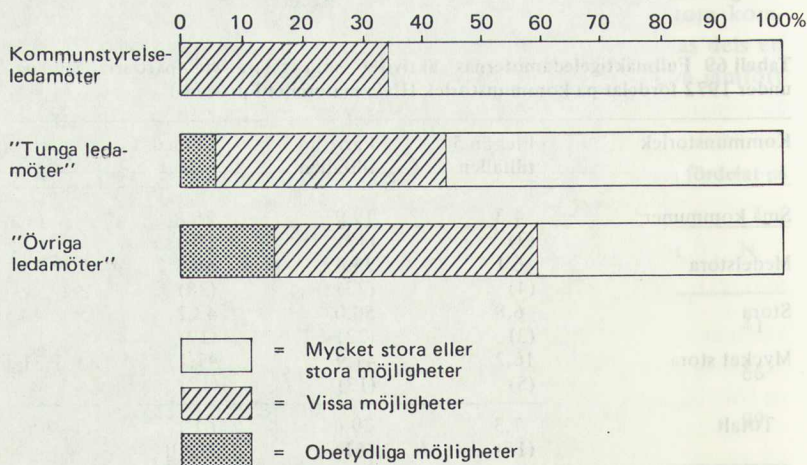
En av de klassiska frågorna i demokratidebatten rör förhållandet förtroendevalda–tjänstemän. För att utröna de förtroendevaldas egen bedömning av detta förhållande ställdes följande fråga:

– Det blir alltmer vanligt med kommunala tjänstemän och experter. Vilka möjligheter bedömer Ni att de förtroendevalda i Er kommun har att hävda sig som *lekmän* bland tjänstemän och experter i kommunala styrelser och nämnder?

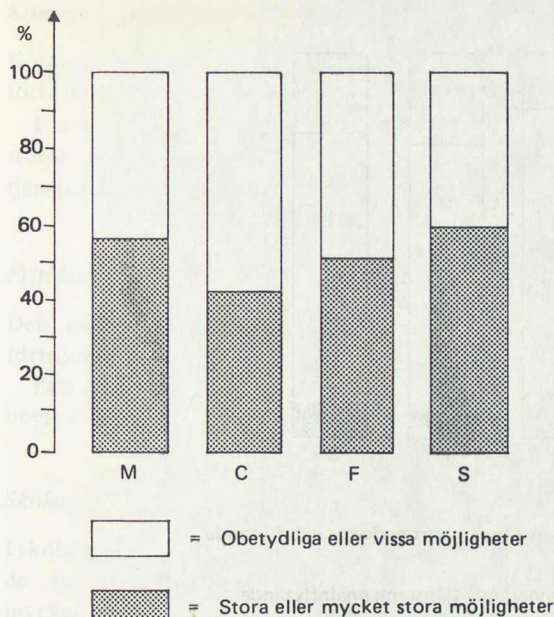
I figur 16 redovisas översiktligt resultaten av denna fråga.

Cirka 40 % av de "övriga ledamöterna" anser att möjligheterna att hävda sig är stora eller mycket stora, medan cirka 15 % anser att det endast föreligger obetydliga möjligheter. Motsvarande tal bland de "tunga ledamöterna" ökar till nära 60 % respektive minskar till cirka 5 %. De största möjligheterna för förtroendemännen att hävda sig anges av kommunstyrelseledamöterna.

Det föreligger i detta avseende skillnader mellan kommunstorlekarna. Skillnaderna är dock små och icke helt entydiga. I de små kommunerna anger 52,4 % att möjligheterna för de förtroendevalda att hävda sig är stora eller mycket stora. Motsvarande andel är för de medelstora

Figur 16 Möjligheter för de förtroendevalda i kommunerna att hävda sig som lekmän bland experter och tjänstemän.

Små kommuner:	52,4 %	anger stora eller mycket stora möjligheter att hävda sig
Medelstora:	47,0 %	"
Stora:	59,0 %	"
Mycket stora:	41,9 %	"

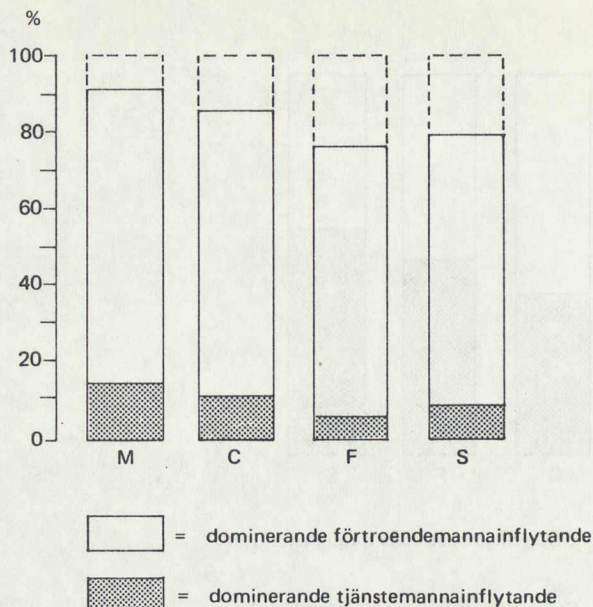
Figur 17 Möjligheter för de förtroendevalda att hävda sig bland experter och tjänstemän i kommunala styrelser och nämnder.

kommunerna 47 %, för de stora 59 % och för de mycket stora 42 %. I de expanderande och minskande enheterna synes det enligt de förtroendevalda vara större möjligheter för dem att hävda sig än i de befolkningsmässigt stabila enheterna. I figur 17 redovisas resultaten partivis.

Skillnaderna i bedömningen partierna emellan är små. Centerpartiets ledamöter anger i större utsträckning än andra endast vissa eller obetydliga möjligheter att hävda sig. Moderaterna och socialdemokraterna anger i större utsträckning än andra att möjligheterna är stora eller mycket stora.

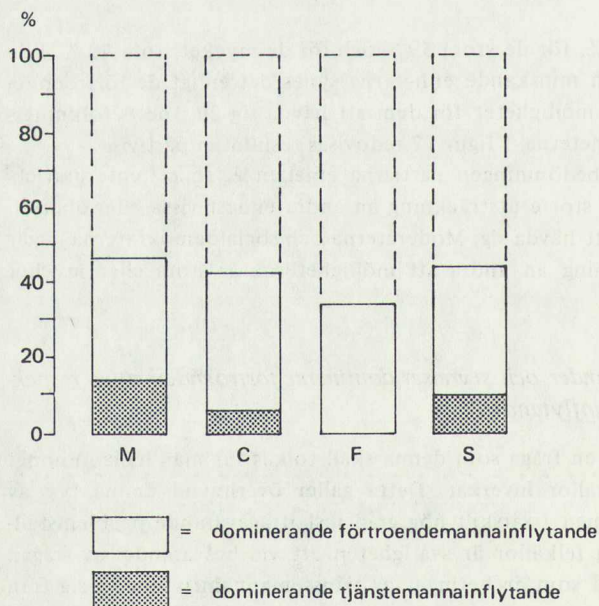
2.3.2 I vilka nämnder och styrelser dominerar förtroendemanna- respektive tjänstemannainflytandet?

När resultaten av en fråga som denna skall tolkas får man hålla i minnet att ett antal felkällor inverkar. Detta gäller överhuvud denna typ av undersökningar, men i särskilt hög grad just ifrågavarande problemställning. En av dessa felkällor är svårigheten att vid besvarandet av frågan hålla isär text vad som är betingat av tjänstemannainflytande i sig från vad som är betingat av specialreglering via lagar och förordningar. Med andra ord: förhållandet att utrymmet för kommunal självstyrelse är olika stort i olika slag av nämnder och styrelser torde i viss mån ha påverkat svaren på frågorna.

Små kommuner: 19,4% anger dominerande tjänstem. inflytande
 Medelstora: 0,0% "
 Stora: 7,3% "
 Mycket stora: 10,3% "

Figur 18 Inflytande i kommunstyrelsen.

Små kommuner: 6,5% anger dominerande tjänstemannainflytande
 Medelstora: 8,1% "
 Stora: 7,3% "
 Mycket stora: 3,4% "

Figur 19 Inflytande i fritidsnämnden.

Kommunstyrelsen

Kommunstyrelsen är den styrelse som anges ha det största inslaget av förtroendemannainflytande.

I denna styrelse synes de förtroendevalda i de små kommunerna i större utsträckning än i de övriga ange förekomst av ett dominerande tjänstemannainflytande.

Fritidsnämnden

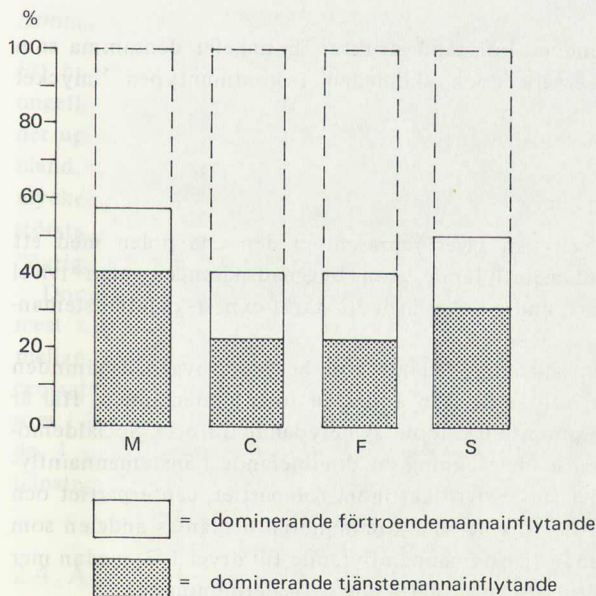
Den nämnd som näst efter kommunstyrelsen mest domineras av de förtroendevalda är fritidsnämnden.

Partiskillnaderna, liksom skillnaderna mellan olika kommuntyper, är obetydliga.

Skolstyrelsen

I skolstyrelsen avspeglas en helt annan inflytandefördelning. Jämfört med de två tidigare redovisade organen är förtroendemannainflytandet mycket starkt begränsat och tjänstemannainflytandet är högst avsevärt. Cirka 1/3 anger att skolstyrelsen domineras av tjänstemän.

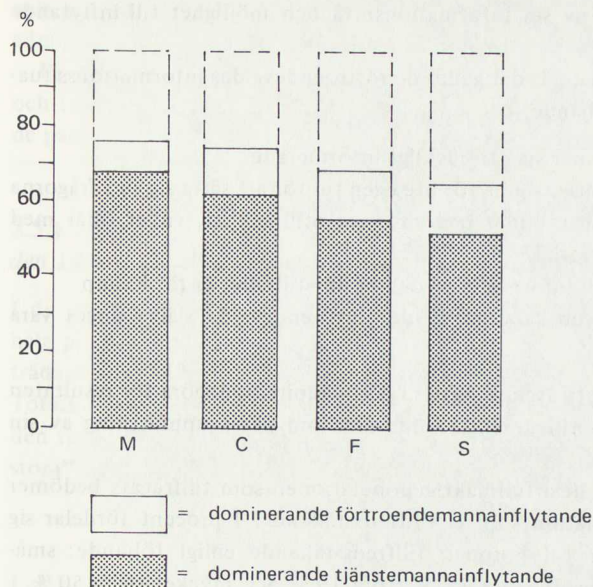
Tjänstemannainflytandet anges av 1/4 dominera i de små kommunerna och av hälften i de mycket stora kommunerna.

Små kommuner:	24,2%	anger dominerande tjänstemannainflytande
Medelstora:	29,0%	"
Stora:	31,7%	"
Mycket stora:	51,7%	"

Figur 20 Inflytande i skolstyrelsen.

Små kommuner:	33,9%	anger dominerande tjänstemannaiflytande
Medelstora:	75,8%	"
Stora:	58,5%	"
Mycket stora:	55,2%	"

Figur 22 Inflytande i byggnadsnämnden.

Sammanfattning

Ett huvudresultat av den frågeställning som belysts i avsnitt 2.3 är att ungefär hälften av de förtroendevalda i kommunala styrelser och nämnder upplever sig endast ha obetydliga eller vissa möjligheter att hävda sig bland experter och tjänstemän. Den andra hälften anser sig ha stora eller mycket stora möjligheter. Kommunstyrelseledamöterna anser sig ha de största möjligheterna, därefter följer de sk tunga ledamöterna och sist "övrige ledamöter".

Dominerande tjänstemannaiflytande anges av de förtroendevalda vara mest utbrett i byggnadsnämnden och minst i kommunstyrelsen. Däremellan ligger i storleksordning, näst efter byggnadsnämnden, sociala centralnämnden, skolstyrelsen och fritidsnämnden. Såväl i skolstyrelsen som i byggnadsnämnden synes en påtaglig storlekseffekt göra sig gällande. I mycket stora kommuner anges ett större mått av dominerande tjänstemannaiflytande än i små kommuner.

2.4 Allmänt om de förtroendevaldas arbetssituation

Tidigare har i denna framställning lämnats redogörelser över fullmäktige-gruppernas organisation, arbetssätt och aktivitet. Dessutom har en översikt givits av förekomsten av nämndgruppsammanträden, de förtroende-

valdas bedömning av sin informationsnivå och möjlighet till inflytande m m.

Det förtjänar, bl a när det gäller de förtroendevaldas informationssituation, framhållas följande:

- Att ca 30 % känner sig otillräckligt informerade
- Att 30–45 % anser sig ha för lite egen tid för att sätta sig in i frågorna
- Att informationsutbudet bedöms vara otillräckligt, vilket ökar med ökad kommunstorlek
- Att tiden mellan informations- och beslutstillfället är för knapp
- Att de egna kunskaperna av de förtroendevalda själva anges vara otillräckliga.

Det är lämpligt att avslutningsvis i detta kapitel redogöra för resultaten av en direkt fråga till de förtroendevalda om deras uppfattning av sin arbetssituation.

Ungefär 1/3 av hela fullmäktigepopulationen som tillfrågats bedömer sin egen arbetssituation som ej tillfredsställande. I procent fördelar sig dessa relativt sett till gruppen tillfredsställande enligt följande: småkommuner 20 %, medelstora 35 %, stora 19 % och mycket stora 50 %. I de befolkningsmässigt expanderande och minskande enheterna finns en större andel som bedömer arbetssituationen ej tillfredsställande än i stabila enheter. Det förefaller rimligt, utifrån vad som tidigare är känt från andra undersökningar, att sätta i viss mening graden av otillfredsställelse med arbetssituationen i samband med graden av föränderlighet i den dagliga problemstrukturen i kommunen. En kommun som ständigt växer eller ständigt går tillbaka befolkningsmässigt sett erbjuder ständigt nya problem, varom ytterst få kan säga sig vara välinformerade.

Om materialet analyseras per parti erhålles följande resultat: ej tillfredsställande arbetssituation Vpk 43 %, M 40 %, F 30 %, C 25 % och S 21 %. Det finns således fog för att också sätta graden av tillfredsställelse i samband med partistorleken. I ett större parti arbetar grupperna i såväl fullmäktige som i nämnder och styrelser med ett större mått av organisationsstyrka än i ett mindre parti, vilket kan inverka på upplevelsen av den enskilde ledamotens informationsnivå och tillfredsställelse.

2.5 Kommunalpolitik och partipolitik

Den kommunalpolitiska verksamhetens förankring bland kommunmedlemmarna är på ett väsentligt sätt avhängig de politiska partiorganisationernas förmåga att föra ut kommunal information samt att formulera olika politiska målsättningar för kommunen. Då dessa förutsättningar är uppfyllda tänkes kommunmedlemmarna ha goda förutsättningar att i de allmänna kommunala valen genom att rösta på något speciellt parti markera en kommunalpolitisk viljeyttring.

Eftersom de politiska partierna grundar sin verksamhet på skilda värdesystem är det naturligt att partiernas kommunala målformuleringar ges skilda inriktningar. Dessa målformuleringar återfinnes ofta i kommu-

nala handlingsprogram, vilka distribueras till kommunmedlemmarna vid allmänna val.

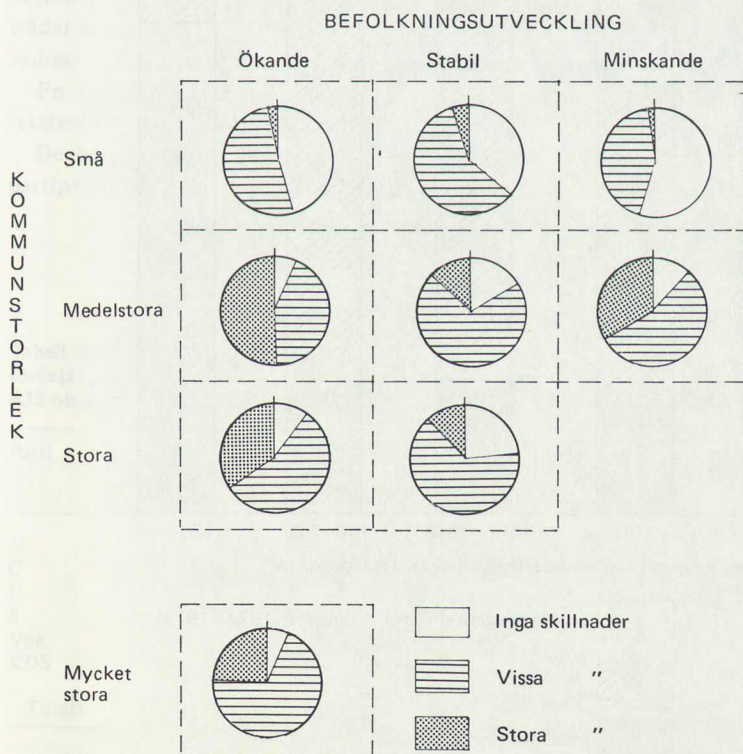
På grund av den kommunala verksamhetens många gånger praktiska och tekniska framtoning är det av stort intresse att samla information om de partipolitiska skillnaderna i realpolitiken under en mandatperiod.

2.5.1 Partipolitiska skillnader i primärkommunerna under mandatperioden 1971-1973

I de sexton primärkommuner, som denna undersökning omfattar, fick hela populationen av fullmäktigeledamöter och partiorganisatoriska företrädare bedöma den partipolitiska situationen i den egna kommunen. Totalt sett angav knappt 1/4 "inga skillnader", drygt 1/2 "vissa" samt den resterande knappa fjärdedelen av ledamöterna "stora" eller "mycket stora" partipolitiska skillnader. (Se figur 23.)

Totalt i de 16 kommunerna

Inga partipolitiska skillnader	22,0% (85)
Vissa " "	55,4% = 250
Stora " "	22,6 (98)

Figur 23 Partipolitiska skillnader i primärkommunerna. Hela primärkommunala populationen. Totalt: 433 observationer.

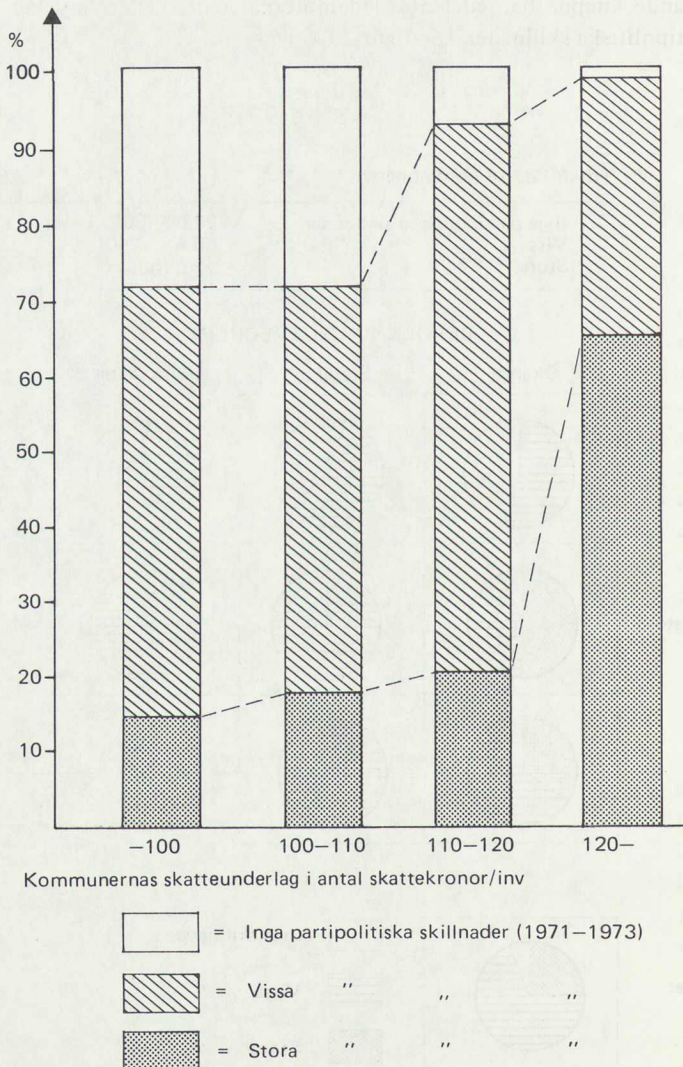

Då man, som i figuren, placerar in resultaten efter de olika "cellerna" i undersökningens design framträder de små kommunernas små partipolitiska skillnader. De expansiva större kommunerna uppvisar större partipolitiska skillnader än kommuner med stabil eller minskande befolkningsutveckling.

Den genomgående höga partipolitiska nivån i de större expanderande kommunerna rimmar väl med de resultat som kom fram inom det s k strukturprojektet.¹

¹ Harry Forsell:
Strukturomvandling och kommunala beslut.
Doktorsavh. Stencil.
Umeå 1972.

Kommuner med snabba befolkningsförändringar – expansiva eller minskande – utsätts i högre grad än kommuner med lugnare befolkningsutveckling för påfrestningar inom olika områden, "stress". Vid sådana

Figur 24 Partipolitiska skillnader och kommunernas skatteunderlag. Totalt 446 observationer.

stresstillstånd är kraven och förväntningarna från kommunmedlemmarna vida större än vad det kommunalpolitiska systemet klarar att omvandla till åtgärder för anpassning respektive motåtgärder för att bryta en negativ trend. Det är rimligt att sådana kommunala stresstillstånd tar sig uttryck i partipolitiska spänningar, vilket även återspeglas i föreliggande resultat.

Man finner även att de partipolitiska skillnaderna i hög grad samvarierar med kommunernas ekonomiska underlag. Med ökande skattekraft per invånare stiger de partipolitiska spänningarna. (Se figur 24.) Nu bör på en gång tilläggas att det politiska reformutrymmet inom det kommunala området obönhörligen beror på kommunens ekonomi, trots de statliga skatteutjämningsbidragen och andra statsbidrag. Därför indikerar låg skattekraft ett relativt litet reformutrymme och hög skattekraft ett relativt stort reformutrymme. Följaktligen talar mycket för att den partipolitiska realpolitiken kommer att innebära förhållandevis små skillnader i kommuner med låg skattekraft och stora skillnader i kommuner med hög skattekraft.

Varseblivningen av partipolitiska skillnader samvarierar i påfallande hög grad med den tid som politikerna bott i kommunerna. Våra resultat visar att ungefär dubbelt så stor upplevelse av partipolitiska skillnader anges av politiker som bott kortare tid än sex år i kommunen än av dem som alltid varit bosatta i kommunen.

En annan utvärdering av resultatet säger att ju längre tid man bott i en kommun desto mer komplicerade personliga relationer mellan partiföreträdarna uppstår. Den partipolitiska aspekten ges också en mer underordnad roll i förhållande till den personliga dimensionen.

En naturlig inriktning på studien av de partipolitiska skillnaderna är att relatera bedömningarna till intervjupersonernas partipolitiska preferenser.

De borgerliga partiföreträdarna upplever totalt sett betydligt mindre partipolitiska skillnader än de socialistiska.

Tabell 70 Bedömningar av den partipolitiska situationen i den egna kommunen, fördelat på partitillhörighet
433 observationer. Andel partiföreträdare i procent (Absolut antal)

Parti	Partipolitiska skillnader			
	Inga	Vissa	Stora	N
M	24,1 (21)	56,4 (49)	19,5 (17)	87
C	20,4 (20)	58,6 (57)	21,4 (21)	98
F	25,3 (23)	54,9 (50)	19,8 (18)	91
S	11,4 (11)	58,4 (56)	30,2 (29)	96
Vpk	16,7 (8)	58,3 (28)	25,0 (12)	48
KDS	15,4 (2)	76,9 (10)	7,7 (1)	13
Totalt	22,0 (85)	55,4 (250)	22,6 (98)	433

2.5.2 Inriktning på kommunal information

För att belysa den inriktning av den kommunala informationen, som de partipolitiska företrädarna i ledande ställning prioriterade, ställdes följande fråga:

- Vilken informationsinriktning upplever Ni som mest angelägen i Er kommun för Ert parti?

Ange högst tre alternativ i angelägenhetsgrad.

Resultatet blev en påtaglig prioritering av information om planfrågorna och sysselsättningsfrågorna. I figur 25 redovisas totalresultatet för olika informationsinriktningar, relaterade till en ärendestudie som genomförts för samtliga undersökta kommuner, för ärenden i kommunfullmäktige under år 1972.

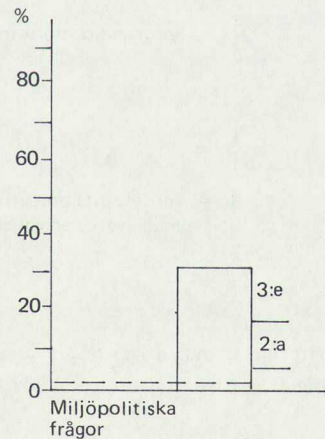
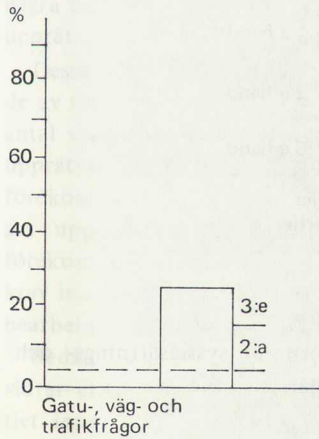
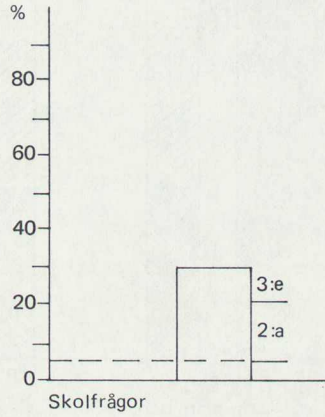
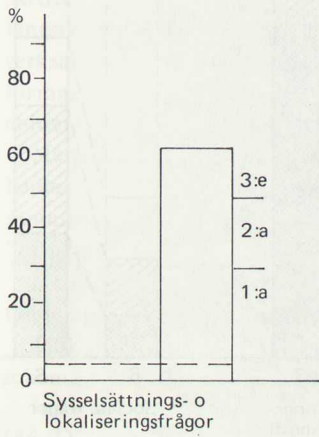
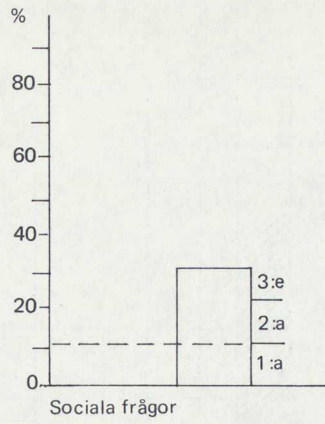
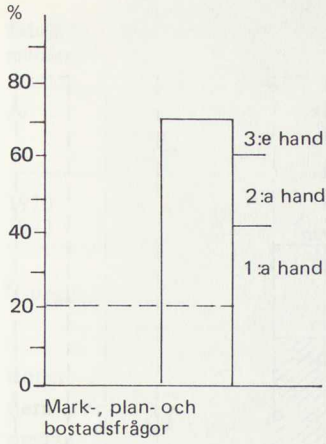
Planfrågorna utgjorde den största ärendegruppen i fullmäktige. De prioriterades i störst omfattning som centrala i den kommunala informationen. Däremot föreligger påfallande stora differenser emellan sysselsättningsfrågornas frekvens i fullmäktige, och betoningen för information till kommunmedlemmarna. Förklaringen till detta förhållande är dock skäligen enkel. Medan planfrågorna har sin motsvarighet i form av en stor mängd kompakt och svårförståelig information för kommunmedlemmarna och därför behöver "avteknologiseras" och föras ut till en allmän debatt i kommunen via partierna, handlar sysselsättningsproblematiken i betydligt större utsträckning om förhållanden utom den kommunala kompetensen. Lokaliseringspolitik är huvudsakligen en statlig uppgift, åtminstone i teorin. I det senare fallet, om sysselsättningsfrågorna, gäller därför mer manifesterandet av viljeyttringar och ett understrykande av kommunens vaksamhet och beredskap inför en illavarslande utveckling inom arbetsmarknaden i kommunen.

De strukturella skillnaderna med hänsyn till prioriteringarna av informationsinriktningar kan kortfattat beskrivas som:

- I kommuner med negativ befolkningsutveckling dominerar sysselsättnings- och lokaliseringsfrågorna helt som informationsinriktning. Något av samma förhållande gäller beträffande planfrågorna i de befolkningsexpansiva kommunerna.
- Informationsinriktningarnas fördelning förändras ej nämnvärt med kommunstorlek, däremot prioriteras sysselsättningsfrågorna och de miljöpolitiska frågorna i (sammanlagda) "unga" kommuner. Planfrågorna ges större utrymme i de (ej sammanlagda) "gamla" kommunerna. Detta förhållande sammanhänger naturligtvis intimt med kriterierna för indelningsreformen.

Partimässigt föreligger även betydande skillnader. Härvid kan noteras den påtagliga samstämmighet som föreligger inom olika politiska partigrupperingar och de stora skillnader i informationsprioritering som föreligger mellan partigrupperingarna. (Se figur 26.)

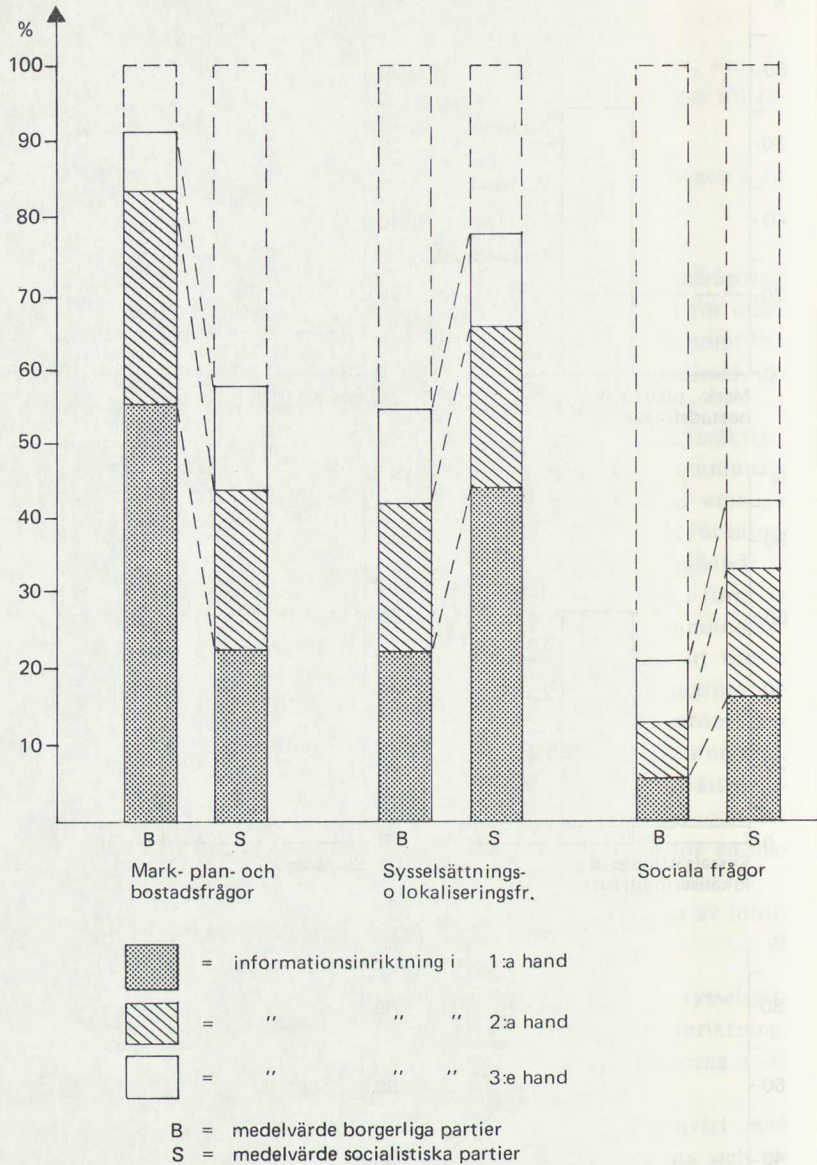
De borgerliga partierna prioriterar i hög grad planfrågorna som väsentligaste inriktning på den kommunala informationen, medan de socialis-

----- = Genomsnittlig ärendefördelning vid de undersökta kommunernas fullmäktigesammanträden under år 1972

Procenttalen anger andelen intervjupersoner.

Figur 25 Informationsinriktning efter angelägenhetsgrad för partierna i de undersökta kommunerna. Population: 161.

Figur 26 Informationsinriktning efter angelägenhetsgrad för parti-blocken.
 Population: Fullmäktige-gruppens ordf och kommunorg ordf
 Totalt 161 observationer.

tiska partierna i betydligt högre grad prioriterar sysselsättnings- och lokaliseringsfrågorna liksom de sociala frågorna.

2.5.3 Kommunala handlingsprogram

Förekomsten av kommunala handlingsprogram är mycket utbredd bland partierna, i synnerhet de "etablerade" partierna. Dock bör observeras att i begreppet "kommunala handlingsprogram" inrymmer varierande ambi-

Tabell 71 Förekomst av kommunala handlingsprogram i de 16 undersökta kommunerna

År	Parti						Totalt
	M	C	F	S	Vpk ^a	KDS ^a	
1970	11	12	14	13	8	4	62
1973	13	14	15	14	10	4	70

^aUppgift från en kommun saknas.

tionsnivåer; i vissa kommuner utgörs handlingsprogrammen av en eller flera stencilsidor, eller av någon hel- eller halvsida i en regional valtidning, medan i andra kommuner handlingsprogrammen utgörs av ambitiösa skrifter med intäckning av såväl de olika kommunala sektorerna som långsiktiga ideologiskt förankrade målformuleringar för den kommunala verksamheten. Rent generellt kan sägas att handlingsprogrammets utformning är mera påkostad i de större kommunerna. De är i dessa kommuner också mera ambitiöst utformade till sitt innehåll.

Merparten av de handlingsprogram som tillkom valåret 1973 i förhållande till valåret 1970 återfinns i de kommuner som var föremål för sammanläggning 1.1.1971 och som 1970 ej hade handlingsprogram i "centralortskommunen".

De kommuner där partierna saknar handlingsprogram är nästan uteslutande i storleksklassen små kommuner, dvs under 15 000 inv.

Tillkomsten av handlingsprogrammen följer ett i stort sett likformigt schema för samtliga partiorganisationer.

Initieringsskedets aktörer är kommunorganisationens medlemsmöte (56 %) och kommunorganisationens styrelse eller motsvarande (28 %). I några fall förekommer det att partigruppen i fullmäktige tar initiativ till upprättandet av ett kommunalt handlingsprogram.

Dessa aktörer tillsätter antingen en speciell arbetsgrupp för utarbetande av förslag till kommunalt handlingsprogram (80 %) eller uppdrar åt ett antal studiecirkel att framlägga förslag inom olika områden (7 %) eller upprättar själva ett utkast till handlingsprogram (5 %). I enstaka fall förekommer att en enskild person, i ledande kommunalpolitisk ställning, ges uppdraget att upprätta ett utkast till handlingsprogram. Ibland förekommer det att de olika nämndrepresentanterna utarbetar förslag till krav inom sina speciella sektorer, vilket material sedan sammanställs och bearbetas av en arbetsgrupp eller av kommunorganisationens styrelse.

Sedan programutkastet föreligger i färdigt skick efter dessa turer vidtar ett remissmoment. För främst socialdemokraterna och centerpartiet innebär detta moment i stor utsträckning ett remissförfarande till samtliga lokalavdelningar i kommunen. Dessa avger antingen genom styrelsemöte eller medlemsmöte yttrande över programutkastet. Totalt sett används ett sådant förfarande i 34 % av kommunorganisationerna som upprättat handlingsprogram. Inom folkpartiet och moderata samlingspartiet samt inom Vpk och KDS synes det däremot vara möjligt att i

större utsträckning genomföra ett skriftligt remissförfarande till samtliga partimedlemmar i kommunen, vilka sedan på olika sätt bereds yttra sig över förslaget. Totalt sett används detta förfarande i 31 % av kommunorganisationerna. I ytterligare en hel del kommunorganisationer (18 %) arrangeras enbart ett möte, varvid intresserade medlemmar ges en presentation av programförslaget. Dessa får då tillfälle att anlägga synpunkter på programmet. Denna typ av remiss används företrädesvis inom folkpartiet och moderata samlingspartiet. En mer sluten behandling av programförslaget sker i 15 % av kommunorganisationerna, varvid enbart förtroendevalda och kommunorganisationens styrelse deltar i diskussionen. Denna handläggning är partimässigt jämnt fördelad och uppträder företrädesvis i de små kommunerna.

Vad gäller själva det formella fastställandet av programförslaget i sin slutgiltiga form, återkommer en analog aktörstruktur som vid initierings-skedet.

Till sitt omfång har de kommunala handlingsprogrammen undergått en förändring mellan år 1970 och 1973 i den meningen att foldrarna och skrifterna allmänt ökat i volym. För 7 socialdemokratiska handlingsprogram för de båda åren avseende samma kommuner har den ytmässiga ökningen varit hela 145 %, och samma tendenser går igen för övriga partier. I vissa kommuner har programytan (i cm^2) utökats tiofald mellan valåren. Vad gäller innehållsmässiga förändringar kan noteras:

- Samtidigt som foldrarna och skrifterna blivit ytmässigt mer omfattande har textytans del av programmen allmänt sett ökat påtagligt. Den information som finns i programmen har med andra ord gjorts "tyngre", samtidigt har illustrationernas del av programmen skurits ned. Denna förändring innebär att handlingsprogrammen fått en mera kvalificerad informationsnivå i det senaste valet jämfört med det förra.
- Ovanstående slutsats underbyggs ytterligare av det faktum att en betydande del av programmens utökning åstadkommits genom rikspolitiskt och ideologiskt betingade avsnitt. Däremot har de lokala redogörelserna och de lokalpolitiska ståndpunkterna och kraven ej ökat sin andel på något påtagligt sätt, här finns emellertid vissa partimässiga variationer.

De kommunala handlingsprogrammets lokala krav kan indelas efter olika ämnesområden. Därvid blir det möjligt att dels studera den absoluta fördelningen av kraven och dels förändringarna mellan valåren.

Ett påfallande drag i de lokala kravens förändring mellan valtillfällena är framtoningen av sysselsättnings- och lokaliseringsfrågorna. I takt med expansionen inom industrisektorn ökar också miljöpolitiska och socialpolitiska problemställningar.

Självklart måste denna utveckling skärskådas mot den konjunkturpolitiska bakgrunden och med tanke på den rikspolitiska centreringsen i valrörelsedebatten på sysselsättningsfrågorna vid 1973 års val.

Tabell 72 De lokala kravens i kommunala handlingsprogrammen fördelning mellan olika ämnesområden, grundad på den förekommande absoluta frekvensen. Alla partier utom KDS

Medelvärde för partierna i procent

Ämnesområde	År		Differens
	1970	1973	
Mark-, plan- och bostadsfr.	16	12	- 4
Gator, vägar och trafikfr.	8	9	+ 1
Sysselsättn och lokaliseringsspol.	4	6	+ 2
Socialpolitiska frågor	20	23	+ 3
Skolfrågor	10	10	± 0
Kulturfrågor	7	7	± 0
Fritid och turism	13	10	- 3
Miljöpolitiska frågor	8	11	+ 3

2.5.4 Tilltron till partierna som kanal för medborgarinflytande

För att få ett mått på det förtroende hos kommuninvånarna som partierna upplever sig ha, tillfrågades fullmäktigegruppernas ordförande samt partiorganisationens ordförande:

- Om Ni tänker på partierna i Er kommun, tror Ni att kommuninvånarnas allmänna tilltro till partierna som kanal för medborgarinflytande har ökat, minskat eller förblivit oförändrad under den senaste 5-årsperioden?

Det visade sig att 43,5 % av populationen inte märkt någon förändring i tilltro, 25,8 % tyckte att tilltron hade ökat och 30,7 % att tilltron hade minskat under 5-årsperioden.

- I sammanlagda kommuner angavs i högre grad än för ej sammanlagda att tilltron till partierna hade minskat.
I ej sammanlagda kommuner angavs i högre grad än för sammanlagda att tilltron till partierna hade ökat.
- I expanderande kommuner upplevde 38 % av populationen en ökning i allmän tilltro, medan motsvarande siffror för befolkningsstabila och minskande kommuner var 23,2 % respektive 5,7 %.
- Ju mindre parti som bedömnarna tillhörde - i synnerhet småpartierna - desto mer pessimistisk bedömning anlades om tilltrons utveckling. (Här kan måhända det ständiga spelet mellan etablissemangen och de utanförstående vara den grundläggande faktorn.)
- Vad gäller förändringar i tilltron bedömdes stabiliteten som högst i de medelstora kommunerna och minst i de större kommunerna.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

150000 for the first year, 120000 for the second year, and 90000 for the third year. The total amount is 360000.

3 Partiverksamhet på regional nivå

3.1 Aktiviteten inom den regionala partiverksamheten

3.1.1 *Indelning*

Partiernas regionala indelning följer i regel landstingsgränserna. Några betydelsefulla undantag finns, främst kring storstadsområdena, men även t ex Kalmar, Västernorrlands och Älvsborgs län har undantag från denna regel.

Det finns föga anledning att i detta sammanhang i detalj redogöra för de regionala organisationernas inom partierna administrativa indelning.

Begreppen skiftar från parti till parti vad gäller den regionala partiorganisationen. Medan S, C, Vpk och KDS använder "partidistrikt" är motsvarande begrepp för M "förbund" och för F "valkretsförbund". I denna redovisning kommer genomgående samlingstermen "regional nivå" att användas synonymt med respektive partis organisatoriska begrepp.

3.1.2 *Material*

Detta avsnitt om partiverksamhet på regional nivå bygger helt på ett studium av verksamhetsberättelser från åren 1969–1972. Materialet har ej varit möjligt att insamla fullständigt. Tillgången på material har följande fördelning med avseende på hela riket: S 95 %, C och F 70 %, M 45 % samt Vpk och KDS 30 %.

Anledningen till ofullständigheterna är av varierande natur. I en hel del fall fanns ej överexemplar av tidigare års verksamhetsberättelser och i andra fall var regionala organisationer inte villiga att lämna ut sitt material.

Motiven för att välja denna typ av materialinsamling var väsentligen ekonomiskt betingade, men även tidsaspekten var av betydelse. Det var omöjligt med hänsyn till de övriga arbetsuppgifterna att hinna med en stor intervjuiserie på regional nivå, utan att väsentligt utvidga undersökningens tidsram.

De insamlade verksamhetsberättelserna är av skiftande karaktär och kvalitet. Kvantitativt växlar berättelserna från några maskinskrivna sidor till formliga böcker. På grund därav blir det interna bortfallet förhållandevis stort; i vissa verksamhetsberättelser finns alla sökta uppgifter, medan det i andra finns endast en del.

Bärigheten beträffande studierna av det ekonomiska utfallet för den regionala nivån blir därför skiftande, i den meningen att bärigheten får anses utomordentligt hög för socialdemokraternas del, medan den är lägre för övriga partier. För att inte bygga framställningen på alltför små populationer har därför de borgerliga partierna förts till en kategori liksom Vpk och KDS förts till kategorin "småpartier"; däremot redovisas de socialdemokratiska partidistrikten för sig.

Den tolkningsmässiga följderna av ovan angivna förhållanden blir att medan man för de socialdemokratiska partidistrikten del med fördel kan studera *såväl* absoluta värden som relativa förändringar gäller för de övriga partierna att man i första hand studerar de relativa förändringarna över tiden. Vid förekomst av mycket stora skillnader t ex mellan socialdemokratiska och borgerliga regionala partiorganisationer bör självklart detta förhållande kunna tas till intäkt för absoluta skillnader.

Observera att dessa reservationer avser de ekonomiska redogörelserna för de olika verksamhetsåren, däremot gäller de inte för redovisningen av övriga aspekter på partiernas regionala verksamhet. Med andra ord skiljer sig materialets kvalitet beroende på om det gäller frågor om verksamhet eller om ekonomi.

3.1.3 *Styrelsemöten*

Ett naturligt aktivitetscentrum på regional nivå är partiets styrelse och verkställande utskott. Dessutom finns andra utskott av och till av typen arbetsgrupper, delegationer etc. I detta sammanhang redovisas emellertid enbart styrelse och verkställande utskott eller arbetsutskott.

Aktivitetsmättet utgörs av antalet sammanträden per år under den undersökta perioden. Resultaten visar att valåret 1970 mot förmodan inte medförde någon påtaglig ökning av sammanträdesaktiviteten på regional nivå. De olika partierna är väl samlade kring ett medeltal på ett styrelsemöte per månad för styrelse eller arbetsutskott. (Se figur 30 sid 116). Ett påfallande drag är minskningen i sammanträdesaktivitet för "småpartier" efter valåret 1970, vilken faller helt på Vpk, vars sammanträdesaktivitet i de tre undersökta partidistrikten minskat med över hälften.

Eftersom partierna får anses ha ett visst tidsmässigt rum att disponera för sina organisatoriskt förtroendevalda bör resultaten antyda att något av en optimal aktivitetsnivå i detta avseende är uppnådd. Aktiviteten kunde inte ytterligare utökas under valåret; snarare är tendensen den motsatta, nämligen att det är svårare att upprätthålla sammanträdesfrekvensen under ett valår eftersom styrelseledamöterna har en mängd aktiviteter på olika nivåer att ta hänsyn till och försöka inplacera i ett tidsschema.

3.1.4 *Konferensverksamhet*

Vid bearbetningen av verksamhetsberättelserna gjordes följande tredelning av konferenssätten:

- Internationella och rikspolitiska frågor
- Landstings- och primärkommunalna frågor
- Partiorganisatoriska, fackliga samt övriga frågor

Konferenserna sorterades utifrån sin uppenbara hemvist i dessa kategorier. I de fall där tveksamhet kunde uppstå hänfördes materialet till den tredje kategorin. Vad beträffar definitionen av egen konferensverksamhet tillämpades följande principer:

- Konferensen är *förlagd till den egna regionen* samt *initierad av den regionala nivån inom partiet*.
- Vad som är konferenser och vad som är t ex vanliga mötesarrangemang bestämmes med hänsyn dels till vedertaget språkbruk och dels till konferensens allmänna karaktär. Allmänt sett kan vi med konferens avse en överläggning om olika frågor, där deltagarna rekryterats utifrån bestämda villkor. Konferenser brukar dessutom vanligtvis pågå under en längre sammanhängande tid än t ex vanliga medlemssammankomster inom partier.

Eftersom partierna brukar anlita studieförbunden för arrangemangen med konferenserna, vilka senare ofta tar större delen av kostnaderna, är ett viktigt villkor att konferensverksamheten *initierats* av partierna. Detta innebär även att konferenser med andra huvudmän som arbetar inom partiets ram av typen sidoorganisationer inte medräknats. Givetvis inte heller andra organisationers arrangemang även om partiet deltar med representanter vid arrangemangen, t ex fackliga arrangemang.

Partiernas årliga årskonferenser/kongresser på den regionala nivån är inte medräknade då dessa inte på något sätt skiljer partierna emellan. Dessa årskonferenser/kongresser är dessutom stadgemässigt tvingande för de regionala partinivåerna, varför dessa konferenser inte anger någon ambitionsnivå för konferensverksamheten.

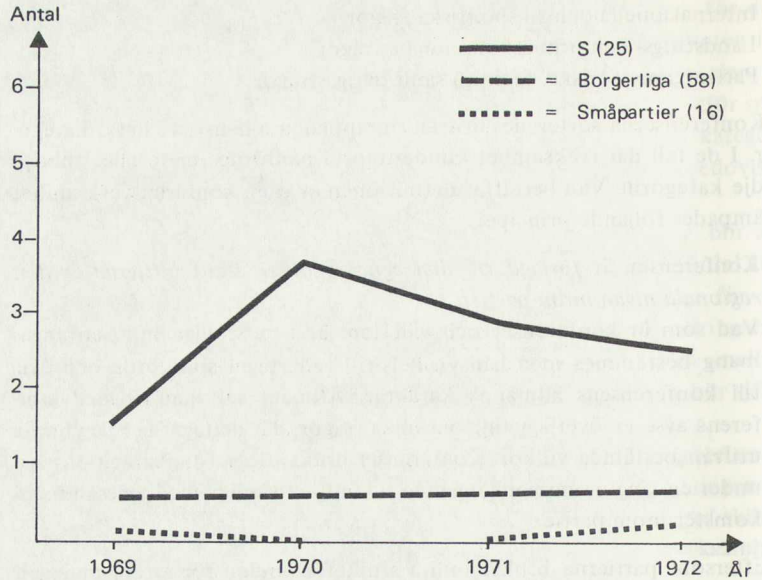
Internationella och rikspolitiska frågor som konferenstema

Det förefaller vara något av en total dominans för socialdemokraterna vad gäller arrangerandet av internationellt eller rikspolitiskt inriktade konferenser. Inbördes lika fördelar sig de borgerliga partierna på en allmänt mycket låg regional aktivitetsnivå i detta avseende, liksom småpartierna.

De socialdemokratiska partidistrikten synes överlag ha använt de internationella och rikspolitiska frågorna som aktivt valrörelseinslag, då en tredubbling genomsnittligt sett skedde av denna verksamhet mellan år 1969 och 1970. Under de efterföljande mellanvalsåren sjunker antalet av denna typ av konferenser. (Se figur 27.)

Observeras bör att den interna arbetsfördelningens struktur inverkar påtagligt i dessa avseenden. Om riksorganisationen sköter i huvudsak all rikspolitisk och internationell konferensverksamhet, till vilka arrangemang de regionala organisationerna sedan kan sända representanter, avtar denna aktivitetsform regionalt. Mot detta kan anföras den ökade bredd

Figur 27 Medelantal konferenser arrangerade av regionala partiorganisationer betr internationella och rikspolitiska frågor.

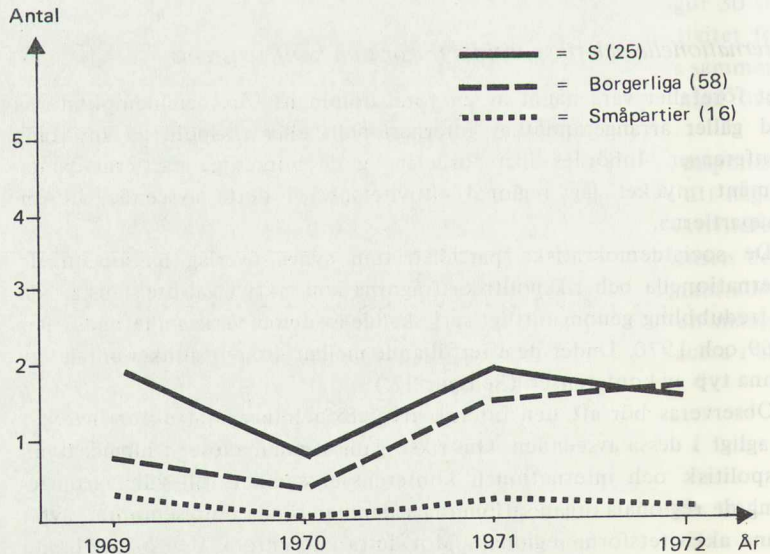
vad gäller deltagarvolym och rekrytering som regionalt arrangerade konferenser erbjuder.

Landstings- och primärkommunala frågor som konferenstema

Konferensaktiviteter beträffande den kommunala sektorn föredrar en mot föregående konferenstema helt avvikande struktur fördelnings- och utvecklingsmässigt.

Bilden är generellt sett en viss aktivitetsnivå år 1969 som valåret 1970 kraftigt minskar, för att åter öka till minst sin tidigare nivå år 1971, varefter förändringarna är mer måttliga. (Se figur 28.)

Figur 28 Medelantal konferenser arrangerade av regionala partiorganisationer betr landstings- och kommunalpolitiska frågor.

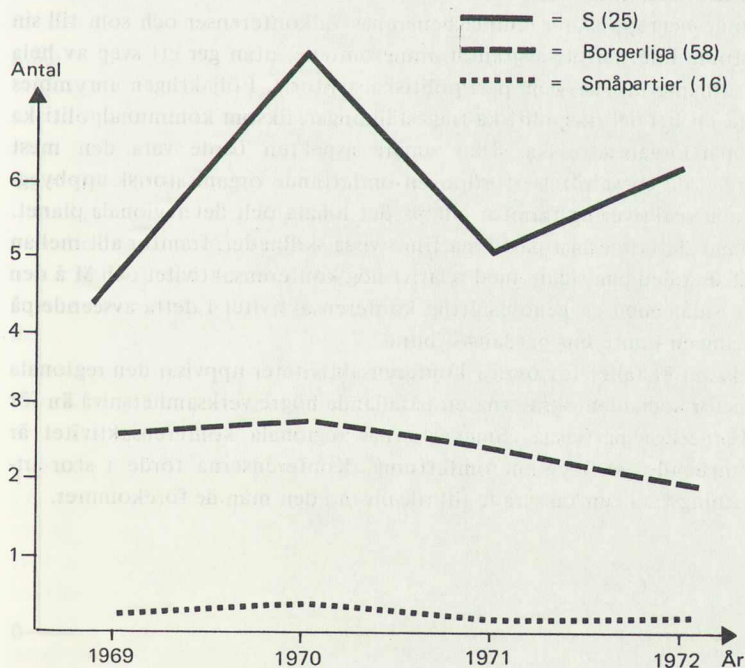

Utvecklingen är intresseväckande av två skäl: 1) att konferensfrekvensen i medeltal kraftigt minskade valåret 1970, då samtliga val till riksdag och kommuner infördes, samtidigt som ett mycket stort antal indelningsförändringar genomfördes årsskiftet 70/71, 2) att konferensfrekvensen kraftigt ökar under det första mellanvalsåret, vilket torde avspegla en utbildningsaktivitet med inriktning på nyvalda förtroendemän i kommunala beslutande organ.

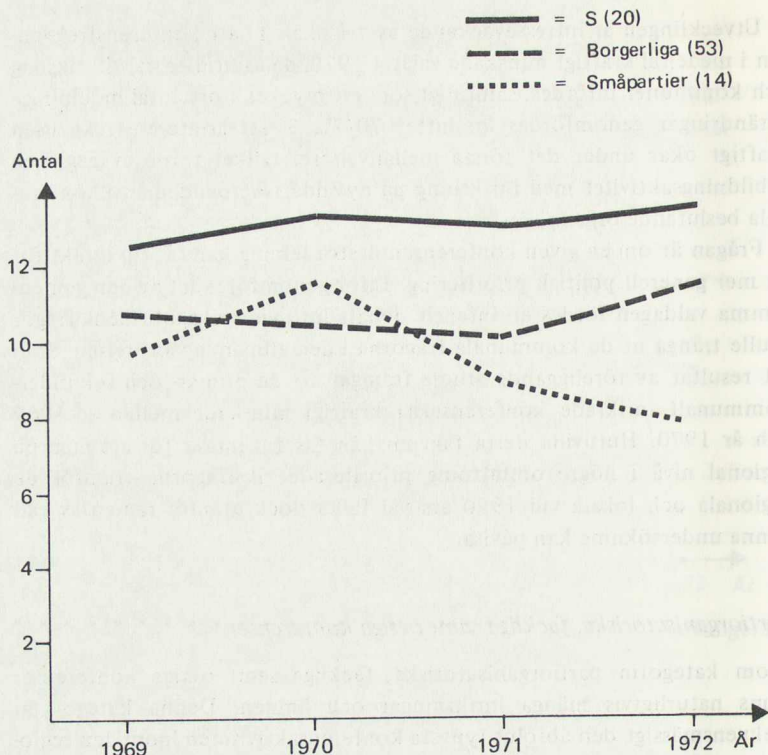
Frågan är om en given konferenssämnesfördelning kan tas till intäkt för en mer generell politisk prioritering. Inför genomförandet av den gemensamma valdagen fördes en intensiv debatt huruvida rikspolitikens frågor skulle tränga ut de kommunala frågorna i den allmänna valrörelsen. Som ett resultat av föreliggande studie framgår att de primär- och sekundärkommunalt inriktade konferenserna kraftigt minskade mellan år 1969 och år 1970. Huruvida detta faktum kan tas till intäkt för att man på regional nivå i högre omfattning prioriterade riksfrågorna framför de regionala och lokala vid 1970 års val faller dock utanför ramen av vad denna undersökning kan påvisa.

Partiorganisatoriska, fackliga samt övriga konferenser

Inom kategorin partiorganisatoriska, fackliga samt övriga konferenser ryms naturligtvis många inriktningar och ämnen. Denna kategori är frekvensmässigt den absolut tyngsta konferensaktiviteten inom den regionala nivån. Den är dessutom den konferenstyp som mest utpräglat tillgrips inför allmänna val, härav de stora skillnaderna mellan aktiviteter under valår och mellanvalsår.

Figur 29 Medelantal konferenser arrangerade av regionala partiorganisationer betr partiorganisatoriska, fackliga samt övriga frågor.

Figur 30 Medelantal styrelsesammanträden på regional nivå. Summerat för styrelse och arbetsutskott.

Under valår tillkommer den typ av konferenser som med ett sammanfattande begrepp skulle kunna benämnas valkonferenser och som till sin inriktning inte har ett avgränsat ämnesområde, utan ger ett svep av hela den allmänpolitiska och partipolitiska sektorn. Följaktligen inrymmer härvid en hel del rikspolitiska frågeställningar, liksom kommunalpolitiska och partiorganisatoriska. Den senare aspekten torde vara den mest centrala, då en valrörelse fordrar en omfattande organisatorisk uppbyggnad och reaktivering framför allt på det lokala och det regionala planet.

Bland de borgerliga partierna finns vissa skillnader, framför allt mellan C och F å den ena sidan, med relativt hög konferensaktivitet och M å den andra sidan med en genomsnittlig konferensaktivitet i detta avseende på omkring en konferens per länsförbund.

Liksom är fallet för övriga konferensaktiviteter uppvisar den regionala nivån för socialdemokraterna en påfallande högre verksamhetsnivå än för de borgerliga partierna. Småpartiernas regionala konferensaktivitet är genomgående av blygsam omfattning. Konferenserna torde i stor utsträckning vara centraliserade till riksnivån i den mån de förekommer.

3.2 Partiernas ekonomiska och personella resurser

3.2.1 Administrativa resurser

När det offentliga partistödet infördes förväntades en snabb utbyggnad av ombudsmannakåren på olika partinivåer. Den genomförda materialbearbetningen ger vid handen att någon sådan tendens inte förekommer på regional nivå.¹ Det finns för socialdemokraternas vidkommande en svag uppgång i ombudsmannakåren mellan år 1969 och valåret 1970. Denna uppgång avtar året därefter, varför den snarast torde kunna betraktas som ett normalt inslag i partiverksamheten; en viss personell förstärkning av ombudsmannakåren under valåret, som därefter upphör. Samma tendens gäller för den regionala nivån inom centerpartiet.

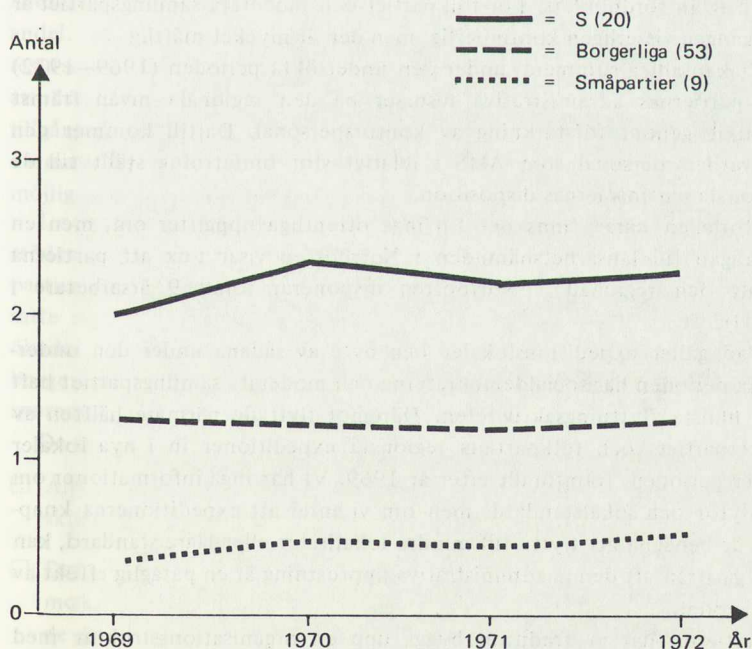
För folkpartiets och moderata samlingspartiets vidkommande kan noteras en viss minskning av ombudsmannakåren, som gäller från 1969 och i stort sett perioden igenom.

För småpartiernas vidkommande kan uppmärksammas att det är något vanligare att den regionala nivån disponerar en ombudsman inom Vpk än inom KDS.

Tendensen är att medan socialdemokraterna i medeltal har två ombudsmän på sina expeditioner, har de borgerliga partierna en ombudsman. Observera härvid att eventuella ombudsmän anställda genom t ex ungdomsförbund inte är medräknade i det angivna antalet.

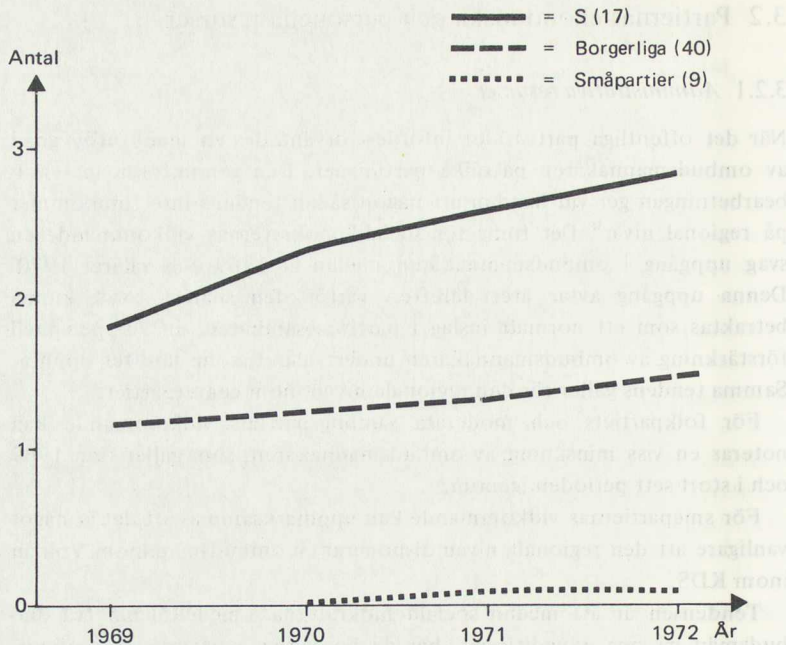
Om antalet ombudsmän inte nämnvärt förändrats under den undersökta perioden så har den övriga kontorspersonalens antal kraftigt vuxit, för socialdemokraternas del med i genomsnitt en anställd per expedition.

¹ Jfr däremot utvecklingen på lokal nivå s 44-45.

Figur 31 Medelantal ombudsmän på regional nivå.

Figur 32 Medelantal kontorspersonal på regional nivå.

Tendensen slår igenom för alla tre partigrupperingarna och synes vinna insteg även hos småpartierna, även om det för närvarande är i obetydlig omfattning.

Bland de borgerliga partierna uppvisar centerpartiets regionala nivå den kraftigaste tillväxten av administrativ personal under perioden. Antalet har mer än fördubblats. För folkpartiet och moderata samlingspartiet är uppgången visserligen kontinuerlig, men den är mycket måttlig.

Vi kan alltså summera: under den undersökta perioden (1969–1972) har partiernas administrativa resurser på den regionala nivån främst tillväxist genom förstärkning av kontorspersonal. Därtill kommer den arkivarbetarpersonal som AMS i relativt stor omfattning ställt till de regionala partinivåernas disposition.

Storleken härav finns det för närvarande inga offentliga uppgifter om, men en förfrågan till länsarbetsnämnden i Norrbotten visar tex att partierna lokalt och regionalt i Norrbotten disponerar totalt 9 årsarbetare i arkivtjänst.

Vad gäller expeditiionslokaler och byte av sådana under den undersökta perioden har socialdemokraterna och moderata samlingspartiet haft den minsta flyttningsaktiviteten. Däremot flyttade närmare hälften av centerpartiets och folkpartiets regionala expeditioner in i nya lokaler under perioden, framförallt efter år 1969. Vi har inga informationer om lokalytor och lokalstandard, men om vi antar att expeditionerna knappast är benägna att flytta till mindre lokaliteter eller lägre standard, kan vi utgå ifrån att denna administrativa upprustning är en påtaglig effekt av partistödet.

Partierna har av tradition byggt upp en organisationsstruktur med

starka regionala enheter från administrativ synpunkt. Detta gäller samtliga partier, även ett sådant nytillskott som KDS. Följaktligen är det inte förvånande att partierna *inte* i första hand satsar på en utbyggnad av den regionala ombudsmannakåren utan dels *bygger ut den regionala administrativa personalkåren* och dels *bygger ut den lokala ombudsmannakåren*.

Man kan även iaktta hur respektive partiers riksorganisation gör försök till regionala inbrytningar genom att i "svaga" regioner bygga ut en stark administrativ apparat, på riksorganisationens bekostnad. På lång sikt tänkes denna inbrytning bli självbärande genom mandatvinster lokalt och regionalt. Ett känt sådant exempel på regional satsning är centerpartiets inbrytning i Göteborgsregionen, vilket torde vara en delförklaring till partiets goda resultat i denna region vid 1973 års val.

För småpartiernas vidkommande är det i många fall nödvändigt att bedriva inter-regionalt samarbete för att kunna tillgodose behovet av dels en expedition och dels särskild personal som på hel- eller deltid administrerar partiets ärenden. Detta förhållande bekräftas i denna undersökning.

3.2.2 Likviditet

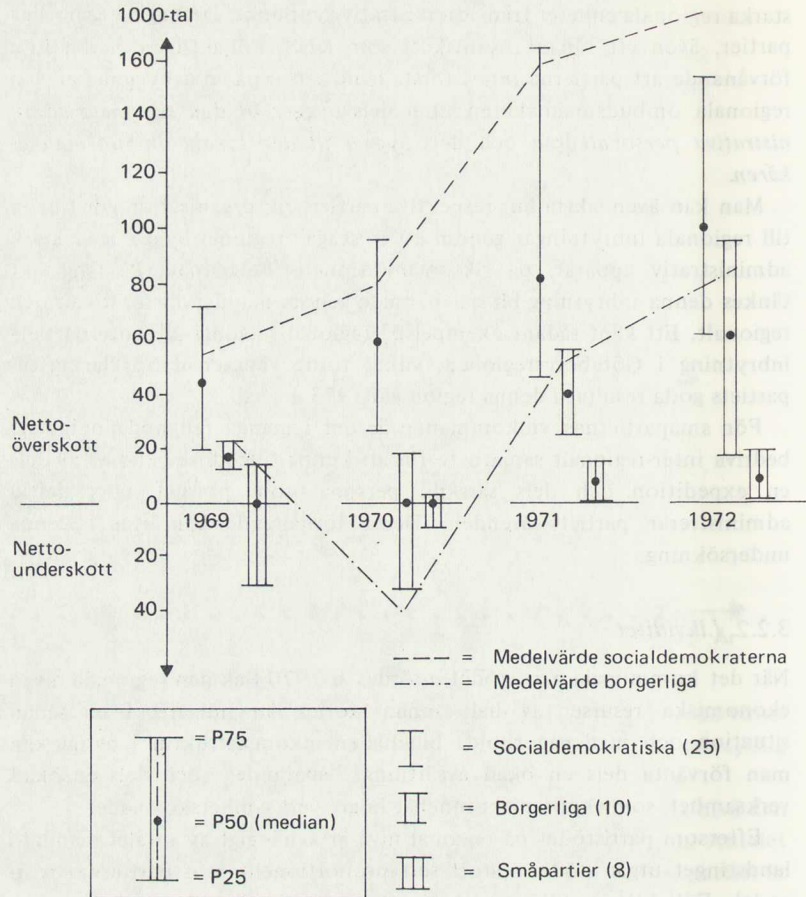
När det kommunala partistödet infördes år 1970 fick den regionala nivån ekonomiska resurser av helt annan storlek än tidigare. I en sådan situation och med någorlunda bibehållen inkomststruktur i övrigt kan man förvänta dels en ökad avsättning, "sparande", och dels en ökad verksamhet, som ekonomiskt innebär högre verksamhetskostnader.

Eftersom partistödet på regional nivå är avhängigt av antalet mandat i landstinget utgår stödet i stort sett proportionellt mot partiernas röstandel. Följaktligen tillförs de största partierna de största ekonomiska resurserna enligt denna princip. Det är därför ytterst intressant att ta del av den faktiska utvecklingen av de regionala partiorganisationernas tillgångar under perioden. Vi är av grannlagenhetsskäl förhindrade att närmare redovisa inkomststrukturen på regional nivå, varför vi ej har möjlighet att mäta förändringar i inkomststruktur.

I och med att partistödet infördes under ett valår kom merparten av stödet att sättas in i valrörelsen. I synnerhet gäller detta för de borgerliga partiernas vidkommande, vilka i betydande utsträckning därutöver skuldsatte sig för att klara finansieringen. Under de följande mellanvalsåren ökade "sparandet" kraftigt såväl för socialdemokraterna som för de borgerliga partiernas vidkommande. I en del fall användes de på så sätt sparade medlen till att täcka valrörelseunderskotten. (Se figur 33.)

De tendenser som kan utläsas är främst följande:

- Allt större ekonomiska resurser hopas på regional nivå över tiden, och skillnaderna växer mellan respektive partier.
- Det föreligger betydande resursmässiga skillnader mellan socialdemokraterna och övriga partier. Inte minst manifesteras detta förhållande i socialdemokraternas "nettosparande" under ett valår, samtidigt

Figur 33 Likviditetsutveckling för partiorganisationer på regional nivå.

som de övriga partierna satsade allt och ibland mer än de resurser som fanns tillgängliga.

Om man så önskar kan man relatera avsättning till fonder och/eller täckande av kapitalunderskott till det erhållna landstingskommunala partistödet. Härvid ser man hur kraftigt "sparande" de borgerliga partierna (främst M) genomförde under år 1971, vilket även har en viss motsvarighet hos övriga partier. För småpartiernas vidkommande noteras ett medianvärde på "sparandet" av storleksordningen 100 % av partistödet. Uppmärksammas bör att medianvärdet år 1970 var 0 % i "sparande" av partistödet för samtliga partier.

För de borgerliga partierna har vissa kända förändringar i inkomststrukturen ägt rum, främst är det folkpartiet som offentligt avsagt sig ekonomiskt stöd från näringslivet från och med år 1971. Av tidigare undersökningar har även framkommit hur inkomsterna från företag och organisationer minskat.¹

¹ SOU 1972:52 s 63.

3.2.3 Verksamhetskostnader

På basis av tillgängligt material har genomförts en omsorgsfull beräkning av den sannolika nettokostnaden för de olika verksamhetsåren. Därvid har försök gjorts att rensa bort kostnadsfaktorer dels av typen transferringar till andra partinivåer av medlemsavgifter och dels av sådana kostnader som ådragits "vid inkomsts förvärvande", t ex inköp av vinster till ett lotteri. Naturligtvis har ej rena bokföringsmässiga poster av karaktären "behållning" medtagits.

Resultatet visar en mycket betydande kostnadsutveckling. Främst gäller detta mellan år 1969 och valåret 1970. Allmänt sett torde en fördubbling av verksamhetskostnaderna vara en hållbar beskrivning av utvecklingen. Efter valåret ägde en viss avmattning naturligtvis rum, men fortfarande låg verksamhetskostnaderna år 1971 en halv gång högre än 1969 allmänt sett. Efter år 1971 steg nettokostnaderna åter, även om det i regel var en bra bit kvar till valårets siffror.

Den resursfördelning mellan partierna som tidigare iakttagits återspeglas mycket klart. Den socialdemokratiska dominansen är påfallande och småpartierna ligger ett gott stycke under de borgerliga partiernas kostnadsnivåer. En annan iakttagelse är den skillnad i verksamhetskostnader som uppstod efter år 1969, då de regionala partiorganisationerna låg ganska väl samlade, till år 1972, då avståndet var mycket långt partierna emellan mätt i ekonomiska termer.

Dessa förstärkta ekonomiska resursskillnader återspeglar sannolikt en effekt av partistödet och dess proportionella konstruktion.

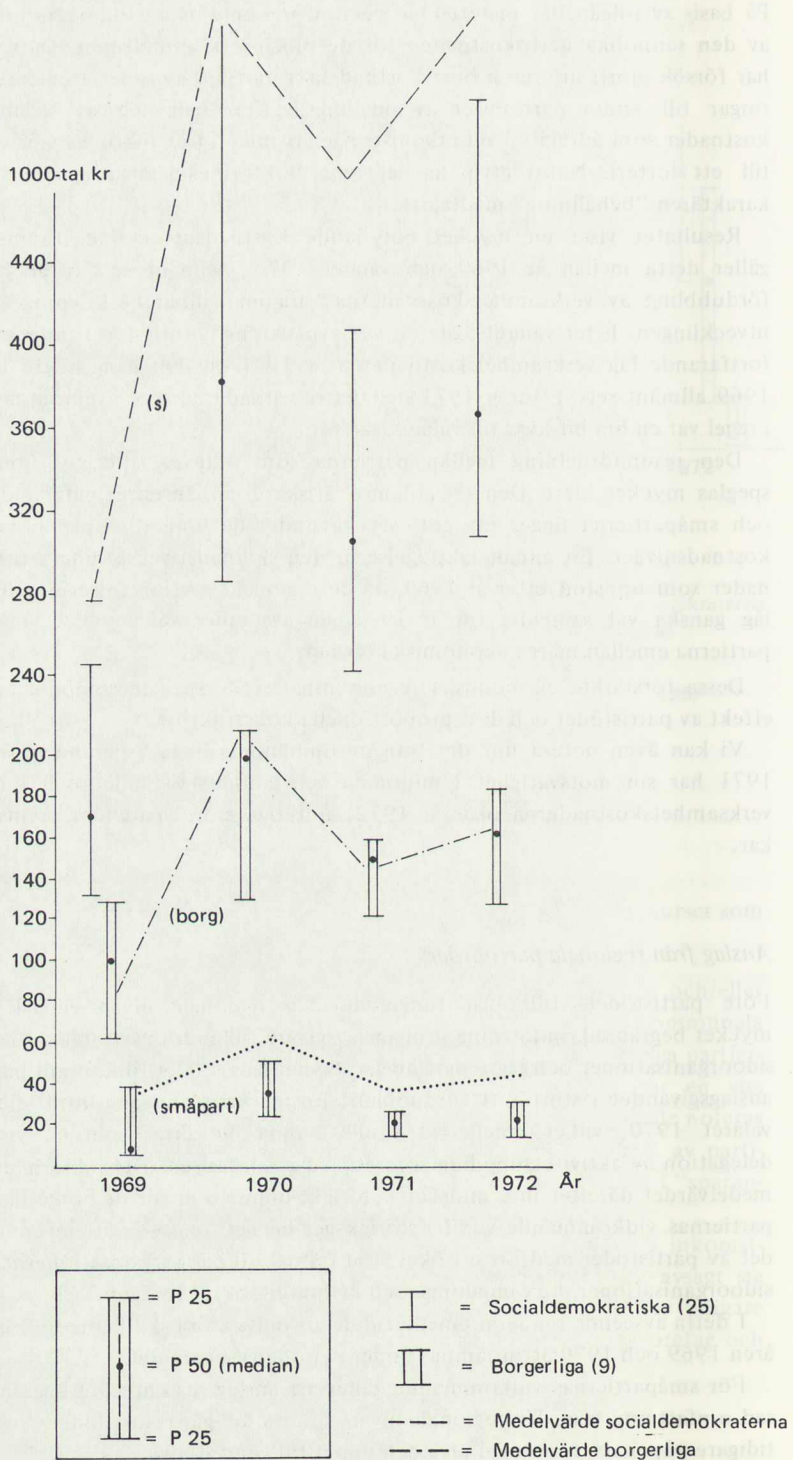
Vi kan även notera hur det tidigare omnämnda höga "sparandet" år 1971 har sin motsvarighet i minskade verksamhetskostnader och hur verksamhetskostnaderna ökar år 1972 samtidigt som "sparandet" minskar.

Anslag från regionala partinivåer

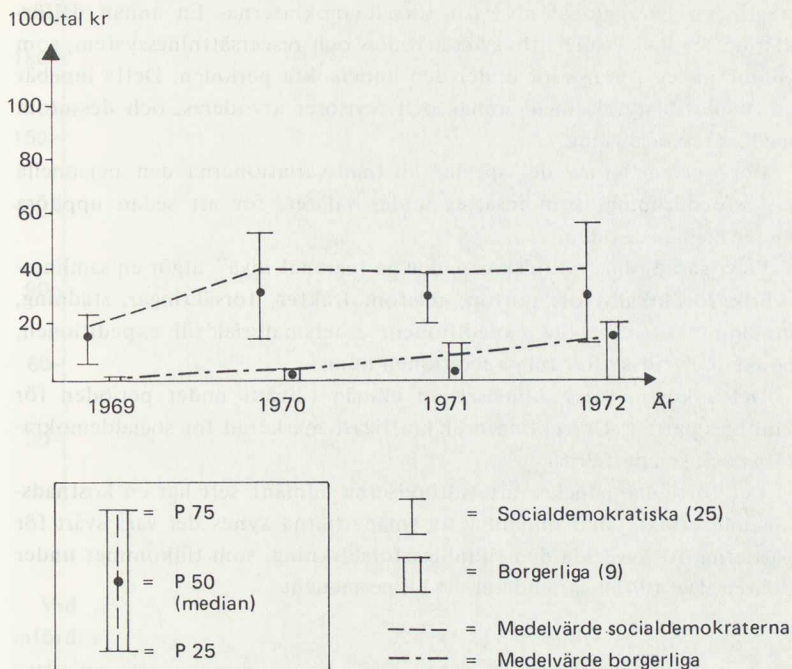
Före partistödets tillkomst fungerade den regionala nivån endast i mycket begränsad omfattning som anslagsgivare till andra partiorgan, t ex sidoorganisationer och lägre partinivåer. Sedan partistödet tillkommit har anslagsgivandet i stort sett fördubblats. En markant uppgång inträffade valåret 1970, vilket emellertid skulle kunna betraktas som en viss delegation av aktivitetsuppdrag som ett led i valrörelsen. Det faktum att medelvärdet därefter inte minskat i storlek, utan t o m för de borgerliga partiernas vidkommande vuxit i storlek ger belägg för tesen att införandet av partistödet medfört ett ökat stöd främst till partiorganisationernas sidoorganisationer, t ex ungdoms- och kvinnodistrikt. (Se figur 35.)

I detta avseende tenderar emellertid de absoluta stora skillnaderna från åren 1969 och 1970 att utjämnas under periodens senare del.

För småpartiernas vidkommande gäller att anslag ges i mycket begränsad omfattning från den regionala nivån. I detta fall går resursflödet, som tidigare påpekats, från lokal nivå och uppåt till central nivå.

Figur 34 Totala nettokostnader på regional nivå.

Figur 35 Anslag till sidosorganisationer etc från partiorganisationer på regional nivå.

Fördelning av kostnader på olika kostnadsslag

Vid det efterföljande studiet av verksamhetskostnadernas interna fördelning på olika kostnadsslag är det nödvändigt att understryka det faktum att uppgifterna är hämtade från de olika kassörernas redogörelser, varför principerna för såväl detaljeringsgraden i redovisningen som kostnadslagens innebörd varierar.

De detaljrikaste och därför säkraste informationerna härrör från de socialdemokratiska partidistrikten samt från småpartierna. För de borgerliga partierna gäller en allmänt sett mera översiktlig kostnadslagredovisning med relativt få poster upptagna. Därför bör jämförelsen mellan partierna i första hand utgå från förändringarnas *riktning*. Ett allmänt undantag i detta sammanhang kan posten "tjänster och resor" utgöra, då denna genomgående återfinnes redovisad på samma sätt.

Administrativa kostnader

För socialdemokraternas del har kostnadsstegringen på tjänstesidan varit brant under den undersökta perioden. För de borgerliga partierna gäller visserligen en genomgående kostnadsökning; men denna är måttlig jämförd med kostnadsökningen för socialdemokraterna.

Utifrån tidigare informationer vet vi att kostnaderna för ombudsmännen i stort sett bör ha en ökning betingad enbart av löneökningar, då antalet inte nämnvärt förändrats. Däremot vet vi att antalet övrig

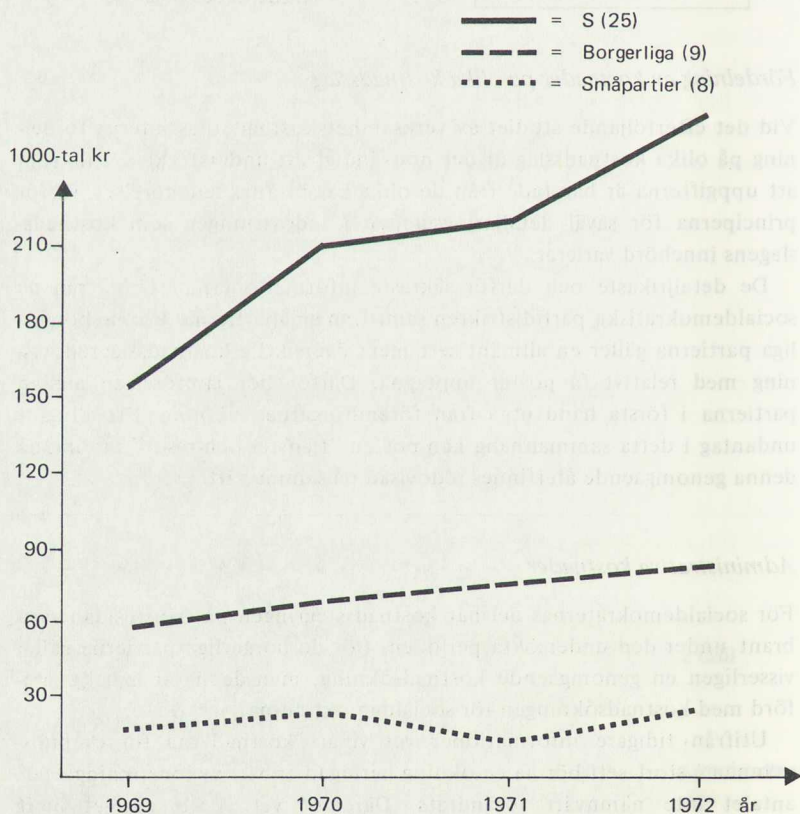
kontorspersonal har stigit, vilket torde vara en delförklaring till kostnadsstegringen på regional nivå för socialdemokraterna. En annan delförklaring är det alltmer utbyggda arvodes- och reseersättningssystem, som vunnit insteg framförallt under den undersökta perioden. Detta innebär att utskott, styrelsemedlemmar och revisorer arvoderas, och dessutom medges reseersättning.

För småpartiernas del speglar kostnadsvariationerna den personella resursförstärkning, som insättes under valåret, för att sedan upphöra under mellanvalstiden.

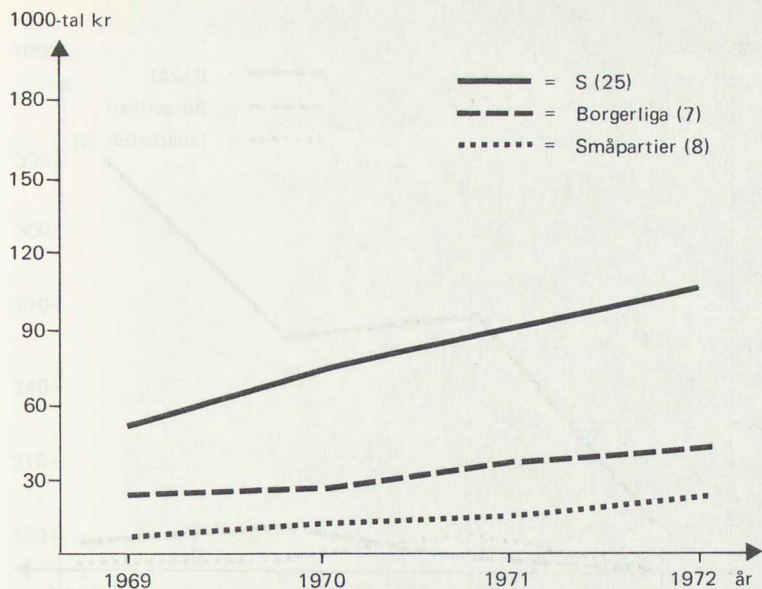
”Övriga administrationskostnader på regional nivå” utgör en samlingsrubrik för lokalhyror, porton, telefon, frakter, försäkringar, städning, inredningskostnader av expeditionen, arbetsmaterial till expeditionen, böcker och tidskrifter till expeditionen m m.

Detta kostnadsslag uppvisar en allmän tillväxt under perioden för samtliga partier. Utvecklingen är kraftigast markerad för socialdemokraterna och småpartierna.

Det förtjänar påpekas att valrörelserna allmänt sett har en kostnads-höjande effekt. Med undantag av småpartierna synes det vara svårt för partierna att avveckla den tillfälliga förstärkning, som tillkommer under valåren. Det tillfälliga tenderar att bli permanent.

Figur 36 *Genomsnittliga kostnader för tjänster och resor på regional nivå.*

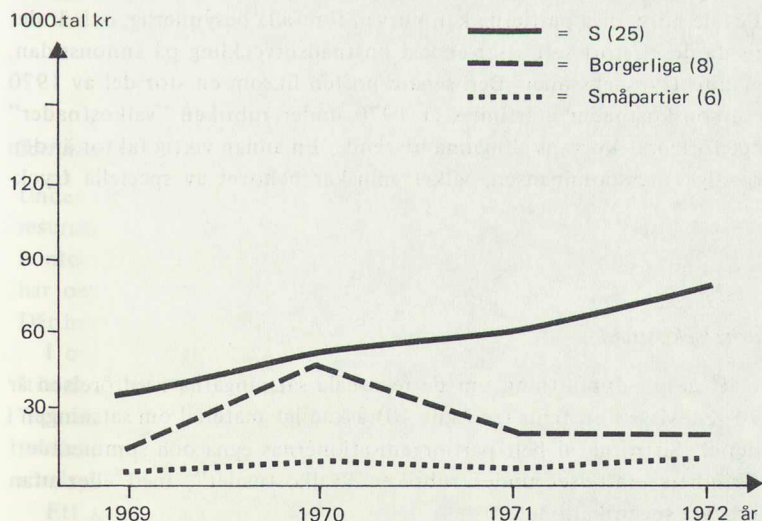

Figur 37 Genomsnittliga kostnader för övrig administration på regional nivå.

Vid debatten i riksdagen om partistödets effekter innan partistödet infördes påtalades från många håll riskerna för en "byråkratisering" av partiväsendet. Om man med "byråkratisering" avser en svällande administrativ partiapparat, kan föreliggande resultat på regional nivå ses som en bekräftelse på hållbarheten i dessa farhågor.

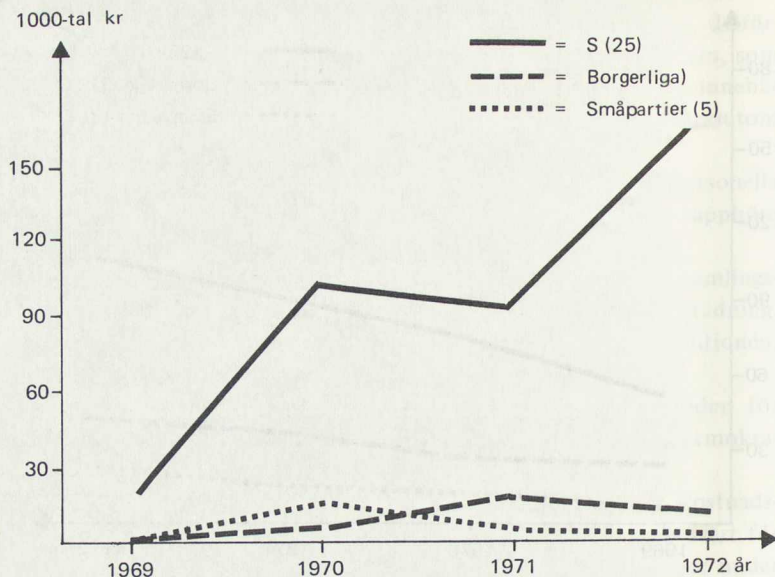
Kostnader för mötesverksamhet, kurser, konferenser, studier etc.

För att minska felslutsrisken skapades samlingsrubriken Möten, kurser, konferenser, studier etc för: möten, konferenser, kurser, studier, agitation. Kostnaderna är nettokostnader då studieförbundens bidrag till

Figur 38 Genomsnittliga kostnader för mötesverksamhet, kurser, konferenser, studier etc på regional nivå.

Figur 39 Genomsnittliga kostnader för trycksaker, annonser etc på regional nivå.

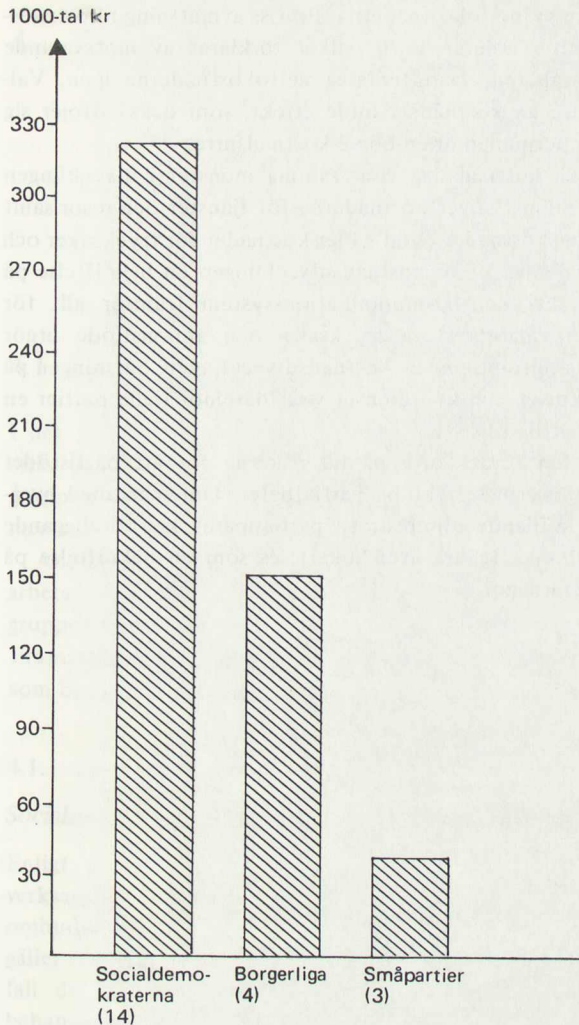
konferenskostnader har subtraherats från redovisningen. Denna aktivitetspost har ett par speciella drag. För det första den måttliga tillväxt som gäller för socialdemokraterna och för det andra den valrörelsekaraktär som kostnadstypen synes ha för de borgerliga partierna. (Se figur 38.)

Vad gäller kostnader för trycksaker och annonser på regional nivå utgör kostnadsutvecklingen en illustration till ett partiväsandets förändrade kommunikationssystem för socialdemokraternas vidkommande. Valårets stora trycksaks- och annonsflöde utgör markerade steg i en upptrappning av kostnadsutvecklingen.

För de borgerliga partierna kan kurvan förefalla besynnerlig, och är det även då den i stort sett visar endast kostnadsutveckling på annonsidan, men inte trycksakssidan. Den senare posten liksom en stor del av 1970 års annonskostnader återfinnes år 1970 under rubriken "valkostnader" vilket förklarar kurvans allmänna utseende. En annan viktig faktor är den borgerliga pressdominansen, vilket minskar behovet av speciella trycksaker.

Valrörelsekostnader

För att ge en uppfattning om de regionala satsningarna i valrörelsen år 1970 redovisas i en figur (se figur 40) åskådligt material om satsningen i medeltal. Siffrorna är helt partiorganisationernas egna och summerade i verksamhetsberättelser under rubriken "valkostnader", med eller utan ytterligare specifikationer.

Figur 40 Genomsnittliga kostnader för valrörelsen 1970 på regional nivå.

Anm. Resultatet är svagt underbyggt i synnerhet för borgerliga partierna och småpartierna. I det förra fallet är 3 av de 4 regionala organisationerna som ingår tillhöriga C.

Sammanfattning

Under den undersökta perioden 1969–1972 har partiernas administrativa resurser på den regionala nivån främst tillväxut genom förstärkning av kontorspersonal. Detta förhållande gäller för samtliga partier. Däremot har ombudsmannakåren med små variationer hållit sig relativt konstant. Där har tillväxten skett på den lokala nivån.

I och med att partistödet infördes under ett valår kom merparten av stödet att sättas in i valrörelsen. Under de följande mellanvalsåren ökade "sparandet" kraftigt för alla partier. I en del fall, särskilt för de borgerliga partierna, användes de "sparade" medlen till att täcka uppkomna valrörelseunderskott.

Ett genomgående drag för alla partier är en, efter partistödets genom-

förande, mycket betydande kostnadsutveckling. Allmänt sett har det skett en fördubbling av nettokostnaderna. En viss avmattning i kostnadstillväxten skedde efter valåret 1970, vilket förklaras av motsvarande minskning i verksamheten. Därefter steg nettokostnaderna igen. Valrörelserna har således en kostnadshöjande effekt, som också dröjer sig kvar efter valen och permanentar en högre kostnadsnivå.

En analys av olika kostnadslag visar samma mönster i utvecklingen som på lokal nivå. Främst stiger kostnaderna för tjänster och resor samt övriga administrationskostnader. Vad gäller kostnader för trycksaker och annonser på regional nivå utgör kostnadsutvecklingen en bekräftelse på ett förändrat kontakt- och kommunikationssystem framför allt för socialdemokraterna. Valårets stora trycksaks- och annonsflöde utgör markerade steg i en upptrappning av kostnadsutvecklingen. Satsningen på mötesverksamhet, kurser och konferenser visar däremot i alla partier en mycket liten eller måttlig tillväxt.

I partistödsdebatten fördes ofta på tal riskerna för att partistödet skulle få en byråkratiseringseffekt på partiarbetet. Om man med byråkratisering avser en svällande administrativ partiapparat, kan föreliggande resultat på regional nivå (gäller även lokal) ses som en bekräftelse på hållbarheten i dessa farhågor.

4 Förtroendevalda på regional nivå

4.1 Landstingsgruppernas arbetsformer

I det följande avses med *landstingsgrupp* den grupp som utgöres av de olika partiernas landstingsrepresentanter samt i den mån det förekommer gruppdeltagare som ej är landstings- eller landstingsnämndsledamöter, men som ändå av olika skäl utgör inslag i gruppmötena.

Analogt med förfarandet vid beskrivningen av fullmäktigegruppernas arbetsformer görs en gruppindelning i socialdemokratiska landstingsgrupper, borgerliga landstingsgrupper och småpartiers landstingsgrupper. Framställningen genomföres även i övrigt i möjligaste mån på samma sätt som beskrivningen av fullmäktigegruppernas arbetsformer.

4.1.1 Organisation

Socialdemokratiska landstingsgrupper

Enligt de socialdemokratiska normalstadgarna för landstingsgruppernas verksamhet äger partidistriktets verkställande utskott och partidistriktets ombudsmän rätt att närvara vid gruppens möten. Samma förhållande gäller för de socialdemokratiska ledamöterna i landstingets nämnder, i de fall då ärenden av större ekonomisk eller principiell betydelse skall behandlas i landstingsgruppen och som har beretts eller kommer att beredas i den aktuella nämnden.

I praktiken förekommer ytterligare deltagare vid gruppmötena. Representanter från A-pressen deltar alltid i 3/4 av de socialdemokratiska landstingsgrupperna. Vidare är det vanligt med representanter från SSU-distriktet och kvinnodistriktet.

Däremot deltar nämndledamöterna mera sällan vid landstingsgruppernas sammankomster, endast ca 1/4 av grupperna redovisar att nämndledamöter "ibland" deltar vid gruppmöten. Orsakerna härtill finns i det förhållandet att de socialdemokratiska landstingsgrupperna är förhållandevis stora och "täcker in" de flesta centrala nämnderna med landstingsledamöter, vilka då kan svara för nämndkontakterna visavi landstingsgrupperna.

De socialdemokratiska landstingsgrupperna håller uteslutande egna gruppmöten, däremot förekommer på det informella planet gruppledar-

Tabell 73 Deltagare vid gruppmöten, förutom landstingsledamöter
Socialdemokratiska landstingsgrupper
Antal grupper

Kategori	Mötesdeltagande			
	Alltid	Ibland	Ej	N
Representant från SAP-distriktet	20	2	1	23
Representant från dagspressen	17	1	5	23
Representant från SSU-distriktet	14	2	7	23
Representant från kvinno-distriktet	11	2	10	23
Nämndledamöter i landstinget	2	6	15	23

träffar i 12 landsting vid vilka de flesta partierna i regel är representerade. Som socialdemokraternas representanter vid dessa gruppledarträffar, vilka äger rum främst inför val av representanter till nämnder och styrelser, fungerar gruppstyrelsen.

Sådana *gruppstyrelser* förekommer i samtliga 23 landstingsgrupper och skall enligt normalstadgarna bestå av minst 3 ledamöter: ordförande, sekreterare och kassör. I praktiken varierar antalet styrelseledamöter mellan 3 och 9 ledamöter:

3 ledamöter förekommer i 5 grupper

5 ledamöter förekommer i 9 grupper

6 eller fler ledamöter förekommer i 9 grupper

Heltidsanställda förtroendevalda fungerar i regel som *grupppordförande*. I 6 grupper är ett landstingsråd grupppordförande, i 5 ett kommunalråd och i ytterligare 5 en riksdagsman. Dessutom fungerar landstingets ordförande samtidigt som socialdemokratisk grupppordförande i 5 landsting.

Partidistriktets ombudsman fungerar ofta som *sekreterare* för grupperna, nämligen i 14 landstingsgrupper.

Landstingsgruppen förfogar i regel ej över egna ekonomiska resurser av någon betydelse, även om penningförvaltning förekommer i de flesta grupper. Endast en grupp disponerade mer än 10 000 kronor under 1973, som ändå var ett valår. Pengarna används för täckande av vissa direkta servicekostnader i anslutning till gruppmöten. Mera sällan torde medlen användas för utåtriktad aktivitet som t ex annonsering i dagspress. Gruppmedlemmarna har att årligen till grupp-kassören inbetala en medlemsavgift, vars storlek fastställs vid landstingsgruppernas årsmöten.

Borgerliga landstingsgrupper

De borgerliga landstingsgrupperna har ett utvecklat samarbete i de flesta landsting. I endast 3 landsting förekommer *inte* gemensamma grupp-

Tabell 74 Mötestyp för de borgerliga landstingsgrupperna
Antal landstingsgrupper

Mötestyp	M	C	F	Totalt	
				Andel i procent	N
Enbart egna grupp- möten	2	3	3	12,3	65
Såväl egna som gemen- samma grupp-möten	17	20	20	87,7	65

möten och i de övriga landstingen deltar *i regel* samtliga tre borgerliga partiernas landstingsgrupper vid gemensamma möten. I ett landsting sammanträder endast centerpartiets och folkpartiets landstingsgrupper gemensamt och i fem landsting förekommer centerpartiet och folkpartiet, såväl som de tre borgerliga partierna tillsammans. I de senare fallen förekommer den högsta sammanträdesaktiviteten de två mittenpartierna emellan, varför man kan anta att de gemensamma möten där samtliga borgerliga partier ingår, i sådana fall till stor del föranleds av valförberedelser till landstingets styrelser och nämnder.

Moderata samlingspartiet kan för övrigt sägas ha landstingsgrupp i 19 landsting, dvs där antalet ledamöter överstiger 2.

På det informella planet förekommer som tidigare nämnts gruppledarträffar i 12 landsting, vartill kommer informella borgerliga gruppledarträffar i 3 landsting. Dessa gruppledarträffar har till huvuduppgift att förbereda valfrågorna för landstingets styrelser och nämnder.

Vid landstingsgruppernas *egna* såväl som *gemensamma* gruppmöten är det inte så vanligt med närvaro av *pressrepresentanter* utanför kretsen av landstingsledamöter. Däremot förekommer det att redaktörer eller journalister är landstingsledamöter i 3 landsting för moderata samlingspartiet, i 5 landsting för centerpartiet och i 6 landsting för folkpartiet. Motsvarande siffra för socialdemokraterna är 7 landsting. Det är emellertid inte på förhand givet att närvaron av landstingsledamöter som arbetar inom dagspressen innebär att de kan betraktas som respektive tidningars observatörer i dessa sammanhang, bl a med tanke på den kontrovers som kan uppstå om någon landstingsledamot använder sin tidning för att driva egen linje i någon fråga.

Representanter från partiernas länsorganisationer deltar regelbundet i inemot hälften av de borgerliga landstingsgrupperna vid *egna* möten. Vid *gemensamma* gruppmöten minskar denna representation påtagligt, i synnerhet för de mindre partierna (M) och (F).

När det gäller deltagande av representanter från ungdomsorganisationernas länsavdelningar är det i huvudsak CUF som deltar vid *gemensamma* gruppmöten, vid *egna* gruppmöten fördubblas antalet centerpartistiska landstingsgrupper där ungdomsorganisationen representeras. MUF deltar regelbundet vid 4 landstingsgruppers egna möten medan endast ett fall där FPU regelbundet deltar har registrerats.

Från kvinnodistriktet deltar representanter i ungefär samma omfatt-

Tabell 75 Deltagare vid egna gruppmöten förutom landstingsledamöter
Borgerliga landstingsgrupper med fler än 2 ledamöter
Antal landstingsgrupper

Kategori	Parti	Mötesdeltagande			
		Alltid	Ibland	Ej	N
Representanter från partiets länsorg	M	11	4	3	18 ^a
	C	13	6	4	23
	F	9	5	9	23
Representanter från dagspressen	M	3	2	13	18 ^a
	C	4	4	15	23
	F	3	1	19	23
Representanter från ungdoms- organisationer	M	4	1	13	18 ^a
	C	10	8	5	23
	F	1	2	20	23
Representanter från kvinno- organisationer	M	5	1	12	18 ^a
	C	10	8	5	23
	F	—	3	20	23
Nämndledamöter i landstinget	M	5	4	9	18 ^a
	C	4	6	13	23
	F	8	7	8	23

^a En moderat landstingsgrupp saknas.

Tabell 76 Deltagare vid gemensamma gruppmöten förutom landstingsledamöter
Borgerliga landstingsgrupper med fler än 2 ledamöter
Antal landstingsgrupper

Kategori	Parti	Mötesdeltagande			
		Alltid	Ibland	Ej	N
Representant från det egna partiets länsorganisation	M	5	3	9	17
	C	11	2	7	20
	F	6	1	13	20
Representant från det egna partiet närstående press	M	1	1	15	17
	C	4	3	13	20
	F	2	—	18	20
Representant från egna partiets ungdomsorganisation	M	—	—	17	17
	C	5	3	12	20
	F	1	—	19	20
Representant från det egna partiets kvinnoorganisation	M	—	—	17	17
	C	5	3	12	20
	F	—	—	20	20
Det egna partiets nämndleda- möter i landstinget	M	2	—	15	17
	C	2	2	16	20
	F	1	2	17	20

ning som från ungdomsorganisationen.

Deltagande av nämndledamöter vid de egna gruppmötena är förhållandevis vanligt, medan motsatsen gäller för de gemensamma gruppmötena.

När det gäller nämndledamöternas deltagande vid landstingsgruppernas sammankomster gäller att det är vanligt att de deltar vid ca hälften av de egna gruppmötena. När det gäller de gemensamma gruppmötena sjunker denna andel väsentligt till att ungefär motsvara förhållandet vid de socialdemokratiska gruppmötena. Sammanhanget är helt klart: med ökande gruppstorlek följer ökad "intäckning" av de centrala nämnderna, samt svårigheter att effektivt kunna genomföra gruppmöten med den utökning av deltagarantalet som en allmän närvaro av nämndledamöter skulle medföra.

Gruppstyrelser förekommer allmänt sett i regel då landstingsgruppens storlek överstiger 20 ledamöter. Redan vid en gruppstorlek varierande mellan 10 och 19 ledamöter har en majoritet av grupperna valt styrelser. Under 10 ledamöter förekommer styrelse endast i 1/3 av grupperna.

Eftersom många av de borgerliga grupperna är jämförelsevis små, leder det ovan nämnda förhållandet till att ungefär hälften av grupperna saknar gruppstyrelse för den egna gruppen. För den gemensamma gruppens vidkommande väljs i regel ej styrelse, endast ett sådant fall förekommer där styrelse har valts. I detta fall utgörs styrelsen av tre representanter från vart och ett av de tre borgerliga partierna.

Antalet styrelseledamöter för de egna grupperna ökar med ökande gruppstorlek och varierar mellan 2 och 9 ledamöter:

- 2-3 ledamöter förekommer i 22 grupper
- 4-5 ledamöter förekommer i 6 grupper
- 6 eller fler ledamöter förekommer i 4 grupper

Som synes utgörs gruppstyrelsen i flertalet fall av 2 à 3 ledamöter, vilket som tidigare nämnts speglar landstingsgruppernas storlek.

Liksom var fallet för de socialdemokratiska grupperna är det vanligt att heltidsanställda förtroendevalda fungerar som *grupppordförande*. I 17 borgerliga landstingsgrupper fungerar riksdagsmän på denna post, medan motsvarande siffra för landstingsråd och landstingets ordförande är 8 respektive 3. Kommunalaråd har för närvarande inte något uppdrag av denna art. Dessutom förekommer ordförande i central nämnd i landstinget som grupppordförande i 13 landstingsgrupper.

Partiombudsmän är valda som *sekreterare* i ungefär hälften av landstingsgrupperna, med något högre antal för (M) nämligen 17 grupper och lägre för (C) och (F) nämligen 11 resp. 10 grupper.

Penningförvaltning förekommer ej i 2/3 av grupperna och endast 6 grupper disponerade mer än 1 000 kronor under år 1973, varav endast en förfogade över 10 000 kronor. Medlen har ungefär samma användningsområde som är fallet för de socialdemokratiska landstingsgruppernas vidkommande.

Småpartiers landstingsrepresentation

Av de 13 "landstingsgrupperna" för småpartier är endast 4 att hänföra till *landstingsgrupper*, enligt den tidigare angivna avgränsningen. Dvs grupper som har fler än 2 ledamöter i landstinget.

Eftersom de arbetsformer som karakteriserar enstaka representation i landstinget till stor del byggs upp kring tillfälliga arrangemang och informella kontakter har det inte varit möjligt att med tillgängliga instrument fånga in någon kunskap om denna struktur.

De fyra landstingsgrupper som "återstår" tillhör samtliga vänsterpartiet kommunisterna.

Dessa gruppmöten hålls uteslutande för det egna partiet. Vid grupp-
möten förekommer närvaro av länsorganisationsrepresentanter ibland. I
ett enstaka fall var dessutom en representant från kommunistisk press
närvarande, liksom nämndledamöter. Till bilden hör att Vpk p g a sin
storlek inte har så omfattande representation i landstingets styrelser och
nämnder.

Eftersom partiet inte har så stor partiorganisation är det förklarligt att
inga representanter från någon ungdoms- eller kvinnoorganisation deltar.

I två landsting har grupper från Vpk deltagit vid informella gruppledar-
träffar, gällande i huvudsak valfrågor.

Styrelse för gruppen förekommer i tre av de fyra grupperna, varav två
har 3 ledamöter och en 2 ledamöter. Som ordförande fungerar i ett fall
en ordförande i central nämnd i landstinget, medan i övrigt andra
ledamöter har den posten. I ett fall har partiombudsmannen valts som
sekreterare, medan andra ledamöter har den posten i de övriga.

Egen penningförvaltning i grupperna förekommer överhuvud inte.

*Sammanfattning***S-grupper**

- Endast egna gruppmöten förekommer.
- Närvaro av enskilda partimedlemmar förekommer ej.
- Endast 1/4 av grupperna redovisar att nämndledamöter, vilka icke tillika är ledamöter av landstinget, brukar vara närvarande. I förekommande fall sker också detta endast ibland.
- Särskild representant från SAP-distriktet deltar regelmässigt i 20 landstingsgrupper. Något

B-grupper

- De borgerliga partierna har ett väl utvecklat samarbete i de flesta landsting. I 20 av 23 landsting förekommer gemensamma gruppmöten.
- Samma gäller som för S-gruppen.
- Närvaro av nämndledamöter vanligare än i S-grupperna. Mer än hälften anger närvaro alltid eller ibland.
- Närvaron av motsvarande deltagare (som i S-grupper) är väsentligt lägre i de olika partier-

lägre deltagandefrekvens noteras för partipressen och SSU. I elva grupper deltar särskild representant från kvinnoorganisationen i länet.

I drygt hälften av antalet grupper fungerar distriktsombudsmannen som sekreterare.

nas gruppmöten (egna). Grovt räknat uppgår den till ca hälften jämfört med närvaron i S-grupper.

I huvudsak gäller samma som för S-grupper.

Småpartigrupper

Gruppmötenas organisation och omfattning synes vara informellt ordnad från fall till fall.

4.1.2 Arbetsformer

Socialdemokratiska landstingsgrupper

Man kan indela gruppmötena efter deras tidsmässiga förläggning i förhållande till landstingsmötena. Den ena typen blir då gruppmöten som hålls *i direkt anslutning till* landstingsmöten och den andra typen blir gruppmöten som hålls *mellan* landstingsmöten.

Totalt hölls 148 gruppmöten år 1972 för de socialdemokratiska landstingsgrupperna i landet, varav 56 % hölls i direkt anslutning till landstingsmöten. Motsvarande siffror för år 1973 var 176 gruppmöten respektive 53 %. Differensen torde till stor del förklaras av de vallands- ting som tillkom för år 1973 i förhållande till år 1972.

En vanlig fördelning av mötesaktiviteten är 2 å 3 sammanträden i direkt anslutning till landstingsmöten, samt lika många mellan landstingsmötena.

Eftersom förvaltningsutskottet (FU) utövar ett reellt ställföreträdarskap för landstinget mellan landstingsmötena, är en viktig aspekt på

Tabell 77 Gruppmötesaktivitet för landstingsgrupperna
Socialdemokratiska grupper
Antal grupper

Tid för möten	Antal gruppmöten											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	--	20 21	
I direkt anslutning till landstingsmöten 1972	1	—	10	5	3	2	1	—	—		1	—
Mellan landstingsmöten 1972	2	4	5	5	3	2	1	—	1		—	—
Totalt 1972	148 möten											
I direkt anslutning till landstingsmöten 1973	1	—	6	5	8	—	1	—	1		—	1
Mellan landstingsmöten 1973	2	2	2	7	3	2	2	3	—		—	—
Totalt 1973	176 möten											

landstingsgruppernas verksamhet huruvida de kallas till sammanträden för att behandla frågor som skall beslutas i FU, och som ej tidsmässigt ligger i anknytning till landstingsmöten.

För de socialdemokratiska landstingsgruppernas vidkommande förekom sålunda initierade sammankomster i 2/3 av grupperna (16), medan de övriga (7) ej hade haft sådan verksamhet.

Det finns en tendens att gruppmötenas sammanträdestid ökar med ökande gruppstorlek till viss nivå för att sedan avta. Medeltiden för gruppmöten fördelar sig jämnt mellan 2–3 timmar, 3–4 timmar och mer än 4 timmar.

Samtliga socialdemokratiska landstingsgrupper har sådan formaliseringsgrad vid sina gruppmöten att protokoll föres. I 3/4 av grupperna föres beslutsprotokoll och i 1/4 diskussionsprotokoll.

En betydelsefull aspekt på landstingsgruppernas verksamhet är den *partipolitiska kontaktytan och samordningen*. Självfallet är det omöjligt att registrera sådan aktivitet annat än i förekommande institutionaliserade former. Lämpligtvis bör den institutionaliserade kontaktytan gentemot partiets länsorganisation, vilken täcker landstingsgruppens geografiska rekrytering och verksamhetsområde, göras till huvudföremål för mätningar.

Två huvudtyper av institutionaliserade kontaktformer kan urskiljas. Den ena typen utgöres av sammanträden mellan partidistriktets styrelse och ett mindre antal representanter för landstingsgruppen, vanligtvis gruppstyrelsen. Den andra typen utgöres av sammanträden mellan partidistriktets styrelse och landstingsgruppen i sin helhet.

För socialdemokraternas landstingsgrupper gäller att den förra typen av sammanträden, dvs mellan partiets distriktsstyrelse och landstingsgruppens styrelse, förekom år 1972 i ungefär hälften av grupperna. Valåret 1973 utökades såväl antalet grupper som totalantalet genomförda sammanträden betydligt.

Tabell 78 Omfattning av gemensam sammanträdesaktivitet mellan socialdemokratiska distriktsstyrelser och landstingsgruppernas styrelser
Antal landstingsgrupper

År	Antal grupper	Totalantal sammanträden	N
1972	11	24	23
1973	15	30	23

Tabell 79 Omfattning av sammanträdesaktivitet mellan socialdemokratiska distriktsstyrelser och hela landstingsgrupperna
Antal landstingsgrupper

År	Antal grupper	Totalantal sammanträden	N
1972	10	16	23
1973	13	20	23

Sammanträden mellan partidistriktets styrelse och hela landstingsgruppen förekommer i stort sett i samma omfattning, även om totalantalet sammanträden är väsentligt lägre än vad som gällde för den förra typen av sammanträden.

Det är vanligt att båda sammanträdestyperna förekommer samtidigt.

Rent allmänt gäller att med stigande gruppstorlek minskar båda typerna av kontaktformer med partiets distriktsstyrelser, för att helt upphöra för de största gruppernas vidkommande. En orsak till detta förhållande torde vara att möjligheterna till personunion mellan distriktsstyrelseledamöter och gruppstyrelseledamöter respektive landstingsledamöter ökar i motsvarande mån.

Den aktivitetsökning som inträder mellan år 1972 och valåret 1973, i detta avseende, är ett uttryck för den utvidgade partipolitiska betydelse som landstingspolitiken kommit att få.

Kraven på att den enskilde landstingsledamoten håller en konsekvent handlingslinje är i regel *ej* stora. I 14 av de 23 grupperna räknas ledamöterna som *ej* bundna av ställningstaganden vid gruppmöten inför beslut i landstinget.

Däremot föreligger i 19 grupper en skyldighet att anmäla avvikande röstning, i förhållande till gruppfleertalet, före ärendets avgörande.

I 17 grupper förekommer voteringsförfarande vid gruppmöten, varav det förekommer *ofta* i 2 landstingsgrupper. Det finns inga påtagliga samvariationer mellan förekomsten av voteringar vid gruppmöten och majoritetssituation i landstingen rent allmänt. Däremot finns ett klart (och nästan givet) samband mellan landstingsgruppernas storlek och förekomst av voteringar. Voteringarnas funktion i interna gruppmöten kan anses vara att främst ge en bild av fördelningen inom gruppen mellan olika ståndpunkter i en sakfråga. För mindre grupper finns andra möjligheter att effektivt få fram ledamöternas ståndpunkter då t ex diskussionsdeltagandet blir mer allomfattande.

Tvingande beslut av gruppen hur gruppmedlemmarna skall ställa sig i någon fråga inför avgörande i landstingsmötet, har under den undersökta perioden förekommit i 5 socialdemokratiska landstingsgrupper av de 23 i riket. Det innebär att detta *ej* är särskilt utbrett inom de socialdemokratiska landstingsgrupperna. I motsats till förhållandet för voteringar finns ett *möjligt* samband mellan majoritetsläge och förekomst av sådana beslut, men materialet är på den punkten för tidsmässigt avgränsat för att ge underlag för en allmän slutsats. Det förefaller emellertid troligt att, om det politiska läget i landstinget karakteriseras av en balanssituation i mandat mellan blocken, kraven är jämförelsevis större på enigt uppträdande än vid klara majoriteter.

Vid arbetet inom landstingsgrupperna möter naturligtvis *svårigheter av olika karaktär*. Det kan vara praktiska svårigheter, t ex långa resvägar till sammanträden, och det kan vara svårigheter av annan art, t ex när det gäller informationen inom landstingsgrupperna.

I de geografiskt stora landstingen redovisas främst svårigheter att genomföra sammanträden, då många ledamöter har långa resvägar (5 grupper).

Tabell 80 Förslag till åtgärder från socialdemokratiska gruppordförande

Förbättrade ekonomiska villkor	8 gruppordförande
Kvantitativt utökad information	8 gruppordförande
Ökade administrativa resurser för landstingsgruppen	4 gruppordförande
Kvalitativt förbättrad information	2 gruppordförande
Utökad utskottsaktivitet och/eller fler landstingsmöten	2 gruppordförande

Två grupper understryker svårigheterna för sina medlemmar att kombinera sin yrkesverksamhet med landstingsuppdragen och grupperksamheten. En grupp betonar problemen att få en tidpunkt för gruppmötet som passar alla gruppmedlemmarna.

Vad gäller informationen till gruppens medlemmar mellan gruppens sammankomster redovisar två landstingsgrupper svårigheter att klara denna.

De *förslag till åtgärder* som landstinget kan vidtaga för att *förbättra landstingsledamöternas arbetssituation* centreras för gruppordförandes vidkommande till:

förbättrade ekonomiska villkor för ledamöterna vad gäller ersättningar för resor och inkomstbortfall,

utökat antal betalda gruppmöten,

ökade administrativa resurser för landstingsgruppen och

kvantitativt utökad information från landstinget till de förtroendevalda.

Borgerliga landstingsgrupper

Totalt hölls 461 gruppmöten år 1972 för de borgerliga landstingsgrupperna i landet, varav 62 % hölls i direkt anslutning till landstingsmöten. Motsvarande siffror för år 1973 var 540 gruppmöten respektive 60 %.

Tabell 81 Gruppmötesaktivitet för landstingsgrupperna
Borgerliga grupper med flera än två ledamöter

Tid för möten	Aktivitet											
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	--	20	21
I direkt anslutning till landstingsmöten 1972	1	1	16	14	10	9	6	1	6	1	—	—
Mellan landstingsmöten 1972	8	9	16	10	12	4	3	1	2	—	—	—
Totalt 1972	461 gruppmöten											
I direkt anslutning till landstingsmöten 1973	1	1	12	10	18	6	6	—	8	3	—	—
Mellan landstingsmöten 1973	8	5	17	8	9	6	5	3	4	—	—	—
Totalt 1973	540 gruppmöten											

Uppgifterna om totalantalet möten innehåller emellertid överlappande uppgifter, eftersom varje landstingsgrupp även inräknat de gemensamma gruppmöten som förekommit. För att korrigera totaluppgifterna bör konstateras att ca 40 gemensamma gruppmöten förekom 1972 och 60 gruppmöten 1973, vilket medför att totalantalet möten för de borgerliga landstingsgrupperna år 1972 uppgick till ca 400 gruppmöten, och för år 1973 till ca 440 gruppmöten.

Fördelningen mellan de borgerliga partierna visar att ca 2/3 av gruppmötena för M och C förläggs i anslutning till landstingsmöten, medan motsvarande andel är ca 10 % lägre för F.

Vad gäller sammankomster i anslutning till FU-sammanträden redovisas förekomst av sådana i ca 60 % av grupperna (39). För C och F förekom detta i 2/3 av grupperna, medan under hälften av M:s grupper praktiserade denna typ av gruppmöten.

Vad gäller sammanträdestidens längd koncentreras den till tidsintervallet 2–4 timmar, därutöver har i huvudsak endast centerpartiets landstingsgrupper sammanträden, och då i ungefär motsvarande mån som gäller för de socialdemokratiska landstingsgrupperna dvs 1/3.

De gemensamma sammanträden som förekommer tar i huvudsak ungefär lika lång tid i anspråk, som gällde för de fall där de egna landstingsgrupperna sammanträdde var för sig, dvs 2–4 timmar.

Formaliseringsgraden vid de egna gruppsammanträdena är sådan att protokoll föres i 86 % av landstingsgrupperna. De 9 landstingsgrupper som ej för protokoll är till största delen (7) bestående av grupper med färre än 10 ledamöter, tillhörande moderata samlingspartiet och folkpartiet.

Den typ av protokoll som förs är till 90 % beslutsprotokoll och till 10 % diskussionsprotokoll, dvs något högre andel beslutsprotokoll än som var fallet för de socialdemokratiska landstingsgrupperna.

Kontaktformerna som institutionaliserats mellan de borgerliga landstingsgrupperna och respektive länsorganisationer inom partiet koncentreras till sammanträden mellan landstingsgrupperna och länsorganisationernas styrelser inom partierna. Centerpartiets landstingsgrupper har den största utbredningen av denna kontaktyta mot partiet, då 2/3 av grupperna har sådana sammanträden, vilket motsvarar det dubbla antalet i förhållande till moderata samlingspartiet och folkpartiet.

Av naturliga skäl är sammanträden mellan partiernas länsorganisationers styrelser och landstingsgruppernas styrelser ovanliga, med hänsyn till den låga förekomsten av gruppstyrelser för de borgerliga landstingsgrupperna.

Liksom var fallet för socialdemokraterna ökar antalet sammanträden mellan landstingsgrupperna och partiorganisationernas styrelser mellan år 1972 och valåret 1973.

Kraven på att de enskilda landstingsledamöterna skall hålla en konsekvent handlingslinje förekommer i betydligt lägre omfattning hos M och F, än hos C. Totalt sett förekommer krav om bundenhet, av ställningstaganden vid gruppmöten inför beslut i landstinget, i ca 1/4 av grupperna. Emellertid förekommer det i ungefär motsvarande omfattning i center-

Tabell 82 Omfattning av sammanträdesaktivitet mellan styrelser för borgerliga landstingsgrupper och länsorganisationers styrelser inom respektive partier
Antal landstingsgrupper

År	Antal grupper	Totalantal sammanträden	N
1972	4	10	65
1973	5	12	65

partiets landstingsgrupper som i de socialdemokratiska, dvs drygt 1/3 av grupperna, medan endast några få av de andra borgerliga partiernas landstingsgrupper har sådana krav.

Om kraven på kontinuitet inte är så utbredda bland de borgerliga landstingsgrupperna, så är det desto vanligare att praxis utbildats, att ledamöter som avser att agera annorlunda än gruppflertalet, vid ärendets behandling i landstingsmötet, har skyldighet att anmäla detta till gruppen före landstingsmötets ärendebehandling. Denna praxis är mest utbredd inom de moderata landstingsgrupperna (15 grupper av 18) och minst utbredd inom centerpartiets (17 grupper av 23). Emellertid förekommer denna praxis totalt sett i ca 80 % av de borgerliga landstingsgrupperna.

Förekomsten av *voteringsförfarande* vid de egna gruppmötena ökar med ökande gruppstorlek allmänt. Därför är det förklarligt att endast 1/3 av de borgerliga landstingsgrupperna ibland tillgriper voteringar, för att klargöra gruppflertalets ståndpunkt i någon fråga, med hänsyn till att de borgerliga grupperna i regel är betydligt mindre, var för sig, än de socialdemokratiska. Voteringar är dubbelt så vanliga i de socialdemokratiska landstingsgrupperna som i de borgerliga, dessutom finns ingen borgerlig landstingsgrupp där voteringar enligt uppgift skulle förekomma "ofta".

Vid de gemensamma borgerliga gruppmötena tillgripes voteringsförfarande endast undantagsvis. Endast 2 gemensamma grupper (av 20) genomför "ibland" voteringar.

I likhet med förhållandet för de socialdemokratiska grupperna är *bundna mandat* inget reguljärt inslag i den borgerliga gruppverksamheten, endast en grupp (av 65) fattar tvingande beslut om hur de enskilda ledamöterna skall ställa sig vid en frågas behandling i landstinget. Vid *gemensamma gruppmöten* förekommer självfallet inte bundna mandat.

De *svårigheter* av skiftande karaktär som grupperna redovisar för den senaste mandatperioden koncentreras på praktiska frågor av typen "samordningsproblem mellan landstingsledamöterna för sammanträdestider" (16 grupper, varav folkpartiet 8) och "problem med långa resvägar till sammanträden" (10 grupper, varav C 4 och F 5). Den senare problemgruppen med långa resvägar till sammanträden förekommer främst i norrlandslandstingen.

Dessutom redovisar *mittenpartierna* i några fall svårigheter att ge information till landstingsledamöterna mellan sammanträden (5 grupper) och svårigheter att kombinera yrkesverksamhet med landstingsuppdragen

Tabell 83 Förslag till åtgärder från borgerliga gruppordförande

Åtgärd	Antal gruppordförande				
	M	C	F	Tot	N
Kvantitativt utökad information	5	7	5	17	65
Kvalitativt förbättrad information	4	1	4	9	65
Förbättrade ekonomiska villkor för ledamöterna	1	4	2	7	65
Högre utskottsaktivitet och/eller fler landstingsmöten	1	3	4	8	65
Förbättrad insyn och utökat inflytande	—	4	1	5	65
Ökade administrativa resurser för landstingsgruppen	2	1	1	4	65
Bättre tidsmässig samordning mellan sammanträden och ledamöternas möjligheter att närvara	1	—	1	2	65

för landstingsledamöterna i gruppen (6 grupper).

De *förslag till åtgärder* som landstinget kan vidtaga *för att förbättra landstingsledamöternas arbetssituation* som förtroendevalda, har en kraftig övervikt för krav om:

kvantitativt och kvalitativt ökad information till landstingsledamöterna från landstingets sida.

Vidare finns en opinion för:

utökad aktivitet för landstingsmöten och/eller deras utskott vad gäller antal sammanträden liksom

önskemål om förbättrade ekonomiska villkor för de enskilda landstingsledamöterna för deras uppdrag.

Småpartiers landstingsgrupper

Inom de fyra landstingsgrupperna för Vpk hölls 33 gruppmöten år 1972, varav 64 % hölls i direkt anslutning till landstingsmöten. Motsvarande siffror för år 1973 är 39 gruppmöten respektive 59 %.

Sammanträden för grupperna sker 2 å 3 gånger i direkt anslutning till landstingsmöten, samt ungefär motsvarande mellan landstingsmöten, per år räknat.

Eftersom Vpk sällan har representanter i FU är det förklarligt att bara en grupp sammanträtt under perioden i direkt anslutning till FU-sammanträde, för att diskutera ärenden som skall beslutas.

De kommunistiska gruppssammanträdena på landstingsidan är mycket långvariga. Tre av grupperna redovisar en medeltid för sammanträden på "över fyra timmar", medan en grupp normalt nöjer sig med 1–2 timmar.

Vid dessa sammanträden föres genomgående protokoll, varav 3 grupper för beslutsprotokoll och en grupp diskussionsprotokoll.

Vad gäller kontakter mellan partidistriktens styrelser och de kommunistiska landstingsgrupperna förekommer sådana institutionaliserade enbart i ett landsting, där såväl möten mellan distriktsstyrelse och gruppstyrelse som möten mellan distriktsstyrelse och landstingsgrupp reguljärt ingår i bilden. Då är emellertid att märka att åtminstone samtliga

grupppordförande för dessa fyra landstingsgrupper samtidigt är ledamöter i distriktsstyrelsen.

Kraven på gruppsammanhållning är stora, vilket framgår av att i samtliga fyra landstingsgrupper räknas ledamöterna som bundna av eget ställningstagande i gruppmötet. Det har vidare utbildats en praxis att avvikande röstning i landstinget i förhållande till grupppflertalet skall anmälas till gruppen i förväg. Däremot förekommer ej i någon grupp att gruppen fattar tvingande beslut hur de enskilda ledamöterna skall ställa sig i någon fråga i landstinget.

Voteringsförfarande förekommer ibland i två grupper och aldrig i de två övriga.

De *svårigheter* som möter i gruppverksamheten i landstinget anges av en grupp vara långa resvägar till sammanträden och av en annan svårigheter att kombinera sin yrkesverksamhet med landstingsuppdragen. De *förslag till förbättringar* som anges är främst:

kvantitativt utökad information från landstingets sida (3 grupper) samt *ökade administrativa resurser* för landstingsgruppen (3 grupper).

Sammanfattning

S-grupper

- Den vanligaste gruppmötesfrekvensen är att 2 å 3 gruppmöten hålles i direkt anslutning till landstingsmötena och ungefär lika många mellan landstingsmötena.
- I $\frac{2}{3}$ av grupperna har särskilda gruppmöten hållits med hela gruppen för att behandla frågor, som avgöres av FU.
- Medeltiden för gruppmöten fördelar sig jämt mellan 2-3 timmar, 3-4 och mer än 4 timmar.
- Beslutsprotokoll föres i regel.
- I ungefär hälften av grupperna förekommer gemensamma sammanträden med landstingsgrupp och partiorganisationens distriktsstyrelse.
- Kraven på den enskilde ledamöten att företräda en konsekvent handlingslinje är regel i mindre än hälften av grupperna.
- I nästan alla grupper föreligger skyldighet att anmäla avvikande mening före ärendets avgörande i tinget.

B-grupper

- Mängden möten är ungefär lika stor som för S-grupper. Fler möten ligger dock i direkt anslutning till landstingsmötena än mellan dessa.
- Samma gäller för C och F, medan M håller betydligt färre sådana möten för hela landstingsgruppen.
- Gruppmötenas längd varierar från 2-4 timmar. C har längre gruppmöten än övriga.
- Samma som för S-grupper.
- $\frac{2}{3}$ av centerpartiets grupper håller sådana möten, vilket motsvarar det dubbla antalet jämfört med F och M.
- Kravet är hos centerpartiet ungefär som hos soc dem. Det är väsentligt mindre utbrett hos F och M.
- Denna skyldighet tillämpas i 80 % av grupperna. Mest förekommer den hos M och minst hos C.

- I 17 grupper avgörs beslut genom voteringsförfarande.   I endast 1/3 av grupperna tillämpas voteringsförfarande.

Småpartiers grupper.

På grund av det ringa antalet kan inga generella mönster anges.

4.1.3 Nämndgrupper

Socialdemokratiska nämndgrupper

Den allmänna principen för nämndgruppsammanträden för socialdemokraterna är att de i regel förekommer vid de centrala nämnderna och styrelserna i landstinget och att de aldrig hålles gemensamt med andra partiers nämndrepresentanter.

Totalt sett deltar 71 % av ledamöterna i landstingets styrelser och nämnder i särskilda nämndgrupper. Betydligt högre andel noteras för FU-ledamöter (87 %) än för ledamöter i övriga centrala nämnder (61 %). Denna tendens påminner i hög grad om resultaten på lokal nivå för socialdemokraterna. Skillnaden ligger däri att nämndgruppsammanträden regionalt har ca 10 % lägre förekomst än på lokal nivå.

Det bör noteras att nämndgruppsammanträden förekommer även i revisionsnämnder och lasarettsdirektioner.

Tabell 84 Nämndgruppsammanträden (soc.dem.) fördelade på nämndkategori. Andel nämndrepresentanter i procent (Absolut antal)

Kategori	Egna nämndgruppmöten	Gemensamma nämndgruppmöten	Förekommer i regel ej	N
FU-ledamöter	86,5 (13)	—	13,5 (2)	15
Ledamöter i övriga centrala nämnder	60,9 (14)	—	39,1 (9)	23
Totalt	71,0 (27)	—	29,0 (11)	38

Borgerliga nämndgrupper

Generellt sett förekommer nämndgruppsammanträden i betydligt mindre omfattning hos de borgerliga partierna i landstingssammanhang. Inte mer än 45 % av de borgerliga nämndledamöterna i urvalet deltar vid särskilda nämndgruppsammanträden. I den mån nämndgruppsammanträden förekommer är det totalt sett ungefär lika vanligt med gemensamma nämndgruppsammanträden med flera borgerliga partirepresentanter som med speciella sammanträden för de egna partirepresentanterna.

Här spelar naturligtvis partirepresentationens storlek in, då de borgerliga partierna var för sig ofta har enstaka eller några få ledamöter i de olika nämnderna.

I förvaltningsutskottet är det regel att samtliga borgerliga partier deltar

Tabell 85 Nämndgruppsammanträden (borgerliga partier) fördelade på nämndkategori. Andel nämndrepresentanter i procent (Absolut antal)

Kategori	Egna nämndgrupp- möten	Gemensamma nämndgrupp- möten	Förekommer i regel ej	N
FU-ledamöter	23,7 (9)	21,1 (8) ^a	55,2 (21)	38
Ledamöter i övriga centrala nämnder	19,4 (12)	25,8 (16) ^b	44,8 (34)	62
Totalt	21,0 (21)	24,0 (24)	55,0 (55)	100

^a Samtliga i kombination M + C + F.

^b Varav 13 i kombination M + C + F.

vid gemensamma nämndgruppsammanträden, en regel som ej är lika påtaglig för övriga centrala nämnder.

Skillnaden i förekomst av nämndgruppsammanträden mellan socialdemokraterna å ena sidan och de borgerliga partierna å den andra sidan är anmärkningsvärt hög. Någon rimlig förklaring till detta förhållande finns inte, såframt man ej vågar ta för givet att de borgerliga FU-ledamöternas partipolitiska överläggningar är av övervägande informell natur.

I motsats till vad som gäller för socialdemokraterna förekommer sällan nämndgruppsammanträden för borgerliga ledamöter i revisionsnämnder och lasarettsdirektioner.

De borgerliga nämndgruppsammanträdena är vanligtvis främst knutna till förvaltningsutskott och sjukvårdsstyrelser.

4.2 Landstingsledamöternas arbetssituation

4.2.1 Aktivitet i landstingsgrupperna

Socialdemokratiska landstingsgrupper

Det är av betydande intresse att söka registrera det framförande av krav som en landstingsledamots deltagande i landstingsgruppens diskussioner kan anses innebära. Utifrån vår föreställningsram med en tredelning av ledamöterna efter uppdragsinnehav kan vi förvänta oss att *diskussionsdeltagandet ökar med respektive ledamots politiska "tyngd"*. Naturligtvis finns här avsevärda komplikationer; landstingsledamöter har ofta uppdrag i andra sammanhang, t ex primärkommunala, vilka upptar så stor del av den tillgängliga tiden att de helt enkelt inte hinner med tunga och tidskrävande poster även i landstingssammanhang. En annan faktor är den rent personliga; en ledamot kan trots sin brist på "tunga uppdrag" ha stort inflytande på beslutens utformning, genom sin personliga kompetens och förmåga eller genom att anses vara språkrör för någon speciell grupp.

Inte desto mindre kan tredelningen anses fruktbar, dels utifrån brister på reella alternativ och dels utifrån vetenskapen om svårigheternas normal-

Tabell 86 Deltagande vid diskussioner i landstingsgruppen (soc dem)
Andel individer i procent (Absolut antal)
("Brukar Ni yttra Er vid Ert partis landstingsgrupps sammanträden?")

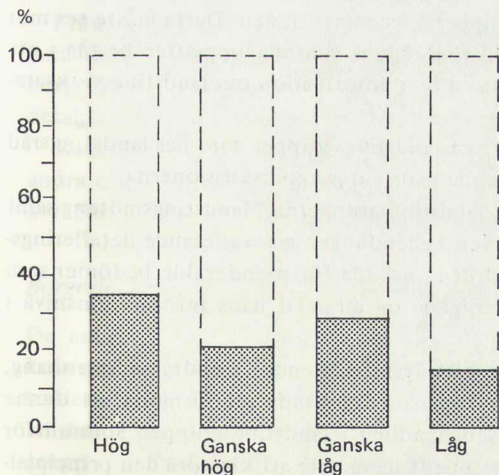
Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
FU-ledamöter	64,7 (11)	29,4 (5)	5,9 (1)	—	17
"Tunga ledamöter"	43,5 (10)	47,8 (11)	8,7 (2)	—	23
"Övriga ledamöter"	22,9 (8)	28,6 (10)	28,6 (10)	20,0 (7)	35
Totalt	38,7 (29)	34,7 (26)	17,3 (13)	9,3 (7)	75

fördelning inom var och en av de tre ingående uppdragsnivåerna. Därför bör *huvudtendenser* kunna spåras, även om den absoluta fördelningen inte bör tolkas för hårdtaget.

Den genomförda undersökningen bekräftar entydigt ovanstående hypotes för de socialdemokratiska landstingsledamöternas vidkommande. Medan 2/3 av FU-ledamöterna regelbundet deltar vid diskussionerna i landstingsgruppernas sammanträden, är motsvarande siffra för de "tunga ledamöterna" mindre än 1/2 och för de "övriga ledamöterna" mindre än 1/4.

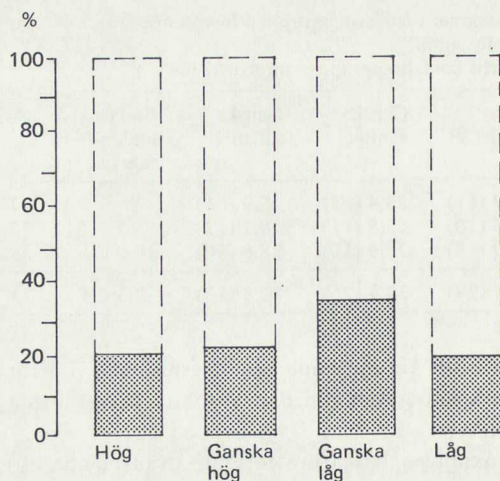
Att observera är dessutom att närmare hälften av de ledamöter som saknar "tunga" uppdrag "ganska sällan" eller "endast undantagsvis" yttrar sig vid gruppssammanträden.

Den faktiska bakgrunden till aktivitetskillnaderna kan även skisseras utifrån de olika ledamöternas tidsmässiga aktivitet för sina landstingsuppdrag under en normalmånad utan landstingsmöte. Härvid visar det sig att en majoritet av de "tunga ledamöterna" använder mer än 20 timmar för uppdragen, medan motsvarande uppgift för ledamöter utan "tunga" uppdrag är mindre än 20 timmar. (En fjärdedel av de övriga ledamöterna använder mindre än fem timmar i månaden för sina uppdrag, varvid är att märka att gruppmötestid etc inräknats.)

Figur 41 Talaraktivitet vid landstingsmöten för landstingsledamöter boende i primära centra och länsdelscentra. Hela populationen ledamöter i procent.

Figur 42 Talaraktivitet vid landstingsmöten för landstingsledamöter boende utom primära centra och länsdelscentra. Hela populationen ledamöter i procent.

En intressant aspekt på diskussionsaktiviteten i landstingsgrupperna är i vad mån det förekommer en "skiktning" av diskussionsaktiviteten, med hänsyn till ledamöternas bostadsorter (se figur 41 och 42).

En lämplig indelningsgrund av bostadsorterna är boende *inom* respektive *utom* primära centra och länsdelscentra. Resultatet utvisar en högre aktivitet för ledamöter boende inom primära centra och länsdelscentra, vad gäller deltagande vid diskussioner vid landstingsmöten. Däremot föreligger inte något klart samband vad avser diskussioner i landstingsgrupperna. Den konstaterade skillnaden i aktivitetsstruktur i de olika grupperna får tas till intäkt för att den *interna arenan* (landstingsgruppen) stimulerar till en bredare debatt, medan det på den *offentliga arenan* (landstingsmötet) sker ett urval av företrädare. Det är ganska självfallet att aktiviteten blir större i gruppen än i tinget eftersom arbetet i gruppen utgör en del av vad man brukar kalla aggregering, det skede då olika alternativ arbetas samman.

Helt naturligt intar de heltidsengagerade förtroendemännen en framträdande plats vid landstingsgruppernas sammanträden. Detta måste ses mot bakgrund av att en av landstingsrådets centrala uppgifter består i att kunna ge landstingsgrupperna en bred information om landstingsverksamheten.

I samtliga socialdemokratiska landstingsgrupper som har landstingsråd (18) intar dessa en framträdande plats vid gruppdiskussionerna.

Vid ärendebehandling i landstingsgrupperna, landstingsmöten samt partiorganisationen i länet, kan behandlingen ges varierande detaljeringsgrad. Vilken detaljeringsgrad den enskilde förtroendevalde bedömer som lämplig sammanhänger naturligtvis intimt med hans informationsnivå i det aktuella ärendet.

Har den förtroendevalde gått igenom ärendet i andra sammanhang, t ex i någon nämnd, ligger det nära till hands att förmoda att denne upplever en ingående ärendebehandling i landstingsgruppen som alltför detaljrik, samt att gruppens uppgift mera vore att klargöra den principiell-

Tabell 87 Detaljeringsgraden vid behandling av landstingsfrågor i olika sammanhang fördelat på kategori av landstingsledamöter (1971–1973)

Andel individer i procent. Socialdemokratiska landstingsledamöter (Absolut antal)

Kategori		Länets partiorg.	Landstings- gruppen	Landstings- möten	N
FU-ledamöter	D	12,5 (2)	18,8 (3)	18,8 (3)	16
	P	—	—	—	
"Tunga ledamöter"	D	8,3 (2)	8,7 (2)	17,4 (4)	23
	P	4,2 (1)	4,2 (1)	—	
"Övriga ledam."	D	5,9 (2)	11,4 (3)	11,8 (4)	35
	P	11,8 (4)	14,3 (5)	17,6 (6)	
Totalt	D	8,1 (6)	12,2 (9)	15,1 (11)	74
	P	6,8 (5)	8,1 (6)	8,1 (6)	

D = För mycket detaljfrågor.

P = För mycket principfrågor.

la hållningen i ärendet än att granska och diskutera enskildheter. Å andra sidan kan ledamöter som ej innehar "tunga uppdrag" uppleva diskussionen i landstingsgruppen som alltför principiell med hänsyn till den egna informationsnivån i ärendet. Möjligheterna att delta i diskussionen hänger givetvis samman med insikten i såväl den enskilda frågan som den principiella föreställningen som kan anläggas på frågeställningen. Därför är det naturligt att vänta sig att landstingsledamöterna, beroende på vilka uppdrag de innehar, kommer att ge olika svar i en intervju som försöker mäta ärendebehandlingsintensitet.

Resultaten bekräftar denna hypotes, vad gäller de socialdemokratiska landstingsledamöterna, även om det bör observeras att en majoritet av ledamöterna upplever ärendebehandlingsgraden under den senaste perioden i de olika sammanhangen som "lämplig". Huvudresultatet är dock att ju mer välinformerad en ledamot är desto kraftigare är upplevelsen av att det i olika sammanhang diskuteras för mycket detaljfrågor. Det omvända gäller jämväl, nämligen att ju mindre välinformerad en ledamot är desto kraftigare är upplevelsen av att det i olika sammanhang diskuteras för mycket principfrågor.

Från många synpunkter kan det vara av intresse att i Stockholms landsting 3/4 av de tillfrågade ledamöterna (såväl socialdemokratiska som borgerliga) upplevde att ärendebehandlingen fick för stort inslag av detaljfrågor vid landstingsmötena.

Resultatet måste som bakgrund kontrasteras mot att över 3/4 i de andra regionerna upplevt landstingsmötenas detaljeringsgrad som lämpligt avvägd.

Borgerliga landstingsgrupper

De enskilda borgerliga landstingsledamöternas deltagande vid gruppdiskussioner är avsevärt högre än motsvarande socialdemokratiska. Härvid torde gruppstorleken vara av avgörande betydelse, eftersom fler ledamöter har möjlighet att diskutera i en grupp på 10–20 ledamöter än i en grupp på 30–40 ledamöter. Emellertid framgår även här skillnader

Tabell 88 Deltagande vid diskussioner i landstingsgruppen (borgerliga)
Andel individer i procent (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
FU-ledamöter	87,5 (35)	12,5 (5)	—	—	40
"Tunga ledamöter"	80,0 (52)	15,4 (10)	3,1 (2)	1,5 (1)	65
"Övriga ledamöter"	65,6 (38)	25,8 (15)	8,7 (5)	—	58
Totalt	76,6 (125)	18,5 (30)	4,3 (7)	0,6 (1)	163

mellan ledamöternas diskussionsdeltagande med hänsyn till deras landstingsuppdrag, i likhet med förhållandet i de socialdemokratiska landstingsgrupperna. Skillnaderna är dock i detta fall betydligt mindre. Medan bortåt 90 % av FU-ledamöterna i regel är diskussionsaktiva vid gruppsammanträden är motsvarande siffra för ledamöter utan tunga uppdrag ca 65 %. En viktig skillnad är emellertid att knappast någon ledamot sitter "tyst" i sammanträde efter sammanträde, vilket var fallet för en betydande del av de socialdemokratiska landstingsledamöterna utan "tunga" uppdrag.

Mellan de borgerliga partierna finns skillnader i detta avseende, vilka kan antas bero på bl a de varierande gruppstorlekarna. Så har t ex centerpartiets landstingsledamöter en betydligt högre andel ledamöter som "ganska sällan" yttrar sig i landstingsgrupperna än de båda övriga partierna.

De borgerliga ledamöterna ser på ärendenas detaljeringsgrad på ungefär samma sätt som de socialdemokratiska ledamöterna. De "tyngre" ledamöterna upplever i högre grad än andra att alltför mycken tid ägnas åt detaljfrågor. Kategorin "övriga ledamöter" i de borgerliga grupperna skiljer sig markant från motsvarande kategori i de socialdemokratiska grupperna. Medan de borgerliga gruppernas övrigkategori upplever för hög detaljeringsgrad, upplever motsvarande kategori hos socialdemokra-

Tabell 89 Detaljeringsgrad vid behandling av landstingsfrågor i olika sammanhang fördelat på kategori av landstingsledamöter (1971-1973)

Andel individer i procent. Borgerliga landstingsledamöter (Absolut antal)

Kategori	Länets partiorg. ^a	Landstingsgruppen ^b	Landstingsmöten ^c	N
FU-ledamöter	D 16,2 (6)	15,0 (6)	30,0 (12)	$a=37, b-c=40$
	P —	—	5,0 (2)	
"Tunga ledamöter"	D 10,9 (7)	10,8 (7)	20,0 (13)	$a=64, b-c=65$
	P 1,6 (1)	3,1 (2)	3,1 (2)	$a=54, b=58$
"Övriga ledamöter"	D 3,7 (2)	15,6 (9)	19,6 (11)	$c=56$
	P 1,9 (1)	1,7 (1)	5,4 (3)	
Totalt	D 9,7 (15)	13,5 (22)	22,4 (36)	$a=155, b=163$
	P 1,3 (2)	1,8 (3)	4,3 (7)	$c=161$

D = För mycket detaljfrågor.

P = För mycket principfrågor.

terna för hög principnivå. En bred majoritet upplever landstingsfrågornas behandling på alla nivåer under den senaste mandatperioden som "lämpligt avvägd".

Småpartiers landstingsgrupper

Av tidigare redovisade skäl är det föga meningsfullt att genomföra en motsvarande analys av småpartiers landstingsgrupper.

I de 4 fall man kan tala om landstingsgrupper finns alltför litet material, t ex vad gäller representation i FU och "tunga nämnder" för att underbygga allmänna slutsatser i samma avseenden som för de stora partigrupperna. Vad gäller bedömningen av detaljeringsgradens avpassning vid landstingsmötet menar ett flertal Vpk-ledamöter att behandlingen går in på för mycket detaljfrågor.

Sammanfattning

S-grupper

Ca 2/3 av FU-ledamöterna deltar regelbundet i diskussionerna, därefter sjunker aktiviteten. Av "tyngre ledamöter" deltar ca 1/2 och av "övriga" ca 1/4.

De välinformerade anser att detaljeringsgraden i behandling av frågorna är för omfattande. Omvänt anser de mindre välinformerade ledamöterna att man sysslar för mycket med principfrågor.

B-grupper

Skiktningen är mindre markerad i de borgerliga landstingsgrupperna p g a bl a gruppstorleken inverkan. C har dock ungefär samma aktivitetsstruktur som S.

Samma gäller som för S-grupper. Likväl gäller det undantaget att även gruppens "övriga ledamöter" anser att det ägnas för mycket tid åt detaljfrågor på principfrågornas bekostnad.

För båda grupperna gäller att landstingsråden dominerar talaraktiviteten såväl i gruppen som i landstingsmötet. Det kan noteras en högre aktivitetsnivå (som talare) för dem som är boende i primära centra än för övriga.

4.3 Landstingskommunala kärnfrågor

För att översiktligt belysa landstingsgruppernas behandling av olika landstingskommunala kärnfrågor fick landstingsledamöterna i enkäten svara på följande fråga:

- Hur detaljerat anser Ni att Ert partis landstingsgrupp under den senaste mandatperioden har behandlat följande landstingsfrågor: landstingets budget, landstingets byggnadsprojekt, ekonomisk långtidsplan, sjukvårdsfrågor?

Av resultatet framgår att de ekonomiska frågorna liksom sjukvårdsfrågorna av ungefär motsvarande andel ledamöter upplevs som detaljstuderade vid landstingsgruppernas sammanträden. Däremot synes landstingens byggnadsprojekt inte erhålla samma detaljerade behandling. Dessa frågors behandling skiljer sig tydligt i förhållande till de övriga kärnfrågorna.

Den allmänna trenden synes vara att med ökande gruppstorlek ökar detaljeringsgraden vid behandlingen av de ovan refererade kärnfrågorna. I större grupper finns de centrala nämnderna representerade genom partiledamöter och därmed följer ökade möjligheter att detaljerat och ingående behandla olika sakfrågor.

Om landstingsgruppernas representanter i förvaltningsutskottet ges så stark ställning att många landstingsledamöter upplever sig som överspelade inträffar uppenbarligen även andra följdverkningar. Framförallt finns stora överensstämmelser mellan låg detaljeringsgrad vid behandlingen av landstingets byggnadsprojekt i landstingsgruppen och den redovisade subjektiva upplevelsen av att vara överspelad av förvaltningsutskottsrepresentanternas agerande och överenskommelser. Denna tendens finns även beträffande den ekonomiska långtidsplanen och sjukvårdsfrågorna, men är i de två senare fallen mindre utpräglad.

En annan intresseväckande – och på sitt sätt given – samvariation är den emellan landstingsledamöternas personliga tidsbrist och upplevelsen av hur pass detaljerat gruppen har behandlat olika kärnfrågor. Även om tendensen är förhållandevis måttlig, synes med ökande personlig tidsbrist att läsa in beslutsinformationen från landstinget följa minskad upplevelse av att landstingsgruppen detaljerat behandlat landstingskommunala kärnfrågor, då främst budget- och byggnadsfrågor.

Tabell 90 Landstingsledamöternas bedömning av hur landstingsgruppen behandlat landstingets budget, landstingets byggnadsprojekt, den ekonomiska långtidsplanen och sjukvårdsfrågorna

Andel ledamöter i procent. Hela populationen (Absolut antal)

Landstingsfråga	Mycket detaljerat	Ganska detaljerat	Endast översiktligt	N
Landstingets budget	38,1 (95)	50,3 (125)	11,6 (29)	100,0 249
Landstingets byggnadsprojekt	16,9 (42)	45,0 (112)	38,1 (94)	100,0 248
Ekonomisk långtidsplan	37,1 (92)	45,5 (113)	17,4 (43)	100,0 248
Sjukvårdsfrågor	35,9 (89)	54,5 (135)	9,6 (24)	100,0 248

Kortfattat kan iakttagelserna beträffande *sjukvårdsfrågornas* behandling i landstingsgrupperna redovisas i punktform enligt följande:

- Centerpartiets och moderata samlingspartiets landstingsgrupper behandlar sjukvårdsfrågor i grupperna med betydligt lägre detaljeringsgrad än vad som gäller för folkpartiets och socialdemokraternas landstingsgrupper.

För landstingets *budget* och *ekonomiska långtidsplan* gäller analogt:

- Detaljeringsgraden är allmänt högre i befolkningsexpanderande regioners landstingsgrupper än i de minskande regionernas.
- I de landsting där partipolitiska skillnader i byggnads- och fastighetsfrågor utkristalliserat sig under den senaste mandatperioden, har detaljeringsgraden varit högre vid behandlingen av den ekonomiska långtidsplaneringen i landstingsgrupperna.

Slutligen gäller för *landstingets byggnadsprojekt*:

- Detaljeringsgraden vid behandlingen av landstingets byggnadsprojekt synes vara högre i landsting med socialistisk majoritet än i landsting med borgerlig majoritet.
- Ju mindre de förtroendevalda upplever att de kan hävda sig gentemot experter och tjänstemän desto mindre detaljerat behandlar landstingsgrupperna byggnadsprojektfrågor och den ekonomiska långtidsplanen.
- Moderata samlingspartiets och folkpartiets landstingsgrupper behandlar landstingens byggnadsprojekt betydligt mindre detaljerat än centerpartiets och socialdemokraternas landstingsgrupper.

4.4 Särskilda talesmän för gruppen i landstinget

Ett utbrett förfaringssätt vid diskussionerna är att landstingsgrupperna utser representanter som "driver" frågan i landstingsmötet. Speciellt vanligt är att gruppordföranden eller annan "tung" ledamot får sådana uppdrag, eller utövar uppdraget med sådan självklarhet att det överhuvud inte kommer ifråga vem som annars skulle kunna göra det. Praxisen förekommer i motsvarande omfattning hos samtliga partier. Den är mer accentuerad i storstadsregioner och större landsting invånarmässigt och ekonomiskt än i de mindre och skattesvaga landstingen.

4.5 Diskussionens spridning i landstinget

Tendenserna från förhållanden vid gruppmöten står sig även för landstingsmöten, vad gäller det "skiktade" debattdeltagandets förekomst. Naturligtvis är svängningarna mindre påfallande, men fortfarande föreligger stora skillnader mellan kategorierna. Medan 3/4 av FU-ledamöterna "i regel" yttrar sig vid landstingsmöten, deltar 2/3 av ledamöterna som ej har "tunga" uppdrag endast "ganska sällan" eller "endast undantagsvis" i debatten. De "tunga" ledamöterna intar en position mellan dessa ytterligheter.

Tabell 91 Deltagande vid diskussioner i landstingsgrupperna fördelat på kategori av ledamöter

Andel individer i procent. Hela populationen (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
FU-ledamöter	80,7 (46)	17,5 (10)	1,8 (1)	—	57
"Tunga ledamöter"	71,1 (64)	23,3 (21)	4,4 (4)	1,1 (1)	90
"Övriga ledamöter"	51,9 (54)	25,0 (26)	14,5 (15)	6,7 (7)	102
Totalt	65,3 (164)	22,7 (57)	8,0 (20)	3,2 (8)	249

Tabell 92 Deltagande vid diskussioner i landstinget fördelat på kategori ledamöter. Andel individer i procent. Hela populationen (Absolut antal)

Kategori	Som regel	Ganska vanligt	Ganska sällan	Endast undantagsvis	N
FU-ledamöter	42,9 (24)	30,4 (17)	23,2 (13)	3,6 (2)	56
"Tunga ledamöter"	28,1 (25)	24,7 (22)	32,6 (29)	14,6 (13)	89
"Övriga ledamöter"	17,5 (18)	15,5 (16)	37,9 (39)	29,1 (30)	103
Totalt	27,0 (67)	22,2 (55)	32,7 (81)	18,1 (45)	248

Det synes finnas ett mycket klart samband mellan deltagandet i landstingsmötets debatt och den egna kunskapsgrunden. Med ökande möjligheter att tillgodogöra sig information och beslutsunderlag följer ökande aktivitet i landstingsmötets debatt.

Ledamöter utan "tunga" uppdrag är betydligt aktivare i de mindre partierna än vad som är fallet för socialdemokraterna och centerpartiet.

4.6 Informationsnivå

För att försöka fånga in en del av den problematik som finns i de landstingskommunala förtroendevaldas arbetssituation fick de i populationen ingående ledamöterna ta del av ett antal negativt formulerade påståenden om sin situation. De ombads ange i vad mån dessa påståenden ägde tillämpning i deras fall. De aspekter som berördes avsåg främst information, styrning, kunskapskapacitet och tidsmässig disposition.

I korthet kan konstateras att resultaten utvisar hög prioritet för problematiken tidsmässig disposition och den typ av styrning gentemot övriga landstingsledamöter som existerar genom FU-ledamöternas agerande och överenskommelser. Låg prioritet ges övriga styrningstyper och faktorn personmotsättningar. Resultatet återfinns i tabell 93 där påståendena har ordnats i en fallande skala, från hög till låg prioritet. (Ett undantag är de två sista påståendena. Ordningföljden har där kastats om för att underlätta jämförelsen med det primärkommunala materialet.)

Styrning: Som nämnts utgör *FU-ledamöternas överenskommelser*, som i sin tur binder upp övriga gruppmedlemmar, den dominerande styrnings-

typen. 1/3 av ledamöterna (utanför FU) upplever denna styrning påfallande och det är bara drygt en fjärdedel av ledamöterna som inte alls upplever denna typ av styrning. Det finns en svag tendens att denna styrningstyp upplevs starkare bland ledamöter utan tunga uppdrag än bland "tunga" ledamöter. Partimässigt är upplevelsen av denna styrningstyp mest utpräglad inom folkpartiet, medan den är minst utpräglad inom det socialdemokratiska partiet.

Styrningen från den egna *landstingsgruppen* upplevs av 1/4 av ledamöterna. Denna styrningstyp förefaller öka något med ökande gruppstorlek och upplevs i minst omfattning inom folkpartiet, medan fördelningen bland de övriga partierna sinsemellan är lika. Det finns för övrigt klara samvariationer som säger att ju mindre man yttrar sig i landstingsgruppen (och även landstingsmötet) desto mer upplever man en styrning från gruppen. Här finns med andra ord indicier på att den relativa tystnad som vissa ledamöter iakttar i såväl grupparbetet som vid landstingsmötet inte får tas till intäkt för att dessa ledamöter skulle sakna behov av att yttra sig. Ingenting tyder heller på att de skulle sakna bärande motivation att yttra sig eller för att det skulle existera total överensstämmelse mellan gruppens beslut och de egna ståndpunkterna.

Styrningen från *den egna partiorganisationen* upplevs helt eller delvis av enbart 1/7 av ledamöterna. Som kan förväntas avtar upplevelsen av denna styrningstyp med stigande uppdragsnivå inom den egna partiorganisationen. Styrning av denna karaktär upplevs mer sällan inom folkpartiet och Vpk än inom övriga partier.

Information: Drygt hälften av ledamöterna anger att de erhåller *otillräcklig information* inför beslutsfattandet i landstinget. Denna upplevelse av informationsbrister avtar med ökande gruppstorlek. Självklart finns helt andra informationsförutsättningar i stora grupper, där ett flertal nämnder finns representerade och man har tillgång till heltidsanställda förtroendevalda.

Tidsdisposition: Den största problematiken för de landstingskommunalt förtroendevalda synes vara bristen på tillräcklig tid att ägna åt uppdragen. Endast en liten minoritet (10 %) upplever inga sådana problem. En faktor i detta sammanhang är landstingsledamöternas ofta förekommande primärkommunala engagemang. Centerpartiets ledamöter redovisar denna problematik i större utsträckning än de övriga partiernas. En bestående samvariation förekommer mellan upplevelsen av tjänstemannastyre och för lite tid att ägna åt uppdragen. Med andra ord skulle resultatet kunna tolkas så att den bristande förberedelsen inför sammanträden, vad gäller tid för inläsning av beslutsunderlag och information, i viss utsträckning svarar mot svårigheter att redovisa alternativa beslutslinjer vid överläggningar, beredningar och övriga sammanträden, i förhållande till de föredragande tjänstemännen. Det föreligger stora överensstämmelser mellan angivande av bristande tid för uppdragen och upplevelsen av för lite kunskaper för att kunna tillgodogöra sig beslutsinformationen.

Den tidsproblematik som ligger i *sen information* för beslutsunderlag är en annan utbredd störning i arbetssituationen för den förtroendevalde även om störningen har mindre spridning än den tidigare problem-

strukturen. Denna aspekt kommer till starkare uttryck bland folkpartiets ledamöter än bland övriga partiers.

Kunskapskapacitet: En tungt vägande faktor för en fungerande förtroendemannastyrelse är att ledamöterna har den bakgrund och den kunskapsmässiga kompetens som erfordras för att tränga in i beslutsunderlag och fatta rationella och adekvata beslut. Över hälften av ledamöterna anser sig till en del ha för lite egna kunskaper för att kunna tillgodogöra sig beslutsunderlaget och 1/6 av ledamöterna anser sig helt eller i stort sett ha för lite egna kunskaper. En förväntad och konstaterad samvariation finns mellan benägenheten att delta i landstingsgruppernas diskussioner (även landstingsmötens) och den subjektivt uppskattade egna kunskapsgrunden. Med ökad skattning av den egna kunskapen följer ökat diskussionsdeltagande. Någon partimässig differentiering finns inte i detta hänseende.

Tabell 93 Landstingsledamöternas bedömning av sin arbetssituation
Andel ledamöter i procent. Hela populationen (Absolut antal)

Påståenden	Stämmer helt eller i stort sett	Stämmer delvis	Stämmer ej	N
Det är för mycket inslag av rena personmotsättningar, vilka påverkar besluten i landstingsgruppen	2,4 (6)	13,4 (33)	84,2 (208)	247
Som landstingsledamot upplever man sig alltför styrd av sitt eget parti	4,4 (11)	15,0 (37)	80,5 (199)	247
Som landstingsledamot upplever man sig alltför styrd av sin egen landstingsgrupp	6,5 (16)	19,8 (49)	73,7 (182)	247
Som landstingsledamot får man otillräcklig beslutsinformation	14,1 (35)	40,7 (101)	45,2 (112)	248
Som landstingsledamot har man för lite egna kunskaper för att kunna tillgodogöra sig beslutsunderlaget och informationen	16,6 (41)	56,3 (139)	27,1 (67)	247
Det är otillräcklig tid mellan det att man får information och beslut skall fattas	27,2 (67)	45,9 (113)	26,9 (66)	246
Man har för lite tid för att kunna sätta sig in i beslutsunderlag och information	35,2 (87)	54,6 (129)	9,9 (30)	246
Man upplever sig ofta som överspelad genom F.U-ledamöternas agerande och överenskommelser	30,4 (58)	41,4 (79)	28,2 (54)	191 ^a

^a F.U-ledamöter ingår ej.

4.7 Allmänt: De förtroendevaldas arbetssituation

Tidigare har lämnats en redogörelse för landstingsledamöternas arbetssituation som förtroendevalda ur ett antal olika aspekter. För att översiktligt sammanfatta resultaten erhöll landstingsledamöterna följande översiktliga fråga att besvara:

– Upplever Ni Er arbetssituation som förtroendevald vara någorlunda tillfredsställande?

Ungefär 15 % av den tillfrågade landstingspopulationen bedömer sin situation som förtroendevald vara ej tillfredsställande. Av dessa anger inemot hälften svårigheter att förena sin yrkesverksamhet med landstingsuppgifterna. Andelen ledamöter som ej är tillfredsställda med sin arbetssituation ökar med ökande storlek på landstingen med avseende på invånarantal.

Partimässigt fördelas resultaten enligt följande:

Ej tillfredsställande arbetssituation: Vpk 36 %, F 21 %, M 15 %, S 13 % och C 10 %.

I motsats till resultatet på primärkommunal nivå följer graden av tillfredsställelse med arbetssituationen ej entydigt partistorleken. Förklaringen till detta förhållande torde vara landstingens regionala rekrytering av förtroendevalda. Ett boende långt från sammanträdesorten medför stora tidsmässiga förluster för resor och övrig kommunikation. Ovan angavs att inemot hälften av de ledamöter vilka upplevde sin arbetssituation som otillfredsställande främst betonat svårigheterna att förena sin förvärvsverksamhet med arbetet som förtroendevald. Sådana störningar är till sin natur naturligtvis föga partirelaterade, varför resultaten ovan bl a förklaras härav.

Däremot föreligger relativt klara samvariationer mellan graden av tillfredsställelse med arbetssituationen och "politisk tyngd i landstinget". Ledamöter utan "tung" uppdrag är genomgående mindre tillfredsställda än andra ledamöter. I konsekvens härmed anges de flesta av de "insynsproblem" som redovisas just vara av denna kategori. Så tillhör t ex 5 av de 6 ledamöter som särskilt framhållit svårigheterna att få insyn i landstingsverksamheten denna kategori. Eftersom kraven för att rätta till förhållandet är vitt skilda och i mindre grad överensstämmande är det i detta sammanhang inte möjligt att med någon allmängiltighet beskriva dessa.

4.8 Förhållandet förtroendevalda – tjänstemän

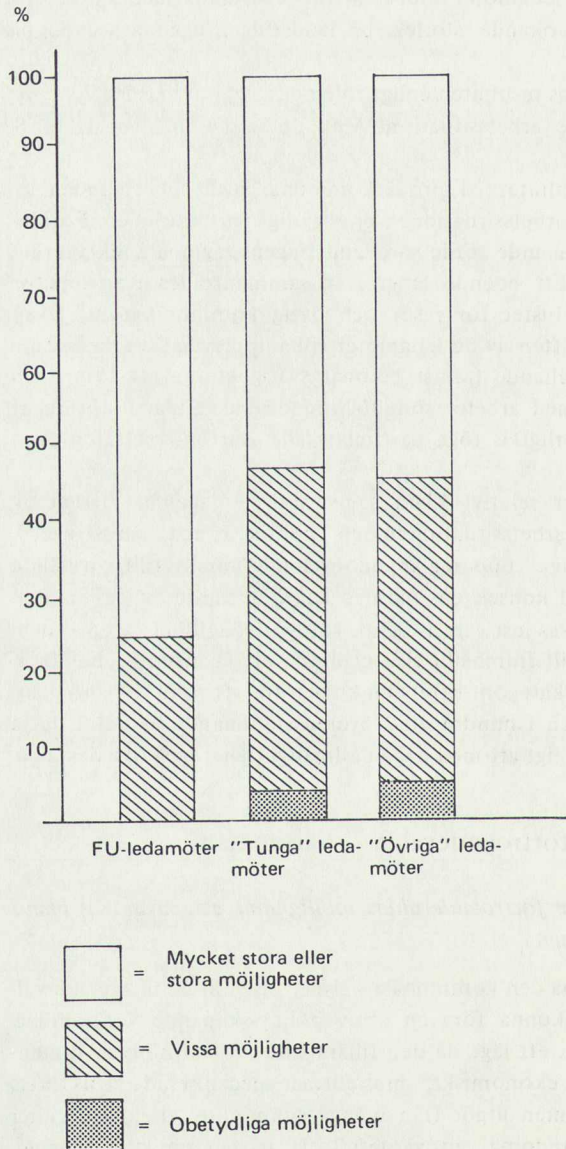
4.8.1 Allmänt om de förtroendevaldas möjligheter att hävda sig bland experter och tjänstemän

En väsentlig aspekt på den kommunala självstyrelsen är de förtroendevaldas möjligheter att kunna föra en aktiv policy-skapande verksamhet. Särskilt gäller detta i ett läge då den tillämpande förvaltningens dimensioner, personellt och ekonomiskt, antar alltmer specialiserade strukturer. Experter och tjänstemän utgör från många synpunkter, t ex vad gäller kraven på ärendeberedning, en värdefull, ja nästan omistlig tillgång,

medan de från andra synpunkter kan förväntas få stor inverkan inte enbart på tillämparfunktionen utan även på utformarfunktionen.

Speciellt intressant är denna aspekt med hänsyn till den instiftade landstingsrådsinstitutionen, vilken då bland annat tänkes få pendeln att slå tillbaka till förmån för de förtroendevaldas inflytande.

Mätproblemen i detta avseende skall inte föringas, då tillgängligt material knappast kan omfatta annat än parternas egna utsagor. Att som kunskapsgrund hänvisa till skriftligt material duger knappast, då möjligheterna att utläsa information av denna karaktär är försvinnande små.

Figur 43 Möjligheterna för de förtroendevalda i landstingen att hävda sig som lekmän bland experter och tjänstemän. Hela populationen i procent.

Ca 40 % av landstingsledamöterna anser att möjligheterna att hävda sig i detta avseende är "obetydliga" eller "vissa". Här finns dock en skiktning såtillvida att FU-ledamöterna i högre grad än andra kategorier anger "stora" eller "mycket stora" möjligheter att hävda sig som lekmän bland experter och tjänstemän. Mellan kategorin "tunga ledamöter" och "övrige ledamöter" finns inga påtagliga skillnader i bedömningarna.

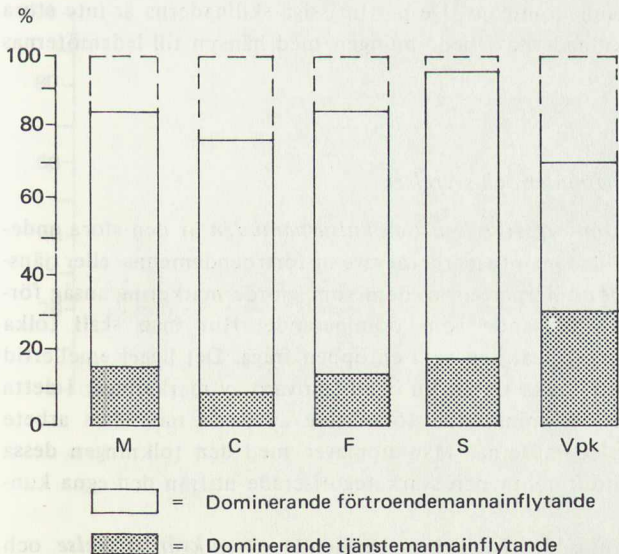
Vid analysen kan inga påtagliga skillnader i synen på tjänstemännens inflytande skönjas om hänsyn tas till det antal tjänstemän som är anställda inom respektive centrala förvaltningar.

En partispecificerad analys av bedömningarna uppvisar inga systematiska inslag. Däremot förekommer vissa regionala avvikelser. I landsting med expanderande befolkningsutveckling upplevs tjänstemannainflytandet mindre markerat än i landsting med stabil eller minskande befolkningsutveckling.

4.8.2 I vilka nämnder och styrelser dominerar förtroendemanna- respektive tjänstemannainflytandet?

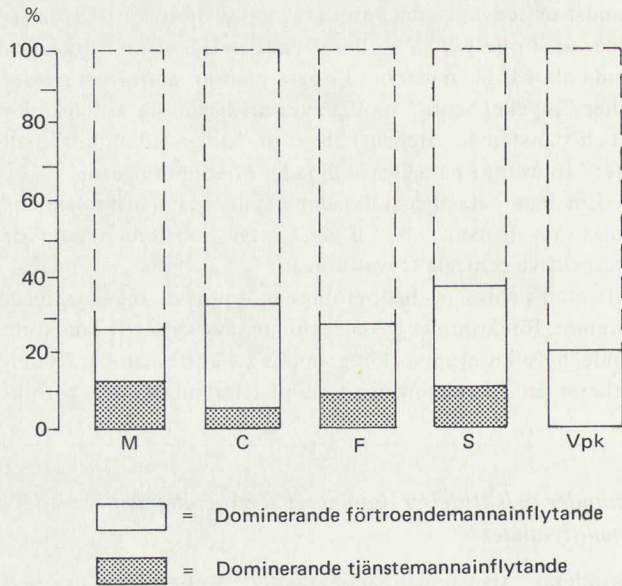
När man detaljstuderar "tjänstemannainflytandet" i olika nämnder och styrelser är det vissa bestämda resultat som omedelbart faller ut.

□ Ju mer specialreglerad en nämnd eller styrelse är, desto större inflytande bedöms tjänstemännen få. Alternativt anger man att nämnden eller styrelsen varken karakteriseras av dominerande förtroendemannainflytande eller av dominerande tjänstemannainflytande. Uppenbarligen är här två faktorer av särskild vikt: dels fungerar tjänstemännen som uttolkare av speciallagstiftning, vilket ger en särskild auktoritet, dels kan det utbredda delegationsförfarandet av rutinärenden och andra ärenden tolkas som en tjänstemännens relativa makt i förhållande till de förtroendevalda.

Figur 44 Inflytande i förvaltningsutskottet.

Figur 45 Inflytande i omsorgsstyrelsen eller motsvarande.

- Ju mer "tekniska uppgifter" en nämnd eller styrelse handhar, desto svagare upplever förtroendemannen sin ställning. Det kan hållas för troligt att det tekniska kunnandet hos tjänstemannen härvid ofta förväxlas med auktoritativ överlägsenhet, vilket ur många aspekter inte behöver vara fallet.

Förvaltningsutskottet (FU)

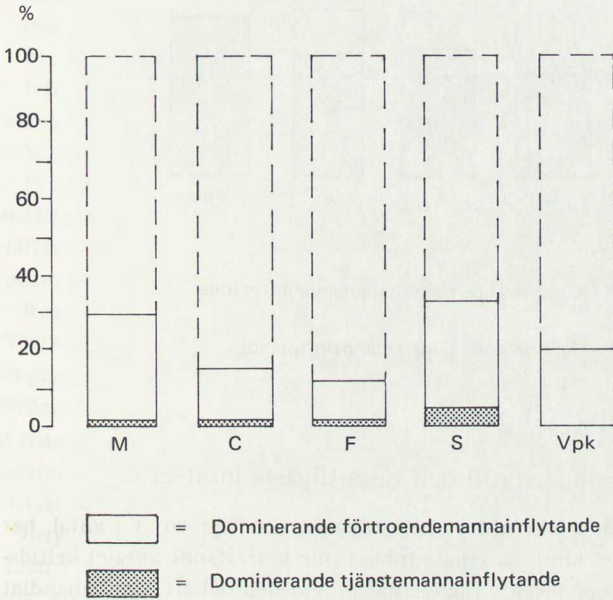
Förvaltningsutskottet är den nämnd som tillerkänns det största inslaget av förtroendemannadominans. De partimässiga skillnaderna är inte stora och ej heller skillnaderna i bedömningen med hänsyn till ledamöternas uppdragsinnehav.

Övriga centrala nämnder och styrelser

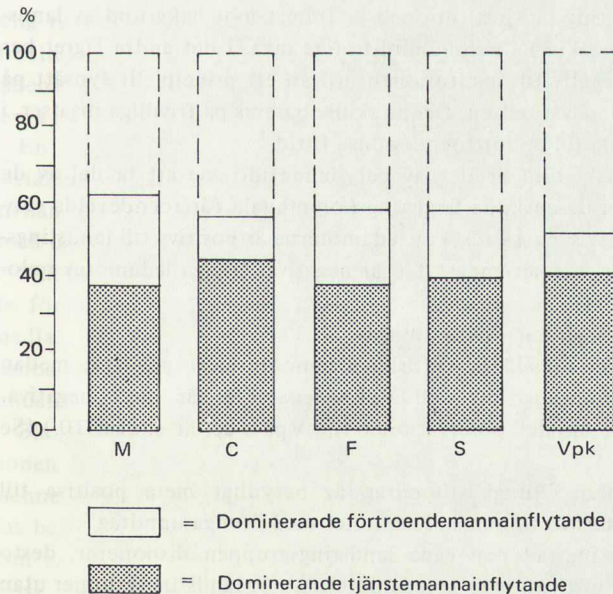
Gemensamt för *omsorgsstyrelsen* och *kulturnämnden* är den stora andelen förtroendevalda som inte markerat vare sig förtroendemanna- eller tjänstemannainflytande. Merparten av dem som gjorde markering ansåg förtroendemannens inflytande som dominerande. Hur man skall tolka frånvaron av markeringar kan vara en öppen fråga. Det ligger emellertid nära till hands att tänka sig att en ökad frånvaro av markeringar i detta avseende speglar en minskande förankring av dessa nämnders arbete bland landstingsledamöterna. Man upplever med den tolkningen dessa nämnder som indifferent och svårkategoriserade utifrån den egna kunskapen om dem.

En annan grupp utkristalliseras bestående av *sjukvårdsstyrelse* och

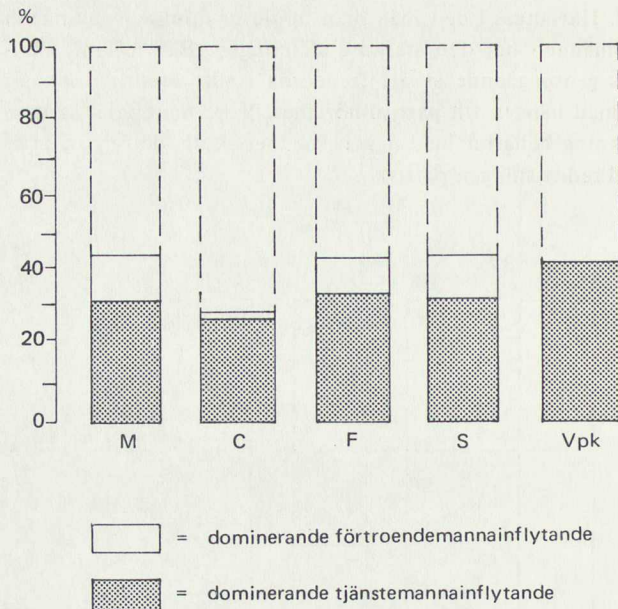
byggnadsnämnd. Här anges i den mån man upplever dominans av någon part att tjänstemännen har den starkare ställningen. Bärkraften i mätningarna stärkes genomgående av att trenderna i allt väsentligt står sig även fördelade med hänsyn till partitillhörighet. Vore materialet i någon allvarlig utsträckning behäftat med någon snedhet skulle detta rimligtvis skina igenom vid redovisningen partivis.

Figur 46 Inflytande i kulturnämnden eller motsvarande.

Figur 47 Inflytande i sjukvårdsstyrelsen eller motsvarande.

Figur 48 Inflytande i byggnadsnämnden eller motsvarande.

4.9 Landstingsrådets roll och väsentligaste insatser

Samtidigt som den administrativa personalen kraftigt vuxit i antal, har motsvarande utveckling på senare tid ägt rum beträffande antalet heltidsengagerade förtroendevalda i landstingen. Vid den debatt som behandlat de heltidsengagerade landstingskommunalt förtroendevaldas funktion har det utkristalliserats i huvudsak två läger. I det ena lägret har man ställt sig positiv till landstingsrådsinstitutionen – främst mot bakgrund av landstingens stigande tekniska och administrativa nivå. I det andra lägret har man ställt sig negativ till institutionen utifrån ett principiellt synsätt på den kommunala självstyrelsen. Denna skulle baseras på frivilliga insatser, i huvudsak förlagda till de förtroendevaldas fritid.¹

Mot denna bakgrund är det av betydande intresse att ta del av de erfarenheter som de enskilda landstingskommunala förtroendevalda vunnit. Resultatet utvisar att ca 3/4 av ledamöterna är positiva till landstingsrådsinstitutionen, medan endast 1/6 är negativa. Övriga ledamöter redovisar ej någon åsikt.

Följande slutsatser kan i övrigt dragas:

- Partimässigt är socialdemokratiska ledamöter mest positiva, medan moderata samlingspartiets och Vpk:s ledamöter är mest negativa. (Observera att antalet observationer för Vpk:s del är endast 10.) (Se figur 49.)
- Ledamöter utan "tunga" uppdrag är betydligt mera positiva till landstingsrådsinstitutionen än ledamöter med "tunga uppdrag".
- Ju fler landstingsråd den egna landstingsgruppen disponerar, desto positivare till institutionen är ledamöterna. För landstingsgrupper utan

¹ Pettersson, Harry: Landstingens centrala förvaltningsorganisation. Lic.avhandling, Lund 1971. Stencil.

egna landstingsråd gäller en mera avvaktande och negativ linje i detta avseende. (Se figur 50.)

- Det finns en markerad tendens till att inställningen till landstingsrådsinstitutionen blir mera positiv med ökande antal anställda i den centrala administrationen i respektive landsting.
- Ju mera detaljerat landstingsgrupperna kunnat behandla de landstingskommunala kärnfrågorna, speciellt de ekonomiska planeringsfrågorna, desto positivare inställning till landstingsråden redovisas. Med andra ord ger tillgången till landstingsråd ökade möjligheter att initierat bereda ärendena i landstingsgruppen.

För att pejla orsakerna till ledamöternas inställning till landstingsrådsinstitutionen fick de även avge svar på frågan:

– Vilken/vilka fördelar ser Ni främst med landstingsrådsinstitutionen?

Frågan ställdes enbart till ledamöter som tidigare redovisat en positiv inställning till institutionen. För dem som redovisat en negativ inställning ställdes den motsvarande frågan om nackdelarna med landstingsrådsinstitutionen.

Resultatet visar att landstingsråden i stor utsträckning betraktas som "förtroendemannamotvikt" till tjänstemännen i landstingsförvaltningen. 61 % angav "motverkar tjänstemannavälde" som en av de främsta fördelarna. Partimässigt var det på denna punkt något lägre värden för M-ledamöter. Däremot förekom inga påtagliga skillnader med hänsyn till ledamöternas olika uppdrag i landstinget. Detta senare resultat gäller även fortsättningsvis.

Insynsfrågan kommer närmast i ordningen. 58 % angav att landstingsråden "håller landstingsgruppen bättre informerad om vad som händer", som en av de främsta fördelarna. Partimässigt var F-ledamöter mindre företrädade med denna bedömning än övriga partiets ledamöter.

Att landstingsråden skulle ge möjligheter till en vidgad ärendeberedning var ett starkt argument i debatten om de heltidsengagerade förtroendevalda. Att den aspekten är framträdande i bedömningen av landstingsrådets insatser omvittnades av 50 % av ledamöterna, varibland M-ledamöterna i högre grad än andra betonade detta.

En annan uppgift för landstingsråden angavs i synnerhet bland de socialdemokratiska ledamöterna. Deras uppgift var att hålla kontakten mellan partiorganisationen och landstingsgruppen. Totalt sett betonades dock denna aspekt inte av fler än ca 30 %.

Slutligen angav 23 % av ledamöterna som en av de främsta fördelarna de förbättrade tjänstemannakontakter som landstingsråden kunde förmedla. Främst betonade M-ledamöterna denna fördel, vilket bör ses i samband med att de i mindre utsträckning än övriga ledamöter såg landstingsråden som motvikt mot ett tjänstemannavälde.

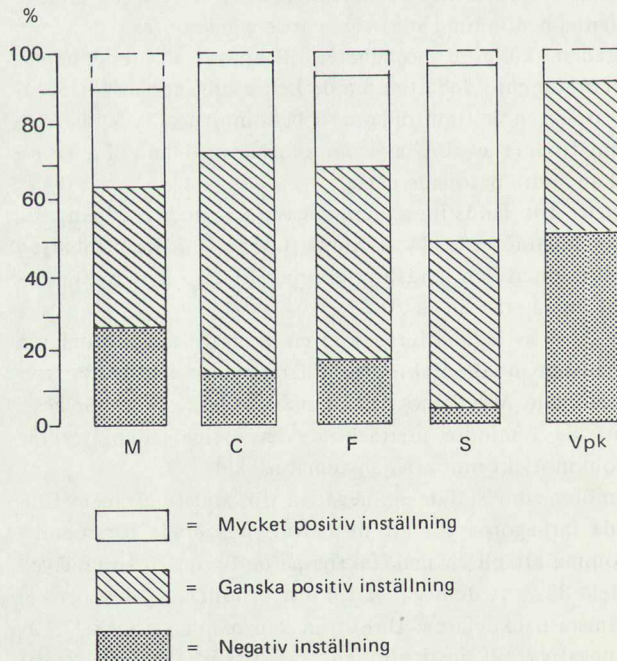
Bland de ledamöter som ställde sig negativa till landstingsrådsinstitutionen dominerade farhågorna för att de heltidsengagerade förtroendemännen skulle komma att bli en maktfaktor på de övriga förtroendevaldas bekostnad. Hela 82 % av de negativa till institutionen såg dessa risker som en av de främsta nackdelarna. Dessutom kan nämnas att ca 1/3 av dessa som var negativa till institutionen, såg risker för "ovillkorlig

succession" på rådposterna respektive att "landstingsråden ägnar för mycket tid åt tjänstemannauppgifter och försummar sina politiska uppgifter".

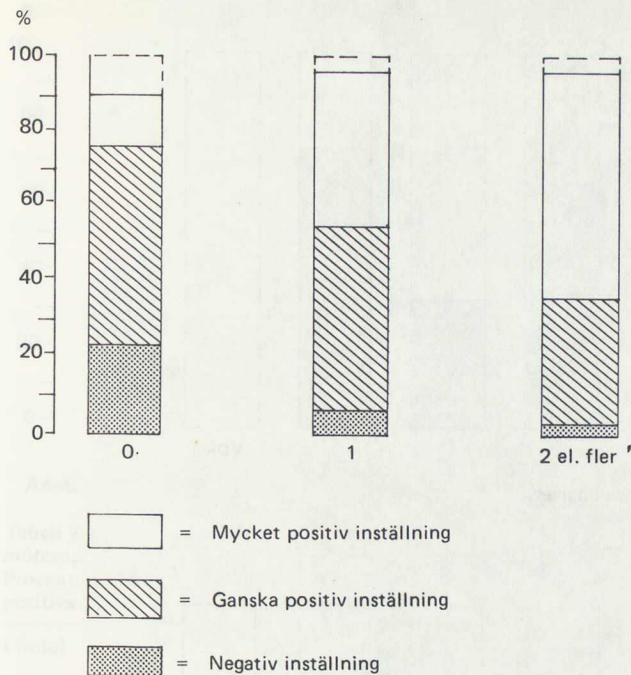
Med "ovillkorlig succession" på rådposterna avsågs förhållandet att inom ett parti, som har en av rådposterna och förlorar ett betydande antal röster i ett allmänt val, avgår inte detta partis landstingsråd efter valet. I stället inrättas ytterligare rådstjänster för det vinnande partiets räkning.

När man debatterade de heltidsengagerade förtroendemännens uppgifter och förväntade rollstruktur, underströks ofta det övertag de heltidsengagerade förtroendevalda hade mot övriga förtroendevalda, i synnerhet sådana utan "tunga" uppdrag. Argumentet skulle verifieras om man kunde visa att just ledamöter utan "tunga uppdrag" vore mest negativa till landstingsråden. Emellertid gäller paradoxalt nog nästan det omvända förhållandet: ledamöter utan "tunga uppdrag" uppvisar en betydligt positivare inställning till landstingsrådsinstitutionen än andra ledamöter. Den "grupp" ledamöter som är mest negativ återfinns anmärkningsvärt nog i de centrala nämnderna utom förvaltningsutskottet. Här kan möjligtvis en viss konkurrenssituation spela in. Dessutom torde det förhålla sig så att ledamöterna inom de centrala nämnderna – med ty åtföljande högre kunskaps- och informationsnivå – har större förutsättningar att ange kritiska synpunkter.

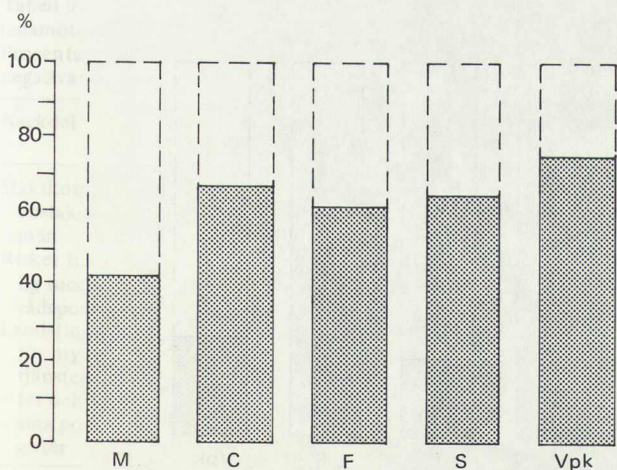
Vad gäller landstingsrådets roll i landstingsgruppernas sammanträden är det naturligtvis inte ägnat att förvåna att de intar en framträdande plats.

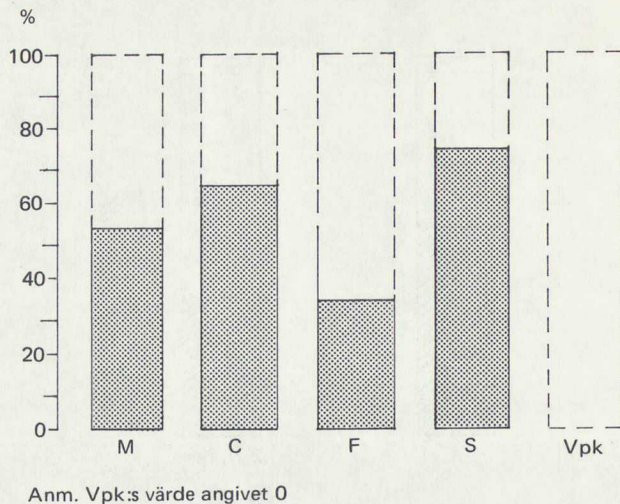
Figur 49 Landstingsledamöternas inställning till landstingsrådsinstitutionen efter partitillhörighet.

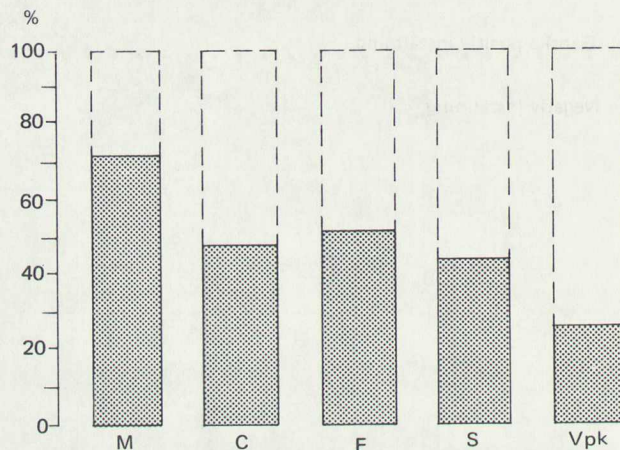
Figur 50 Landstingsledamöternas inställning till landstingsrådsinstitutionen efter det antal landstingsråd som tillhör den egna landstingsgruppen.

Figur 51 Främsta fördelarna med landstingsrådsinstitutionen, efter landstingsledamöternas bedömningar och fördelat på partitillhörighet. "Motverkar tjänstemannavälde."

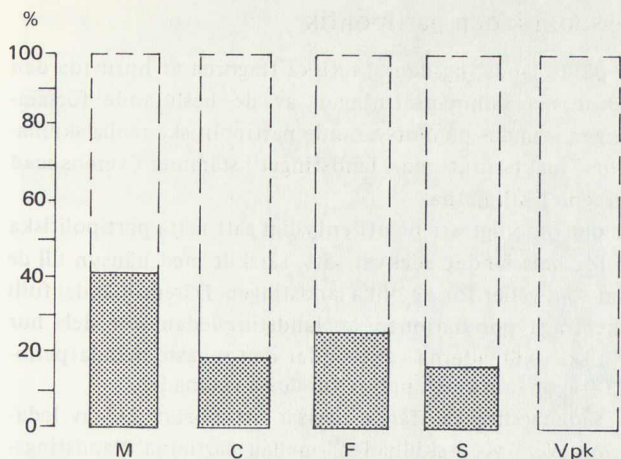

Figur 53 Främsta fördelarna med landstingsrådsinstitutionen efter landstingsledamöternas bedömningar och fördelat på partitillhörighet. "Vidgad ärendebereidning."

Figur 54 Främsta fördelarna med landstingsrådsinstitutionen efter landstingsledamöternas bedömningar och fördelat på partitillhörighet. "Bättre och mer regelbunden kontakt med landstingsgruppen."

Anm. Vpk:s värde angivet 0

Figur 55 Främsta fördelarna med landstingsrådsinstitutionen efter landstingsledamöternas bedömningar och fördelat på partitillhörighet. "Bättre tjänstemanna-kontakter."

Tabell 94 Främsta fördelarna med landstingsrådsinstitutionen efter landstingsledamöternas bedömningar
Procentandel och antal ledamöter. Population bestående av ledamöter som är positiva till landstingsrådsinstitutionen

Fördel	Andel i procent	Antal	N
Motverkar tjänstemannavälde	61,0	119	195
Håller landstingsgruppen bättre informerad om vad som händer	58,0	113	195
Vidgad ärendeberedning	50,3	98	195
Bättre och mer regelbunden kontakt mellan parti och landstingsgrupp	28,7	56	195
Bättre tjänstemanna-kontakt	22,6	44	195

Tabell 95 Främsta nackdelarna med landstingsrådsinstitutionen efter landstingsledamöternas bedömningar
Procentandel och antal ledamöter. Population bestående av ledamöter som är negativa till landstingsrådsinstitutionen

Nackdel	Andel i procent	Antal	N
Maktkoncentration till enstaka förtroende-män	81,5	31	38
Risker för "ovillkorlig succession" på rådsposterna	31,6	12	38
Landstingsråden ägnar för mycket tid åt tjänstemannauppgifter och försummar sina politiska uppgifter	29,0	11	38

4.10 Landstingspolitik och partipolitik

En viktig aspekt på de landstingsdemokratiska frågorna är huruvida den nuvarande partipolitiska sammansättningen av de beslutande församlingarna i landstingen grundas på motsvarande partipolitiska reella skillnader, samt huruvida "maktstrukturen i landstinget" stämmer överens med de formellt uppdagna riktlinjerna.

Naturligtvis är det omöjligt att på ett entydigt sätt mäta partipolitiska skillnader på ett för hela landet adekvat sätt, särskilt med hänsyn till de olika förhållanden som gäller för de olika landstingen. Däremot är det fullt möjligt att direkt fråga populationen av landstingsledamöter dels hur stora de partipolitiska skillnaderna varit under den senaste mandatperioden och dels vilka frågor som gett upphov till dessa skillnader.

Resultaten av sådana direkta frågor utvisar att bortåt 2/3 av ledamöterna endast upplever "vissa skillnader" mellan partierna i landstingspolitiska frågor, samt att de resterande fördelar sig ungefär jämnt mellan bedömningen "stora partipolitiska skillnader" och "inga partipolitiska skillnader". Resultaten bör naturligtvis ses mot bakgrund av de stora regionala variationer som förekommer. (Se figur 56.)

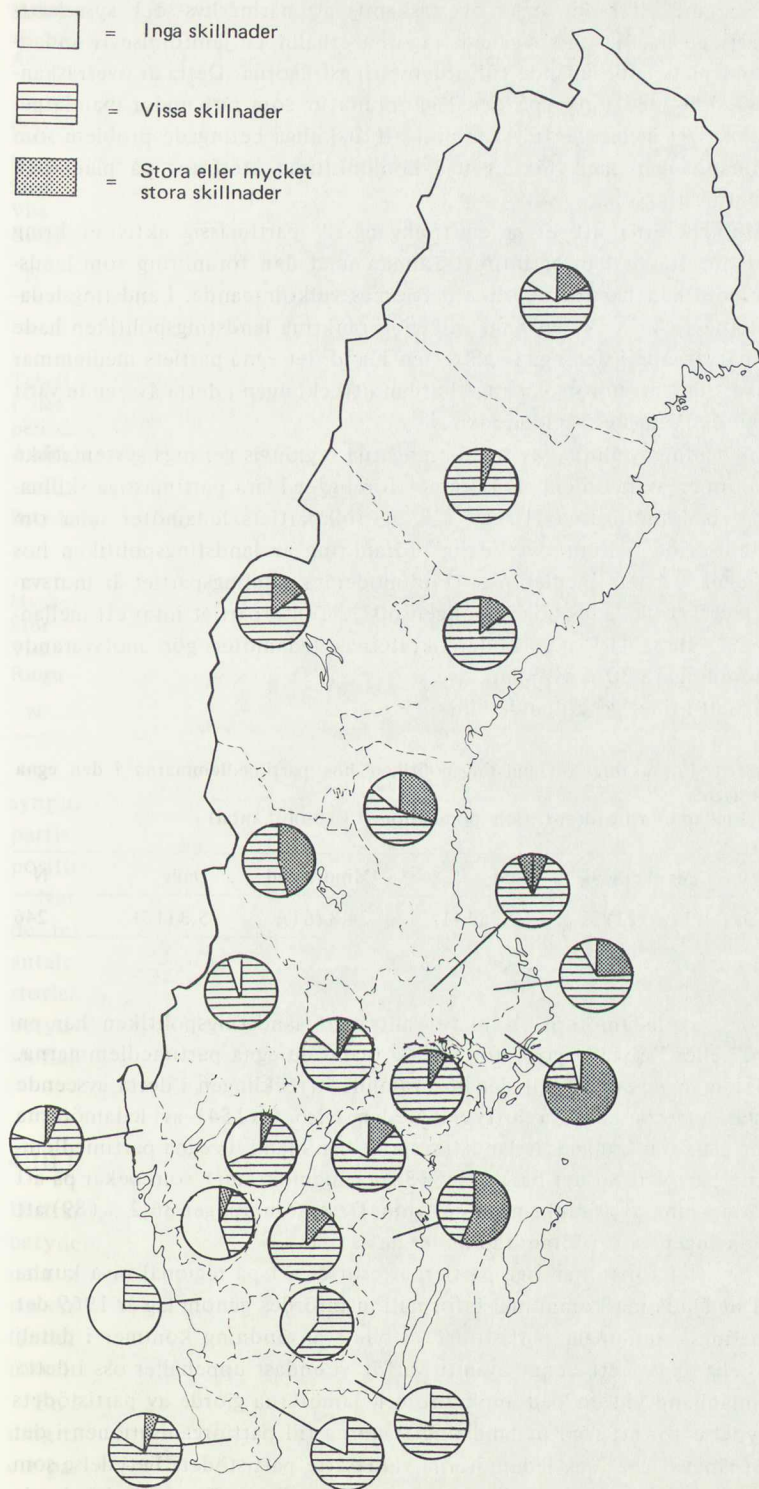
De landstingsfrågor som under den senaste mandatperioden (1971–1973) gett upphov till dessa partipolitiska skillnader fördelar sig enligt nedanstående tablå:

Kategori landstingsfrågor	Procent
1 Hälso- och sjukvårdsfrågor	34,4
2 Utdebiteringsfrågor	24,0
3 Övriga finansfrågor	16,4
4 Planerings-, trafikfrågor	14,4
5 Näringslivs- och sysselsättningsfrågor	10,8
6 Utbildnings- och kulturfrågor	6,0
7 Sociala frågor	2,8
8 Byggnads- och fastighetsfrågor	2,4
Inga partipolitiska skillnader	16,8

Anm: Intervjupersonerna hade möjlighet att ange flera alternativ samtidigt.

Det finns all anledning att anta att det intensiva arbete med sjukvårdsplaner, som genomförts i landstingen under den senaste mandatperioden, har medfört att de partipolitiska brytningarna fått denna dominans av hälso- och sjukvårdsfrågor. I ett arbete med sjukvårdens långsiktiga inriktning, med vidhängande fördelningspolitiska och principiella resonemang, bör det finnas ett förhållandevis stort utrymme för partipolitisk profilering.

Utdebiteringsfrågorna kan naturligtvis aldrig fränskiljas sitt sammanhang och ses som fristående frågor i förhållande till landstingsverksamheten. Detta hindrar i och för sig inte att utdebiteringsfrågorna erbjuder en möjlighet att på ett lättfattligt, utåtriktat sätt ange den politiska ambitionsnivå man inom det egna partiet har för landstingets verksamhet och fortsatta expansion.

Figur 56 Partipolitiska skillnader i landstingspolitiken. Andelen landstingsledamöter. Hela populationen (349) fördelad på landsting.

Emellertid får det anses överraskande att näringslivs- och sysselsättningsfrågorna, liksom byggnadsfrågorna erhållit en jämförelsevis undanskynd plats i förhållande till utdebiteringsfrågorna. Detta är överraskande särskilt med tanke på den lågkonjunktur som rått under mandatperioden. Det är emellertid sannolikt att åtskilliga betingade problem som sammanhänger med växlingen i konjunkturen återföres på plan- och planeringsfrågorna.

Möjligheterna att driva en framgångsrik partimässig aktivitet kring landstingsfrågor hänger intimt samman med den förankring som landstingspolitiken har för de olika partiernas vidkommande. Landstingsledamöterna fick i enkäten ange vilken förankring landstingspolitiken hade för närvarande i den egna valkretsen bland det egna partiets medlemmar – samt dessutom försöka ange hurdan utvecklingen i detta avseende varit under den senaste 5-årsperioden.

En sammanställning av bedömningarna regionvis ger inga systematiska variationer av betydenhet. Däremot föreligger klara partimässiga skillnader i bedömningarna. Drygt 2/3 av folkpartiets ledamöter talar om "mindre god" alternativt "dålig" förankring av landstingspolitiken hos det egna partiets medlemmar. För moderata samlingspartiet är motsvarande siffra likaledes hög, nämligen 60 %. Centerpartiet intar ett mellanläge – eller 41 %. Socialdemokraternas ledamöter gör motsvarande bedömningar i 30 % av fallen.

Totalt i riket ges följande bild:

Tabell 96 Förankring av landstingspolitiken hos partimedlemmarna i den egna valkretsen
Andel ledamöter i procent. Hela populationen (Absolut antal)

	Mycket god	God	Mindre god	Dålig	N
Totalt	12,6 (31)	57,3 (141)	24,8 (61)	5,3 (13)	246

70 % av ledamöterna upplever alltså att landstingspolitiken har en "god" eller "mycket god" förankring bland de egna partimedlemmarna.

Ser man dessutom till den förevarande utvecklingen i detta avseende förstärks detta positiva intryck. Medan 62,6 % (154) av ledamöterna anser att förankringen av landstingspolitiken bland de egna partimedlemmarna har ökat, är det bara 1,2 % (3 socialdemokrater), som pekar på att en minskning av förankringen ägt rum. Dessutom uppger 36,2 % (89) att förankringen varit oförändrad under dessa 5 år.

För att i första hand ge partierna resurser att på regional nivå kunna föra ut landstingskommunal information infördes genom lag år 1969 det landstingskommunala partistödets. Stödets användning kommer i detalj att behandlas i ett annat avsnitt varför vi endast uppehåller oss i detta sammanhang vid en bedömning som ledamöterna gjorde av partistödets betydelse för att föra ut landstingsfrågorna till partiorganisationen i det egna länet. Ca 2/3 av ledamöterna värdesatte partistödets betydelse som "stor" eller "mycket stor" i detta avseende. Partimässigt fördelade sig

Tabell 97 Det landstingskommunala partistödets betydelse för partiorganisationens i det egna länet möjligheter att behandla landstingsfrågor under perioden 1971–1973 fördelat partivis.

Andel ledamöter i procent. Hela populationen (Absolut antal)

Betydelse	M	C	F	S	Vpk	Totalt
Mycket stor	14,0 (7)	33,9 (20)	34,5 (19)	53,3 (40)	–	34,8 (87)
Stor	24,0 (12)	39,0 (23)	21,8 (12)	36,0 (27)	80,0 (8)	32,8 (82)
Viss	40,0 (20)	25,4 (15)	30,9 (17)	9,3 (7)	10,0 (1)	24,0 (60)
Ringa	22,0 (11)	1,7 (1)	12,7 (7)	1,3 (3)	10,0 (1)	8,4 (21)
N	100,0 (50)	100,0 (59)	100,0 (55)	100,0 (75)	100,0 (10)	100,0 (249)

Tabell 98 Det landstingskommunala partistödets betydelse för partiorganisationens i det egna länet möjligheter att behandla landstingskommunala frågor under perioden 1971–1973 fördelat på gruppstorlek.

Andel ledamöter i procent. Hela populationen (Absolut antal)

Betydelse	Antal ledamöter i den egna gruppen				
	–2	3–9	10–19	20–29	30–
Mycket stor	12,5 (1)	19,6 (11)	32,7 (34)	42,4 (14)	55,0 (27)
Stor	25,0 (2)	41,0 (23)	26,9 (28)	45,5 (15)	28,6 (14)
Viss	37,5 (3)	26,8 (15)	30,8 (32)	9,1 (3)	14,4 (7)
Ringa	25,0 (2)	12,5 (7)	9,6 (10)	3,0 (1)	2,0 (1)
N	100,0 (8)	100,0 (56)	100,0 (104)	100,0 (33)	100,0 (49)

synpunkterna i en höger-vänster-skala där högerynypunkten inte tillmätte partistödet någon större effekt medan vänstersynpunkten var betydligt positivare och tillmätte partistödet stor betydelse.

Naturligtvis bör resursernas effekter sättas i samband med storleken av de resurser som erhållits. Eftersom partistödet är proportionellt mot antalet landstingsmandat, kan man indela materialet i grupper efter storlek. Därvid framkommer vad som kan förväntas, nämligen att den betydelse som partistödet tillmättes ökar nästan linjärt mot partistödets storlek för den egna partiorganisationen i länet.

4.10.1 Partipolitiskt och regionalt agerande vid gruppmöten

Utifrån den redovisning som nu gjorts kan konkluderas den avgörande betydelse som det partipolitiska inslaget har för den landstingskommunala självstyrelsens fortsatta förankring och fortväxt. Hypotesen är i all sin enkelhet att med ökade partipolitiska skillnader växer lekmanainflytandet parallellt med att en maktförskjutning äger rum främst från förvaltningsutskottet till landstingsmötet.

En sådan partipolitisk skiljelinje måste i princip anses stå i motsatsställning till ett specifikt regionalt agerande, grundat på ”ortstänkande”. För ett parti gäller att kunna programmatiskt föra landstingspolitiken utifrån en helhetssyn för hela regionen.

Vid intervjuerna med landets alla ordförande för landstingsgrupperna fick de bl a följande fråga att besvara:

- De meningsskiljaktigheter och diskussioner som förekommer vid Ert partis egna och gemensamma gruppmöten, kan i grova drag sägas ha sin grund i ledamöters agerande utifrån *partipolitiska* eller *regionala* eller *övriga* hänsyn.

Med "partipolitiskt agerande" avses agerande som Ni själv upplever som ideologiskt betingat. Med "regionalt agerande" avses agerande som Ni själv upplever som betingat av Ortsintressen och lokala hänsyn. Vi vill att Ni ska försöka uppskatta *fördelningen* mellan dessa kategorier för Ert partis landstingsledamöters agerande i diskussioner vid gruppmöten.

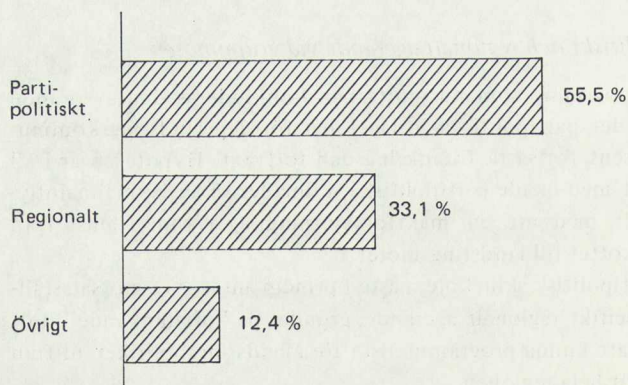
Rent praktiskt ska Ni tilldela nedan angivna kategorier av agerande olika poäng av en summa på 10 poäng, antingen genom att sprida ut dessa på flera instanser eller genom att koncentrera poängen till någon enstaka kategori.

Om man gör den matematiska operationen att man summerar de poängtal, som de olika agerandekategorierna erhöll, framkommer en beskrivning där det partipolitiska agerandet svarar för drygt hälften av poängsumman, det regionala agerandet för 1/3 och övrigt agerande för resterande poäng.

Den använda frågetekniken ger kortfattat följande informationer:

- Det partipolitiska agerandet vid gruppmöten ökar med ökande invånarmässig storlek på landstingen samtidigt som det regionala agerandet ökar med minskande storlek på landstingen. Följaktligen synes det partipolitiska inslaget vid gruppmöten vara störst i de stora, skatte-starka landstingen, medan det regionala inslaget är störst i de små, skattesvaga landstingen.
- Partimässigt uppträder inga märkbara skillnader i detta avseende, däremot är det partipolitiska agerandet enligt dessa bedömningar, högre i landsting med socialistisk majoritet.

Föreliggande resultat måste betraktas som en god uppskattning av den rådande situationen i dessa avseenden. Landstingsgruppernas ordförande bör vara de personer vilka har den bästa överblicken och följaktligen är lämpade att göra bedömningarna.

Figur 57 Landstingsledamöternas agerande i gruppsammanhang. Bedömningar av samtliga landstingsgruppers ordf.

4.10.2 Inflytandet i landstingspolitiken

I ett tidigare avsnitt (4.8) har förhållandet förtroendevalda—tjänstemän beskrivits. Där ställdes förtroendemannainflytande mot tjänstemannainflytande.

Inflytande hör till de politiska variabler som är svåra att definiera och entydigt mäta. I medvetande härom återkommer vi ändå till inflytandeaspekten i föreliggande avsnitt, detta av två skäl:

- För att komplettera resultatet, som redovisats i avsnittet 4.8.
- För att beskriva inflytandet över landstingspolitiken i ett mera övergripande perspektiv.

Utifrån vissa aspekter kan makt och inflytande i korthet karakteriseras som en process, där den ene rollutövarens förstärkning av sitt inflytande har sin motsvarighet i den andres försvagning av sitt inflytande.

Mot denna bakgrund används här en speciell teknik för att åskådliggöra beskrivningen och underlätta förståelsen av denna studies försök att mäta inflytanderelationerna inom landstingspolitiken som helhet.

Tekniken beskrivs i korthet enligt följande:

- Samtliga landstingsgruppers ordförande i riket intervjuades (en deltagaruppsättning, som borde göra tekniken baserad i mindre utsträckning på godtycke och slump och i större utsträckning på realpolitiskt kunnande).
- Var och av intervjupersonerna ombads att fördela 10 poäng alltefter den skattning de gjorde av olika instansers relativa inflytande.
- Bedömningen genomfördes i två omgångar; dels *avseende rena partiinstanser* och dels *avseende beredande och beslutande landstingsinstanser*.

Som exempel på hur bedömningen av inflytandet i landstingspolitiken kan tillgå antar vi följande:

- En gruppordförande upplever — vad gäller landstingsinstanser — dels att FU:s inflytande är mycket stort liksom den centrala kansliorganisationens och dels att landstingsmötet samt övriga nämnder och styrelser har jämförelsevis obetydligt inflytande.
- I exemplet önskar bedömaren ge FU 6 poäng, vilket innebär att han endast har 4 poäng kvar att fördela. I det läget väljer bedömaren att ge den centrala kansliorganisationen de återstående 4 poängen, då erhåller övriga instanser 0 poäng.

Denna teknik innebär bl a att det finns möjligheter att se vad som händer när t ex FU:s inflytande minskar, vilken instans som då förstärker sin ställning.

Vid resultatredovisningen har för enkelhetens skull den summerade poängfördelningen redovisats i procent.

Inflytandefördelning mellan partiinstanser

Den kommunala självstyrelsen på regional nivå karakteriseras bland annat av de olika förekommande "partiinstanserna". Vid behandlingen av olika

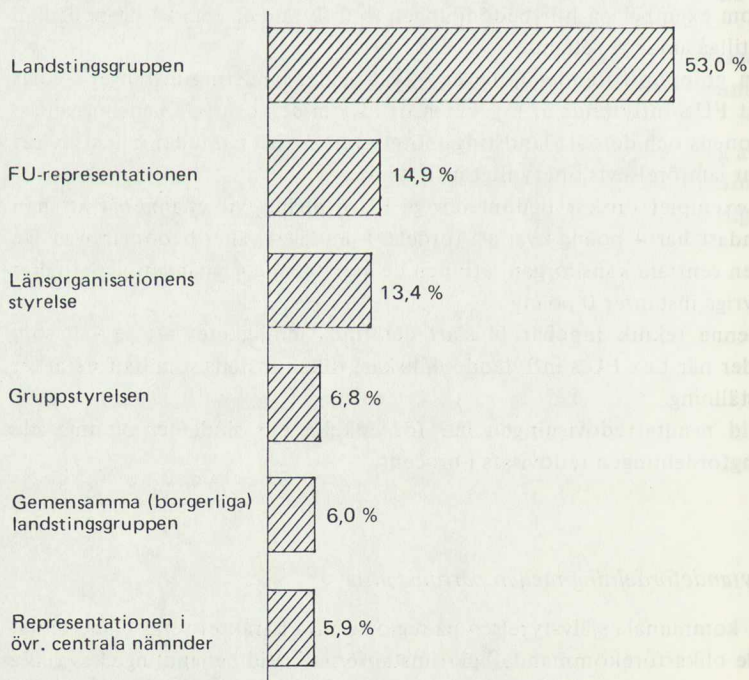
landstingsfrågor passerar dessa genom en rad instanser inom partiet såsom partiorganisation, landstingsgrupp, nämndgrupper, etc. Denna ärendegång kan ges en geometrisk framställning där instanserna förbinds med linjer efter den turordning de deltar i beredningen av ärenden. Naturligtvis måste här tagas hänsyn till de uppenbara skillnader i behandlingsgång som tillämpas beträffande olika ärendetyper. Medan rutinärendena ges en mer utpräglad intern fåinstansberedning gäller motsatsen för de uppenbart partipolitiska ärendena.

En sådan framställning av ärendenas gång ger emellertid föga besked om de inbördes "maktförhållanden" som råder. Utifrån en bedömning av var de politiska ståndpunktstagandena reellt sett togs, vore det möjligt att få en indikation av var den politiska tyngdpunkten befinner sig bland de olika instanserna i de olika regionerna. Ett tilläpande av den tidigare beskrivna tekniken är ett försök i den riktningen. Föreliggande redovisning har dock begränsats att gälla vissa huvudtendenser i riket som helhet.

Summerat över riket erhålls följande inflytandefördelning: landstingsgruppen 53 %, samt partiets representanter i förvaltningsutskottet respektive länsorganisationens styrelse vardera omkring 15 % av de avgivna poängen. Övriga instanser erhöi en underordnad ställning i inflytandefördelningen. (Se figur 58.)

En djupare analys ger underlag för slutsatser som kortfattat kan framställas enligt följande:

- Med ökande gruppstorlek ökar FU-representanternas inflytande. Dessas inflytande ökar även med ökande antal tjänstemän i respektive

Figur 58 Inflytandefördelning mellan olika partinstanser.

landstings centrala administration. Slutsatsen gäller även övriga centrala representanter i nämnder och styrelser. Dvs ju högre "beredningsnivå" desto större inflytande ges såväl förvaltningsutskottet som facknämnderna.

Det finns även tendenser till att FU-representanternas inflytande (utifrån den använda tekniken) minskar med ökande partipolitiska skillnader i landstingspolitiken. Omvänt erhåller partigrupperna som enheter en starkare ställning i landsting med högre partipolitiska skillnader.

- Med ökande gruppstorlek, liksom landstingsstorlek invånarmässigt, ökar gruppstyrelsens inflytande, i synnerhet i storstadsregioner. En annan tendens är att grupper som disponerar landstingsråd har svagare gruppstyrelser än grupper utan landstingsråd.
- Partiernas länsorganisationers styrelser har allmänt sett en starkare ställning i landsting med socialistisk majoritet. Partimässigt har de socialdemokratiska distriktstyrelserna den starkaste ställningen av samtliga partiets styrelser på länsplanet. Dessutom finns tendenser till att detta inflytande manifesteras i ett högre antal gemensamma möten mellan landstingsgruppen och styrelsen för partiets länsorganisation. Här finns även betydande inslag av personunion, vars betydelse dock undandrar sig denna undersöknings bedömning.
Den tillämpade tekniken ger möjligheter att söka "maktpolerna" i systemet. Teorin är då att man studerar vad som händer om man förändrar en enskild instans inflytande, dvs ser efter vilka instanser som i den givna situationen "balanserar" poängsumman.
- Det som klart kan uppmärksammas är "maktbalansen" mellan landstingsgrupperna i sin helhet och partiernas respektive representation i förvaltningsutskottet, styrelserna och nämnderna. Minskar landstingsgruppens inflytande så tillväxer den speciella representationens och omvänt.
- En annan "balanstyp" kan noteras, nämligen mellan länsorganisationens styrelse inom partiet och partiets representation i förvaltningsutskottet, styrelser och nämnder. Ökar länsorganisationens styrelses inflytande, så avtar den speciella representationens inflytande och omvänt. Däremot tillväxer länsorganisationens styrelses inflytande i betydligt mindre grad på bekostnad av landstingsgruppens inflytande.

Inflytandefördelning mellan olika landstingsinstanser

Med hjälp av den beskrivna tekniken studerade även "inflytandefördelningen" mellan landstingsinstanserna enligt ordförandenas i landstingsgrupperna bedömningar. Med landstingsinstanser avses främst förvaltningsutskottet, landstingsmötet, övriga centrala styrelser och nämnder samt landstingets kansliorganisation.

Inte oväntat erhöll FU med denna teknik en mycket stark ställning gentemot landstingsmötet. Medan FU tilldelades nära hälften av poängsumman erhöll landstingsmötet bara en fjärdedel. För övriga centrala

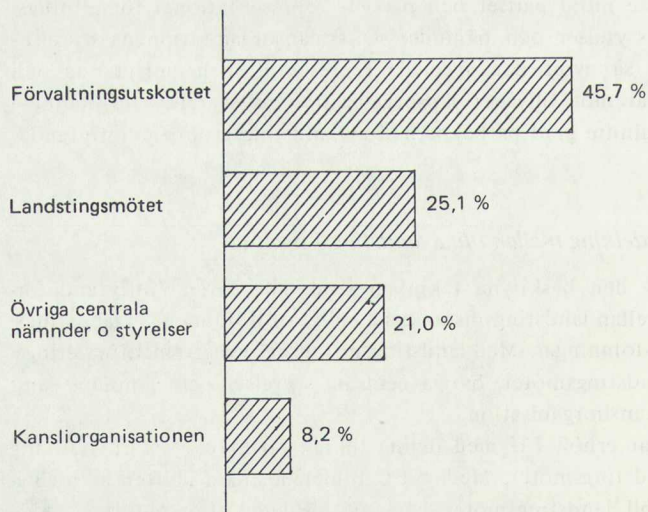
styrelser och nämnder var siffran något lägre, medan kansliorganisationen tillmättes ett ringa inflytande. Se figur 59.

Den vidare analysen ger ytterligare iakttagelser, som kortfattat kan noteras enligt följande:

- Förvaltningsutskottets inflytande är större i stora, skattestarka landsting än i små och skattesvaga landsting. Dess inflytande tenderar att minska med ökande partipolitiska skillnader i landstingspolitiken.
- En personalmässigt stor kansliorganisation tar sig i första hand uttryck i en förstärkt ställning för de centrala styrelserna och nämnderna i landstingen. Däremot tillerkänns kansliorganisationen ingen "egen makt" i takt med sin tillväxt.
- De "maktpoler" som framkommer – analogt med förfarandet i det förra avsnittet – visar att då förvaltningsutskottets inflytande ökar avtar främst landstingsmötets, men även centrala kansliorganisationens. Även det omvända förhållandet gäller.
- Den andra "balanstypen" är den mellan övriga centrala nämnder och styrelser, och landstingsmötet. Ökar inflytandet för de centrala nämnderna och styrelserna så avtar landstingsmötets inflytande och omvänt. Däremot förekommer överhuvud ingen maktförskjutning mellan förvaltningsutskottet och de centrala nämnderna och styrelserna, enligt den använda tekniken.

4.11 Sammanfattning

Av den föregående redovisningen framgår att det aktiva deltagandet i landstingsarbetet är starkt skiktat. Dvs att landstingsråden och ledamöterna i förvaltningsutskottet dominerar aktiviteten i såväl partigrupsarbetet som i själva landstingsmötet. Därnäst kommer de s k tunga ledamöterna.

Figur 59 Inflytandefördelning mellan olika landstingsinstanser.

”Övriga ledamöter” är minst aktiva. Med ökande möjligheter att tillgodogöra sig information och beslutsunderlag följer ökande aktivitet i landstingets debatt.

Som tidigare understrukits utgör landstingsrådets och FU-ledamöternas överenskommelser, som i sin tur binder upp övriga gruppmedlemmar, en mycket dominerande styrning. Ca 40 % av landstingsledamöterna anser att de förtroendevaldas möjligheter att hävda sig bland experter och tjänstemän är ”obetydliga” eller ”vissa”. I ett par av de viktiga centrala nämnderna — sjukvårdsstyrelsen och byggnadsnämnden — anges en betydande dominans av tjänstemannainflytande. Förvisso synes undersökningens resultat bekräfta riktigheten av de motiv som låg bakom inrättandet av landstingsrådsinstitutionen. Landstingsråden skulle bl a motverka tjänstemannavälde, ge möjligheter till en vidgad ärendeberedning, förmedla aktuell sakinformation till den egna partigruppen samt hålla god kontakt mellan partiorganisationen och landstingsgruppen. Emellertid är beslutsprocessen i landstingen sådan att landstingsrådsinstitutionen i sig blivit en maktfaktor. Bättre och mer regelbunden kontakt mellan parti och landstingsgrupp synes vara den förutsatta fördel som i minst utsträckning blivit infriad.

Förvaltningsutskottet utövar ett reellt ställföreträdarskap för det samlade landstinget mellan dess möten. Av hävd erhåller ofta förvaltningsutskottet mycket långtgående bemyndiganden i de flesta frågor. Ofta tillämpas i praktiken stora åtaganden för presidierna att fatta beslut, vilket ytterligare minskar ”de mångas” direkta deltagande i vardagsarbetet. Söker man efter ”maktpolerna” i det landstingspolitiska systemet råder det inte tvivel om förvaltningsutskottets och fåtalets starka ställning.

En betydelsefull aspekt på demokratin i landstingspolitiken är den partipolitiska kontaktytan och samordningen av landstingsfrågorna med annan politisk verksamhet. Bland de förslag till åtgärder från de intervjuade, för att förbättra arbetssituationen och demokratin, står inte åtgärden om flera landstingsmöten högst på listan, däremot bättre information.

5 Jämförelse mellan förtroendevalda på lokal och regional nivå

5.1 Partigruppernas arbetsformer

En jämförelse mellan partigruppernas arbetsformer i kommuner och landsting måste självklart bygga på insikten om de faktiska skillnaderna i betingelserna för partigruppverksamheten. Två faktorer torde vara särskilt framträdande: dels skillnaderna i mötesordning och frekvens mellan fullmäktigesammanträden och landstingsmöten, dels den geografiska faktorn. Landstingsledamöterna är spridda över en hel region, medan samtliga fullmäktigeledamöter återfinns inom den i regel mera begränsade areal som primärkommunen omfattar.

Framträdande generella skillnader mellan partigruppernas arbetsformer på lokal och regional nivå kan karakteriseras bland annat utifrån gruppmötenas formaliseringsgrad.

Resultatet visar att *formaliseringsgraden ökar* vid gruppmöten på regional nivå jämfört med den lokala. Detta tar sig olika uttryck: Det blir *mycket* vanligare med regelbunden närvaro av sidoorganisations- och pressrepresentanter vid gruppmöten i landstingssammanhang. Gruppmötena tar längre tid, de protokollförs i betydligt högre grad än på lokal nivå och kraven växer t ex beträffande den enskilde ledamotens skyldighet att anmäla avvikande röstning i förväg.

Det faktum att gruppledamöterna på regional nivå har rekryterats från en stor region, med dess olika ortsintressen, kan ses som en förklaring till den "mjukare" attityd som partigruppen intar i fråga om den enskilde ledamotens agerande i förhållande till gruppen jämfört med förhållandet på lokal nivå. Från att ha varit mycket framträdande på lokal nivå, reduceras detta till enstaka företeelser på regional nivå. Vidare minskar totalt sett kraven på den enskilde ledamoten att företräda en konsekvent handlingslinje, även om i detta fall två färdriktningar kan skönjas. Medan sådana krav minskar för de socialdemokratiska partigrupperna, jämfört med de höga kraven i primärkommunerna, så ökar kraven bland de borgerliga partigrupperna på regional nivå, från att ha varit i det närmaste obefintliga lokalt.

5.2 Aktivitet i partigrupperna

Det råder stora överensstämmelser i "diskussionsstrukturen" mellan lokal och regional nivå.

”Skiktningen” i strukturen framträder med jämförbar fördelning på de olika nivåerna. Den tendens som därutöver kan noteras är att andelen ledamöter som ”endast undantagsvis” yttrar sig i gruppssammanhang stiger, från lokal till regional nivå.

Vi torde följaktligen kunna fastslå att partigrupperna i kommunala sammanhang inom sig uppvisar en klar skiktning, vilken t ex tar sig uttryck i ledamöternas olika diskussionsaktivitet. Denna skiktning tenderar att följa innehaven av förtroendeuppdrag i styrelser och nämnder. Ju ”tyngre” en nämnd räknas, desto aktivare agerar respektive nämndledamöter vid gruppmöten. Lika gärna kan satsen tolkas omvänt: ju aktivare en ledamot agerar vid gruppmöten, desto ”tyngre” uppdrag anförts honom/henne.

När det gäller detaljeringsgraden vid behandlingen av kommunala kärnfrågor vid partigruppernas sammanträden, kommunfullmäktige respektive landstingsmötet samt partiorganisationen på de olika nivåerna, kan man urskilja en högre grad av tillfredsställelse på regional nivå över frågornas behandling än på lokal nivå. Speciellt framkommer här att medan den lokala partiorganisationen i alltför stor utsträckning, enligt en betydande del av ledamöterna, sysslar med kommunala frågor i detalj, så ges partiernas länsorganisationer ett betydligt bättre betyg i avvägning av detaljeringsgrad.

Man kan i detta sammanhang även skönja en skiktning mellan ”tunga” ledamöter och ledamöter utan tunga uppdrag. De ”tunga” ledamöterna betonar i större utsträckning de olika instansernas alltför detaljinriktade behandling, medan ledamöterna utan tunga uppdrag i större utsträckning betonar den alltför generella och principinriktade behandlingen. Om vi anknyter till tidigare synsätt bör detta tolkas utifrån de bakgrundskunskaper ledamöterna kan förväntas äga i de aktuella ärendena. Har man berett ärendet i andra sammanhang är man mindre benägen att i gruppen, partiet och landstingsmötet gå alltför mycket in i detaljer, som man redan har ventilerat. Analogt gäller det omvända.

5.3 Gruppdiskussionernas innehåll

Det finns väsentliga komplikationer vid jämförelser mellan handläggningen av ärendekategorier på lokal och på regional nivå. Inte desto mindre torde det vara möjligt att lyfta fram några få centrala, liknande kärnfrågor för de olika nivåerna och studera deras handläggning, då främst i samband med partigruppernas verksamhet.

Med dessa reservationer i minnet kan vi studera kärnfrågor som: budgeten, den ekonomiska långtidsplanen och byggnadsverksamheten.

De slutsatser som kan dras är kortfattat:

- Det finns en klar tendens till en perspektivskillnad mellan de två nivåerna. Medan partigrupperna i primärkommunerna i högre grad detaljgranskar årsbudgeten, finns en jämförelsevis stor skillnad vad gäller behandlingen av den ekonomiska långtidsplanen. På regional nivå

detaljstuderas i högre utsträckning den ekonomiska långtidsplanen än på lokal nivå. I det politiska perspektivet kan betoningen av den ekonomiska långtidsplanen på den regionala nivån jämfört med den lokala nivån ange ett större mått av långsiktig policy-skapande aktivitet. Betoningen av årsbudgeten på den lokala nivån indikerar ett större mått av kortsiktig verksamhet.

- "Byggnadsverksamhet" avser för den lokala nivån främst de bostadsbyggnadsprogram som upprättats, medan för den regionala nivån den avser andra byggnadsprojekt som är aktuella. Även om här finns inbyggda skillnader torde även stora likheter vara för handen, inte minst med hänsyn till att denna kategori täcker in ett stort mått av tekniska frågor. Inte desto mindre kan man förvänta stora skillnader i detta avseende, vad gäller partigruppernas detaljbehandling av frågorna. Av hävd har tekniska frågor undanskjutits till en "opolitisk" skymningszon, en tradition som kanske är ännu mer rotad på regional nivå än på lokal. Resultatet visar hur en stor del av partigrupperna på regional nivå mycket översiktligt har behandlat byggnadsfrågorna under den senaste mandatperioden. Det är påfallande högre aktivitet i detta avseende på lokal nivå.

5.4 Diskussionsdeltagande i de beslutande församlingarna

Vad gäller ledamöters diskussionsdeltagande i de beslutande församlingarna är aktiviteten allmänt högre på regional än på lokal nivå. Däremot återfinns den tidigare dryftade "skiktningen" av ledamöterna efter uppdragsinnehav.

Bortsett från de skilda verksamhetsformer, som gäller för kommunfullmäktige och för landstingsmöten, kan den högre aktiviteten på regional nivå till en del förklaras av det urvalsförfarande, som reglerar rekryteringen av ledamöter till den regionala nivån. Där finns ett betydligt större antal kandidater med i processen. Detta borde i sin tur kunna indikera större möjligheter att få fram en mera kompetent och erfaren förtroendemannakår på den regionala nivån än på den lokala. Följaktligen kan man anta att ledamöter utan tunga uppdrag på regional nivå tenderar att vara politiskt "tyngre" än motsvarande kategori på lokal nivå. Detta kan vara en delförklaring till den högre och mer spridda aktivitetsfördelningen på den regionala nivån, jämfört med den lokala. Ett betydelsefullt observandum är att fördelningen i hög grad påminner om den fördelning vi finner i de större kommunernas fullmäktigesammanträden, vad gäller diskussionsaktivitet. Att landstingets institutioner och funktioner är fördelade över en större yta spelar sannolikt en viss roll.

5.5 Arbetsituation som förtroendevald

Arbetsituationen som förtroendevald har i tidigare avsnitt karakteriserats utifrån ett antal infallsvinklar, speciellt med betoning på informa-

tion, styrning, kunskapskapacitet och tidsmässig disposition.

Det är slående vilken grad av överensstämmelse som framkommer vid jämförelsen av de två nivåerna. På punkt efter punkt kopierar resultaten varandra i det närmaste fullständigt. En avvikelse förekommer dock:

- På regional nivå upplevs tiden mellan beslutsinformationen och själva beslutstillfället såsom alltför kort av en större andel av ledamöterna på den regionala nivån, än på den lokala. Medan 3/4 av landstingsledamöterna intar en sådan ståndpunkt, är motsvarande andel för kommunfullmäktigeledamöterna 2/3. Detta torde kunna ses som ett mått på att ett större system är mera trögrörligt än ett mindre.

I övrigt hänvisas till tabellerna 99–104.

Den allmänna slutsatsen blir att arbetssituationen ur den enskilde förtroendevaldes perspektiv inte skiljer sig nämnvärt mellan lokal och regional nivå.

Tabell 99 För litet tid för att hinna sätta sig in i beslutsinformationen. Andel i procent.

Instämmande	Kommun	Landsting
Helt, i stort sett	40,4	35,2
Delvis	42,8	54,6
Inte	16,8	9,9
Summa	100,0	100,0

Tabell 100 Överspelad av partirepresentanterna i kommunstyrelse respektive förvaltningsutskott. Andel i procent.

Instämmande	Kommun	Landsting
Helt, i stort sett	43,4	30,4
Delvis	33,1	41,4
Inte	23,5	28,2
Summa	100,0	100,0

Tabell 101 Alltför styrd av den egna partigruppen. Andel i procent.

Instämmande	Kommun	Landsting
Helt, i stort sett	12,6	6,5
Delvis	21,3	19,8
Inte	66,1	73,7
Summa	100,0	100,0

Tabell 102 Otillräcklig information inför beslut i kommun respektive landsting. Andel i procent.

Instämmande	Kommun	Landsting
Helt, i stort sett	14,5	14,1
Delvis	39,6	40,7
Inte	45,9	45,2
Summa	100,0	100,0

Tabell 103 Otillräcklig tid mellan beslutsinformation och beslutstillfälle. Andel i procent.

Instämmande	Kommun	Landsting
Helt, i stort sett	28,0	27,2
Delvis	36,7	45,9
Inte	35,3	26,9
Summa	100,0	100,0

Tabell 104 För lite egna kunskaper för att kunna tillgodogöra sig beslutsunderlaget och informationen. Andel i procent.

Instämmande	Kommun	Landsting
Helt, i stort sett	20,4	16,6
Delvis	55,3	56,3
Inte	24,3	27,1
Summa	100,0	100,0

6 Kommunalt partistöd 1970–1974

6.1 Bakgrund

Alltsedan mitten av 1930-talet har partiernas ekonomi och finansiering med jämna mellanrum aktualiserats i riksdagen. Från början rörde sig förslagen om bokföringsplikt, redovisningsskyldighet och offentlig kontroll. Den problematiken lämnades därhän på 1950-talet, sedan partifinansieringssakkunnigas insats resulterat i att partierna frivilligt under några år lämnat en allmän redovisning.

I en motion 1959 hemställdes om en förutsättningslös utredning rörande möjligheterna att i demokratins intresse åstadkomma en bättre balans mellan de olika partiernas ekonomiska resurser i valrörelserna. Riksdagen avvisade kraven. Det var först på 1960-talet som egentligt initiativ togs i frågan om samhällsstöd för politisk verksamhet. Ett allmänt statligt partistöd infördes 1965.

Aktörerna i partistödsdebatten uppehöll sig huvudsakligen vid en motivkrets där nyttan av en vital demokrati och vådan av partiets finansiella beroende utgjorde kärnan.

Den kommunala självstyrelsens villkor förändrades särskilt starkt under 1960-talet. Kommunernas uppgifter ökade. För att stärka bärkraften minskades antalet enheter genom omfattande kommunsammanläggningar. Genom bl a denna process kom jämväl de lokala partiorganisationerna i en ny situation. Behovet av en breddning och fördjupning av den kommunala demokratin tedde sig angelägnare än någonsin.

En bred diskussion om den kommunala demokratins situation och villkor fördes under åren 1968–69. Detta avspeglades bl a i 1968 års riksdagsmotioner om kommunalt partistöd, i konstitutionsutskottets utlåtande över dessa samt i en departementspromemoria (K 1969:7) jämte remissutlåtanden.

Ett dominerande inslag i den debatten är den kommunala självstyrelsens situation visavi kommunindelningsreformen, de växande kommunala uppgifterna och medborgarnas krav på information. Med större kommunala enheter minskar direktkontaktarna mellan kommunmedlemmarna och de förtroendevalda. Samtidigt med denna utveckling blir innehållet i den kommunala självstyrelsen av allt större betydelse för medborgarna. En breddning och fördjupning av den kommunala demokratin förutsätter goda kontakter med medborgaropinionen. Förutom det all-

männa demokratimotivet, framhävs bl a partiernas ekonomiska resursläge och den gemensamma valdagens effekt.

I departementspromemorian, remissvaren och departementschefens anförande framhålls det som angeläget att ”de politiska partierna inte av brist på ekonomiska resurser hindras att fullgöra sina uppgifter.”

Övervägandena ledde fram till en kompetensändring, vilken innebar att kommunerna från och med år 1970 medgavs rätt att införa kommunalt partistöd (KPS).

Reformen på det kommunala planet var väntad. Under stor enighet och karakteriserad av samlade lösningar slog reformen igenom mycket snabbt över hela riket. Redan första året beslöt 88 procent av kommunerna att till de i fullmäktige representerade partierna skulle utgå 28,4 milj. kronor. Det får anses klarlagt att två faktorer spelade en avgörande roll för benägenheten att dels införa KPS och dels göra det snarast möjligt. Den ena faktorn var egenskapen att vara medelstor eller stor kommun, den andra var om kommunen hade socialdemokratisk majoritet¹.

De lokala partiorganisationerna hade när partistödet infördes ett uppdämt behov av penningresurser. Ca 750 av de år 1970 befintliga kommunerna införde KPS första året. Omkring 100 avstod.

I det följande redovisas en analys av de totala förändringar KPS undergått under perioden 1970–1973. Ett särskilt avsnitt beskriver partistödet förekomst och storlek i kommuner och landsting år 1974.

6.2 Totala förändringar under perioden 1970–73

År 1973 uppgick KPS totalt i riket till ca 30,8 milj kronor, vilket utgör en höjning på 8,2 % sedan partistödet infördes år 1970. Vad gäller fördelningen mellan de olika partierna avspeglas valresultaten vid 1970 års val, med påföljd att moderata samlingspartiet, folkpartiet och Vpk fick betydligt lägre tilldelning, medan främst centerpartiet kraftigt ökade sin andel.

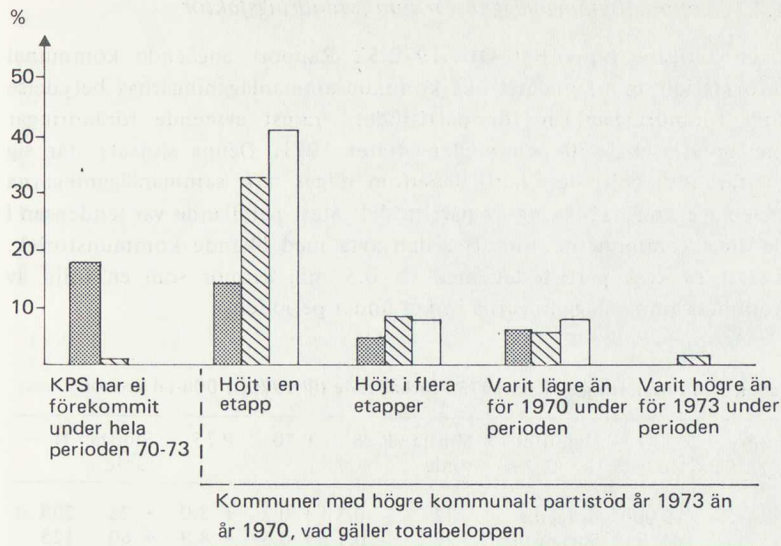
Av de 87 % av kommunerna som har haft partistöd under hela perioden 1970–73, har 48 % haft oförändrat partistöd under hela perioden, 16 % sänkt partistödet och 35 % höjft partistödet. Förändringarna har varit minst i de små kommunerna, och ökat med kommunstorleken. (Se figur 60.)

¹ För ett vidare studium se SOU 1972:52 s 37 ff.

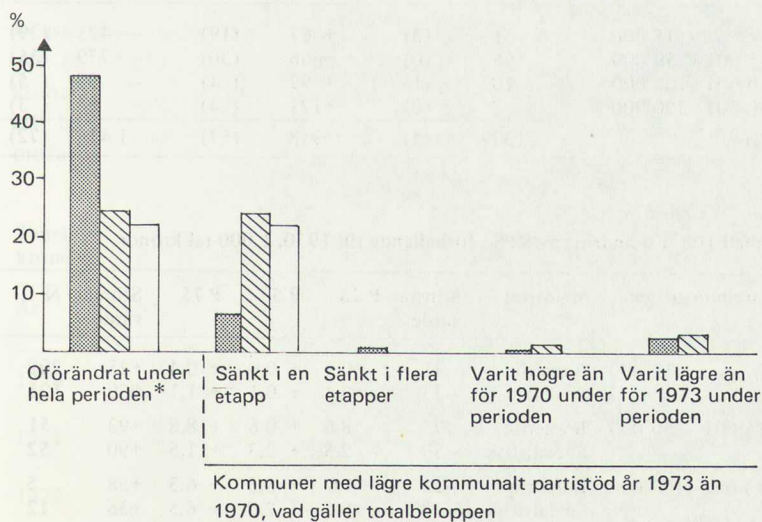
Tabell 105 Fördelning av KPS 1970–73. Kronor per parti

År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övr	Totalt
1970	4 762 139	3 181 068	5 400 068	12 845 985	1 824 275	231 543	173 495	28 418 573
1971	3 322 157	5 187 583	4 596 781	13 458 182	1 245 686	279 238	339 600 ^a	28 429 227
1972	3 450 275	5 545 194	4 799 521	13 967 668	1 286 840	287 641	185 750	29 522 889
1973	3 584 160	5 831 014	4 983 306	14 532 348	1 331 980	298 961	197 000	30 758 769

^a Av vilket den center-folkpartistiska valsamverkan på Gotland erhöll 138 600 kronor.

- = under 15.000 inv
- = 15.001-50.000 inv
- = över 50.000 inv

* Ingen förändring av partistödet eller endast justering till följd av ändrat antal mandat. Kommuner som ej infört KPS är ej inräknade.

Figur 60 KPS förändringar under perioden 1970-1973.

6.2.1 Kommunsammanläggningar som förändringsfaktor

I en tidigare rapport (SOU 1972:52 Rapport angående kommunal information m m) underströks kommunsammanläggningarnas betydelse som förändringsfaktor för partistödet, främst avseende förändringar mellan valåret 1970 och mellanvalsåret 1971. Denna slutsats står sig fortfarande och det kan dessutom sägas att sammanläggningarna innebar en reell *sänkning* av partistödet. Mest påfallande var tendensen i de små kommunerna för att sedan avta med ökande kommunstorlek. Totalt sänktes partistödet med ca 0,5 milj kronor som en följd av kommunsammanläggningarna i riket under perioden.

Tabell 106 Förändring av KPS 1973 i förhållande till 1970, 1 000-tal kronor

Invånare	Majoritet	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	Största värde	N
- 15 000	Borgerlig	-32	- 0,3	+ 0,2	+ 3,0	+ 25	209
	Socialistisk	-29	- 0,1	+ 0,5	+ 8,9	+ 60	125
15 001- 50 000	Borgerlig	-75	- 8,6	+ 1,2	+20,6	+101	51
	Socialistisk	-56	- 1,8	+ 3,3	+20,2	+ 90	52
50 001-100 000	Borgerlig	+ 5	+ 5,1	+ 6,0	+20,3	+ 58	5
	Socialistisk	-20	- 2,5	+ 6,5	+55,5	+123	12
100 001-300 000	Borgerlig	-13	-12,8	+34,0	+84,8	+ 85	3
	Socialistisk	-43	- 8,3	+ 5,0	+18,3	+ 62	5

Tabell 107 Förändring 1970/71 i sammanlagda kommuner, 1 000-tal kronor

Kommunstorlek	Antal	Oförändr	Högre KPS	Lägre KPS
- 15 000	51	(3)	+ 67	(19)
15 001- 50 000	65	(0)	+668	(30)
50 001-100 000	10	(1)	+ 92	(4)
100 001-300 000	7	(0)	+121	(4)
Totalt	133	(4)	+948	(57)

Tabell 108 Förändring av KPS i förhållande till 1970, 1 000-tal kronor

Kommunstorlek	Majoritet	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	Största värde	N
- 15 000	Borgerlig	-41	- 0,5	+ 0,0	+ 0,4	+25	209
	Socialistisk	-33	- 0,4	+ 0,1	+ 1,1	+60	125
15 001- 50 000	Borgerlig	-75	- 8,6	+ 0,6	+ 8,8	+93	51
	Socialistisk	-59	- 2,5	+ 2,3	+11,5	+90	52
50 001-100 000	Borgerlig	-28	+ 4,6	+ 5,3	+ 6,3	+58	5
	Socialistisk	-33	- 8,5	+ 2,0	+ 6,5	+36	12
100 001-300 000	Borgerlig	-13	-12,8	+20,0	+33,8	+34	3
	Socialistisk	-43	- 8,3	+ 5,0	+18,3	+62	5

6.2.2 Mandatförändringar som förändringsfaktor

Om kommunsammanläggningarna verkade negativt på KPS vad avser totalbeloppen utgjorde mandatförändringarna som ägde rum 70/71 en positiv förändringsfaktor. Denna faktors inverkan ökade med ökande kommunstorlek.

Tabell 109 Mandatförändringarna som förändringsfaktor 1970/71

Kommunstorlek	Antal	Högre KPS		Lägre KPS	
– 15 000	62	77,4 %	(48)	22,6 %	(14)
15 001– 50 000	30	76,7 %	(23)	23,3 %	(7)
50 001–100 000	7	100,0 %	(7)	–	–
100 001–300 000	2	100,0 %	(2)	–	–
Totalt	101	79,2 %	(80)	20,8 %	(21)

6.2.3 Majoritetsförhållanden som förändringsfaktor

I den tidigare rapporten fastslogs majoritetsförhållandets utomordentliga betydelse för partistödet storlek och förändringar. Den då utförda undersökningen hade gett upphov till följande hypotes:

- Att partistödet är högre i socialdemokratiska kommuner och lägre i jämförbara borgerliga.

Föreliggande material verifierar mycket starkt giltigheten härav. Det ger dessutom underlag för bedömningen att majoritetsförhållandet som förändringsfaktor är betydelsefullare än sammanläggningssituationen, och kommunens tätortsgrad. Slutsatsen gäller även om man studerar storlek och förändringar av KPS/invånare i de olika kommunerna.

Emellertid förekommer *ett* undantag. I gruppen av kommuner med högre invånarantal än 50 000 gäller inte dessa slutsatser. I dessa kommuner är partistödsnivån till och med en aning högre i de borgerliga kommunerna än i de socialistiska. En samlad bedömning innebär likväl att hypotesen står sig, då den senare storleksklassen av kommuner omfattar mindre än 1/4 av samtliga kommuner.

Tabell 110 KPS 1970–1973 i små kommuner (mindre än 15 000 inv), 1 000-tal kronor

År	Majoritet	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	Största värde	Antal
1970	Borgerlig	0	5,0	12,2	19,4	74	209
	Socialistisk	0	12,5	17,9	35,5	80	125
1971	Borgerlig	0	4,6	11,6	18,2	62	209
	Socialistisk	0	13,0	18,8	34,8	82	125
1972	Borgerlig	0	6,8	11,8	18,4	62	209
	Socialistisk	0	13,8	20,4	35,0	82	125
1973	Borgerlig	0	7,5	13,4	19,9	82	209
	Socialistisk	0	15,8	25,1	37,3	82	125

Tabell 111 KPS 1970–1973 i medelstora kommuner (15 001–50 000), 1 000-tal kronor

År	Majoritet	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	Största värde	N
1970	Borgerlig	0	59,9	88,0	134,8	217	51
	Socialistisk	40	84,5	112,0	160,5	260	52
1971	Borgerlig	10	51,3	77,0	148,1	308	51
	Socialistisk	21	81,9	111,5	168,0	305	52
1972	Borgerlig	21	59,4	83,0	147,8	308	51
	Socialistisk	41	82,1	118,0	179,8	305	52
1973	Borgerlig	21	62,3	92,0	147,8	308	51
	Socialistisk	41	82,3	118,0	180,2	305	52

Tabell 112 KPS 1970–1973 i stora kommuner (50 001–100 000 inv), 1 000-tal kronor

År	Majoritet	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	Största värde	N
1970	Borgerlig	181	239,8	249,8	250,4	300	5
	Socialistisk	130	191,5	240,0	298,0	371	12
1971	Borgerlig	153	254,6	255,3	298,3	306	5
	Socialistisk	122	183,0	244,0	305,0	395	12
1972	Borgerlig	201	254,6	255,3	298,3	306	5
	Socialistisk	122	199,5	244,2	305,0	395	12
1973	Borgerlig	201	254,6	255,3	298,3	306	5
	Socialistisk	122	199,5	244,2	340,5	427	12

Tabell 113 KPS 1970–1973 i mycket stora kommuner (100 001–300 000 inv), 1 000-tal kronor.

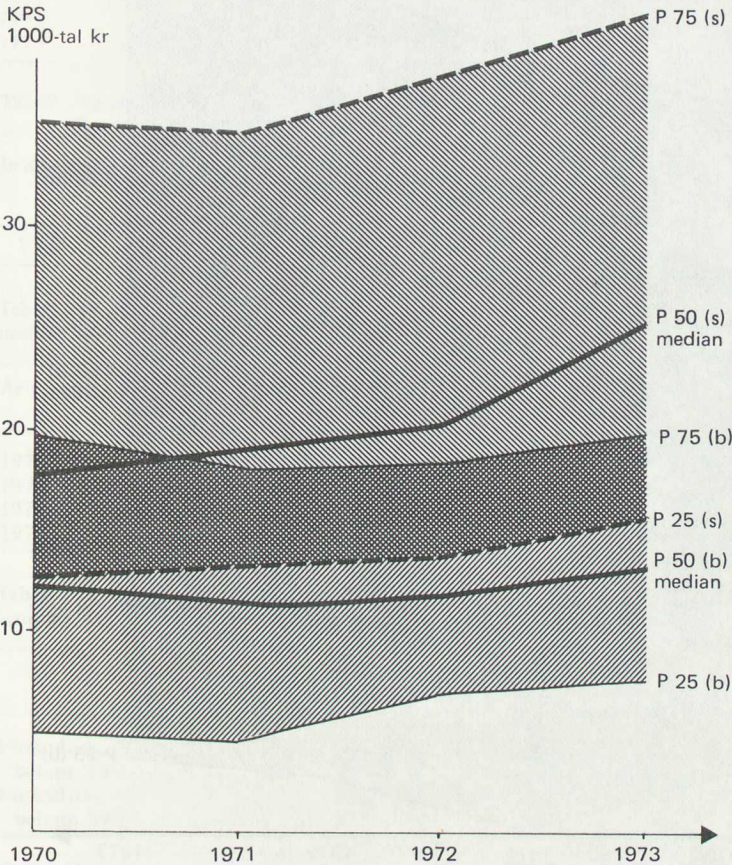
År	Majoritet	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	Största värde	N
1970	Borgerlig	320	320,3	371,0	407,8	408	3
	Socialistisk	210	342,8	368,0	390,3	618	5
1971	Borgerlig	340	340,3	395,0	404,8	405	3
	Socialistisk	228	324,8	395,0	405,3	610	5
1972	Borgerlig	395	395,3	404,8	405,1	405	3
	Socialistisk	228	324,8	395,0	405,3	610	5
1973	Borgerlig	395	395,3	404,8	405,1	405	3
	Socialistisk	228	324,8	395,0	405,3	610	5

Resultatet kan naturligtvis ges varierande tolkningar. En tolkning kan vara att den borgerliga låga "partistödsviljan" slår igenom i de små och medelstora kommunerna, medan de faktiska svårigheterna att bedriva resurskrävande verksamhet i de större kommunerna till större delen med enskilda medel har pressat fram ett högre partistöd.

I bilden kan även ingå sådana faktorer som att socialdemokraterna av hävd har sina starkaste fästen i de större kommunerna. Däremot har de borgerliga partierna många gånger en jämförelsevis svag partiorganisa-

Kommuner mindre
än 15.000 inv (334)

(s) = kommuner med soc. majoritet
(b) = " " borg. "

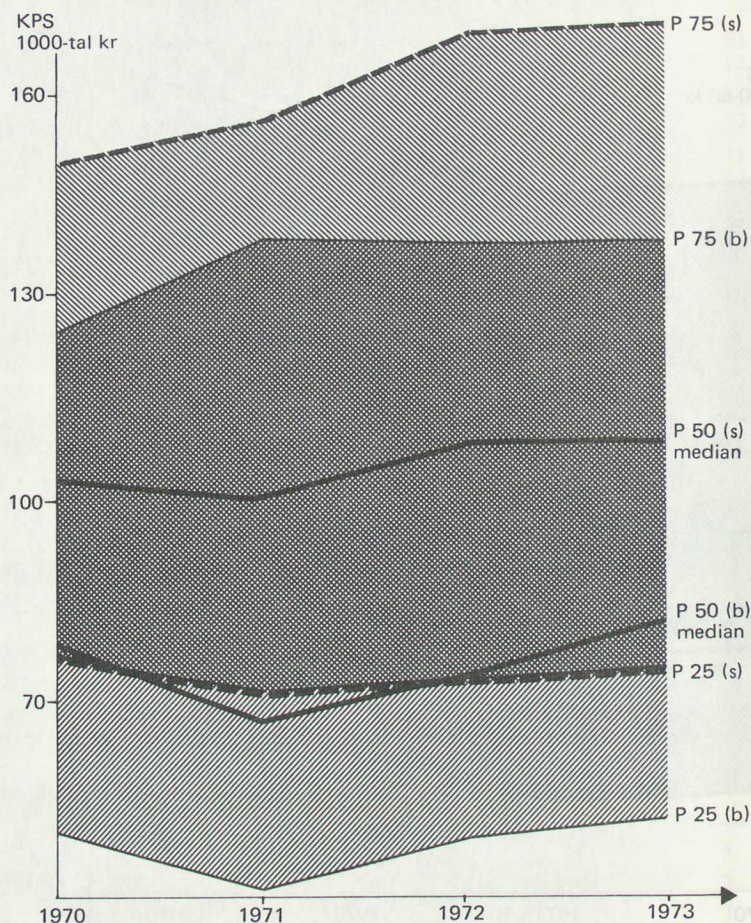
Figur 61 KPS 1970-73 i percentiler för borgerliga och socialistiska kommuner.

tion i dessa kommuner. I ett sådant läge kan det bedömas som väsentligare att anslå medel för en upprustning och förstärkning av partiets resurser för att bryta en socialdemokratisk överlägsenhet i resurser, än att agera utifrån en principiellt negativ linje gentemot partistödet. I detta sammanhang bör tilläggas att det finns stora faktiska skillnader i principiell syn på partistödet mellan de borgerliga partierna.

Kommuner mellan
15.000 inv och 50.000 inv (130)

(s) = kommuner med soc. majoritet
(b) = " " borg. "

Figur 62 KPS 1970–73 i percentiler för borgerliga och socialistiska kommuner.

6.2.4 Sammanfattande bild av förändringarna

Översiktligt kan förändringarna av KPS från 1970 till 1973 tydligast avläsas i tabell 114 där en percentilindelning redovisas.

KPS anges i kronor från det minsta värdet till det största. P 25 innebär att 25 % av kommunerna ligger under detta värde. P 50, vilket även är medianvärde, innebär att 50 % av kommunerna ligger under detta värde osv.

Tabell 114 KPS utveckling i riket perioden 1970-1973 med hänsyn till totalbelopp/kommun

År	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	P 90	Största värde
1970	0	10 740	19 630	63 500	160 370	2 500 000
1971	0	10 570	19 770	61 930	164 100	2 525 000
1972	0	11 210	20 560	64 000	179 700	2 525 000
1973	0	12 290	24 590	71 000	182 650	2 525 000

Tabell 115 Invånarantal i kommunerna, jämförbar indelning

Invånarantal	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	P 90	Största värde
1.1.71	177	3 481	7 621	16 898	36 405	740 486

Tabell 116 KPS utveckling i riket perioden 1970-1973 med hänsyn till KPS/kommuninvånare

År	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	P 90	Största värde
1970	0	2,15	3,44	4,65	6,04	15,00
1971	0	1,99	3,26	4,50	5,99	10,00
1972	0	2,31	3,48	4,68	6,06	15,00
1973	0	2,69	3,74	5,06	6,49	15,00

Tabell 117 KPS förändring totalt i riket mellan 1970-71 samt 1970-73, 1 000-tal kronor.

	Minsta värde	P 25	P 50	P 75	P 90	Största värde
Förändring av totalbelopp 1970-1971	-75,0	-0,8	+0,1	+1,7	+12,2	+ 93,0
Förändring av totalbelopp 1970-1973	-75,0	-0,3	+0,4	+7,4	+20,3	+123,0

Anm. Med (-) avses en minskning för år 1971 respektive år 1973 i förhållande till storleken år 1970. På samma sätt avses med (+) en höjning.

Det finns skillnader mellan denna redovisning för åren 1970-1971, vad gäller totalbeloppen, och den redovisning som förekom i en tidigare rapport.¹ Skillnaden förklaras av att ovanstående redovisning avser samtliga kommuner, medan den tidigare redovisningen endast avsåg kommuner som infört partistöd. Det finns goda skäl att göra en redovisningsförändring, bl a med hänsyn till att kommuner som ej infört partistödet kan sägas ha ett partistöd motsvarande 0 kr.

Förändringarna för åren 1970-1972 är synnerligen blygsamma. Däremot uppvisar år 1973 en påfallande allmän höjning av partistödsnivån. Eftersom KPS infördes ett valår och har hållits i det närmaste konstant under de följande mellanvalsåren, samt höjts betydande under det nästföljande valåret ligger det nära till hands att betrakta själva valrörelse-

¹ SOU 1972:52.

kostnaderna som betydelsefulla höjningsinitierande faktorer av KPS. Emellertid torde det vara nödvändigt att reservera sig för bärigheten i denna hypotes, med tanke på att den tillgängliga undersökningsperioden för KPS' fluktuationer ännu är för kort för att ge upphov till allmänna slutsatser i detta avseende.

6.2.5 *Landstingens partistöd*

Möjligheten att införa partistöd omfattade även landstingen. Samtliga landsting nyttjade också denna möjlighet redan första året – 1970. Totalt i riket utgick 9,3 miljoner kronor i landstingskommunalt stöd till partierna. Då liksom i fortsättningen utbetalades stödet till partiernas länsorganisationer. Stödet grundades på antalet mandat för respektive parti. Till år 1973 hade det ökat till 12,9 milj. kronor. För ett detaljerat studium hänvisas till särskild tabellbilaga (tabell B 3).

Vid den nya mandatperiodens ingång 1971 skedde följande förändringar: 15 landsting behöll stödet oförändrat, 6 landsting höjde och 2 landsting sänkte stödet. De största höjningarna förekom i Stockholms län, där stödet fördubblades. I Göteborgs- och Bohus samt i Västernorrlands län skedde en mycket kraftig höjning. Kristianstads och Norrbottens län sänkte partistödet.

Under mandatperioden höjdes stödet i 8 landsting. Övriga behöll stödet på oförändrad nivå. Höjningarna företogs i följande län: Kalmar, Värmlands, Blekinge, Älvsborgs, Kopparbergs, Gävleborgs, Västernorrlands och Norrbottens län. De två förstnämnda företog höjningen 1972 och de övriga sex valåret 1973.

6.3 Partistödet 1974

Mot bakgrund av den analys som tidigare redovisats beträffande partiernas ekonomi och finansiering har det sitt särskilda intresse att studera den aktuella partistödssituationen. Avsikten är inte att för 1974 göra motsvarande analys angående förändringarna av KPS som gjorts för perioden 1970–1973. Likväl syftar de två avslutande översikterna till att fullständiga bilden av den utveckling som partistödet på lokal och regional nivå beskrivit sedan det kom till.

6.3.1 *Kommunerna*

Av avsnitt 6.2 framgår att under perioden 1970–1973 förändrades KPS i mer än hälften av kommunerna.

Partiorganisationernas ordförande gjorde vid intervjun en bedömning av vad som *närmast* var att vänta angående partistödet förändring (jfr tabell 28 s 50).

Av deras bedömning framgick:

- Att nära hälften av kommunerna (45,5 procent) skulle komma att behålla KPS oförändrat.

Att en större andel av kommunerna än tidigare (54,5 procent) skulle komma att företa en justering av KPS storlek – de flesta av dessa (41,6 procent) skulle komma att höja stödet, endast någon ville sänka stödet (1,2 procent).

Höjningarna av KPS skulle företrädesvis komma att inträffa i kommuner med mer än 15 000 invånare – de flesta höjningarna skulle komma att ske i de stora och mycket stora kommunerna.

En analys av de i verkligheten inträffade förändringarna från 1973 till 1974 visar en utomordentligt stor överensstämmelse med förtroendemännens bedömningar. Det kan med andra ord hävdas att undersökningen mycket väl representerar utfallet av förändringarna i riket som helhet.

Av de 278 kommunerna behöll 157 KPS oförändrat (56,5 procent), 116 höjde stödet (41,7 procent) och endast 5 sänkte stödet (1,8 procent).

De flesta och de största höjningarna inträffade i de större kommunerna. Om materialet tudelas i kommuner under och över 15 000 invånare framkommer följande:

Av 134 kommuner under 15 000 invånare bibehölls stödet oförändrat i 84 (62,7 procent), höjdes i 45 (33,6 procent) och sänktes i 5 kommuner (3,7 procent). Av de 144 kommunerna över 15 000 invånare var stödet oförändrat i 73 (50,7 procent) och höjdes i 71 kommuner (49,5 procent). Ingen av kommunerna i denna storleksklass sänkte KPS.

I motsats till vad som tidigare varit fallet är det flera kommuner med borgerlig majoritet som höjt partistödet än kommuner med socialistisk majoritet. (Relationerna 65 mot 51.) Av de tidigare jämförande analyserna har framgått att kommuner med socialistisk majoritet t o m 1973 huvudsakligen haft ett högre partistöd.

Det totala partistödsbeloppet i kommunerna uppgick år 1974 till ca 38,4 milj. kronor, vilket betyder en höjning från år 1973 på 7,6 milj. kronor. Detta är den största höjning som inträffat sedan partistödet infördes.

Några detaljer kan vara värda att noteras. Stockholm och Göteborg har det högsta KPS per mandat i landet, 35 000 kronor respektive 30 000 kronor. Därefter blir det en betydande distans till nästa beloppsgrens – 10 000 kronor. I den gruppen återfinns Helsingborg, Malmö, Västerås och Örebro. Det lägsta beloppet 100 kronor per mandat noteras för Ödeshög. Endast två kommuner i riket saknar för närvarande kommunalt partistöd, nämligen ökommunerna Orust och Öckerö.

För ett studium partivis och fördelat på län hänvisas till särskild tabellbilaga (tabell B 2).

6.3.2 Landstingen

Även i landstingen förekom den största höjningen av partistödet från år 1973 till år 1974, nämligen från 12,9 milj. kronor till 16,1 milj. kronor. Spännvidden mellan det högsta mandatbeloppet och det lägsta är självfallet mindre än i primärkommunerna. Stockholms läns landsting har det högsta beloppet per mandat 35 000 kronor och Kronobergs jämte

Hallands läns landsting det lägsta, nämligen 5 000 kronor.

Nio landsting höjde sitt partistöd från år 1973 till år 1974. Övriga landsting bibehöll stödet oförändrat. Höjningarna företogs i följande landsting: Stockholms, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Göteborgs- och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands och Västerbottens läns landsting.

För ett studium partivis och fördelat på landsting hänvisas till särskild tabellbilaga (tabell B 3).

7 Sammanfattning

Det har varit en strävan i den givna redovisningen att åstadkomma jämförande sammanställningar av resultat. Vissa avsnitt har försetts med särskilda sammanfattningar.

I den slutliga summeringen koncentreras därför uppmärksamheten på ett begränsat antal utvecklingstendenser av mera övergripande karaktär och av betydelse för att förstå partiernas och de förtroendevaldas situation. Därvid tas i första hand fasta på ett antal resultat från den primärkommunala delen av undersökningen. Den landstingskommunala delen behandlas företrädesvis i några speciella hänseenden.

Det kan konstateras att partiernas organisationsstruktur starkt förändrats i samband med kommunsammanläggningarna. I viss utsträckning har nya förutsättningar inträtt i kontakten mellan väljare och valda.

Införandet av kommunalt partistöd har i hög grad förändrat partiernas ekonomiska situation med en stark kostnadstillväxt som följd på såväl lokal som regional nivå. Sedan partistödet infördes har enligt intervjupersonerna betydelsen av andra medel minskat. Detta gäller alla partier under valår.

Det är vanligt att en betydande del av medlen reserveras för kommande valrörelser. En del av partistödet — i vissa fall en stor del — förmedlas till överliggande partinivåer, varifrån den lokala nivån köper material, tjänster och annan service. Likväl har den administrativa tillväxten för partier på lokal nivå utvecklats. Sådana kostnadsslag som tjänster, resor och övrig administration har ökat markant. Mindre synes satsningen på mötesverksamhet avspeglas i kostnadsutvecklingen.

Den administrativa tillväxten för partierna på såväl lokal som regional nivå är en tydlig utveckling i dag när det gäller partiorganisationerna.

Ett väsentligt problem i den lokala partiverksamheten är informationsutbytet och kommunikationen mellan förtroendevalda och partimedlemmar.

Kvardröjande motsättningar mellan olika kommundelar är mest utbredda i de små kommunerna. Kommunedsagerandet avtar över tiden, samtidigt som den partipolitiska aspekten blir alltmer framträdande.

Fullmäktigegrupperna har små administrativa resurser. I medelstora och större kommuner lider fullmäktigegruppen brist på service för sitt arbete. Samtidigt kan det noteras att sk uttaxeringar till partiet sker på den förtroendevaldes arvoden. Detta förfarande är relativt vanligt.

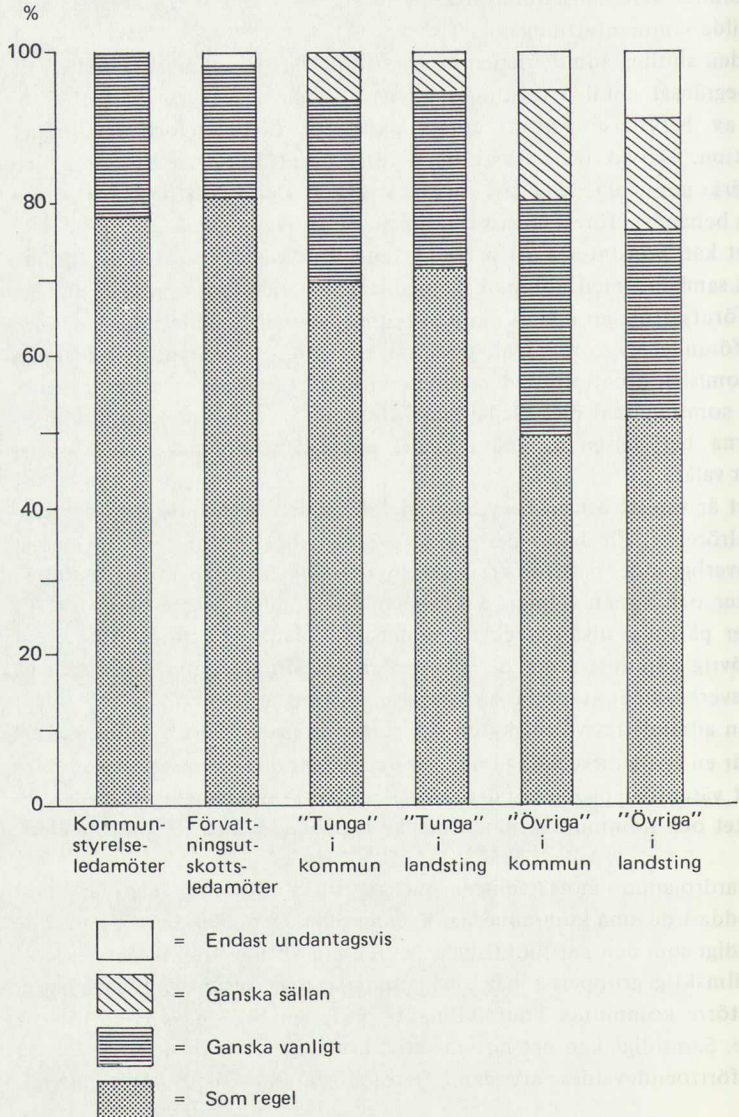
Reseersättningar eller arvoden för möten och sammanträden förekommer i viss om än begränsad omfattning.

Suppleantinstitutet i partigrupperarbetet fungerar olika i de små och i de stora kommunerna. I små kommuner kan noteras en betydligt lägre närvaro av suppleanter. Där har ej heller suppleanterna samma ställning i gruppen som övriga.

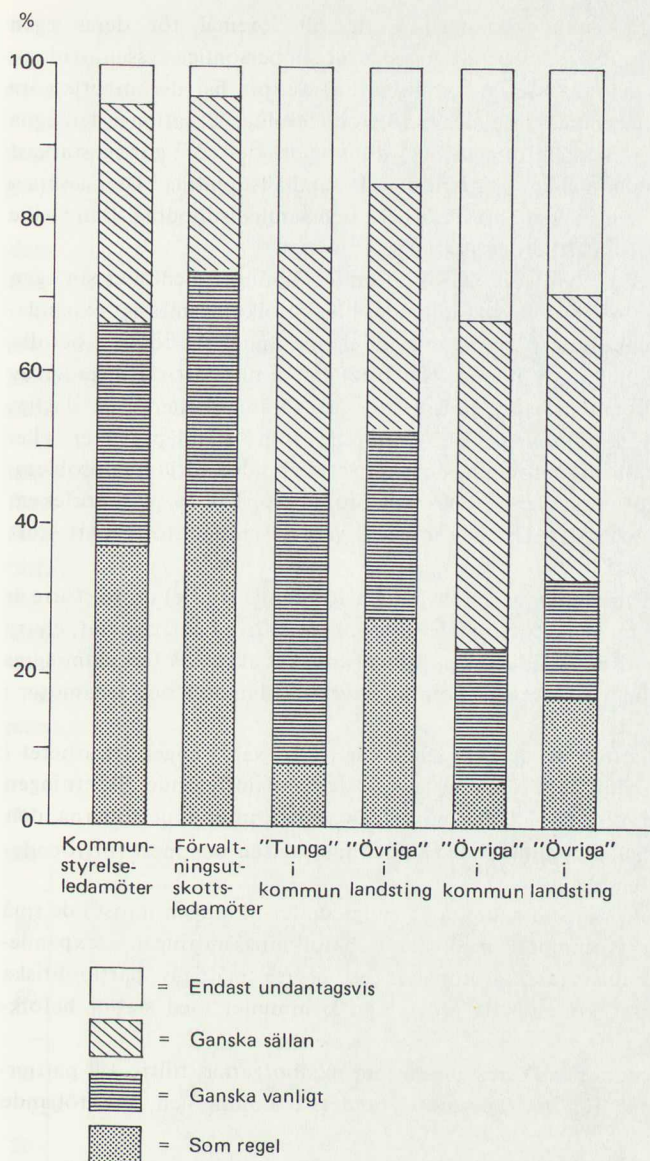
Det är ett problem att fullmäktigegruppen sammanträden i kommuner med långa reseavstånd måste hållas samma dag som fullmäktige.

En tredjedel av de intervjuade fullmäktigeledamöterna bedömer att endast hälften är välinformerade i de frågor de har att fatta beslut i.

Aktiviteten i fullmäktigegrupperna är starkt skiktad. Debatten domineras såväl i partigruppen som i fullmäktige av kommunstyrelsens ledamöter och ledamöterna i sk tunga nämnder (se fig 63 och 64).

Figur 63 Diskussionsdeltagande vid parti-gruppernas sammanträden i kommuner respektive landsting.

Figur 64 Diskussionsdeltagande i kommunfullmäktige respektive landsting.

Fullmäktigeledamöternas upplevelse och bedömning av sin arbetssituation är ett huvudmoment i den företagna undersökningen. Resultaten visar att ledamöterna i stor utsträckning anser sig lida brist på informationsunderlag för sitt beslutsfattande. De anser sig även ha för lite egna kunskaper för att på ett tillfredsställande sätt kunna tränga in i beslutsunderlaget. Informationen kommer för sent, tiden blir för knapp och man känner sig ofta överspelad av dem som sitter i kommunstyrelsen.

En ofta bortglömd faktor i demokratidiskussionen är den personliga arbetssituation som de aktiva förtroendevalda har. Därför har

denna aspekt i undersökningen gjorts till föremål för deras egen bedömning. De förtroendevalda har skattat sin personliga sysselsättningskonflikt mellan olika slag av aktiviteter. Dessutom har de ombetts göra en allmän bedömning av de aktiva förtroendevaldas situation i den egna kommunen. Tre konfliktdimensioner dominerar. Den som gör sig starkast gällande är den mellan hem/fritid och samhällsuppdrag. Den andra i ordningen är den mellan förvärsarbete och samhällsuppdrag. Den tredje är den mellan hem/fritid och partiarbete i övrigt.

Ungefär 1/3 av dem som deltagit i undersökningen bedömer sin egen arbetssituation som ej tillfredsställande. I de befolkningsmässigt expanderande och minskande kommunerna är denna andel större än i befolkningsmässigt stabila kommuner. Det förefaller rimligt att sätta graden av tillfredsställelse i samband med graden av föränderlighet i de dagliga problemen i kommunen. En kommun som ständigt växer eller ständigt går tillbaka befolkningsmässigt sett erbjuder alltid nya problem. Gradens av tillfredsställelse synes dessutom påverkas av partistorleken. Stimulansen och tillfredsställelsen tycks vara väsentligt större i ett stort än i ett litet parti.

Ju större kommunen är (inom ramen för denna studie) desto större är också den grupp av de förtroendevalda som är aktiva i partiarbetet, ehuru det absolut sett är en liten grupp som är mycket aktiv. Så t ex domineras talarmedverkan på möten av kommunstyrelseledamöter och ledamöter i "tunga" nämnder.

Omkring hälften av de tillfrågade förtroendevalda anger att arbetet i styrelser och nämnder domineras av tjänstemannainflytande. Skiktningen framträder starkt. Byggnadsnämnden är enligt intervjupersonerna den mest tjänstemannadominerande. Kommunstyrelsen den mest förtroendemannadominerande.

De partipolitiska skillnaderna är enligt undersökningen minst i de små kommunerna. Kommuner med snabba befolkningsändringar – expanderande eller minskande – uppvisar ett större mått av partipolitiska skillnader i det kommunala arbetet än kommuner med stabilt befolkningstal.

De förtroendevaldas föreställning om medborgarnas tilltro till partierna som kanal för medborgarinflytandet i kommunen gav följande resultat:

- Drygt 40 % hade inte märkt någon förändring.
- Omkring 25 % ansåg att tilltron ökat och drygt 30 % att tilltron minskat.
- I de "unga" kommunerna (sammanlagda efter 1963) angavs i högre grad än i de "gamla" kommunerna (ej sammanlagda efter 1963) att tilltron till partierna minskat.
- I expanderande kommuner upplevde nära 40 % av bedömarna en ökning i allmän tilltro, medan motsvarande andel för befolkningsstabla och minskande kommuner var 23 % respektive 5 %.
- Ju mindre parti bedömarna tillhörde – i synnerhet småpartierna – desto mer pessimistisk syn anlade de på frågan om tilltrons utveckling.

När det gäller landstingsledamöternas arbetssituation uppvisar resultaten i stort sett samma mönster som för de primärkommunala företrädarna.

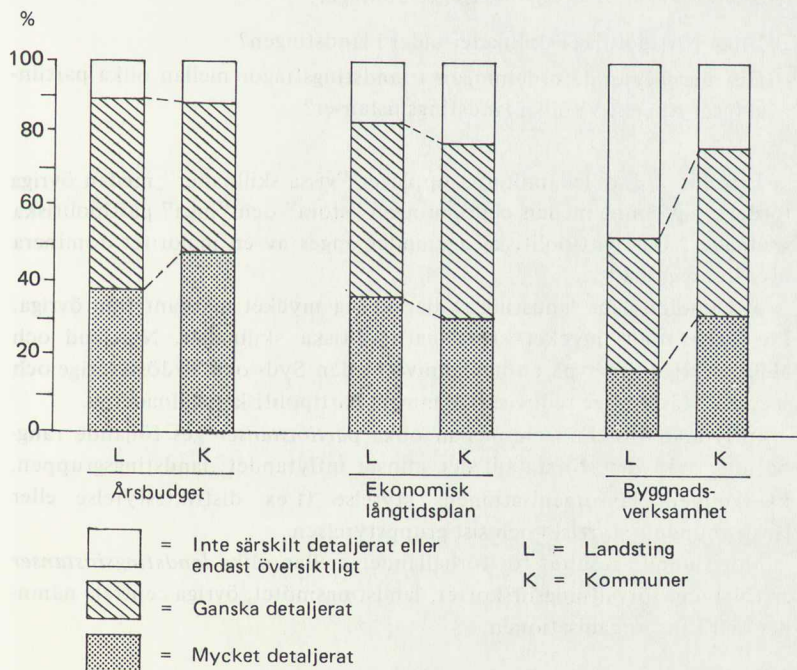
Det finns en klar skiktning i aktiviteten. Ledamöterna i förvaltningsutskott och övriga "tunga" nämnder dominerar aktiviteten såväl i grupperna som i landstingsmötet.

Landstingsgrupperna behandlar årsbudgeten, sjukvårdsfrågorna och den ekonomiska långtidsplanen förhållandevis ingående. Byggnadsprojektet behandlas i större utsträckning översiktligt. (Se fig 65.)

Det föreligger klara samband mellan graden av tillfredsställelse med den egna arbetssituationen och vederbörandes politiska "tyngd" i landstinget. Ledamöter utan "tunga" uppdrag är genomgående mindre tillfredsställda än andra.

Informationsnivån och de allmänna insynsmöjligheterna beträffande landstingsverksamheten uppvisar samma typ av problem som för de förtroendevalda i primärkommunerna. Informationen upplevs som otillräcklig liksom de egna kunskaperna. Tidsintervallet mellan informationstillfälle och beslutstillfälle är för kort. Man anser sig ha för lite egen tid för att sätta sig in i beslutsunderlaget och man upplever sig i stor utsträckning bli överspelad av FU-ledamöternas agerande och överenskommelser.

Bedömningen av förhållandet mellan förtroendemanna- och tjänstemannainflytandet överensstämmer med den bedömning som redovisats

Figur 65 Detaljeringsgrad vid behandling av olika kärnfrågor i partigrupperna i kommuner respektive landsting. Hela populationen.

för de förtroendevalda i primärkommunerna. I byggnadsfrågor och sjukvårdsfrågor anges tjänstemannainflytandet vara mest framträdande. I förvaltningsutskottet dominerar förtroendemannainflytandet.

Dessa huvudresultat kan sägas styrka problemens allmängiltighet eftersom de bekräftas i två av varandra oberoende system.

Den andel landstingsledamöter, som är positiv till landstingsrådsinstitutionen, anger i nu nämnd ordning följande fördelar med att ha landstingsråd:

- Motverkar tjänstemannavälde
- Håller landstingsgruppen bättre informerad om vad som händer
- Ger vidgad ärendeberedning
- Skapar bättre och mera regelbunden kontakt mellan parti och landstingsgrupp
- Förmedlar och stärker tjänstemannakontakter

Av dem som är negativa till landstingsrådsinstitutionen anges på motsvarande sätt följande nackdelar:

- Koncentrerar makten till enstaka förtroendemän
- Skapar risker för "ovillkorlig succession" på rådsposterna
- Landstingsråden ägnar för mycket tid åt tjänstemannauppgifter och försummar sina politiska uppgifter.

Med tanke på bl a förslag som framförts om att vidga landstingens arbetsuppgifter i framtiden har ett relativt stort utrymme i undersökningen ägnats åt bl a följande frågeställningar:

- Vilka partipolitiska skillnader råder i landstingen?
- Hur är inflytandefördelningen i landstingsfrågor mellan olika partiinstanser respektive olika landstingsinstanser?

Ungefär 2/3 av ledamöterna upplever "vissa skillnader" medan övriga fördelar sig jämnt mellan bedömningen "stora" och "inga" partipolitiska skillnader. Det partipolitiska agerandet anges av en majoritet dominera över det regionala.

Stockholms läns landsting skiljer ut sig mycket markant från övriga. Där anges råda mycket stora partipolitiska skillnader. Norrland och Mellansverige ligger på en mellannivå medan Syd- och Sydöstsverige och speciellt Västsverige redovisar de minsta partipolitiska skillnaderna.

Inflytandefördelningen mellan olika *partiinstanser* ges följande rangordning från det största till det minsta inflytandet: landstingsgruppen, FU-gruppen, länsorganisationens styrelse (tex distriktsstyrelse eller länsförbundets styrelse) och sist gruppstyrelsen.

Motsvarande resultat för förhållandet mellan olika *landstingsinstanser* är följande: förvaltningsutskottet, landstingsmötet, övriga centrala nämnder och kansliorganisationen.

Tabellbilaga

Hörby	2 500	11 875	3 750	6 250	0	1 250	0	25 625	625
11 728									
Höör	4 500	12 000	3 750	9 000	0	750	750	30 750	750
9 378									
Kävlinge	5 000	15 000	4 000	25 000	0	0	0	49 000	1 000
17 104									
Landskrona	28 000	32 000	12 000	116 000	4 000	4 000	0	196 000	4 000
37 960									
Lomma	15 000	16 500	6 000	30 000	0	0	0	67 500	1 500
15 032									
Lund	65 000	75 000	30 000	135 000	20 000	0	0	325 000	5 000
74 168									
Malmö	120 000	110 000	50 000	310 000	20 000	0	0	610 000	10 000
251 431									
Sjöbo	10 000	46 000	8 000	32 000	0	0	2 000	98 000	2 000
13 729									
Skurup	1 500	8 000	1 000	8 000	0	0	2 000	20 500	500
11 005									
Staffanstorp	10 000	12 000	3 000	16 000	0	0	0	41 000	1 000
14 177									
Svalöv	5 000	16 000	2 000	18 000	0	0	0	41 000	1 000
12 252									
Svedala	3 000	10 000	2 000	19 000	0	1 000	0	35 000	1 000
7 040									
Trelleborg	18 000	36 000	12 000	87 000	0	0	0	153 000	3 000
35 203									
Vellinge	30 000	26 000	8 000	32 000	0	2 000	0	98 000	2 000
18 274									
Ystad	17 500	32 500	12 500	60 000	0	0	0	122 500	2 500
23 831									
Totalt	505 300	669 475	253 900	1 374 950	67 000	9 000	4 750	2 884 375	-
<i>Hallands län</i>									
Falkenberg	12 000	40 000	6 000	30 000	0	0	10 000	98 000	2 000
32 403									
Halmstad	60 000	114 000	36 000	198 000	18 000	0	0	426 000	6 000
72 574									
Hylte	6 000	20 000	2 000	18 000	0	0	3 000	49 000	1 000
11 209									
Kungsbacka	15 000	25 500	10 500	21 000	1 500	0	0	73 500	1 500
34 941									
Laholm	6 000	26 000	3 000	14 000	0	0	0	49 000	1 000
19 153									
Varberg	12 000	40 000	8 000	32 000	0	0	10 000	102 000	2 000
42 210									
Totalt	111 000	265 500	65 500	313 000	19 500	0	23 000	797 500	-

Karlstad	36 000	60 000	24 000	116 000	8 000	0	0	244 000	4 000
72 234									
Kil	4 500	11 700	8 100	15 300	900	0	0	40 500	900
9 116									
Kristinehamn	12 000	20 000	12 000	46 000	6 000	2 000	0	98 000	2 000
27 625									
Munkfors	1 400	2 800	2 800	15 400	1 400	0	3 500	27 300	700
5 513									
Storfors	2 160	5 760	1 440	15 840	0	0	0	25 200	720
5 349									
Sunne	2 500	8 500	2 000	7 500	0	0	0	20 500	500
13 671									
Säffle	10 000	36 000	8 000	38 000	4 000	2 000	0	98 000	2 000
19 971									
Torsby	6 500	19 500	3 900	32 500	6 500	0	2 600	71 500	1 300
16 282									
Årjäng	1 500	4 500	1 800	3 600	0	600	0	12 300	300
9 766									
Totalt	109 560	265 760	99 040	533 140	54 800	4 600	6 100	1 073 300	—
<i>Örebro län</i>									
Askersund	3 000	11 000	3 000	19 000	1 000	2 000	6 000	45 000	1 000
11 186									
Degerfors	3 000	12 000	3 000	39 000	3 000	1 500	0	61 500	1 500
11 753									
Hallsberg	4 500	18 000	6 000	36 000	1 500	1 500	0	67 500	1 500
16 533									
Hällefors	2 000	6 000	2 000	25 000	4 000	0	0	39 000	1 000
11 431									
Karlskoga	20 000	40 000	16 000	116 000	12 000	0	0	204 000	4 000
38 351									
Kumla	6 000	20 000	8 000	40 000	4 000	4 000	0	82 000	2 000
16 694									
Laxå	800	5 600	1 600	16 800	1 600	1 600	4 800	32 800	800
8 880									
Lindesberg	8 000	32 000	8 000	44 000	4 000	2 000	0	98 000	2 000
24 523									
Ljusnarsberg	2 000	7 000	2 000	20 000	3 000	1 000	0	35 000	1 000
7 303									
Nora	2 250	6 000	3 000	11 250	1 500	750	1 500	26 250	750
9 072									
Örebro	90 000	160 000	90 000	310 000	0	0	0	650 000	10 000
117 835									
Totalt	141 550	317 600	142 600	677 050	35 600	14 350	12 300	1 341 050	—

Län/kommun o inv antal	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övriga	Totalt	Per mandat
<i>Västmanlands län</i>									
Arboga	7 000	15 750	7 000	38 500	3 500	0	0	71 750	1 750
Fagersta	4 500	10 500	6 000	36 000	4 500	0	0	61 500	1 500
Hallstahammar	6 000	12 000	6 000	42 000	6 000	1 500	0	73 500	1 500
Heby	2 000	17 000	3 000	17 000	2 000	0	0	41 000	1 000
Kungsör	4 000	11 000	6 000	22 000	2 000	0	0	45 000	1 000
Köping	8 000	22 000	6 000	52 000	6 000	4 000	0	98 000	2 000
Norberg	2 000	6 000	2 000	22 000	3 000	0	0	35 000	1 000
Sala	4 000	19 000	5 000	20 000	1 000	0	0	49 000	1 000
Skinnskatteberg	3 000	7 000	2 000	25 000	2 000	0	0	39 000	1 000
Surahammar	2 000	6 000	2 000	26 000	3 000	0	0	39 000	1 000
Västerås	90 000	140 000	80 000	310 000	30 000	0	0	650 000	10 000
Totalt	132 500	266 250	125 000	61 500	63 000	5 500	0	1 202 750	-
<i>Kopparbergs län</i>									
Avesta	8 000	56 000	12 000	104 000	12 000	4 000	0	196 000	4 000
Borlänge	16 000	64 000	12 000	136 000	12 000	0	4 000	244 000	4 000
Falun	20 000	47 500	15 000	65 000	5 000	0	0	152 500	2 500
Gagnef	0	17 000	2 000	17 000	1 000	1 000	3 000	41 000	1 000
Hedemora	6 000	24 000	6 000	40 000	4 000	2 000	0	82 000	2 000
Leksand	7 500	28 500	7 500	27 000	0	3 000	0	73 500	1 500
Ludvika	12 000	33 000	9 000	84 000	15 000	0	0	153 000	3 000
Totalt	69 500	242 000	63 500	267 000	39 000	7 000	3 000	582 500	11 500

Malung	2 000	7 500	2 500	12 000	0	500	0	24 500	500
12 053									
Mora	6 000	22 500	6 000	27 000	3 000	0	9 000	73 500	1 500
17 511									
Orsa	1 500	6 500	1 000	6 000	0	0	500	15 500	500
6 950									
Rättvik	3 000	14 250	3 000	13 500	1 500	1 500	0	36 750	750
10 634									
Smedjebacken	6 000	20 000	6 000	60 000	6 000	0	0	98 000	2 000
13 366									
Säter	3 000	16 000	3 000	17 000	0	2 000	0	41 000	1 000
9 827									
Vansbro	2 000	18 000	2 000	22 000	3 000	2 000	0	49 000	1 000
8 730									
Älvdalen	2 000	16 000	4 000	17 000	0	1 000	9 000	49 000	1 000
8 651									
Totalt	95 000	390 750	91 000	647 500	62 500	17 000	25 500	1 329 250	—
<i>Gävleborgs län</i>									
Bollnäs	7 000	56 000	17 500	73 500	14 000	3 500	0	171 500	3 500
33 106									
Gävle	35 000	75 000	35 000	205 000	25 000	0	0	375 000	5 000
84 756									
Hofors	4 000	14 000	4 000	48 000	12 000	0	0	82 000	2 000
14 741									
Hudiksvall	9 000	51 000	6 000	60 000	15 000	3 000	3 000	147 000	3 000
36 415									
Ljusdal	9 000	45 000	12 000	60 000	18 000	3 000	0	147 000	3 000
22 172									
Nordanstig	2 000	34 000	6 000	32 000	6 000	2 000	0	82 000	2 000
11 524									
Ockelbo	3 000	13 000	2 000	23 000	0	0	0	41 000	1 000
6 532									
Ovanåker	2 000	13 000	5 000	19 000	1 000	1 000	0	41 000	1 000
7 893									
Sandviken	20 000	50 000	15 000	145 000	25 000	0	0	255 000	5 000
43 202									
Söderhamn	20 000	60 000	10 000	135 000	30 000	0	0	255 000	5 000
31 860									
Totalt	111 000	411 000	112 500	800 500	146 000	12 500	3 000	1 596 500	—

Län/kommun o inv antal	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övriga	Totalt	Per mandat
Älvsbyn	2 000	14 000	4 000	40 000	14 000	4 000	0	78 000	2 000
8 749									
Överkalix	1 000	6 000	1 000	18 000	5 000	0	0	31 000	1 000
5 685									
Övertorneå	4 000	12 000	1 000	16 000	6 000	0	0	39 000	1 000
6 900									
Totalt	108 400	258 600	87 600	737 900	219 200	38 800	17 300	1 467 800	—
Hela riket 1974	5 393 679	8 891 666	4 039 451	17 148 276	2 059 159	440 807	433 285	38 407 623	—

Tabell B 2. Översikt av KPS åren 1970-74. Antal kronor totalt per parti och län. (Fördelningen mellan partierna för år 1970 är approximerad)

Län	År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övriga	Totalt	Totalt differens 70/74
Stockholm	74	1 840 500	1 656 900	1 039 200	3 516 500	650 900	4 000	81 000	8 789 000	+1 819 700
	73	1 115 500	910 400	1 454 600	3 085 500	385 200	0	18 100	6 969 300	+ 345 600
	72	1 063 000	852 200	1 384 600	2 932 400	373 900	0	17 600	6 623 700	+ 68 500
	71	1 053 500	842 700	1 369 600	2 900 400	371 400	0	17 600	6 555 200	+ 567 354
	70	1 344 440	339 995	1 469 018	2 329 395	487 948	14 600	2 500	5 987 846	
Uppsala	74	131 600	267 000	104 600	442 000	45 800	11 000	2 000	1 004 000	+ 331 100
	73	71 450	151 205	113 705	325 330	4 460	5 050	1 700	672 900	- 4 250
	72	71 620	151 395	113 475	328 950	4 460	5 050	2 200	677 150	+ 153 303
	71	54 880	113 567	89 398	258 596	2 493	2 713	2 200	523 847	+ 18 089
Södermanlands	70	82 980	63 918	106 281	227 558	19 391	2 010	3 620	505 758	
	74	129 000	268 500	128 000	602 500	41 500	7 500	0	1 177 000	+ 224 750
	73	91 250	164 000	145 500	515 750	29 250	6 500	0	952 250	+ 8 750
	72	90 000	161 000	144 500	512 500	29 000	6 500	0	943 500	+ 10 000
Östergötlands	71	88 500	159 500	142 500	507 500	29 000	6 500	0	933 500	- 17 992
	70	123 452	79 364	182 525	511 901	47 413	6 837	0	951 492	
	74	264 000	450 300	145 100	917 800	51 500	30 300	15 000	1 875 000	+ 388 000
	73	166 050	286 350	201 700	758 500	45 000	28 400	1 000	1 487 000	+ 27 500
Jonköpings	72	164 050	281 850	197 200	743 000	44 000	28 400	1 000	1 459 500	+ 33 500
	71	159 550	271 150	194 000	729 200	44 000	27 100	1 000	1 426 000	+ 7 909
	70	253 336	135 053	209 064	700 868	92 148	27 622	0	1 418 091	
	74	179 050	335 350	140 000	507 900	22 700	89 350	8 500	1 282 850	+ 203 250
	73	129 800	266 500	172 600	439 200	14 800	51 000	5 700	1 079 600	± 0
Kronobergs	72	129 800	266 500	172 600	439 200	14 800	51 000	5 700	1 079 600	± 0
	71	125 600	266 500	167 700	439 200	14 800	51 000	14 800	1 079 600	- 54 144
	70	202 678	157 273	235 551	470 663	38 860	23 553	5 166	1 133 744	
	74	80 739	184 341	35 371	218 871	22 869	11 512	10 500	564 203	- 23 671
	73	81 306	173 132	67 420	233 023	22 682	6 311	4 000	587 874	+ 34 555
Kalmar	72	76 336	161 617	64 245	222 113	21 092	5 916	2 000	553 319	+ 42 904
	71	68 960	150 185	58 765	204 385	19 800	6 320	2 000	510 415	- 69 281
	70	124 241	101 898	87 715	229 933	30 268	2 646	2 995	579 696	
	74	96 600	196 150	39 300	303 950	29 550	24 950	900	691 400	+ 47 750
	73	88 600	137 950	44 050	297 300	21 850	16 700	37 200	643 650	+ 15 500
72	86 700	132 450	43 000	291 100	21 600	16 700	36 600	628 150	+ 25 350	
	71	82 400	125 200	41 000	280 600	20 500	15 900	37 200	602 800	+ 44 954
	70	105 015	77 011	71 779	253 523	36 331	9 807	4 380	557 846	

Län	År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övriga	Totalt	Totalt differens 70/74
Gotlands	74	45 000	0	0	126 000	0	0	148 500	319 500	+ 20 300
	73	37 800	100 800	37 800	121 800	0	0	0	298 200	± 0
	72	37 800	100 800	37 800	121 800	0	0	0	298 200	± 0
	71	37 800	0	0	121 800	0	0	138 600	298 200	+ 58 702
	70	54 742	34 214	41 057	109 485	0	0	0	239 498	
Blekinge	74	64 000	129 000	63 000	280 000	19 000	5 000	0	560 000	+ 50 000
	73	51 000	97 500	79 000	256 500	19 000	7 000	0	510 000	+ 12 500
	72	50 000	94 500	77 000	250 500	19 000	6 500	0	497 500	± 0
	71	50 000	94 500	77 000	250 500	19 000	6 500	0	497 500	+ 17 502
	70	67 416	70 166	89 500	219 750	30 666	2 500	9	479 998	
Kristianstads	74	162 930	355 690	105 240	507 765	19 740	18 795	15 285	1 185 445	+ 137 795
	73	140 400	235 800	157 900	472 750	10 700	15 800	14 300	1 047 650	+ 70 000
	72	131 950	212 500	147 150	447 000	9 850	14 400	14 800	977 650	+ 15 650
	71	129 250	207 400	144 750	442 750	8 800	13 600	15 450	962 000	- 61 248
	70	194 787	156 055	179 795	452 461	9 000	7 050	24 100	1 023 248	
Malmöhus	74	505 300	669 475	253 900	1 374 950	67 000	9 000	4 750	2 884 375	
	73	379 375	443 600	388 375	1 261 075	16 000	6 700	13 250	2 508 375	+ 16 500
	72	377 125	437 450	386 525	1 253 825	16 000	6 950	14 000	2 491 875	- 750
	71	376 925	437 250	388 775	1 253 725	16 000	7 200	12 750	2 492 625	+ 43 954
	70	520 597	237 523	361 880	1 246 157	54 806	4 625	23 083	2 448 671	
Hallands	74	111 000	265 500	65 500	313 000	19 500	0	23 000	797 500	+ 229 100
	73	71 300	168 150	76 100	225 750	10 000	100	17 000	568 400	+ 11 200
	72	69 100	165 250	74 900	220 850	10 000	100	17 000	557 200	+ 114 500
	71	55 700	137 250	56 500	170 150	6 000	100	17 000	442 700	- 22 570
	70	79 499	74 391	75 710	206 514	11 571	100	17 485	465 270	
Göteborgs och Bohus	74	481 250	539 500	728 500	1 321 250	253 000	750	5 250	3 329 500	+ 1 405 300
	73	207 850	239 500	568 650	789 850	116 000	250	2 100	1 924 200	+ 41 000
	72	202 850	233 500	559 150	770 850	114 500	250	2 100	1 883 200	+ 51 250
	71	197 100	228 000	544 650	748 100	111 750	250	2 100	1 831 950	+ 21 205
	70	286 223	91 303	549 937	713 961	164 834	450	4 037	1 810 745	
Älvsborgs	74	183 200	352 100	132 000	543 600	37 300	15 800	14 500	1 278 500	+ 65 900
	73	156 400	278 400	206 000	536 500	24 900	10 100	300	1 212 600	+ 131 600
	72	140 950	235 350	186 300	488 850	22 650	6 900	0	1 081 000	+ 8 200
	71	139 750	233 550	185 600	483 850	22 450	7 600	0	1 072 800	- 95 943
	70	207 342	160 548	226 624	510 381	57 065	6 483	300	1 168 743	
Skaraborgs	74	123 300	269 300	96 600	312 600	25 700	29 300	1 200	858 000	+ 188 550
	73	99 600	216 450	122 400	288 050	21 650	19 100	2 200	769 450	+ 34 000

Län	År	M	C	I	S	Vpk	KDS	Övriga	Totalt	Totalt differens 70/74
Värmlands	72	96 100	209 450	116 900	272 550	20 150	18 100	2 200	735 450	+ 82 560
	71	86 584	184 052	103 242	244 412	17 150	16 250	1 200	652 890	- 63 590
	70	122 889	130 900	145 459	278 759	24 383	13 490	600	716 480	
	74	109 560	265 760	99 040	533 140	54 800	4 600	6 100	1 073 300	+ 44 300
	73	100 760	203 520	133 280	532 040	49 900	5 100	4 400	1 029 000	+ 25 900
	72	97 300	196 100	129 600	522 500	48 700	4 500	4 400	1 003 100	+ 239 200
	71	66 900	147 100	94 800	398 300	38 700	4 100	14 000	763 900	- 197 093
70	140 475	107 570	152 787	475 546	74 603	2 512	7 500	960 993		
Örebro	74	141 550	317 600	142 600	677 050	35 600	14 350	12 300	1 341 050	+ 329 700
	73	73 550	201 700	143 950	534 700	35 250	13 550	8 650	1 011 350	± 0
	72	73 550	201 700	143 950	534 700	35 250	13 550	8 650	1 011 350	+ 3 500
	71	73 450	201 100	143 650	532 600	34 950	13 450	8 650	1 007 850	- 5 184
	70	111 637	128 340	190 703	503 463	66 427	8 714	3 750	1 013 034	
	74	132 500	266 250	125 000	610 500	63 000	5 500	0	1 202 750	+ 422 500
	73	57 250	142 750	108 000	431 750	37 500	3 000	0	780 250	+ 37 000
Kopparbergs	72	54 750	137 750	105 000	408 250	35 000	2 500	0	743 250	+ 30 750
	71	52 500	134 000	100 500	389 500	33 500	2 500	0	712 500	+ 40 007
	70	70 006	72 577	117 443	355 992	52 538	2 625	1 312	672 493	
	74	95 000	390 750	91 000	647 500	62 500	17 000	25 500	1 329 250	+ 227 600
	73	72 500	291 050	128 050	548 000	43 600	7 350	11 100	1 101 650	+ 110 850
	72	64 850	257 750	114 900	495 500	40 100	6 600	11 100	990 800	+ 67 300
	71	60 000	235 000	107 000	469 300	38 500	6 100	7 600	923 500	- 59 698
70	96 700	183 174	147 775	466 050	53 337	9 162	27 000	983 198		
Gävleborgs	74	111 000	411 000	112 500	800 500	146 000	12 500	3 000	1 596 500	+ 282 000
	73	78 850	269 800	149 050	694 250	108 550	7 500	6 500	1 314 500	+ 75 000
	72	72 850	259 800	137 050	652 250	103 550	7 500	6 500	1 239 500	± 0
	71	72 850	259 800	137 050	652 250	103 550	7 500	6 500	1 239 500	- 113 122
	70	131 801	189 888	198 419	686 858	132 156	2 500	11 000	1 352 622	
	74	100 000	386 300	70 400	724 600	90 600	20 300	3 000	1 395 200	+ 156 300
	73	78 100	280 000	111 800	661 000	88 000	20 000	0	1 238 900	+ 58 675
Västernorrlands	72	72 125	265 225	109 200	629 050	82 800	18 825	0	1 180 225	+ 65 325
	71	70 400	247 900	105 800	593 400	79 300	18 100	0	1 114 900	- 55 559
	70	125 166	189 094	160 877	570 202	96 540	28 580	0	1 170 459	
	74	94 500	371 500	92 000	606 500	54 500	19 000	31 000	1 269 000	+ 495 000
	73	60 050	178 200	81 700	393 050	20 250	7 750	33 000	774 000	+ 151 000
	72	52 050	144 300	66 800	313 250	16 500	6 200	23 900	623 000	+ 53 770
	71	48 084	129 402	61 440	285 604	13 550	6 200	24 950	569 230	- 21 275
70	85 162	104 836	91 568	280 719	6 100	8 135	13 985	590 505		

Län	År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övriga	Totalt	Totalt differens 70/74
Västerbottens	74	103 700	284 800	143 000	521 900	26 900	51 500	4 700	1 136 500	+ 279 330
	73	68 919	187 257	166 176	396 680	5 938	27 700	4 500	857 170	+ 15 500
	72	67 419	181 257	163 676	391 680	5 938	27 200	4 500	841 670	+ 13 350
	71	66 974	179 477	160 561	384 560	5 493	26 775	4 500	828 320	+ 7 947
	70	94 825	148 787	171 131	360 766	16 420	21 762	6 682	820 373	
Norrbottens	74	108 400	258 600	87 600	737 900	219 200	38 800	17 300	1 467 800	+ 27 300
	73	106 500	207 000	125 500	734 000	201 500	34 000	12 000	1 420 500	+ 17 500
	72	105 000	205 500	124 000	725 000	198 000	34 000	11 500	1 403 000	+ 15 500
	71	104 500	203 000	122 500	717 500	195 000	33 500	11 500	1 387 500	+ 19 300
	70	136 730	147 190	137 470	685 130	221 470	26 210	14 000	1 368 200	
Totalt	74	5 393 679	8 891 666	4 039 451	17 148 276	2 059 159	440 807	433 285	38 406 323	+7 647 554
	73	3 584 160	5 831 014	4 983 306	14 532 348	1 331 980	298 961	197 000	30 758 769	+1 235 880
	72	3 450 275	5 545 194	4 799 521	13 967 668	1 286 840	287 641	185 750	29 522 889	+1 093 662
	71	3 322 157	5 187 583	4 596 781	13 458 182	1 245 686	279 238	339 600	28 429 227	+ 10 654
	70	4 762 139	3 181 068	5 400 068	12 845 985	1 824 275	231 543	173 495	28 418 573	
Differens	73/74	+1 809 519	+3 060 652	- 943 855	+2 615 928	+727 179	+141 846	+236 285	+7 647 554	
	72/73	+ 133 885	+ 285 820	+183 785	+ 564 680	+ 45 140	+ 11 320	+ 11 250	+1 235 880	
	71/72	+ 128 118	+ 357 611	+202 740	+ 509 486	+ 41 154	+ 8 403	-153 850	+1 093 662	
	70/71	-1 439 982	+2 006 515	- 803 287	+ 612 197	-578 589	+ 47 695	+166 105	+ 10 654	
Totalt summa 1970-1974	20 512 410	28 636 525	23 819 127	71 952 459	7 747 940	1 538 190	1 329 180	155 535 781	100,0	
Andel i procent	13,2	18,4	15,3	46,2	5,0	1,0	0,9			

Tabell B 3. Översikt över landstingskommunalt partistöd 1970–1974 i 1 000-tal kr

Län	År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övr	Totalt
Stockholm	70	372	132	396	624	72	—	—	1 596
	71	625	450	825	1 700	125	—	—	3 725
	72	625	450	825	1 700	125	—	—	3 725
	73	825	725	400	1 525	250	—	—	3 725
	74	1 155	1 015	560	2 135	350	—	—	5 215
Uppsala	70	43,8	51,1	58,4	138,7	7,3	—	—	299,3
	71	36,5	80,3	51,1	167,9	7,3	—	—	343,1
	72	36,5	80,3	51,1	167,9	7,3	—	—	343,1
	73	36,5	80,3	51,1	167,9	7,3	—	—	343,1
	74	49,8	107,9	49,8	182,6	16,6	—	—	406,7
Södermanland	70	30	50	50	155	5	—	—	290
	71	24	72	60	204	—	—	—	360
	72	28	84	70	238	—	—	—	420
	73	28	84	70	238	—	—	—	420
	74	48	112	40	232	8	—	—	440
Östergötland	70	78	90	72	258	18	—	—	516
	71	60	114	66	270	12	—	—	522
	72	60	114	66	270	12	—	—	522
	73	72	138	36	258	12	6	—	522
	74	84	161	42	301	14	7	—	609
Jönköping	70	44	68	52	116	4	—	—	284
	71	54	114	72	192	—	—	—	432
	72	54	114	72	192	—	—	—	432
	73	54	114	72	192	—	—	—	432
	74	108	240	96	336	—	48	—	828
Kronoberg	70	45	60	20	75	—	—	—	200
	71	25	65	25	80	—	—	—	195
	72	25	65	25	80	—	—	—	195
	73	25	65	25	80	—	—	—	195
	74	25	80	10	85	—	—	—	200
Kalmar	70	60	70	30	130	—	—	—	290
	71	40	75	30	145	—	—	—	290
	72	56	105	42	203	—	—	—	406
	73	56	140	7	203	—	—	—	406
	74	56	140	7	203	—	—	—	406
Gotland	70	16	32	12	32	—	—	—	92
Blekinge	70	20	20	24	68	8	—	—	140
	71	12	32	24	76	—	—	—	144
	72	12	32	24	76	—	—	—	144
	73	30	54	18	114	—	—	—	216
	74	30	54	18	114	—	—	—	216
Kristianstad	70	140	140	100	260	—	—	—	640
	71	64	136	72	232	—	—	—	504
	72	64	136	72	232	—	—	—	504
	73	64	136	72	232	—	—	—	504
	74	72	160	40	224	—	—	—	496
Malmöhus	70	144	104	128	400	8	—	—	784
	71	112	176	120	408	—	—	—	816
	72	112	176	120	408	—	—	—	816
	73	112	176	120	408	—	—	—	816
	74	144	240	56	416	16	—	—	872
Halland	70	35	65	30	80	5	—	—	215
	71	25	90	25	90	—	—	5	235
	72	25	90	25	90	—	—	5	235

Län	År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övr	Totalt
	73	25	90	25	90	—	—	5	235
	74	40	100	15	95	—	—	5	255
Göteborgs och Bohus	70	40	35	80	110	5	—	—	270
	71	64	80	152	192	—	—	—	488
	72	64	80	152	192	—	—	—	488
	73	64	80	152	192	—	—	—	488
	74	110	140	100	230	10	—	—	590
Älvsborg	70	85	100	80	185	10	—	—	460
	71	70	120	80	200	—	—	—	470
	72	70	120	80	200	—	—	—	470
	73	98	168	112	280	—	—	—	658
	74	105	196	70	266	7	—	—	644
Skaraborg	70	52	64	48	84	—	—	—	248
	71	28	80	44	92	—	—	—	244
	72	28	80	44	92	—	—	—	244
	73	28	80	44	92	—	—	—	244
	74	77	147	42	161	—	—	—	427
Värmland	70	50	60	50	175	15	—	—	350
	71	25	85	40	190	10	—	—	350
	72	35	105	70	266	14	—	—	490
	73	35	105	70	266	14	—	—	490
	74	70	180	60	380	10	—	—	700
Örebro	70	30	50	50	160	15	—	—	305
	71	25	65	45	160	10	—	—	305
	72	25	65	45	160	10	—	—	305
	73	25	65	45	160	10	—	—	305
	74	48	112	48	256	24	—	—	488
Västmanland	70	30	45	45	150	15	—	—	285
	71	10	55	50	175	5	—	—	295
	72	10	55	50	175	5	—	—	295
	73	10	55	50	175	5	—	—	295
	74	24	136	40	280	8	—	—	488
Kopparberg	70	30	85	50	175	15	—	—	355
	71	10	95	45	200	5	—	—	355
	72	10	95	45	200	5	—	—	355
	73	14	133	63	280	7	—	—	497
	74	28	161	7	266	7	—	—	469
Gävleborg	70	15	70	50	180	40	—	—	355
	71	10	85	30	185	30	—	—	340
	72	10	85	30	185	30	—	—	340
	73	14	119	42	259	42	—	—	476
	74	21	140	28	252	35	—	—	476
Västernorrland	70	15	45	24	108	18	—	—	210
	71	18	102	36	228	18	6	—	408
	72	18	102	36	228	18	6	—	408
	73	27	153	54	342	27	9	—	612
	74	27	180	18	342	18	9	—	594
Jämtland	70	35	56	28	126	—	—	—	245
	71	15,0	67,5	22,5	142,5	—	—	—	247,5
	72	15,0	67,5	22,5	142,5	—	—	—	247,5
	73	15,0	67,5	22,5	142,5	—	—	—	247,5
	74	7,5	90	7,5	142,5	—	—	—	247,5
Västerbotten	70	42	77	84	182	—	7	—	392
	71	28	84	70	182	—	7	—	371

Län	År	M	C	F	S	Vpk	KDS	Övr	Totalt
Norrbotten	72	28	84	70	182	—	7	—	371
	73	28	84	70	182	—	7	—	371
	74	50	140	70	250	—	20	—	530
	70	46,9	70,3	46,9	242,1	93,8	—	—	500
	71	24	54	24	228	60	—	—	390
	72	24	54	24	228	60	—	—	390
	73	30	67,5	30	285	75	—	—	487,5
	74	30	90	7,5	270	75	—	—	472,5
Totalt	70	1 498,7	1 639,4	1 608,3	4 213,8	354,1	7	—	9 321,3
	71	1 404,5	2 376,8	2 008,6	5 739,4	282,3	13	5	11 829,6
	72	1 434,5	2 438,8	2 060,6	5 907,4	286,3	13	5	12 145,6
	73	1 715,5	2 982,3	1 650,6	6 163,4	449,4	22	5	12 988,1
	74	2 409,3	4 121,9	1 431,8	7 419,1	598,6	84	5	16 069,7
Total summa 1970-74		8 462,5	13 559,2	8 759,9	29 443,1	1 970,6	139	20	62 354,3
Andel i procent		13,6	21,7	14,0	47,2	3,2	—	—	99,7

Tabell B 4. Aktivitet inom den lokala partiverksamheten i kommunala frågor

1. Kurser och konferenser för kommunalt förtroendevalda

Alternativ	Förekommer ej					Lokalt					Lokalt + centralt					Centralt					N	
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	Tot	%
Partier	2	2	5	3	3	6	4	6	7	1	2	3	2	3	3	7	7	3	3	8	28	77
Alla kommuner	19,5					31,2					13,0					36,4		100,0				

2. Kurser och konferenser för blivande kommunalt förtroendevalda

Alternativ	Förekommer ej					Lokalt					Lokalt + centralt					Centralt					N		
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	Tot	%	
Partier	8	5	6	6	5	5	3	8	6	1	2	2	2	2	2	4	4	6	3	2	6	21	78
Alla kommuner	38,5					29,5					4,9					27,1		100,0					

3. Intern mötesverksamhet i kommunala frågor

Alternativ	Förekommer ej					Lokalt					Lokalt + centralt					Centralt					N	
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	Tot	%
Partier	-	-	2	1	2	5	17	15	15	10	72	-	1	-	-	1	-	-	-	-	-	-
Alla kommuner	6,4					92,3					1,3					78		100,0				

4. Service till fullmäktigegruppen

Alternativ	Förekommer ej					Lokalt					Lokalt + centralt					Centralt					N					
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	Tot %	Tot %		
Partier	15	9	10	8	10	52	2	6	6	8	1	23	-	1	-	-	-	-	-	-	1	1,3	2	78	2,6	100,0
Alla kommuner						66,7					29,5															

5. Utåtriktad mötesverksamhet

Alternativ	Förekommer ej					Lokalt					Lokalt + centralt					N										
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	Tot %	Tot %							
Partier	7	4	6	2	8	27	9	11	10	14	4	48	1	1	1	-	-	-	-	-	3	3,8	-	78	-	99,9
Alla kommuner						34,6					61,5															

6. Framställning av foldrar, tidningar etc

Alternativ	Förekommer ej					Lokalt					Lokalt + centralt					N										
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	Tot %	Tot %							
Partier	4	5	4	4	3	20	10	9	8	11	6	44	-	-	2	-	1	3	3	2	3	3,8	1	78	2	14,1
Alla kommuner						25,6					56,4															

Tabell B 5. Utåtriktad kommunal informationsverksamhet
Vad man vill satsa på

1. Informationsmöten

Alternativ	Förekommer ej			Bör vara som det är			Bör satsas mera på			Bör satsas mindre på			N							
	M	C	F	M	C	F	M	C	F	M	C	F		Tot %						
Partier	8	4	6	2	4	4	1	15	4	9	6	9	4	32	42,1	1	1,3	76	99,9	
Alla kommuner	28	36,8	19,7	4	2	4	4	1	15	4	9	6	9	4	32	42,1	1	1,3	76	99,9

2. Annonsering i massmedia

Alternativ	Förekommer ej			Bör vara som det är			Bör satsas mera på			Bör satsas mindre på			N							
	M	C	F	M	C	F	M	C	F	M	C	F		Tot %						
Partier	10	8	8	10	12	48	1	5	5	3	1	15	4	3	4	2	13	17,1	76	100,0
Alla kommuner	28	36,8	19,7	4	2	4	4	1	15	4	9	6	9	4	32	42,1	1	1,3	76	99,9

3. Kommunala rådslag/samråd

Alternativ	Förekommer ej			Bör vara som det är			Bör satsas mera på			Bör satsas mindre på			N									
	M	C	F	M	C	F	M	C	F	M	C	F		Tot %								
Partier	10	11	9	12	53	68,8	3	2	2	2	0	10	3	2	3	4	1	13	16,9	1,3	77	100,0
Alla kommuner	28	36,8	19,7	4	2	4	4	1	15	4	9	6	9	4	32	42,1	1	1,3	76	99,9		

4. Studier, kurser, konferenser

Alternativ	Förekommer ej					Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	Tot %	Tot %
Partier	11	11	9	7	7	45	2	1	2	1	6	3	2	6	7	6	24	32,0	—	—	—	—	75	100,0
Alla kommuner	11	11	9	7	7	45	2	1	2	1	6	3	2	6	7	6	24	32,0	—	—	—	—	75	100,0

5. Hushållskorsband med broschyter, cirkulär etc

Alternativ	Förekommer ej					Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	Tot %	Tot %
Partier	10	8	7	5	4	34	3	1	2	4	14	3	7	8	6	5	29	37,7	—	—	—	—	77	100,1
Alla kommuner	10	8	7	5	4	34	3	1	2	4	14	3	7	8	6	5	29	37,7	—	—	—	—	77	100,1

6. Utställningar

Alternativ	Förekommer ej					Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	Tot %	Tot %
Partier	15	14	15	10	10	64	—	1	2	1	4	1	1	—	3	3	8	10,5	—	—	—	—	76	100,0
Alla kommuner	15	14	15	10	10	64	—	1	2	1	4	1	1	—	3	3	8	10,5	—	—	—	—	76	100,0

Tabell B 6. Intern kommunal informationsverksamhet
Vad man vill satsa på

1. Medlemsmöten

Alternativ	Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F		S	V	Tot %
Alla kommuner	6	5	12	10	7	40	10	11	3	16	6	36	—	—	1	—	—	1	77
						51,9						46,6						1,5	100,1

2. Informationsbroschyrer, brev, etc

Alternativ	Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F		S	V	Tot %
Alla kommuner	5	6	6	4	6	27	6	8	3	7	2	26	5	2	7	5	5	24	77
						35,1						33,8						31,2	100,1

3. Kommunala rådslag/samråd

Alternativ	Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F		S	V	Tot %
Alla kommuner	7	9	6	4	9	35	5	4	3	5	2	19	4	3	7	6	2	22	76
						46,1						25,0						28,9	100,0

4. Utställningar

Alternativ	Förekommer ej					Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N	
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %
Partier	16	15	15	11	13	70	90,9	2	2	2	1	1	3	5	5	6,5	2,6	2,6	2,6	2,6	2,6	77
Alla kommuner																						100,0

5. Selektiv information

Alternativ	Förekommer ej					Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N			
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %		
Partier	11	11	12	8	13	55	71,4	4	1	1	2	8	1	4	3	5	13	16,9	1	1	1	1	1,3	77
Alla kommuner																							100,0	

6. Studier, kurser, konferenser

Alternativ	Förekommer ej					Bör vara som det är					Bör satsas mera på					Bör satsas mindre på					N		
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %	
Partier	4	1	3	1	6	15	19,7	6	7	4	7	1	25	5	8	9	8	13	43	51,8	83		
Alla kommuner																							100,1

Tabell B 7. Kommunens budget och den lokala partiorganisationen

1. Behandlades budgeten på ett speciellt medlemsmöte eller som en del av ett allmänt medlemsmöte?

Alternativ	Spec medl möte					Mindre del av medl möte					Stor del av medl möte					Behandlades ej av medl möte					N	
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %
Partier																					Tot %	
Alla kommuner	8	10	8	11	6	43	4	4	6	3	5	22	--	--	--	1	4	2	3	2	13	78
						55,1					28,2					1,3					16,7	100

2. Har synpunkter som framförts på medlemsmötet resulterat i förslag till några betydelsefulla ändringar i budgeten?

Alternativ	Ja					Nej					Vetej					N	
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %
Partier																Tot %	
Alla kommuner	2	2	6	5	7	22	14	14	11	11	55	--	--	--	1	1	77
						28,2					70,5					1,3	100

3. Har kommunens ekonomiska långtidsplanering (KELP) diskuterats i Er partiorganisation?

Alternativ	Spec medl möte					Mindre del av medl möte					Stor del av medl möte					N						
	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V	M	C	F	S	V		Tot %					
Partier																Tot %						
Alla kommuner	2	3	1	2	--	8	3	6	8	8	4	29	--	1	--	1	11	6	8	6	40	78
						10,3					37,2					1,2					51,3	100

Tabell B 8. De lokala partiorganisationernas resurser

Har den lokala partiorganisationen resursbrister?

Alternativ	Resursbrist						Ej resursbrist						N	
	M	C	F	S	V	Tot %	M	C	F	S	V	Tot %	Tot %	
Partier														
Alla kommuner	10	8	11	10	11	50 64,9	6	8	6	5	2	27 35,1	77 100	

Statens offentliga utredningar 1975

Kronologisk förteckning

---

1. Demokrati på arbetsplatsen. A.
2. Psalmer och visor. Del 1:1. U.
3. Psalmer och visor. Del 1:2. U.
4. Psalmer och visor. Del 1:3. U.
5. Bättre bosättning för flera. S.
6. Huvudmannaskapet för specialsolan och sarskolan. U.
7. Framtida studerandehalsovard: U.
8. Utlandssvenskarnas rostratt. Ju.
9. Individ och skolan. U.
10. Rorlig pensionsalder. S.
11. Svensk press. Tidningar i samverkan. Fi.
12. Totalfinansiering. B.
13. Vagtrafikolyckor och sjukvardskostnader. S.
14. Konstnarerna i samhallat. U.
15. Kommunal rostratt for invandrare. Kn.
16. Kriminalvardens namnder. Ju.
17. Markanvandning och byggande. Remissammanstallning utgiven av bostadsdepartementet. B.
18. Fortroendevalda och partier i kommuner och landsting. Kn.

KUNGL. BIBL.

- 2 JUN 1975

STOCKHOLM

Statens offentliga utredningar 1975

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Utlandssvenskarnas rösträtt. [8]
Kriminalvårdens nämnder. [16]

Socialdepartementet

Bättre bosättning för flera. [5]
Rörlig pensionsålder. [10]
Vägtrafikolyckor och sjukvårdskostnader. [13]

Finansdepartementet

Svensk press. Tidningar i samverkan. [11]

Utbildningsdepartementet

1969 års psalmkommitté. 1. Psalmer och visor. Del 1:1. [2] 2. Psalmer och visor. Del 1:2. [3] 3. Psalmer och visor. Del 1:3. [4]
Huvudmannskapet för specialsolan och särskolan. [6]
Framtida studerandehälsovård. [7]
Individen och skolan. [9]
Konstnärerna i samhället. [14]

Arbetsmarknadsdepartementet

Demokrati på arbetsplatsen. [1]

Bostadsdepartementet

Totalfinansiering. [12]
Markanvändning och byggande. Remissammanställning utgiven av bostadsdepartementet. [17]

Kommundepartementet

Kommunal röströsträtt för invandrare. [15]
Förtroendevalda och partier i kommuner och landsting. [18]

LiberFörlag
Allmänna Förlaget

ISBN 91-38-02316-4